

**T. C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

**ÇİN'İN YUMUŞAK GÜÇ STRATEJİSİ ÇERÇEVESİNDE
AFRİKA İLE OLAN İLİŞKİLERİ**

Yüksek Lisans

İnan ÖZDEMİR

Danışman

Doç. Dr. Emine Akçadağ ALAGÖZ

İstanbul – 2022

TEZ TANITIM FORMU

- Yazar Adı Soyadı** : İnan ÖZDEMİR
- Tezin Dili** : Türkçe
- Tezin Adı** : Çin'in Yumuşak Güç Stratejisi Çerçevesinde Afrika İle Olan İlişkileri
- Enstitü** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Anabilim Dalı** : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
- Tezin Türü** : Yüksek Lisans
- Tezin Tarihi** : 31.01.2022
- Sayfa Sayısı** : 134
- Tez Danışmanları** : 1. Doç. Dr. Emine Akçadağ ALAGÖZ
- Dizin Terimleri** : Çin, Sahra Altı Afrika, Güç, Yumuşak Güç, Yeni-Sömürgecilik
- Türkçe Özet** : Temel amaç, Çin Halk Cumhuriyeti'nin yumuşak gücünü ve Sahra Altı Afrika'ya yönelik yumuşak güç stratejisi analiz etmektir.
- Dağıtım Listesi** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

İmzası

İnan ÖZDEMİR

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

İnan ÖZDEMİR

... / ... / 2022

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İnan ÖZDEMİR'in ÇİN'İN YUMUŞAK GÜÇ STRATEJİSİ ÇERÇEVESİNDE AFRİKA İLE OLAN İLİŞKİLERİ adlı tez çalışması, jürimiz tarafından Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler anabilim dalı, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan *Doç. Dr. Emine Akçadağ*

ALAGÖZ
(Danışman)

İmza

Üye *Doç. Dr. Fatih Fuat*

TUNCER

İmza

Üye *Dr. Öğr. Üyesi Emre*

GÜNDOĞDU

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

... / ... / 2022

İmzası

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Çin Halk Cumhuriyeti'nin son kırk yılda gösterdiği ekonomik gelişim, eşi benzeri olmayan bir kalkınma örneği olarak kayıtlara geçmiştir. Öyle ki bundan elli yıl önce dünya ekonomisi için hiçbir şey ifade etmeyen Çin, artık kendini dünyanın bir numaralı ekonomisi olmaya hazırlamaktadır. Bir “küresel güç” olarak gücünü daha fazla artırmanın yollarını arayan Çin, hammadde ve pazar arayışlarını Afrika kıtasında yoğunlaştırmıştır. Kıtanın her ülkesine gitmiş olmasına rağmen zengin kaynakları ve stratejik limanları nedeniyle özellikle Sahra Altı Afrika ülkeleriyle ilgilenmiştir.

Batılı ülkelerinin yüzyıllar boyunca sürdürdükleri sömürgecilik faaliyetlerinden dolayı sahip oldukları zenginliği kullanamayan Afrika ülkeleri, son yirmi yılda Çin ile ilişkilerini geliştirerek ekonomik kalkınma, altyapı, sağlık alanlarında önemli aşama kaydetmiştir. Ancak Çin'in kıta genelindeki faaliyetleri kimi yerel kaynaklar ve uluslararası toplumda “sömürgecilik” faaliyetleri olarak algılanmıştır. Bu nedenle Çin, gerek kıta genelinde gerekse de uluslararası düzlemde ‘Yumuşak Güç’ araçlarını aktif bir şekilde kullanarak akılları ve kalpleri kazanmaya çalışmaktadır.

Bu çalışma, Çin'in Sahra Altı Afrika'daki yumuşak güç uygulamalarına ve alternatif bir kalkınma modeli olma çabalarına odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Sahra Altı Afrika, Güç, Yumuşak Güç, Yeni-Sömürgecilik

SUMMARY

The economic development of the People's Republic of China in the last forty years has been recorded as an unprecedented example of development. In fact, China, which meant nothing to the world economy fifty years ago, is now preparing itself to become the number one economy in the world. Looking for ways to further increase its power as a global power, China has intensified its search for raw materials and markets in the African continent. Although he went to every country in the continent, he was especially interested in sub-Saharan African countries due to their rich resources and strategic ports.

African countries, which could not use their wealth due to the colonial activities of the Western countries for centuries, have improved their relations with China in the last two decades and have made significant progress in the fields of economic development, infrastructure and health. However, China's activities across the continent were perceived as "colonial" activities in some local sources and in the international community. For this reason, China is trying to win minds and hearts by actively using the tools of "Soft Power" both in the continent and internationally.

This study focuses on China's soft power practices in Sub-Saharan Africa and its efforts to become an alternative development model.

Keywords: China, Sub-Saharan Africa, Power, Soft Power, Neo-Colonialism

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
SUMMARY	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	v
TABLolar LİSTESİ	vi
GRAFİKLER LİSTESİ.....	vii
ÖNSÖZ	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı.....	5
1.2. Uluslararası İlişkilerde Güç Çeşitleri.....	10
1.2.1. Sert Güç.....	10
1.2.1.1. Askeri Güç.....	11
1.2.1.2. Ekonomik Güç.....	12
1.2.2. Yumuşak Güç	14
1.2.2.1. Yumuşak Gücün Kaynakları	17
1.2.2.2. Yumuşak Gücün Araçları.....	21
1.2.2.3. Yumuşak Güç Stratejisi	23
1.2.3. Akıllı Güç	26

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN YENİDEN İNŞASI VE YÜKSELİŞİ

2.1. Çin Halk Cumhuriyeti Modern Tarihinin Arka Planı	30
2.1.1. Mao Zedong ve Sürekli Devrimi	34
2.1.1.1. Kalkınma Hamleleri ve Kültür Devrimi	36
2.1.1.2. Mao Zedong Dönemi Çin Dış Politikası.....	40
2.1.2. Deng Xiaoping Dönemi Reform ve Dışa Açılım	43
2.1.2.1. Ekonomik Reformlar	45
2.1.2.2. Siyasal Reformlar	48
2.1.2.3. Deng Xiaoping'den XI Jinping'e Çin Dış Politikası	50
2.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik Gücü.....	53
2.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Askeri Gücü	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN YUMUŞAK GÜCÜ

3.1. Çin'in Yumuşak Güce Bakışı.....	60
3.2. Çin Yumuşak Gücünün Gelişimi.....	62
3.3. Çin'in Yumuşak Güç Kaynakları ve Araçları	66
3.3.1. Kültür	66
3.3.1.1. Konfüçyüs ve Çin'de Konfüçyüsçülük Düşüncesi	66
3.3.1.2. Çin'in Konfüçyüs'ü Yeniden Keşfi	69
3.3.1.3. Konfüçyüs Enstitüleri.....	71
3.3.2. Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Dış Politika	76
3.3.3. Çin'in Yumuşak Güç Araçlarının Genel Görünümü	78
3.3.4. Çin Yumuşak Gücünün Ekonomik Boyutu	83
3.2.3.1. Dış Yardımlar.....	84
3.2.3.2. Dış Yatırımlar	87
3.4. Çin'in Yumuşak Güç Kullanımına Yönelik Eleştiriler: Keskin Güç.....	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN SAHRA ALTI AFRİKA'YA YÖNELİK YUMUŞAK GÜÇ STRATEJİSİ

4.1. Çin'in Afrika Politikası	94
4.2. Çin'in Sahra Altı Afrika'ya Yönelik Yumuşak Güç Araçları	98
4.2.1. Kültürel Diplomasi	98
4.2.2. Dış Yardım ve Yatırımlar	101
4.2.3. Gıda ve Enerji Güvenliği	108
4.2.4. Çin-Afrika İşbirliği Forumu.....	112
4.3. Çin ile Batılı Devletlerin Afrika'ya Yönelik Yaklaşımlarının Karşılaştırılması ...	116
4.4. Afrika Devletlerinde Çin Algısı	120
4.5. Sahra Altı Afrika'da Akılları ve Kalpleri Kazanmak	125
SONUÇ	130
KAYNAKÇA.....	135

KISALTMALAR

AAYB	:	Asya Altyapı Yatırım Bankası
ACD	:	Asya İşbirliği Diyalogu
APEC	:	Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü
ASEAN	:	Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
BM	:	Birleşmiş Milletler
BMGK	:	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CCTV	:	Çin Merkez Televizyonu
CGTN	:	Çin Küresel Televizyon Ağı
CICA	:	Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı
CPPCC	:	Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı
CRI	:	Çin Uluslararası Radyosu
CSIS	:	Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi
ÇKP	:	Çin Komünist Partisi
ÇHC	:	Çin Halk Cumhuriyeti
DTÖ	:	Dünya Ticaret Örgütü
DYY	:	Doğrudan Yabancı Yatırımlarının
FOCAC	:	Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nun
GSYİH	:	Gayrisafi Yurt İçi Hâsıla
ICAO	:	Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
IEA	:	Uluslararası Enerji Ajansı
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
IMO	:	Uluslararası Denizcilik Örgütü
OSS	:	Stratejik Hizmetler Ofisi
OWI	:	Savaş Enformasyon Ofisi
RCEP	:	Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık
SARFT	:	Devlet Radyo, Film ve Televizyon İdaresi
UN PKO	:	BM Barışı Koruma Operasyonları
UNCTAD	:	Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
USIA	:	Amerikan Haber Ajansı
VOA	:	Amerika'nın Sesi
WTO	:	Dünya Ticaret Örgütü

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Joseph S. Nye'e Göre Gücün Üç Biçimi.....	9
Tablo 2. Ülkelerin 2020 Yılı Savunma Bütçesi ve Askeri Güç Sıralaması.....	13
Tablo 3. Kıtaya Göre Uluslararası Öğrenci Sayısı/Yüzdesi.....	80

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. GSYİH Büyümesi (Yıllık %)	55
Grafik 2. Çin: Resmi Savunma Bütçesi, (2010-2019)	57
Grafik 3. Dünya Çapında Konfüçyüs Enstitüleri Sayısı	74
Grafik 4. Çin'in Dış Yardımlarının Bölgelere Göre Dağılımı, (2013-2018)	86
Grafik 5. Çin'in Doğrudan Dış Yatırımı, (2005-2020)	89
Grafik 6. Bölgelere Göre Çin Yatırımları (2005-2019)	90
Grafik 7. Çin'in Sahra Altı Afrika Yatırımlarının Sektörel Dağılımı,(2006-2020)	102
Grafik 8. Çin Dış Yardımları (2013-2018)	104
Grafik 9. Gelir Grubuna Göre DY Alıcıları (2013-2018)	104
Grafik 10. Toplam G20 Enerji Tüketimi Artışı (%/yıl)	111
Grafik 11. Çin'in Sahra Altı Afrika ülkelerindeki Olumlu Algısı, (2014)	121
Grafik 12. Çin'in Algılanan Olumlu Etkisi, (2014-2020)	122
Grafik 13. Kalkınma İçin En İyi Model, (2019-2020)	123
Grafik 14. ABD ve Çin'in Afrikalılardaki Olumlu Algısı, (2014)	124

ÖNSÖZ

Çin Halk Cumhuriyeti, Ocak 2022 itibariyle dünyanın en büyük ikinci ekonomisi, en çok enerji tüketen ve en çok enerji üreten (kömür, hidroelektrik, rüzgâr ve güneş enerjisi) ülkesidir. Son kırk yılda sürekli büyüyen ekonomisi onu önemli bir araştırma konusu haline getirmiştir. Çin, günümüzde dünyanın yakından takip ettiği sayılı ülkelerden biri haline gelmiştir. Öyle ki COVID-19 salgının başladığı ülke olarak genel anlamda büyük tepkilerin odağı olmuştur. Ancak kısa süre ülkedeki vakaları kontrol altına alması ve hızlı ekonomik toparlanmasıyla dünya ticaretinin ciddi anlamda baltalandığı bir süreçte gelişimini sürdürmeye devam etmiş ve 2020 yılında büyüyen tek ekonomik olmayı başarmıştır.

Bu çalışma, heyecan verici istatistiklere imza atan, son dönemlerde uluslararası alanda adından fazlasıyla söz ettiren ve gelecekte de fazlasıyla ettireceği düşünülen Çin'in Sahra Altı Afrika'daki yumuşak güç uygulamalarına odaklanmaktadır. Tezin amacı değişen güç dengesinde Çin'in yumuşak gücünü ve bu gücün sınırlarını anlamaktır. Bu bakımda yumuşak gücünü geliştirmek için hangi yöntemlere başvurduğu geniş bir çerçevede anlatılmaktadır. Bu yönüyle çalışma, literatüre bir nebze katkı sunma amacıyla yazılmıştır.

Çalışma sürecinde bana rehberlik eden, desteklerini esirgemeyen ve öğrencisi olmaktan dolayı her zaman gurur duyacağım değerli danışman hocam Doç. Dr. Emine Akçadağ ALAGÖZ'e teşekkür ederim.

Son olarak hayatım boyunca aldığım tüm kararları koşulsuz destekleyen ve bana her zaman moral veren değerli annem Sinem ÖZDEMİR'e, babam Cumhur ÖZDEMİR'e ve kardeşim Sinan ÖZDEMİR'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), Uzak Doğu coğrafyasının başat aktörlerinden biri olarak son kırk yılda hızlı bir ekonomik büyüme yaşamıştır. Eşine az rastlanan bu ekonomik gelişim bir taraftan hayranlık uyandırırken diğer taraftan endişe kaynağı olmuştur. Çin, uluslararası toplumda oluşan bu endişelere karşı Deng Xiaoping (Deng Şiaoping) döneminde “*barışçıl yükseliş*”, Hu Jintao döneminde “*barışçıl gelişim*”, “*uyumlu toplum*” ve “*uyumlu dünya*” gibi siyasi sloganlarla uluslararası toplumun hem tansiyonu düşürmek hem de güven vermek istemiştir.

Çin, özellikle reform ve dışa açılım politikasıyla ihracata dayalı bir ekonomi modelini benimseyerek muazzam ekonomik büyümenin fitilini ateşlemiştir. Ancak sahip olduğu doğal kaynaklar bu büyümenin devamlılığı açısından soru işaretleri barındırınca Çin, deniz aşırı topraklarda alternatif kaynak arayışına girişmiştir. Bu kaynaklar yönünden zengin olan Orta Doğu’da ABD’nin etkinliğin yoğun olması ve kritik güzergâhlarda konuşlanması Çin’i Afrika kıtasına yönelten faktörlerin başında gelmektedir.

Çin-Afrika ilişkileri çok eskiye dayanmakla birlikte 2000 yılındaki Asya-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC) ile birlikte yeniden canlanmıştır. Çin’in bagajında Batılılar gibi sömürgecilik faktörünün olmaması ve Batılı ülkelerin gitme ihtiyacı hissetmediği Afrika ülkelerine yardım ve yatırımlar yapması Afrikalı liderler tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. Ancak Çin’in bu kıtada özellikle kaynaklar bakımından daha zengin olan Sahra Altı Afrika ülkelerine desteği Batılı güçlerin yoğun eleştirisine neden olmuştur. Çin, gerek dünya kamuoyunda gerekse de Afrika ülkelerinde oluşan veya oluşturulmaya çalışılan olumsuz algıyı yıkmak için uluslararası ilişkiler literatürüne Joseph Nye tarafından kazandırılan “Yumuşak Güç” stratejisine sıkı sıkıya sarılmıştır.

Bu çalışmada sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç kavramları ele alınırken esas itibariyle Çin’in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Sahra Altı Afrika ile olan ilişkileri incelenmektedir. Bu noktada Çin-Sahra Altı Afrika bağımlı değişkeni oluştururken yumuşak güç bağımsız değişkeni oluşturmaktadır. Çünkü ekonomik gelişimiyle dünya genelinde etkisini artıran Çin, bölgesel olarak sınırlanamayacak kadar büyük bir potansiyele sahiptir. Çin’in dünya genelinde artan etkinliği bunun en önemli işaretleridir.

Bu çalışma, esas itibariyle Çin'in yumuşak güç stratejisi çerçevesinde Sahra Altı Afrika ile olan ilişkilerinde odaklanırken, nasıl bir dış politika izlediği ve bunun ne ölçüde etkili olduğunu incelemektedir. Değişen güç dengesi çerçevesinde Çin'in yumuşak gücünü ve bu gücün sınırlarını anlamak hedeflenmiştir. Çin, Uzak Doğu ülkeleri içinde sahip olduğu güç unsurlarını en fazla geliştirme yoluna giden ülkelerin başında gelmektedir. Temelde, Çin'in Afrika'ya yönelik kapsamlı bir yumuşak güç stratejisi geliştirmesindeki motivasyon nedir? sorusu sorulmaktadır. Afrika'da varlık gösteren Batılı devletlerden farklı olarak Çin'in ne gibi adımlar attığı araştırılmıştır. Çin'in Afrika'ya olan özel ilgisinin altında yumuşak güç unsurlarıyla nüfuzunu artırmak mı yatmaktadır? Batılı devletler Afrika'nın kimi ülkelerine yatırım yapmaya kuşku ile bakarken Çin'in bu ülkelere olan devasa yatırımlarının ardındaki itici güç nedir? Çin'in son dönemlerdeki yükselişiyle birlikte mevcut tek kutuplu düzen çok kutuplu sisteme mi evrilmektedir? şeklindeki soruların yanıtlarına bu çalışmada yer verilmiştir.

Afrika devletlerinin sahip olduğu enerji ve gıda kaynakları konusunda Çin'in geliştirdiği politikaların ortaya konması hedeflenmiştir. Bu noktada özellikle gıda ve enerji güvenliği meselesine odaklanılmıştır. Çünkü dünyada enerji ve gıda güvenliği son dönemlerde hiç olmadığı kadar önem arz etmektedir. Çin'in dünyanın en büyük enerji tüketicisi konumundan olduğu ve Afrika'nın zengin doğal kaynakları düşünüldüğünde daha fazla anlam kazanmaktadır. Bu doğrultuda Çin'in attığı adımlardan bahsedilecektir.

ABD'nin son yıllarda ekonomik ve siyasi alanda yaşadığı türbülanslar ve aynı dönemde Çin'in önlenemez yükselişi bir takım soruları beraberinde getirmiştir. ABD halen sert ve yumuşak güç açısından lider bir süper güç olsa da yakın gelecekte Çin'in süper güç olacağı kuvvetli bir şekilde dillendirilmeye başlanmıştır. Bunun ilk adımının ekonomi alanında olacağı düşünülmektedir. Öyle ki COVID-19 salgını öncesinde 2033'te ABD'yi geçerek dünyanın ne büyük ekonomisi olacağı öngörülen Çin, yakın tarihte yayınlanan bir rapora göre pandemi dönemindeki "hünerli" mücadelesiyle 2028 yılında bunu gerçekleştirecektir (DW, 2020). Bu düşünceye paralel olarak Çin'in de dâhil olduğu çeşitli güç merkezleri olacağı ve dünyanın tek kutupludan çok kutuplu sisteme geçiş yapacağı fikri son dönemde sıkça dile getirilmektedir.

Yumuşak güç uzun vadeli politikalara ihtiyaç duymaktadır. Bu bakımdan sert güç uygulamalarında rastlandığı gibi bugünden yarına sonuç elde edilebilecek bir

yöntem olmaktan uzaktır. Çin'in Afrika'ya yönelik devasa yatırımlarının ve yardımlarının karşılığında Afrika devletlerinin Çin'in isteği doğrultusunda hareket etmesi kısa vadede kolay değildir. Orta ve uzun vadeli politikalar üretmek uluslararası meselelerde Afrika devletlerinin Çin'in isteği doğrultusunda hareket etmesi mümkün olabilir. Zaman faktörü yumuşak güç yaklaşımının çıktılarını almak adına araştırmacıları sınırlamaktadır. Bundan dolayı somut ve ölçülebilir verilerin ortaya çıkması süreç isteyen bir durumdur. Diğer taraftan yumuşak gücün kesin olarak arzu edilen sonucu vereceği konusunda soru işaretleri bulunmaktadır. Bu çalışmada zaman bakımından soğuk savaş sonrası Afrika ile olan ilişkilere değinilecektir. Ayrıca tüm Afrika ülkeleri ele alınamayacağından yalnızca Sahra Altı Afrika ülkelerine odaklanılacaktır.

Ekonomik anlamda süper güç olmaya hazırlanan Çin, bunu sürdürülebilir kılmak adına akılları ve kalpleri kazanmasının yani yumuşak gücünü tüm dünyada artırması gerektiğinin bilincindedir. Sahra Altı Afrika bu anlayışın en önemli kilometre taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu çalışmada Çin'in Afrika'ya yönelik yumuşak güç faaliyetleri ve ABD'ye alternatif bir kalkınma modeli olma imkânı incelenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde güç, sert güç ve yumuşak güç kavramları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Gücün tüm türlerini kullanma konusunda mahir olması nedeniyle ABD'nin yumuşak güç deneyimlerinden örnekler verilmiştir. Yumuşak güç stratejisinden ayrıca bahsedilmiştir. Böylece Çin'in yumuşak güç uygulamalarının ve izlediği stratejinin anlaşılması daha sağlıklı olacaktır. Son kısımda sert güç ve yumuşak gücün bir kombinasyonunu ifade eden akıllı güç kavramına değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Çin'in tarihsel arka planı mercek altına alınmıştır. Çin'in kurulmasından sonra uygulanan kalkınma hamleleri Mao Zedong ve Deng Şiaoping dönemlerinde ayrı ayrı incelenmiştir. Bundan elli yıl önce dünya ekonomisi için hiçbir şey ifade etmeyen bir ekonominin şuan dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olması hatta yakın gelecekte en büyük ekonomisi olacağı ön görülen noktaya nasıl geldiğinin anlaşılması açısından önemlidir. Özellikle Deng döneminde gerçekleştirilen "Reform ve Dışa Açılım" stratejisi tüm bu gelişme sürecinin başlangıcıdır. Bununla birlikte son bölümde Çin'in ekonomik ve askeri gücünün niteliğinden bahsedilmiştir.

Çin düşünce dünyasının en önemli isimlerinden Konfüçyüs'e ve onun öğretilerine geri dönüşünün anlatılmasıyla başlayan üçüncü bölümde, Çin yumuşak

gücünün araçlarına değinilmiş ve zengin kültürünün ihraç edilmesi işlenmiştir. Yumuşak gücünün adeta lokomotifi haline gelen Konfüçyüs Enstitüleri'nden ve yine önemli yumuşak güç enstrümanlarından olan dış yardım ve yatırımlar için belirlediği temel politikalarından bahsedilmiştir. Son kısımda ise Çin'in yumuşak güç kullanımına yönelik eleştirilere yer verilmiştir.

Son bölümde, Çin'in Sahra Altı Afrika'ya yönelik yumuşak güç uygulamaları incelenmiştir. Çin'in bölge üzerinde izlediği temel politikalara değinilirken, yumuşak güç çerçevesinde kültürel çalışmalarına, dış yardım ve yatırımları yer verilmiştir. Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nun (FOCAC) özelliklerine ve bu forumun önemli gelişmeleri kronolojik olarak açıklanmıştır. Son olarak Çin ve Batılı ülkelerin bölgeye yaklaşımları incelenmiştir. Karşılaştırmalı analiz çerçevesinde Afrikalılardaki Çin algısının yanı sıra Çin'in akılları ve kalpleri kazanma çabalarının yansımalarından bahsedilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Uluslararası İlişkilerde Güç Kavramı

Uluslararası sistem yapısı itibariyle anarşik bir düzene sahiptir. Bu anarşik yapı Thomas Hobbes'un "Leviathan" adlı eserindeki doğa durumu yaklaşımıyla benzerlik göstermektedir. Temel doğa yasasına göre herkesin her şeye hakkı vardır. Herkesin her şey üzerindeki bu doğal hakkı devam ettiği sürece, ne kadar güçlü veya akıllı olursa olsun, hiç kimse eceli gelinceye kadar hayatta kalma güvencesine sahip değildir (Hobbes, 2007, s. 97). Doğa hali olarak nitelendirilen böylesine bir düzende insanlar tehlikededir ve kimseye güvenmezler (Aydın M. , 2004, s. 45). Bu nedenle kendi güvenliklerinin sağlanması ve savunulması için tasarlanmış, bireysel anlamda var olan güç potansiyellerinden daha büyük bir cesamete ve kudrete sahip olan devleti (Leviathan) kurmuşlardır. Leviathan, egemenlik makamına bağlı organlar vasıtasıyla ödül ve ceza yöntemlerine başvurmaktadır (Hobbes, s. 17). Ancak tehlikeli doğa halinden kurtulmak adına oluşturulan devlet aynı zamanda devletlerarası "güvenlik ikilemini" doğurur (Aydın M. , s. 45).

Güvenlik ikileminin varlığını iyiden iyiye hissettirdiği mevcut uluslararası atmosferde hiçbir devletin sonsuza kadar ayakta kalacağına garanti yoktur. Uluslararası ilişkilerde devletler, doğa hali anlayışında olduğu gibi diğerleri kendisinden güçlü oldukça kendisini zayıf hisseder. Bu nedenle kendini koruma içgüdüleriyle potansiyel güç unsurlarını geliştirerek komşularından ve olası tehditlerden daha güçlü olmayı talep etmektedir (Aydın M. , s. 45-46). Aksi takdirde rakiplerinden zayıf konumda olması olası bir savaşta mağlup olmasını kaçınılmaz kılacaktır. Geçmişte yaşanan çetin mücadeleler sonucunda yıkılan birçok devlet buna örnektir.

Uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı gereği her devlet, sahip olduğu toprakları korumak ve varlığını devam ettirmek için çaba göstermektedir. Çünkü mevcut uluslararası ilişkilerin belirgin hukuk kuralları ve bunları yaptırımla destekleyecek merkezi bir otoritesi yoktur (Aydoğan, 2011, s. 3). Bu durum devletlere güçleri doğrultusunda hareket edebilme olanağı sağlamaktadır.

21. yüzyıl koşulları çerçevesinde devletlerin sahip oldukları güç unsurları göz önüne alındığında hareket manevraları yapabilecek, baskı, sindirme ve işgal etme

fiillerini hayata geçirebilecek birçok devlet vardır. Böyle bir uluslararası atmosferde devletlerin gücü ve kapasitesi belirleyici bir rol oynamaktadır. Devletler, güçlü olanın zayıf olan üzerinde rahatlıkla baskı kurabildiği böylesine bir düzende güçlü olmak ve güçlü kalmak adına politikalar üretmektedirler. Bu gerçeğin ışığında kavramsal olarak gücün ne olduğu ve güç kavramından ne anlaşıldığı hususu önem kazanmaktadır.

Güç kavramı ilk anlamlarıyla Türkçe’de “bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği” (Türk Dil Kurumu) iken, İngilizce’de “insanları ve olayları kontrol edebilme” (Cambridge Dictionary) şeklinde ifade edilmiştir. Ancak her ne kadar sözlük anlamları olsa da bu kavramın tanımlanmasında yazar, düşünür ve teorisyenler farklı tanımlamalar ortaya koymuştur. Aynı durum gücün uluslararası boyutu için de geçerlidir.

Uluslararası İlişkiler literatüründe son dönemde üzerinde en çok konuşulan kavramların başında “güç” gelmektedir. Güç üzerine birçok teorisyen, akademisyen ve yazar farklı tanımlamalar ortaya koymuştur. Hiçbir yazarın tanımlaması diğer yazarlar tarafından kabul edilmediğinden açık ve net bir şekilde üzerinde hemfikir olunan tanımlama literatüre kazandırılmamıştır. Bunun aksine kendi tanımlamalarını geliştirmişlerdir. Neo-liberalizmin kurucularından, emekli siyaset bilimci ve Harvard Üniversitesi’nde uluslararası ilişkiler profesörlüğü yapmış Joseph S. Nye, gücü hava durumuna benzetmiştir. Herkesin ona bağlı olduğunu ve onun hakkında konuştuğunu fakat çok az kişinin onu anladığını söylemiştir (Nye, 2020, s. 19).

Realist geleneğin önemli temsilcilerinden, İngiliz tarihçi E. H. Carr, gücü siyasetin temel bir unsuru olduğunu vurgulamış, vazgeçilmez bir yönetim aracı olarak tanımlamıştır (Carr, 2010). Uluslararası ilişkiler alanının önde gelen isimlerinden, realizm teorisine en büyük entelektüel katkıyı sağlayan Hans Morgenthau güç kavramını; gücün hem bir ilişki türü olduğu, hem uluslararası siyasetin en temel amacı hem de amacın gerçekleştirilmesi adına bir araç olarak tanımlarken; Amerikalı siyaset bilimci ve akademisyen Ole Rudolf Holsti ise gücü; ödül, ceza, ikna ve zorlama gibi yöntemleri devreye sokarak karşı tarafın davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda değiştirebilme kabiliyeti olarak yorumlamıştır (Aydoğan, s. 3). Neo-realizmin kurucusu Kenneth Waltz’a göre, gücün süreçleriyle sonuçlarını birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Başka aktörlerin davranışlarını yönetmek ve yönlendirmek gücün bir sonucudur. Güç, süreçlere etki edebilme kapasitesini ifade

etmektedir. Uluslararası sistemin yapısı gereği sonuçlar her zaman belirsizlik durumuyla karşı karşıya kalmaktadır (Özdemir, 2008, s. 129).

Demokrasi alanında yaptığı çalışmalarla ün kazanmış siyaset bilimci Robert A. Dahl “The Concept of Power” adlı makalesinde gücü, iki değişken (aktör) arasındaki ilişki üzerinden açıklar. A’nın B üzerindeki etkisinden bahseder. Buna göre normal şartlar altında B’nin atmayacağı adımları, gerçekleştirmeyeceği politikaları A’nın B’ye kendi rızasıyla yaptırabilmesini güç olarak tanımlamıştır. Elbette ki A değişkenin bu yaklaşımı tehdit ve vaat içermektedir (Dahl, 1957, s. 203). Kendisini “state-centric realist” (devlet odaklı realist) olarak tanımlayan uluslararası ilişkiler profesörü Robert Gilpin’e göre, güç kavramı uluslararası ilişkiler alanının ve çoğunlukla siyaset biliminin en zahmetli kavramıdır. Aynı zamanda güç, devletlerin askeri, ekonomik ve teknolojik yeteneklerini ifade etmektedir (Gilpin, 1981, s. 13). Güç ile ilgili yaptığı çalışmalarıyla bilinen Steven Lukes’a göre, iki aktör arasındaki ilişkiyi “çıkarlar” üzerinden değerlendirmek güç kavramını daha iyi anlamak adına açıklayıcı olacaktır. Öyle ki A aktörü B aktörünü B’nin çıkarlarına aykırı hareket etmesini sağlayabiliyorsa, bu noktada A’nın B üzerinde güç kullandığından bahsedilebilir (Lukes, 2005, s. 37).

Güç gibi kompleks bir kavramı teorik anlamda basitleştirme yoluna giden her düşünür, kavramı gerçek anlamından uzaklaştırmıştır. Gerçeğe yaklaşan tanımlamalar ise analize imkân vermeyen karmaşıklıktadır (Özdemir, s. 115).

Güç unsurlarından yola çıkılarak yapılan analizler genel anlamda realiteyi yansıtmayabilir. Çünkü sahip olunan ya da kontrol edilen güç unsurları belli bir amaca hizmet etmediği sürece potansiyel düzeyde kalmaktadır. Bununla birlikte söz konusu aktörün potansiyel güç unsurları yalnız başına değil, başka aktörler ile kıyaslandığında anlam kazanmaktadır (Bayram, 2018, s. 22). Diğer taraftan güç, her zaman ilişkilerin var olduğu duruma bağlıdır. Çünkü bir aktör, komutları olmadan başka bir aktörün nasıl davranacağını önceden kestirmesi genellikle zordur (Nye, s. 21).

Yukarıdaki yaklaşımlardan da anlaşılacağı üzere güç kavramı üzerinde birçok teorisyen tarafından farklı tanımlamalar yapılmaktadır. Aynı durum gücün uluslararası ilişkiler boyutunu tanımlamak için de geçerlidir. Kavramsal tanımlamadaki belirsizlik güç kavramının hangi alanlarda, hangi boyutta ve nasıl uygulanacağı sorularını beraberinde getirmektedir.

Keohane ve Nye'in "kompleks karşılıklı bağımlılık" olarak tanımladıkları durum, devletlerin çok sayıda sosyal ve siyasal bağlarla birbirine bağlandığı güvenlik, şiddet ve baskı kullanımlarının önemini yitirdiği bir ortamdır (Özdemir, s. 132). Kompleks karşılıklı bağımlılık teorisine göre güç elde etmek için; gündem belirleme, sorunlar arasında ilişki kurma, uluslar ve hükümetler ötesi bağlantılar kurma ve uluslararası örgütlerde söz sahibi olabilme kapasitelerine sahip olunması gerekmektedir (Aydoğan & Aydın, 2011, s. 12). Bu teorinin ışığında şu sonuç ortaya çıkmaktadır: Ülkeler arasında gerçekleşecek olan müreffeh karşılıklı bağımlılık, savaşı düşünülemez hale getirecektir. Son zamanlarda karşılıklı bağımlılık teorisi devletlerin "ticaret devletleri" haline geldiği düşüncesiyle yeniden canlanmıştır. Bu bakımdan savaş seçeneği kâr sağlamadığından devletlerin savaşı tercih etmesi için hiçbir neden yoktur (Arquilla & Ronfeldt, 1999, s. 32-33).

Geleneksel güç kavramı devletleri iki kutup etrafında kümelenmeye yönelten Soğuk Savaş dünyasında kökünden yıkılmıştır. Genellikle tarih, çoğu zaman birbiriyle simetrik olan askeri, siyasi ve ekonomik güç sentezi göstermiştir. Ancak değişen güç parametreleriyle beraber Soğuk Savaş döneminde gücün farklı elemanları birbirinden oldukça bağımsız hale gelmiştir. Öyle ki Sovyetler Birliği, askeri bir süper güç iken, ekonomik anlamda bir cüceydi. Japonya ise ekonomik bir dev görüntüsü çizmiş ancak askeri açıdan aynı durumda olmamıştır (Kissinger, 2016, s. 15).

Uluslararası ilişkilerde egemenlik ilkesi gereği her devlet başına buyruk hareket etmektedir. Hiçbir devletin bir başka devlete ne yapacağını söyleme hakkı yoktur. Bu gerçek nedeniyle ortaya çıkması muhtemel krizlere uluslararası ortam gebedir (Özdemir, 2008). Böylesine krizlere müsait olabilecek bir ortamın anlaşılması için yalnızca güç kavramı üzerinden değerlendirme yapmak eksik kalacaktır. Çünkü askeri, ekonomik ve siyasi güç kimi zaman sonuca gitmekte yeterli olmayacaktır. Örneğin nükleer gücü olmayan Vietnam, nükleer ABD'yi mağlup etmiştir. Yine Arjantin'in nükleer güce sahip olmamasına rağmen, nükleer gücü olan İngiltere'nin Falkland Adaları'na saldırmasını engelleyememiştir (Nye, s. 42). Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere diğer aktöre oranla teknik açıdan daha güçlü olmak kimi zaman mağlup olmayı veya karşı saldırıya maruz kalmayı önleyememiştir. Zorlayıcı güç unsurlarının dışında uygulanması daha kolay, nispeten daha masrafsız ve çoğu zaman daha etkili olan bir güç formu söz konusudur. Bu güç, başkalarının tercihlerini şekillendirme becerisine dayanmaktadır (Yatağan, 2018, s. 72).

Uluslararası ilişkiler disiplininde geçerli evrensel bir güç tanımı yapma gayretlerinin başarısız olduğu söylenebilir. Bu gerçeğin altında sistemin, onun içerisindeki aktörlerin ve oyunun kuralları değiştikçe gücün anlamının da değişime uğraması gerçeği yatmaktadır. Bundan dolayı güç kavramının tanımlanmasına yönelik hemen hemen tüm çalışmalar eksiklikleri nedeniyle eleştiriye maruz kalmıştır (Özdemir, s. 135). Buradan hareketle güç kavramının karmaşık yapısının ve güç unsurlarının göstermiş olduğu çeşitlilik onu tasnif etme ihtiyacını doğurmuştur. Gücü sınıflandırma yoluna giden ve bununla ilgili çalışma yapan Joseph S. Nye ‘‘Gücün Üç Biçimi’’ başlığı altında güç formlarını daha belirgin hale getirmiştir.

Tablo 1. Joseph S. Nye’e Göre Gücün Üç Biçimi.

Güç Çeşitleri	Davranışlar	Temel Araçlar	Hükümet Politikaları
Askeri Güç	*Zorlama *Caydırma *Koruma	*Tehdit *Baskı	*Zorlayıcı Diplomasi *Savaş *İttifak
Ekonomik Güç	*Teşvik *Zorlama	*Karşılıklar *Yaptırımlar	*Yardım *Rüşvetler *Yaptırımlar
Yumuşak Güç	*Cazibe *Gündem Belirleme	*Değerler *Kültür *Politikalar *Kurumlar	*Kamu Diplomasisi *İki Taraflı ve Çok Taraflı Diplomasi

Kaynak: (Nye, 2020, s. 57)

Gücün üç biçimini genel hatlarıyla özetleyecek olursak, uluslararası sistem sürekli rekabet, emniyetsizlik ve güç mücadelelerine sahne olmaktadır (Bayram, s. 25). Bu bakımdan devletler, kendisine tehdit oluşturan aktörlere karşı veya arzu ettiği sonuçları elde etmek amacı doğrultusunda caydırma unsuru olarak askeri güç kaynaklarına başvurmaktadır. Öte yandan ekonomik gücüyle devletler, bir gecede yabancı banka hesaplarını dondurabilmekte, çok hızlı bir biçimde rüşvet ve yardım dağıtabilmektedir (Aydoğan & Aydın, s. 18). Soğuk Savaş dönemi boyunca ve ondan önceki dönemlerde devletler gücü askeri yetenek ve siyasal otorite ve onun sahip olduğu kaynaklar olarak konumlandırmıştır. Günümüz bilgi çağında ise bu yaklaşımından daha etkin olan güç kamuoyunu yönlendirme, ikna ve pazarlık yeteneği

olarak karşımıza çıkmaktadır (Özdemir, s. 136). Yumuşak güç olarak nitelendirilen bu yaklaşım, bir devletin istediği şeyi elde etmek için askeri ve ekonomik güç kartlarına başvurmadan karşı tarafın da kendisi gibi aynı şeyi istemesini sağlamaktır (Bayram, s. 19).

Günümüzde uluslararası örgütlerin gücü artmış, asimetrik yöntemlerin klasik orduların caydırıcılığını azaltmış olsa da bu kaba güçle özdeşleşen askeri yeteneklerin önemi ortadan kalkmamıştır (Özdemir, s. 136). Asimetrik yöntemlerin ve askeri güç uygulamalarının eş zamanlı kullanımı mümkündür. Ayrıca öncelik sırası koşullara göre değişkenlik gösterebilmektedir. Zorla veya ikna yoluyla üstün gelme yeteneğinin bir sonucu olarak bu güç formları uluslararası disiplin içinde kullanılan araçlara göre “sert güç”, “yumuşak güç” ve “akıllı güç” şeklinde tasnif edilmiştir (Yatağan, s. 71-75).

1.2. Uluslararası İlişkilerde Güç Çeşitleri

Güç kavramına yönelik yapılan farklı değerlendirmeler kavramın sınıflandırılması aşamasında da kendini göstermektedir. Bu noktada Joseph Nye tarafından yapılan tasnif, hem artan popüleritesi hem de uluslararası ilişkiler disiplinde sıkça kullanılması bakımından önem taşımaktadır. Nye, ilk olarak icat ettiği “Yumuşak Güç” kavramını ve onu açıklarken yüzlerce yıllık geçmişi olan bir güç biçimine “Sert Güç” diyerek bir anlamda tasnifin iki büyük kolonunu oluşturmuştur. Ancak bu güç biçimlerinin tek başlarına çok nadir kullanıldığı düşüncesinden hareketle bu iki güç çeşidinin bir kombinasyonunu ifade eden “Akıllı Güç” kavramını icat etmiştir. Çalışmanın bu bölümünde Joseph Nye tarafından üretilen sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç kavramları ele alınacaktır.

1.2.1. Sert Güç

Devletlerin askeri ve ekonomik kudretlerinin arzu edilen sonuçlara ulaşmak adına diğer devletlerin tutumlarını değiştirmesinde çoğu zaman etkili olduğu bir gerçektir. Sert güç olarak ifade edilen bu yaklaşım, teşvik (havuç) veya tehdide (sopa) dayanan bir güç formudur (Nye, s. 24). Sert güç; askeri müdahale, zorlayıcı diplomasi ve ekonomik yaptırımlara dayanmaktadır (Wilson, 2008, s. 114). Bu güç uygulamalarıyla hedef aktörün tutum ve davranışlarını kısa sürede değiştirmek mümkündür.

1.2.1.1. Askeri Güç

Uluslararası ilişkilerde ülkelerin çoğunlukla geliştirme ve kapasitesini artırma faaliyetinde buldukları alan askeri alan olmuştur. Ayrıca ülkeler ekonomik güçleri doğrultusunda kaynaklarının önemli bir kısmını bu alana enjekte etmektedir. Bunun nedeni ise, dünya siyasetinde hâkim bakış açısı olan realist yaklaşımın işaret ettiği gibi devletlerin güç ve güvenlik talepleri ve tehlikelerin önemine vurgu yapılmasıdır. Devletler, hayatta kalabilmek adına askeri yeteneklerini geliştirmek durumundadır. Çünkü askeri güç, realist bakış açısına göre dünya siyasetindeki en önemli güçtür (Keohane & Nye, 1987, s. 729). Öyle ki uluslararası sistemin anarşik yapısı bu yaklaşımı beslemektedir. Devletler bir başka devletin boyundurluğu altına girmekten kurtulmak için kendini savunabilecek yeterli askeri kaynaklara sahip olmak zorundadır. Devletleri kaçınılmaz olarak güçlü olmaya iten bu realist yaklaşımdan hareketle askeri güç, “*devletin varlığını sürdürebilmesi ve ulusal güvenliğini sağlayabilmesinin en önemli unsuru*” olarak gösterilmektedir (Aydın M. , s. 39).

Uluslararası ilişkilerde diplomasinin çözüm üretmediği yerde son çare savaştır. Askeri aygıtın büyük önemi bu gerçekte saklıdır. Söz konusu bu gerçeğe atıf yapan E. H. Carr’a göre, savaş uluslararası siyasetin arka planında pusuda beklemektedir (Carr, s. 153). Öte yandan Carr, devletin yaşamının temel unsurunun askeri güç olduğunu onun yalnızca araç değil, kendi başına amaç haline geldiğini belirtmektedir (Carr, s. 155).

Askeri güç unsurunun envanterinde askerler, savaş uçakları, insansız hava araçları, tanklar, nükleer bombalar, askeri teknolojinin gelişimine bağlı olarak üretilen yeni savaş araçları vb. güç unsurları bulunmaktadır. Tüm bu güç unsurlarının temel aktörü askerdir. Asker, meşru politikanın bir aracı olarak kendisine verilen görevler doğrultusunda hedeflere zarar verme, insanları öldürme ve yaralama yeteneğine sahiptir (Gray, 2011, s. 1).

Yakın zamana kadar ülkelerin gücü silahlı kuvvetlerin kapasitesi üzerinden değerlendirilmiştir. Silahlı kuvvetler yeri geldiğinde sınırlı savaşı topyekûn bir mücadeleye dönüştürerek karşı tarafı boyun eğdirmeye zorlayabilmektedir. Öte yandan bunu yapacak olan devletin yeterli güce ve bu gücü kullanacak siyasi iradeye sahip olması gerekmektedir (Yılmaz S. , 2011, s. 33). Ancak günümüz koşullarında savaş aracı olarak askeri gücün kullanımının yalnız başına savaşlarda olduğu kadar yararlı olmadığı bir gerçektir. Çünkü 21. yüzyılda savaş büyük ölçüde düzensiz bir

karaktere sahiptir. Aynı zamanda “öngörülebilir gelecekte” de savaşın düzensiz ve çok boyutlu bir çerçeve çizeceği düşünülmektedir (Gray, s. 5). Buradan hareketle düzensiz ve karmaşık bir savaş ortamına hazırlanan ve uluslararası politikada üstün güç olma iddiasında bulunan aktörün tamamen askeri ve zorlayıcı güç unsurlarına dayalı yöntemler temelinde inşa edilmesi mümkün değildir (Özdemir, s. 131).

Son dönemde devlet dışı aktörlerin artan güçlerinin bir sonucu olarak uluslararası politikada görünürlükleri artmıştır. Devlet dışı aktörlerin bazıları -Oxfam gibi- iyidir. Bazıları ise El Kaide gibi kötüdür. El Kaide, Japonya'nın 1941'de gerçekleştirdiği Pearl Harbor saldırısında öldürdüğü toplam Amerikalıdan daha fazlasını 2011 yılında öldürmeyi başarmıştır (Nye, 2011b, s. 4). Tek kutuplu sistemde “süper güç” olarak nitelendirilen ABD'nin sert güç unsurlarına sahip olmasının yeterli olmadığı bu örnekten anlaşılmaktadır. Ayrıca savaş her zaman bir kumardır ve riskli bir çaba olarak görülmektedir (Wilson, s. 10). Öte yandan herhangi bir savaşta kazanan taraf için bile sert güç uygulamalarının ağır sonuçları söz konusu aktörü zor kullanmadan önce alternatif yollar aramaya itmiştir (Yatağan, s. 92).

1.2.1.2. Ekonomik Güç

Dünya tarihinde yalnızca en ilkel savaş türleri tamamen ekonomik etkenden bağımsız gerçekleşmiştir. Öte yandan ekonominin savaş politikalarına doğrudan etkisi ve katkısı medeniyetin gelişimiyle paralellik göstermiştir. Öyle ki sahip olunan zenginliğin ölçüsünde prensler veya şehir devletleri paralı ordular kurabilmekteydi. Bu gerçeğe ilintili olarak modern tarih boyunca askeri ve ekonomik güç arasında giderek daha da yakınlaşan bir ilişkinin varlığından söz edilebilmektedir (Carr, s. 157). Buradan hareketle savaşın değişen doğasıyla beraber bu iki sert güç unsurunun birbirinden bağımsız düşünülmesi imkânsız hale gelmiştir.

Uluslararası ilişkiler atmosferinde bir ülke, sahip olduğu ekonomik güç unsurlarını karşı tarafı caydırmak veya istediği yönde hareket etmesini sağlamak için kullanabilmektedir. Ayrıca karşılığını ödemek suretiyle istenenlerin yapılması adına teşvik anlaşmalarına imza atılabilmektedir. Öyle ki söz konusu güç uygulayan aktörün bu girişimi yapabilmesi için güçlü bir ekonomik kapasiteye sahip olması önem taşımaktadır (Nye, s. 26-27). Bunun en somut örneği ABD-İran ilişkisinde kendini göstermektedir. İran'ın 1979 devriminden bu zamana kadar ABD ile olan ilişkileri çoğunlukla düşmanca olmuştur. ABD, İran'ın nükleer çalışmalarını sürdürmesi, Orta Doğu'da çıkarlarına, müttefiklerine tehdit oluşturması ve daha birçok nedeni ileri

sürerek İran'a yönelik özellikle 2002'den sonra sistematik bir biçimde yaptırım uygulamıştır. Son olarak Trump yönetimi Mayıs 2018'de İran'ın nükleer faaliyetlerini sınırlandırmasına karşılık ekonomik yaptırımların kaldırılmasını içeren ve 2015'te imzalanan "Ortak Kapsamlı Eylem Planı" anlaşmasından çekilmiş ve yeniden yaptırım uygulamaya karar vermiştir (Katzman, McInnis, & Thomas, 2020, s. 1). ABD, ekonomik gücünün ona sağladığı bu inisiyatifler neticesinde politikalarında kolay manevralar yapabilmektedir. Elbette ki ekonomik güç, sert gücün bir diğer caydırıcı unsuru olan askeri güç ile desteklenmektedir.

Tablo 2. Ülkelerin 2020 Yılı Savunma Bütçesi ve Askeri Güç Sıralaması.

Sıra	Ülke	Güç İndeksi	Savunma Bütçesi
1.	ABD	0,0606	750 Milyar \$
2.	Rusya	0,0681	48 Milyar \$
3.	Çin	0,0691	237 Milyar \$
4.	Hindistan	0,0953	61 Milyar \$
5.	Japonya	0,1501	49 Milyar \$
6.	Güney Kore	0,1509	44 Milyar \$
7.	Fransa	0,1702	41.5 Milyar \$
8.	Birleşik Krallık	0,1717	55.1 Milyar \$
9.	Mısır	0,1872	11.2 Milyar \$
10.	Brezilya	0,1988	27.8 Milyar \$

Kaynak: <https://www.globalfirepower.com/>

Uluslararası ilişkiler atmosferinde var olan güvensizlik ortamı ülkelerin askeri potansiyellerini geliştirmeleri ihtiyacını doğurmuştur. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere ülkeler ekonomik kaynaklarının önemli bir kısmını savunma bütçelerine enjekte etmektedir. Araştırmada elliden fazla faktör dikkate alınmış, ülkelerin güç indeksi hesaplanmıştır. Buna göre mükemmel askeri güç 0.0000 puanıdır. Bir ülkenin indeks değeri ne kadar küçükse mücadele yeteneği o denli güçlüdür (Firepower, 2020). Sonuçta askeri gücün ekonomik güçten bağımsız düşünülmemeyeceği bu araştırmada da ortaya çıkmış, güvensizlik durumu savunma harcamalarına yansımıştır.

Savunma bütçesine daha fazla kaynak ayırmanın elzem olduğu günümüz dünyasında güçlü ekonominin önemi gözler önüne serilmektedir. Ancak her ülke güçlü

ekonomik yapıya sahip değildir. Bazı ülkeler -ABD gibi- hayranlık duyulan ekonomik büyüklüğe sahiptir bazıları (Japonya, Çin) ise yakın tarihte yaptıkları ekonomik atılımlarla hayranlıkla izlenen ülkelere olmuştur. Ekonomik büyümenin dikkat çekici örneklerinden biri olan Japonya, özellikle Soğuk Savaş'ın başlarında benzeri görülmemiş yüksek ekonomik büyüme yaşamıştır. “yatırımı teşvik eden yatırım” olarak adlandırılan ve Japon ekonomi politikaları doğrultusunda geliştirilen ve desteklenen girişimler büyümenin en önemli unsurlarını oluşturmuştur (Yoshioka & Kawasaki, 2016, s. 64). Bir diğer dikkat çekici ekonomik büyüme Çin Halk Cumhuriyeti tarafından gerçekleştirilmiştir. Öyle ki Çin, başlatmış olduğu ekonomik reformlar neticesinde 1978 yılından 2018 yılına kadar geçen sürede her yıl ortalama %10 büyüme sağlamıştır. Bu durum Çin'in her sekiz yılda bir ekonomisinin reel olarak iki katına çıkması anlamına gelmektedir (Morrison, 2019, s. 5). Japonya ve Çin'in gerçekleştirmiş oldukları bu ekonomik büyüme hamleleri diğer ülkeler tarafından dikkatle ve gıptayla takip edilmektedir.

1.2.2. Yumuşak Güç

Yumuşak güç kavramı ilk kez, emekli uluslararası ilişkiler profesörü Joseph S. Nye tarafında 1990 yılında yayımlanan ve o dönemde ABD'nin düşüşte olduğu görüşünü reddeden “Bound to Lead” (Önderlik Etmeye Mecbur) adlı kitabında Amerikan'ın askeri ve ekonomik güç unsurlarının dışında gücün bir diğer formunda da güçlü olduğunu savunmak adına ortaya çıkmış bir kavramdır. Kavramın mimarı olan Nye, “The Paradox of American Power” (Amerikan Gücünün Paradoksu) adlı 2003 yılında yayımladığı eserinde bu kavramını yeniden ele almıştır (Nye, s. 14). 2004 yılında ise “Yumuşak Güç: Dünya Siyasetinde Başarının Yolu” adlı eserinde yumuşak güç kavramı üzerine detaylı analiz gerçekleştirmiştir. Öte yandan kavramın uluslararası ilişkiler disiplininde sıkça kullanılmasının ardından yumuşak güç kavramına yönelik eleştiriler ortaya çıkmış ve Nye bu eleştirileri de dikkate alarak yeni eklemelerle beraber 2011 yılında “The Future of Power” (Gücün Geleceği) isimli esere imza atmıştır. Bu eserinde küresel bilgi çağı için ABD'nin yeni bir strateji benimsemesi gerektiği düşüncesinden hareketle yumuşak güç kavramına yeniden değinerek geniş kapsamlı bir çalışmaya imza atmıştır.

Sert güç, bilindiği gibi “havuç” ve “sopa” politikalarıyla arzulanan sonuçlara ulaşmak adına kullanılan bir güç biçimidir. Bu güç biçiminin zorlayıcı yönüne karşın Nye, “gücün ikinci yüzü” olarak tanımladığı ve diğer aktörlerin tercihlerini belli

durumlarda değiştirebilmek ve istediğini yapmasını emretmek için sert veya komuta gücünün aksine “Co-Optive” veya yumuşak güç olarak adlandırılan yöntemin tercih edilmesinin önemine dikkat çekmektedir (Nye, 1990, s. 166). Burada co-optive kelimesi co- (birlikte) ve optare (seçmek) kavramlarının birleşmesinden meydana gelmektedir. Bir aktörün politikasının kendi amaçları doğrultusunda diğer aktöre benimsetilmesi, işbirliğine teşvik edilmesi, tercihte müştereklik yaratma anlamlarına gelmektedir (Özel C. , 2018, s. 6).

Nye ilk orijinal tanımlamalarında yer verdiği yaklaşımında co-optive kavramının ve yumuşak gücün sert güç kadar önemli olduğuna değinmiştir. Eğer bir devlet diğerlerinin gözünde kendini meşru göstermeyi başarabilirse, isteklerine karşı daha az dirençle karşılaşacaktır. Bununla beraber kültürü ve ideolojisi çekici ise diğerleri daha istekli bir şekilde onu takip edecektir (Nye, 1990, s. 167).

Yumuşak güç kavramının mimarı olan Nye, bu kavramı şöyle açıklamıştır: “*Yumuşak güç, diğerlerinin tercihlerini şekillendirme becerisine dayanır.*” Bir ölke sahip olduğu değerler, kültür, ekonomik düzey vb. nedenlerden dolayı diğerlerinin kendisine hayran olması, örnek alması ve ona özenmesi durumunda dünya siyasetinde arzu ettiği sonuçları elde edebilmektedir. Ayrıca askeri güç ya da ekonomik yaptırım gibi zorlayıcı güç unsurlarının dışında diğer ölkeleri cezbetmek de önem taşımaktadır. Buradan hareketle diğerlerinin sizin istediğiniz sonuçları istemelerini sağlamak, aktörleri zorlamak yerine ikna edebilmektedir (Nye, s. 24). Yumuşak güç, aktörleri ikna ve argümanlar doğrultusunda hareket ettirme yeteneğinden daha fazlasıdır. Bu aynı zamanda baştan çıkarma ve cezbetme yeteneğidir (Nye, 2008, s. 95).

Yumuşak güç yaklaşımıyla ilintili bakış açısı bir metot olarak binlerce yıllık Çin tarihi arşivlerinde yer almaktadır. Bundan yüzyıllar önce önlü Çinli komutan, askeri stratejist ve filozof Sun Tzu ‘savaş sanatı’ adlı kitabında “*düşmanın zihnine saldırmak, müstahkem şehirlerine saldırmaktan daha iyidir*” şeklindeki önlü düşüncesiyle savaş stratejileri tarihine katkıda bulunmuştur (Ding, 2008, s. 197).

Uluslararası alanda gücü kategorileştirme yoluna giden E. H. Carr: askeri güç, ekonomik güç ve kanaat oluşturma gücü şeklindeki yaklaşımıyla bir anlamda yumuşak gücün önemine dikkat çekmiştir. Çünkü sert güç unsurları dışında diğer aktörler üzerinde olumlu bir imaj oluşturmak, algılarını kendi lehine değiştirmek ve yönetmek istenen çıktıların elde edilmesinde kayda değer katkılar sağlayabilmektedir. Aynı

zamanda bu güç aygıtlarının birbirine yakın bir şekilde bağımlı olduğunu görmek gerekmektedir. Öyle ki hiçbir aktörün diğer güç aygıtlarından tecrit edilmiş bir şekilde tek bir güce uzun süre sahip olması beklenemez (Carr, s. 152-153).

Yumuşak güç kullanımında karşımıza birçok unsur çıkmaktadır. Bunlar askeri kapasite ve yaptırım gibi zorlayıcı güç unsurlarından çok bir ülkenin ekonomik ve finansal kapasitesi, insan kalitesi, demokrasisi, tarihsel birikimi, özgürlükleri, refahı, kültürel zenginliği, sineması, mimarisi, müziği, bilim ve teknoloji altyapısı diplomatik becerisi ve kendini anlatabilme yeteneğinin toplamından meydana gelmektedir. Bu unsurları bir araya getirmeyi başarabilen ülke diğer ülkeler için çekim merkezi haline gelebilmektedir (Sandıklı, 2015, s. 76).

Bir ülkenin yumuşak gücünün artmasında kurumların da etkisi büyüktür. Örneğin, 19. yüzyılda İngiltere ve 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ABD, sahip oldukları liberal ekonomileri ve demokratik yapılarıyla uyumlu uluslararası kurallar ve kurumlar yapısını tesis ederek kendi yumuşak güçleri artırmışlardır. İngiltere bunu serbest ticaret ve altın standardı ile gerçekleştirirken, ABD ise Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund-IMF), Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization-WTO) ve Birleşmiş Milletler (United Nations-UN) ile gerçekleştirmiştir. Bir ülke uluslararası kuralları çıkarlarına ve değerlerine uyumlu hale getirebildiği takdirde eylemleri başkalarının gözünde meşru görünecektir. Bu doğrultuda havuç ya da sopa kullanmasına gerek kalmayacaktır (Nye, s. 31).

Küresel bilgi çağında yalnızca hükümetlerin yumuşak gücü yoktur. Ulusötesi şirketler, üniversiteler, vakıflar ve diğer sivil toplum örgütleri kendilerine ait bir yumuşak güç geliştirmektedirler. Bu güç, resmi dış politika amaçlarını güçlendirebilir veya bu amaçlarla çatışabilmektedir (Nye, s. 40). Sivil toplum örgütlerinin önemine dikkat çeken Nye, bir ülkenin yumuşak gücünün çoğunun sivil toplum örgütleri tarafından üretildiği söylemiştir (Nye, 2017). İyi kullanmasını öğrendiği takdirde daha büyük ve uzun vadeli eğilimlerin ABD'ye yardımcı olabileceğini ileri sürmüştür. İç ve dış politikalar, demokrasi, insan hakları, her şeye açık olma ve başkalarının fikirlerine saygıyla uyumlu olduğu sürece ABD'nin küresel bilgi çağının eğilimlerinden faydalanacağını ifade etmektedir (Nye, 2020, s. 58).

Yumuşak güç, sert güç gibi kolay elde edilebilecek bir tabiata sahip değildir. Ülkelerin sahip olduğu kültürel bakiyenin geçmişten günümüze yansması ve sahip

oldukları değerler yumuşak gücün temel unsurlarını teşkil etmektedir. Bu bakımdan bir ülke kültürel bakiyesini ve değerlerini kısa süre oluşturamayacağı gerçeğinden hareketle yumuşak güç zamana ihtiyaç duyan, tarihsel süreklilik arz eden bir güç biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Demirtepe & Özertem, 2013, s. 98).

1.2.2.1. Yumuşak Gücün Kaynakları

Yumuşak güç kavramının mimarı Nye, yumuşak gücü davranışsal açıdan cezbetme gücü, kaynaklar açısından ise bu cazibeyi oluşturan değerler olarak ifade etmektedir. Her şeyden önce bir varlığın cazibe oluşturan bir yumuşak güç olup olmadığı hususunda anketler ve odak gruplar yoluyla insanlara sorarak ölçülebileceğini söylemektedir (Nye, 2020, s. 26). Bu bağlamda bir varlığın yumuşak güç kaynağı olarak ifade edilebilmesi için diğerleri üzerinde etkili olabilmesi ve nüfuz edebilmesi gerekmektedir.

Nye, yumuşak gücün kaynaklarını sıralarken bu gücü temelde üç kaynağa dayandırmaktadır: Bir ülkenin kültürü (başka ülkeleri cezbetmesi durumunda), siyasi değerleri (hem ülke içinde hem de ülke dışında bu değerlere bağlı kalması durumunda) ve dış politikaları (politikalarının ahlaki otoriteye sahip olması ve meşru görülmesi durumunda) olarak açıklamaktadır (Nye, 2020, s. 32). Diğer taraftan uluslararası ilişkiler profesörü olan Geun Lee'ye göre yumuşak gücün kaynakları; düşünceler, imgeler, söylemler, eğitim, teoriler, kültür, gelenekler, ulusal veya küresel semboller vb. kaynaklardan meydana gelmektedir (Lee G. , 2009, s. 6).

Yumuşak güç ile ilgili çalışmalar yapan Giulio Gallarotti, yumuşak gücü iki genel kaynak altında toplamıştır: Uluslararası kaynaklar (dış politika ve eylemler) ve yerli kaynaklar (iç politika ve eylemler). Gallarotti'ye göre, tüm bu kaynaklar ülkeleri diğer ülkelere sevdirmekte ve yumuşak güç uluslarının dünya siyasetindeki etkisinin artmasına yardımcı olmaktadır. Ülkeler uluslararası hukuka, normlara ve kurumlara saygı göstermelidir. Çünkü bu kurallara olan bağlılık diğer devletlere saygı gösterilmesinin yanında güvenilirlik, duyarlılık, meşruiyet ve şiddetin karşısında olmaya yönelik eğilimlerin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Bu bağlılık uluslararası yumuşak gücün ana kaynağıdır (Gallarotti, 2011, s. 20).

Yumuşak güç kaynaklarına ilişkin tasnifin yapılmasında kavramın mimarı olan Nye'in kategorizasyonu (kültür, siyasi değerler, dış politika) daha fazla ön plana çıkmaktadır. Nye'a göre kültür, bir toplum için anlam yaratan değerler ve

uygulamaların bütünü ifade etmektedir. Bu kavram kendi içinde seçkinlere hitap eden edebiyat, sanat ve eğitim gibi üst kültür ve kitlesel eğlenceye dayalı popüler kültür olarak ikiye ayrılmaktadır (Nye, 2020, s. 32).

Küreselleşme, ezici bir dünya trendi olarak kültürün diğer toplumlara taşınması noktasında önemlidir. Öyle ki para, hammadde ve teknolojinin ulusal sınırlardaki yoğun trafiği nedeniyle ürünler ve finans ile birlikte kültürün ve fikirlerin de daha özgürce dolaşmasına olanak sağlanmaktadır (Wang Y. , 2007, s. 83). Mesafelerin giderek kısaldığı günümüz dünyasında sosyal anlamda sınırlar grileşmektedir (Ertürk & Taylor, 2015, s. 91). Bu durum toplumlar arasında kültürel etkileşimin yaşanmasına ve birbirlerini etkilemesine neden olmaktadır. Öte yandan küreselleşme, kültürel kimliği güçlendirirken hegemonik kontrole yol açabilmektedir (Wang Y. , s. 85).

Bir ülkenin kültürünün evrensel değerler içermesi, politika yapıcılarının buna uygun politikalar üretmesi, diğer ülkelerle ortak değerler ve çıkarlarla desteklenmesi gibi faktörlerin oluşturacağı sorumluluk duygusu ve cazibe ilişkileri istenen sonuçlara ulaşmanın olasılığını artırmaktadır (Nye, 2020, s. 32). Bu bağlamda ülkeler, elde edilecek kazanımlar açısından kültürel çalışmalara ayrıca önem vermektedir. Ancak dil, sinema, edebiyat ve eğitim gibi geniş bir yelpazeye hitap eden kültürel değerler her ülkede aynı düzeyde değildir. Bunun için ülkelerin ekonomi, bilim ve kültür gibi alanlarda dikkat çekici bir avantaj ortaya koyması beklenir. Bu bakımdan ülkelerin kendi değerlerini dünya kamuoyuna nasıl sunduğu ve ne gibi farklılıklar ile ortaya koyduğu gibi hususlar önem kazanmaktadır (Demirtepe & Özertem, s. 99).

Kültürel değerlerin diğer ülkelere taşınması noktasında ticaret önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Örneğin ABD’de her yıl yarım milyondan fazla yabancı öğrencinin ve Silikon Vadisi’nde başarılı olduktan sonra ülkelerine dönen Asyalı girişimcilerin zihinlerine ihraç edilen Amerikan değerleri ve fikirleri güç sahibi seçkin sınıfa ulaşma eğilimini göstermektedir (Nye, 2020, s. 34). Bu durum orta ve uzun vadede Amerikan çıkarları adına pozitif yönlü gelişmelere zemin hazırlamaktadır.

Popüler kültür, kitlelerin algılarına çok yönlü bir biçimde nüfuz edebilmektedir. Bunun en çarpıcı örneğini ABD popüler kültürü oluşturmaktadır. Nye’ a göre, evrensel değerleri, açık kültürü, Hollywood’dan vakıflara ve üniversitelere kadar uzanan geniş değer kümesine sahip popüler kültürel kaynaklarda Amerikan kültürü benzersiz bir konumda görünmekteydi (Nye, 2017). Öte yandan popüler kültürün algılar üzerindeki

etkisi bazı analistler tarafından yumuşak güç olarak değerlendirilmiştir. Nye, bunun bir hata olduğunu kültürel kaynakların cazibe davranışlarıyla karıştırıldığını ifade etmiştir. Örneğin Coca-Cola ve BigMac gibi markalar, İslam dünyasının ABD'yi sevmeye cezbedecek değildir. Yine Kuzey Koreli diktatör lider Kim Jong II'nin pizzayı ve Amerikan videolarını sevdiği iddia edilir. Ancak bu nükleer programlarına etki etmemektedir. Bu bakımdan yumuşak güç kaynağının etkinliği bağlama göre değişmektedir (Nye, 2020, s. 32-33).

Kültür tek başına yumuşak güç değil, potansiyel yumuşak güç kaynağıdır. Öyle ki 7000 yıllık bir geçmişe sahip Mısır'ın sadece 200 yıl önce kurulan ABD'ye nazaran yumuşak gücünün zayıf olması bunun bir göstergesidir. Sorgulandığında açıkça görülecektir ki kültürel bir varlığın yumuşak bir güce dönüştürülüp dönüştürülmeyeceği birçok faktöre bağlıdır (Fan, 2007, s. 150).

Bir ülkenin iç ve dış siyasette izlediği politikalar potansiyel yumuşak güç kaynaklarındandır. Örneğin, 1950'lerde Amerika'daki ırk ayrımı, ABD'nin Afrika'daki yumuşak gücünün azalmasına neden olmuştur. Bununla beraber günümüzde halen birçok eyalette uygulanan idam cezası ve silah kontrol yasalarının yetersizliği ABD'nin Avrupa'daki yumuşak gücünü de azaltmaktadır (Nye, 2020, s. 35). Aynı şekilde dış politikada yaşanan gelişmeler de yumuşak gücü fazlasıyla etkilemektedir. Jimmy Carter'ın insan hakları politikaları ile Reagan ve Clinton yönetimlerinde hükümetin demokrasiyi geliştirme çabaları buna örnek gösterilmektedir. Arjantin'de 1970'lerde askeri hükümet tarafından reddedilen Amerikan insan hakları politikaları hapse atılan Peronistler tarafından iktidara geldiklerinde ABD adına önemli ölçüde yumuşak güç üretmiştir. Bu anlamda 1970'li yılların girişimi 1990'lı yılların başında etkisini göstermiştir (Nye, s. 35). Bu durum yumuşak gücün orta ve uzun vadeli politik etkilerinin olabileceğine örnektir.

Bir hükümetin iç politikada demokrasi, dış politikada barışı ve insan haklarını destekleme tutumlarıyla savunduğu değerler, diğerlerinin tercihlerinde önemli ölçüde etkide bulunabilmektedir. (Nye, 2020, s. 36). Diğer taraftan yurt içinde demokrasinin gereklerinden uzaklaşılması neticesinde otoriter veya totaliter bir rejime dönüşüm kaçınılmaz olacaktır. Bu durum söz konusu ülkenin yumuşak gücünün zayıflamasına ve diğer toplumlardaki imajının zarar görmesine neden olacaktır. Bu anlamda demokratik değerleri önemseyen yönünde mesajlar veren hükümetler bunu hem iç hem de dış politikada tutarlı bir yaklaşımla sergilemelidir. Aksi takdirde söylem ve

eylem arasındaki farklılıklar demokrasinin yumuşak güç enstrümanına dönüşmesini engelleyebilecektir (Demirtepe & Özertem, s. 99).

Yumuşak güç kaynakları yukarıda bahsedilenlerin dışında hem ekonomik hem askeri araçlardan da oluşabilmektedir. Bir ülkeye yapılan yatırımlar ve kalkınma yardımları gibi adımların yanında barışı koruma gücü olarak ordunun kullanımı ve insani müdahaleler yumuşak güç unsuru olabilmektedir. Burada önemli olan atılacak adımlarda uluslararası meşruiyetin gözetilmesidir. Tek taraflı atılacak ve diğer ülkeler tarafından meşruiyeti sorgulanacak adımlar yumuşak güce zarar verecektir (Demirtepe & Özertem, s. 99).

Yumuşak gücün önemli kaynaklarının çoğu hükümetlerin kontrolü dışında cereyan ederken etkileri büyük ölçüde alıcıların kabulüne bağlıdır (Nye, 2004, s. 1). Örneğin Vietnam Savaşı döneminde, Amerikan popüler kültürü çoğunlukla hükümet politikalarına aykırı bir şekilde gelişmiştir. Ordu gibi sert güç varlıkları doğal olarak hükümetin elindedir. Ancak yumuşak güç varlıklarının büyük bir kısmı Amerikan hükümetinden bağımsız faaliyet göstermektedir. Öte yandan hükümetin resmi amaçlarına kısmi olarak hizmet etmektedirler. Bu bakımdan yumuşak güç, sert güç kadar hükümete bağlı değildir (Nye, 2020, s. 36).

21. yüzyıl, güç kaynaklarının eşit olmayan dağılımı ile başlamıştır. ABD tek başına dünya ekonomik üretiminin yaklaşık dörtte birini, küresel askeri harcamaların neredeyse yarısını kendisi yaparken geniş kapsamlı kültürel ve eğitimsel yumuşak güç kaynaklarına sahip olmuştur (Nye, 2010, s. 2). Eşsiz gücünün bir yansıması olarak Amerika'nın kitle kültürü, özellikle dünyanın gençleri üzerinde manyetik bir çekicilik sergilemektedir. Amerikan televizyon programları ve filmleri küresel pazarın yaklaşık dörtte üçünü oluşturmaktadır. Amerikan popüler müziği de aynı baskın etkiyi göstermektedir. Amerikan yeme alışkanlıkları ve giyim tarzları dünya çapında giderek daha fazla taklit edilmektedir. İnternet dilinin İngilizce ve küresel internet etkileşimlerinin çoğunluğu Amerikan kaynaklı olması konuşmaların içeriğini etkilemektedir. (Brzezinski, 1997, s. 25).

Nye'a göre yumuşak gücün çoğu sivil toplum tarafından üretilir ve bu Amerikan gücünün bir alanıdır. Hükümetin kontrolü dışında da olsa Amerika için işin sırrı, aralarında yabancı otlarla karşılaşılsa bile, bin çiçeğin açmasına izin vermektir (Nye, 2017). Netice itibariyle tüm yumuşak güç kaynakları üzerinde kontrol sağlanması

mümkün değildir. Burada önemli olan yumuşak güç kaynaklarının çoğunlukla resmi hükümet politikalarına katkı sağlayacak iklimi oluşturmaktır.

1.2.2.2. Yumuşak Gücün Araçları

Yumuşak güç araçlarının kullanılması -yani istenen sonuçları elde etmek için kasıtlı olarak yumuşak gücün kullanılması- belirgin bir hükümet sürecini yansıtmaktadır. Bu yönüyle hükümetler, ulusal yumuşak güce sahip olmak için çeşitli yumuşak güç araçlarına odaklanmaktadır. Bunlardan öne çıkanlar; kültürel etkinlikler, değişim programları, bir ülkenin dil ve kültürünün araştırılmasını desteklemek olurken yumuşak gücün güçlü araçları olarak tanımlanan devlet destekli burslar ve uluslararası yayıncılık da dikkat çeken diğer unsurlardır. Ayrıca bir başka önemli yumuşak güç araçları çeşitli yardım biçimlerinden meydana gelirken (insani yardım, ekonomik yardım ve yatırımlar (RKY, DYY)*) ve uluslararası kurum ve kuruluşlar şeklinde daha da çeşitlendirmek mümkündür (Ohnesorge, 2020, s. 136; Vuving, 2009, s. 11-15).

Değişim Programları ve Burslar, hükümetlerin uluslararası öğrencileri çekme ve eğitim alışverişini destekleme yeteneğinin önemli bir tezahürüdür. Hükümetler, spesifik olarak yabancı öğrenciler ve gençlere genel olarak ise yabancı vatandaşlara teşvik programları düzenlemektedir. Buradan hareketle bir hükümet, yabancı ortaklar 'yetiştirmek' maksadıyla önemli ölçüde zaman, enerji ve para harcayabilmekte ve söz konusu kişilerle yakın temas halinde olarak iyi niyetini daha güçlü bir şekilde ifade edebilmektedir. Örnek olarak ABD'den Fulbright ve Humphrey gibi programlar, Japonya'dan JET Programı bu anlayışla sürdürülen girişimlerdir (Raimzhanova, 2017, s. 66; Vuving, s. 12).

Diplomasi ve Çok Taraflı Kurumlara Katılım, bir hükümet esas amacı çatışmaları önleyerek barışı korumak ve bunun yanı sıra etkin bir iletişim ve çözüm yöntemi olan diplomasiyi kullanmaya karar verdiğinde bu, diğer devletlerde olumlu yönde etki bırakabilmektedir. Öte yandan ikili diyaloglarda olduğu kadar çok taraflı ilişkilerle de bir hükümet, yumuşak gücünü pekâlâ yansıtabilmektedir. Ancak uluslararası politikanın doğasındaki anarşik yapı ve uluslararası örgütlerin artan gücü nedeniyle tüm ülkelerin izledikleri politikanın uluslararası düzlemde meşru bir açıklaması olmak zorundadır. Aksi halde ABD'nin Irak müdahalesinde olduğu gibi büyük askeri güce rağmen istenen sonuçların elde edilemediği bir durumla karşı

* RKY: Resmi Kalkınma Yardımı, DYY: Doğrudan Yabancı Yatırım

karşıya kalmak kaçınılmaz olacaktır (Abdurahmanlı & Bağış, 2021, s. 141; Özdemir, s. 140).

Dil ve Kültür Kurumları, yumuşak gücün en önemli araçlarının başında gelen kültürel kurumlar, dil ve kültürün diğer milletlere ihraç edilmesinde kritik rol oynamaktadır. Kültürel ihracatın adeta lokomotifi haline gelen bu kurumlar başlıca: Almanya merkezli Goethe Enstitüsü, Fransız Alliance Française, İspanyol Cervantes Enstitüsü, Birleşik Krallık'ta British Council, İtalyan Kültür Enstitüsü ve Çin'de Konfüçyüs Enstitüsü şeklindedir (Önal, s. 234; Yağmurlu, 2019, s. 1185).

Ekonomik Yardımlar, yumuşak gücün bir diğer önemli araçlarından biridir. Soğuk Savaş döneminde ABD ve SSCB, ekonomisi zayıf durumda olan ülkeleri ideolojik açıdan kendi taraflarına çekmek amacıyla bu yöntemi kullanmışlardır. Dış yardımlar çok çeşitli şekillerde yapılırken en fazla ön plana çıkanlar: bağışlar, imtiyazlı krediler ve faizsiz kredilerdir. Yardım alan ülkeler büyük ölçüde yardımı sağlayan ülkelerin ihracatına daha fazla istekli olmaktadır. Bu yönüyle yardımı veren ülkeler açısından aynı zamanda kazançlı bir uygulamadır. Ayrıca yardım verilen ülkeler genellikle tarihi ve kültürel yönden yakınlık bulunan bölgelerden seçilmektedir. Böylece ülkeler arasında psikolojik açıdan da bir bağ kurulmaktadır (Çavuş, 2012, s. 33; Harris, s. 144).

İnsani Yardımlar, yumuşak gücün bir başka aracı ve iyi niyeti ifade etmenin bir başka yolu olmuştur. Bilindiği üzere insani yardımlar çoğunlukla ekonomik kaynakları kullanan STK'lar aracılığıyla sağlanmaktadır. Ancak yalnızca bu şekilde değil, askeri kaynakları kullanan birlikler aracılığıyla da yapılmaktadır. Örneğin 2004 yılında Endonezya'daki tsunami felaketinden sonra ABD, etkilenen ülkelere yardım ederken bundan bir sene önce Irak müdahalesiyle zarar gören imajını iyileştirmesine katkı sağlamıştır (Vuving, s. 14).

Amerika'nın sahip olduğu popüler-kültürel cazibe, dış politikada önemli hedeflere ulaşması anlamında kayda değer katkılar sağlamıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın demokratik olarak yeniden yapılanması hedefini Marshall Planı ve NATO gibi iktisadi ve askeri gücün önemli araçlarıyla tesis edilmesi amaçlanmıştır. Bir diğer katkısı ise Soğuk Savaş'ın kazanılmasında yatmaktadır. Bu iki önemli hedefin gerçekleşmesinde Amerikan popüler kültürünün yadsınamaz katkıları olmuştur (Nye, 2020, s. 78-79).

1.2.2.3. Yumuşak Güç Stratejisi

Güç, algılanma durumuna göre farklı şekillerde yorumlanırken en sade haliyle, istenilen sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını etkileme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Ancak başkalarının davranışlarını etkilemenin çeşitli yolları bulunmaktadır. Bunlardan biri tehdit ederek zorlamaktır. Bir diğeri karşılığını ödemek suretiyle teşvik şeklindeyken bir başkası cezabetme yoluyla sizin istediğinizi istemeye ikna etmektir (Nye, 2020, s. 20).

Uluslararası sistem, geçmişten olduğu gibi günümüze anarşik yapıdadır. Devletler, topraklarını korumak ve varlıklarını devam ettirebilmek için geçmişten günümüze kadar “sert güç” kaynaklarına odaklanmıştır. Çünkü dün olduğu gibi bugün de uluslararası ilişkilerde belirgin bir hukuk kuralları ve bunları yaptırımla destekleyecek merkezi bir otoritesi bulunmamaktadır. Adalet ve güvenliği tüm ülkelere sağlama amacıyla kurulan ancak birçok yönden etkisiz kalması gerçeğini mevcut Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres şu sözleriyle açıklamaktadır: “*Bütün krizlerde ülkeler sadece kendi çıkarını düşünüyor, BMGK işlevsiz*” (Aydoğan, s. 3; IndependentTürkçe, 2019).

Soğuk Savaş’ın ardından uluslararası ilişkilerde geleneksel aktörler olarak ulus-devletlerin öneminin azalmasıyla sonuçlanan bir güç dağılımının gerçekleştiğine yönelik düşünce hâkim olmuştur. Bu konuda çeşitli tartışmalar yürütülmüş olsa da özellikle 1990’ların başlarından itibaren küreselleşme sürecinin hız kazanması, uluslararası örgütler, terörist ağlar, büyük işletmeler ve bireyler de dâhil olmak üzere çeşitli aktörlerin uluslararası sahneye girişi söz konusu hâkim düşünceyi belirginleştirirken, yaygınlaşan bu görüşün altını çizmektedir (Ohnesorge, s. 6).

Çift kutuplu uluslararası sistemin sona ermesinin ardından oluşan ABD liderliğinde tek kutuplu düzen, hem uluslararası arenada artan devlet dışı aktörlerin varlığı hem de değişen güvenlik algısı nedeniyle birçok soruyu beraberinde getirmiştir. Bu yönüyle mevcut uluslararası sistemin anarşik yapısını “güvenlik” yaklaşımıyla okuyan Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde gibi isimlerin öncülüğünü yaptığı Kopenhag okulu, beş ana sektörü güvenikleştirme teorisine uyarlamış ve askeri tehditlerin toplumlar için tek güvensizlik kaynağı olmadığına dikkat çekmiştir. Bu sektörler askeri, siyasi, toplumsal, ekonomik ve çevresel güvenlik şeklinde sıralanmaktadır (Miş, 2014, s. 347).

Tek kutuplu sisteme geçildikten sonra ortaya çıkan küresel düzen, şimdiye kadar küresel siyaseti şekillendirmenin kıyısında bulunan aktörleri için yeni bir sayfa açmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin dâhil olduğu yeni küresel güç merkezleri, güvenlik kaygılarının değişen algısı, devlet dışı aktörlerin artan görünürlüğü gibi nedenler, Joseph S. Nye tarafından geliştirilen yumuşak güç kavramını popüler siyasi söylemin önemli bir parçası haline getirmiştir (Matambo, 2020, s. 2; Parmar & Cox, 2010, s. 1-2).

Devletler, süregelen şekliyle istedikleri sonuçları elde edebilmek için askeri ve iktisadi güce dayanan bir başka deyişle teşvik ve tehdit sunarak diğer devletleri zorlamaktır. Bu sert güç unsurlarının aksine yumuşak güç, tercihleri şekillendirme becerisine dayanan ikna ve cezbetme yoluyla daha etkili bir stratejidir. Bununla birlikte yumuşak güç sabit ve statik değildir, değişen bağlamla birlikte kaynaklar da değişmektedir. Öte yandan yumuşak güç kaynaklarını kullanmak sert güce kıyasla daha yavaş, daha karmaşık ve daha külfetlidir. Bu orta ve uzun vadeli çaba, ABD'nin Irak müdahalesinde olduğu gibi baltalanmadığı takdirde uzun vadeli dostlukların kısa vadeli sıkıntıları gölgede bıraktığı bir başarı hikâyesine dönüşebilmektedir (Nye, 2020, s. 24-144).

11 Eylül 2001 saldırılarının hemen sonrasında yurt dışından ABD'ye iyi niyet göstergesi olarak yoğun bir destek oluşmuştur. Ancak Mart 2003'te ABD'nin Irak'ı işgal etme konusundaki esasen tek taraflı kararı sonrası dünya kamuoyunda oluşan sempati çabucak geri çekilmiştir. Bush yönetimine yönelik yapılan eleştirilerin özünde, uluslararası kurumları atlaması, uluslararası hukuk ve normları hiçe sayması, diğer devletlerin çıkarlarını ve görüşlerini göz ardı ederek ABD'yi dünyaya yabancılaştırması bulunmaktadır. Bu dönemde, etkileyici kaynaklarına rağmen ABD'nin cazibesi önemli ölçüde azalmıştır (Layne, 2010, s. 51; Nye, 2020, s. 61).

George W. Bush yönetimine olan dünya genelindeki tepki ABD'yi yumuşak güç açısından yeniden düşünmeye sevk etmiştir. Öyle ki selefi Barack Obama tek taraflılık yönteminden vazgeçmiş ve Amerika'nın yumuşak gücünü geri kazanmaya kararlı bir şekilde göreve gelmiştir. Obama, 2009'daki Kahire konuşmasında, İslam dünyasında oluşan Amerika algısını iyileştirmeyi amaçlayan mesajlar vermiştir (Layne, 2010). ABD örneğinden de görüleceği üzere, her ne kadar etkileyici kaynaklara sahip olursa da uluslararası toplum tarafından meşru görülmeyen her adım yumuşak güce zarar vermektedir.

Bir devletin yumuşak gc kaynaklarının başlıca kültür, siyasi değerler ve dış politikalarına dayandığına daha önceki kısımlarda değinmiştik. Birçok devlet, sahip olduğu bu kaynakları belirlemiş olduğu yumuşak gc stratejisi çerçevesinde kullanmaktadır. Kimi değerlerini yaymak kimi de belli bir mesajı iletmek için kullanmaktadır. Geun Lee'ye göre, sadece çekici olmak veya kendi başına saygılı olmak yumuşak gücün hedefleri olamaz. Ona göre, yumuşak gc stratejileri aşağıdaki örneklere olduğu gibi “amaca özel” olmalıdır:

- *Güvenlik ortamları geliştirmek için ülkelerin kendi imajlarını yaratması veya manipüle etmesi:* rnek olarak, Almanya ve Japonya'nın İkinci Dünya Savaşı sonrasında gerçekleştirdikleri vahşetlerden pişmanlık duymaları ve böylece imajlarını düzeltme girişimleri verilebilmektedir. Japonya'nın bölge ülkelerine tehdit oluşturmamak için savunma harcamalarında kısıtlamaya gitmesine karşılık Alman liderlerin samimi pişmanlıklarını dile getirmesiyle Almanya'nın Avrupa lkeleriyle barış içinde bir arada yaşamasını mümkün olmuştur.

- *Başkalarının imajlarını manipüle etmek suretiyle kolektif eylemler için destek sağlaması:* Bir rnek olarak, ABD'nin Sovyetler Birliği'ni “kötülük imparatorluğu”, İnan, Irak ve Kuzey Kore'yi “şeytan eksenini” olarak tanımlaması verilebilmektedir.

- *Aę etkisi stratejisi:* Belirli standartları, davranış kodlarını ve ortak referans noktasını yaymak bu stratejinin temel unsurunu teşkil etmektedir. Stratejinin amacı standartlara, normlara, kurallara veya kurumlara zaten alışmış olan ülkeleri, şirketleri veya çıkar gruplarını destekleyen bir dış ortam oluşturmaktır. Buna rnek olarak ABD'nin İngilizceyi dünya geneline yayması ve neoliberalizm ya da Japon modeli gibi bazı gelişme modelleri, alıcı ülkelerdeki düşünce biçimlerini değiştirerek belirli ülkeleri, şirketleri ve diğer aktörleri destekleyen belirli ağlar oluşturmaktadır.

- *Durumsal Değişimi Hızlandırması:* Bu strateji, hedef ülke bir kriz veya istikrarsız bir geçiş sürecinden geçtiğinde ve sert gc kapasitesine sahip olduğunda mümkündür. rnek olarak, ABD Federal Rezerv Kurulları başkanının, belirli para birimlerinin değer kazanmasına veya değer kaybetmesine ilişkin sözlü müdahalesi verilebilmektedir. Böylece sürekli sert

sinyaller göndermek suretiyle bir kriz durumunu tırmandırma stratejileri de bu strateji kategorisine girmektedir.

- *Kahraman ve ünlülerin kullanılması*: Bu stratejide yumuşak güç iki şekilde kullanılmaktadır. İlkinde belirli evrensel değerlere yönelik yorumlar ya da hayır kurumları aracılığıyla, diğerinde kendi ülkelerinde gurur duygusu üreterek. Ayrıca kahraman ve ünlüler bağımsız olarak hükümetlerle işbirliği içinde hareket edebilmektedir (Lee G. , 2009, s. 10-12).

Yumuşak güç kaynakları bakımından tartışmasız en zengin havuza sahip ülke durumunda olan ABD, bu kaynakları küreselleşmeyle beraber daha etkili bir biçimde kullanabilmektedir. Bunun en bariz örneklerinden birini görsel ve işitsel kitle iletişim aracı olarak sinema oluşturmaktadır. Uluslararası film endüstrisinin en güçlü temsilcisi konumunda olan Hollywood filmleri, Amerikan değerlerinin zihinlere ihraç edilmesi noktasında önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Öyle ki Hollywood filmleri aracılığıyla, kendi toplumunun fikirlerini, inançlarını, sosyal, siyasal ve kültürel değerlerini diğer toplumlara yayarken iktisadi ve politik projelerini meşrulaştırmaktadır (Pınar, 2017, s. 262-263).

Yumuşak gücün kullanımını açısından geçmişten örnekler bulmak mümkündür. Fransa, tarihte Fransızcanın diplomasi dili olmasının sağlamıştır. Hatta birçok yabancı ülkenin mahkemelerinde bile Fransızca konuşulmuştur. Fransa-Prusya savaşındaki mağlubiyetin ardından hükümet tarafından 1883'te Allice Française kurulmuş ve ülkenin zedelenen itibarını düzeltmek amaçlanmıştır. Onu İtalya, Almanya ve diğer ülkeler enstitüler kurmak suretiyle takip etmiştir (Nye, 2020, s. 144).

1.2.3. Akıllı Güç

Joseph S. Nye'a göre güç, kendi başına iyi veya kötü değildir. O, diyet sırasında alınan kalori gibidir. Fazla kalori alımı bünyeye her zaman daha iyi gelmeyecektir. Aynı durum güç kaynaklarına sahip olmak için de geçerlidir. Çok az güç kaynağına sahip olmak arzu edilen çıktıları elde etme ihtimalini düşürürken, çok fazlası aşırı özgüven ve uygun olmayan stratejilere yol açabilir ve bir faydadan çok zarara dönüşebilmektedir (Nye, 2011a, s. 207).

Akıllı güç, zorlama ve maddi unsurların sert gücünü ikna ve çekiciliğin yumuşak gücüyle başarılı bir stratejide birleştirme becerisidir (Nye, 2011c). Genel olarak bakıldığında bu gücün kullanımında ABD dikkat çekici bir örnek olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Yakın tarihin önemli olaylarından biri şüphesiz Soğuk Savaş'ın bitimidir. Bu savaşın sona ermesinde ABD'nin sahip olduğu güç kaynaklarını kullanım biçiminin etkisi büyüktür. Soğuk Savaş sürecinde galip kutbun lideri olarak ABD'nin savaş stratejisi sert ve yumuşak gücün akıllı bir kombinasyonunu içermekteydi. ABD, ordusuyla Sovyet saldırganlığını engellerken, Amerikan fikirleri demir perdenin arkasındaki komünizmi alt etmiştir (Nye, 2009, s. 162).

Akıllı güç, yalnızca yumuşak gücün etkili bir dış politika üretebileceği yönündeki yanlış algıya karşı Nye tarafından 2003 yılında geliştirilmiştir (Nye, 2009, s. 160). ABD'nin bu yıllarda dünya kamuoyunda giderek nüfuzunun ve imajının düşüşe geçmiş olması bu kavramın merkezde olduğu bir çalışma grubunun oluşmasına neden olmuştur. Amerika'nın ünlü düşünce üretim merkezi CSIS'nin (Center for Strategic and International Studies) bünyesinde 2006 yılında oluşturulan Joseph Nye ve Richard Armitage'in başkanlık yaptıkları Akıllı güç komisyonu (Commission on Smart Power) "Daha Akıllı, Daha Güvenli Amerika" (A Smarter More Secure America) başlıklı raporu 2007 yılında yayımlamıştır. Söz konusu raporda ABD'nin küresel hegemonyasını devam ettirebilmesi için ciddi stratejik bir konsept değişikliği öngörmesi gerektiğini, mevcut koşullarda askeri güç unsurlarıyla çıkarların garanti altına alınmasının mümkün olmadığından bahsedilmiştir (Akçadağ, 2010, s. 2-3).

Süper güç olması dolayısıyla hem sert güç hem de yumuşak güç bakımından benzersiz bir düzeyde olması akıllı gücü kullanma noktasında ABD'yi diğer ülkelerden farklı bir noktaya taşımaktadır. "Daha Akıllı, Daha Güvenli Amerika" başlıklı rapor Amerika'nın seçilecek yeni başkanına (Barack Obama) ABD'nin düşüşte olan nüfuzunu ve imajını nasıl yükselme trendine çevirebileceğine yönelik bir dizi öneriler sunmuş ve odaklanılması gereken beş alanı tavsiye etmiştir (Armitage & Nye, 2007, s. 1). ABD'nin odaklanması gereken kritik alanlar şunlardır;

- *İttifaklar, ortaklıklar ve kurumlar: ABD'nin 21. yüzyılda karşılaşacağı zorluklarla mücadele etmesine yardımcı olacak ve çıkarlarına hizmet edecek ittifak, ortaklık ve kurumların yeniden canlandırılması gerekmektedir.*
- *Küresel kalkınma: ABD dış politikasında kalkınmanın rolünü artırmak, Amerika'nın kendi çıkarlarını dünyadaki geriye kalan tüm insanların istekleriyle uyumlu hale gelmesine yardımcı olabilir.*
- *Kamu diplomasisi: Yabancı nüfusu ABD tarafına çekmek, bilhassa gençlere uzun vadede önem vererek insanlardan insanlara ilişkiler kurmaya bağlıdır.*

- *Ekonomik entegrasyon: Büyüme ve refah için küresel ekonomiyle sürekli ilişki kurmak, serbest ticaretin faydalarını yurt içi ve yurt dışını kapsayacak şekilde genişletmek gerekmektedir.*
- *Teknoloji ve inovasyon: Amerika'nın liderliğinde enerji güvenliği ve iklim değişikliği hususlarına yönelik küresel fikir birliği sağlanmalı ve yenilikçi çözümler geliştirilmelidir (Armitage & Nye, 2007, s. 1).*

ABD, yukarıda sıralanan alanlara yönelik gerçekleştireceği doğru politikalar ile yumuşak gücünü dolayısıyla akıllı gücünü artırabilecektir. Amerikan liderliğinin ön plana çıkarıldığı bu yaklaşımda esas itibariyle ortak faydanın gözetileceği yönüne dikkat çekilmiştir. Diğer taraftan Amerika, çıkarlarını dünyanın diğer toplumlarının arzularıyla uyumlu hale getirdiği takdirde atacağı adımlarda daha az dirençle karşılaşacaktır. Öneriler ışığında hayata geçirilecek uygulamalar orta ve uzun vadede ABD'nin akıllı gücünün artmasına katkı sağlayacaktır.

Nye'a göre akıllı güç stratejisi, realistler ve liberaller arasında yapılan eski ayrımın liberal-realizm olarak adlandırılan yeni bir senteze yol açmasını gerektirmektedir (Nye, 2011a, s. 231). Nye bu yeni sentezi ABD üzerinde açıklarken dört farklı adımdan söz etmektedir. Birincisinde Amerikan'ın gücü ve sınırları hakkında bir anlayışın ortaya koyulması gerekmektedir. Çünkü Amerika dünyanın birçok yerini etkileyebilir ancak kontrol edemez. İkincisinde liberal realist strateji, Soğuk Savaş'ın kazanılmasında sert gücü yumuşak güçle akıllı bir güce dönüştüren entegre büyük bir strateji geliştirmenin önemini vurgulamaktadır (Nye, 2011a, s. 231).

Üçüncüsünde stratejinin amacı açısından değerlendirme yapılmıştır. ABD ve müttefiklerinin güvenliklerinin sağlanması, güçlü bir iç ve uluslararası ekonominin sürdürülmesi, çevresel felaketlere neden olacak eylemlerden kaçınılması, liberal demokrasi ve insan haklarının teşvik edilmesi gibi hususlar hem yurt içinde hem yurt dışında ABD'ye çıkacak maliyetlerin makul seviyelerde olmasını sağlayacaktır. Sonuncusunda ise akıllı güç stratejisi, dünya düzeninin uzun vadede değişime uğrayacağını gerçeği göz önünde bulundurmalı ve uluslararası sistemdeki en büyük ülke olan Amerika'nın üretim veya ortak mal üretme sorumluluğunu gerçekleştirmelidir (Nye, 2011a, s. 232-233).

Son dönemde uluslararası siyasette yaşanan gelişmeler sert gücün zorlayıcı unsurlarının yumuşak güce göre öneminin azaldığını günümüz dünyasının artık daha

karmaşık ve kozmopolit bir dünya düzeni haline geldiğini göstermektedir. Bu kozmopolit dünyada etkili olabilmek için çok farklı stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. Günümüz dünyasının koşullarına çok daha uygun olan kozmopolit bir güç teorisi bu bakımdan önemlidir. Akıllı güç düşüncesi böyle teorinin kavramsal çekirdeğini oluşturmaktadır (Gallarotti, 2015, s. 277-278).

Son çeyrek yüzyılda dünya siyasi sahnesine yansıyan gelişmeler yalnızca zorlayıcı sert güç unsurlarının tek başına yeterli olmayacağını göstermiştir. Uluslararası ilişkiler literatürüne katkı sağlayan teorisyenler, akademisyenler ve yazarlar sert güç ve yumuşak gücün birlikte “akıllı” kullanımı halinde daha etkili sonuçlar alınabileceğine işaret etmektedirler. Öte yandan sert güç ve yumuşak güç unsuru bakımından fazla kaynağa sahip olmanın yalnız başına yeterli olmayacağı yönüne dikkat çekilmektedir. Çünkü güce sahip olmak ve onu efektif kullanmak her zaman için mümkün değildir. Bu, güce sahip olan ülkenin gücü kullanma becerisiyle ilgilidir. Esas itibarıyla ülkelerin sahip oldukları güç potansiyellerini akıllı bir biçimde kullanmalarının kendi çıkarları için muazzam ölçüde önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Birinci bölümde, gücün değişen doğasına dikkat çekilmiştir. Güç kavramına yönelik farklı yaklaşımların ele alındığı bölümde Joseph S. Nye tarafından geliştirilen sert güç, yumuşak güç ve akıllı güç kavramları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışmanın temel konularından biri olması nedeniyle yumuşak güç kavramının anlaşılması ilerleyen bölümlerin daha iyi analiz edilmesine yardımcı olacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde Çin’in yakın geçmişine ışık tutulmaktadır. Günümüzde dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olmasının kilometre taşları olan ekonomik ve siyasal reformlardan bahsedilirken Mao ve Deng dönemleri incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN'İN YENİDEN İNŞASI VE YÜKSELİŞİ

İkinci bölüm, çalışmanın tarihsel arka planına odaklanmaktadır. Mao ve Deng dönemlerinin ayrı ayrı ele alındığı bölümde, Çin'in kalkınma hamlelerindeki farklı uygulamalarına yer verilmiştir. Öyle ki Çin, son kırk yılda hızlı ve başarılı bir ekonomik büyüme gerçekleştirmiştir. Bu çerçevede günümüzde farklı güç araçlarına sahip olmasında önemli etkisi siyasal ve ekonomik reformlar incelenmiştir. Bölüm biterken Çin'in ekonomik ve askeri güç kapasiteleri incelenerek bu alanlardaki gelişmelere değinilmiştir.

2.1. Çin Halk Cumhuriyeti Modern Tarihinin Arka Planı

Çin Halk Cumhuriyeti (Bundan sonra çalışmada Çin olarak kullanılacaktır) Çinlileri değişiyle Zhong Guo (Cong Guo) Türkçe karşılığıyla “Ortadaki Ülke”, 10 milyon kilometrekarelik yüz ölçümü (Tayvan, Hong Kong ve Makao dâhil) ile dünyanın en büyük üçüncü ve 1.5 milyara yaklaşan nüfusuyla dünyanın en kalabalık ülkesi konumundadır (Karlova, 2011, s. 9). Birkaç bin yıllık uygarlığı süresince Çin, kendisi kadar geniş topraklara sahip olan ve yine kendisi kadar yüksek bir kültüre ulaşmış diğer ülkeler ya da uygarlıklarla hiçbir suretle uğraşmak zorunda kalmamıştır (Kissenger, 2015, s. 28).

Çin, tarihinin farklı evrelerinde birçok iç savaşın, başarısız geçen ara dönemlerin ve kargaşanın hüküm sürmüş olduğu bir ülkedir. Yaşanan her çöküş sonrasında Çin devleti kendini yeniden oluşturmayı başarmıştır. Bunun nedeni her defasında “Sarı İmparator” gibi hareket eden, Çin'i tekrar birleştiren ve yeri geldiğinde sınırları genişleten bir liderin ortaya çıkmasıdır. Çin tarihinde efsanevi göğün oğlu ya da Çince “Huang Di” yani Sarı İmparator, kurucu kahraman olarak geçer ve bir imparatorluğu yaratmaz, onu yeniden kurar (Kissenger, 2015, s. 26-27; Karlova, s. 19).

Hanedanlıklar ülkesi olan Çin'i 1644 yılında Mançurlar (Kuzey-Doğu'dan gelenler) fethetmiş ve Qing Hanedanlığını kurmuşlardır. Qing Hanedanlığı Çin'in Asya coğrafyasındaki hâkimiyetini artırırken, 18. yüzyıl ortalarında Çin İmparatorluğu'nun gücünün ve zenginliğinin zirvesine ulaşmasını sağlamıştır. Ancak 19. yüzyıl süresince köylülerin ayaklanmaları ve Batılı güçlerin müdahaleleri sonucu hanedanlık iyiden iyiye yıpranmıştır (Karaca, 2004, s. 23).

Geçmişte Çin ile yabancı devletlerin ilişkileri Çin'in tutumu dolayısıyla bugünden farklıdır. Öyle ki barbar olarak gördüğü Avrupalılara karşı bir taraftan dostça davranmış diğer taraftan küçümseyici ve mesafeli bir yaklaşım sergilemiştir. Çin yabancılarla kimi zaman ticari faaliyetler içinde olmuş olsa da en değerli servetin ve entelektüel başarının Çin'de olduğuna inanmıştır. Çin, Batılılarla yapılan ticaretin salt ticari bir faaliyet olmaktan çok Çin'in üstünlüğüne bir "övgü" olarak yorumlamıştır (Kissenger, 2015, s. 35-40).

Batılılar Çin kültüründen etkilemiş ona karşı özel bir ilgi beslemiştir. İlk çağlara kadar uzanan bu ilgi Batı'nın Çin kültürünü gizemli bulması sonucu 19. yüzyılda emperyalizme dönüşmüş ve Çin'in sömürülmesiyle sonuçlanmıştır (Karlova, s. 18). Batıyı takip etme ihtiyacı hissetmeyen Çin, Avrupa'da Endüstri Devrimini yakalayamamıştır. Batılı devletlerin gerisinde kaldığını ancak onun gerçek anlamda yüzleştiğinde görebilmiştir (Karlova, s. 20).

Çin'in Batı emperyalizmiyle gerçek anlamda yüzleşmesi dünyaca ünlü tarihçiler tarafından I. Afyon Savaşı (1839) olarak belirtilmiştir. Çinliler İngilizlerin Afyon ticaretini ve kullanımını yasaklayınca Afyon savaşları çıkmıştır. İngiltere teknolojik olarak batıdan geride olan Çin'i zorlanmadan yenmiş, 1842'de Nanking barışını kabul ettirmiştir (Karaca, 2004, s. 24). Antlaşmanın hükümlerine göre Çin, İngilizlerin uğradığı zararları karşılayacak ve önemli miktarda tazminat ödeyecek, beş liman (Şanghay, Ningou, Guangcou-Kanton, Amoy, Fucou) İngiltere ticaretine açılacak ve en önemlisi Hong-Kong'u İngiltere'ye bırakacaktır. Bu antlaşmayla birlikte Çin, iki yüzyıldan beri yürüttüğü dış politika tutumlarını değiştirerek ülkenin kapılarının Batılı güçler için açmak zorunda kalmıştır (Uçarol, 1995, s. 274).

İngiltere zoruyla kapısını Batılı güçlere açan Çin, 1844'te ABD ve Fransa'nın kurdukları yoğun baskı sonucu yapılan antlaşmalarla İngiltere'ye sağlanan hakların bu ülkeler içinde geçerli olacağını kabul etmiştir. Çin tarafından Batılı devletlere verilen tavizlerin yeterince uygulanmaması II. Afyon Savaşlarına neden olmuştur. İngilizler ve Fransızlar antlaşmaların uygulanmasında oyalayıcı bir yolu seçen Çin'e savaş açıp Pekin'i işgal etmiştir. Netice itibariyle Ekim 1860 yılında İngiltere, Fransa ve Çin arasında Pekin antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla beraber Uzak Doğu'da güç dengesi yeniden şekillenmiştir. İngiltere kendisine sağlanan geniş imtiyazların diğer devletlere de verilmesine engel olamamıştır (Uçarol, s. 274-275; Karaca, 2004, s. 24).

Batılı güçler Çin'den elde ettikleri ekonomik ve siyasi kazanımları istedikleri gibi kullanmaya başlamışlardır. Bu durum Qing Hanedanlığı'nın çöküşünü hızlandırırken, iştahları kabaran Rusya ve Japonya Çin'den çıkar sağlamak için girişimlerde bulunmuşlardır. Çin-Japon savaşında Japon güçlerinin tehditleri karşısında fazla seçeneği olmayan Çinliler ABD'nin aracılığıyla Japonya ile 17 Nisan 1895'te Shimonoseki (Şimonoseki) antlaşmasını imzalayarak savaşı karşılıklı olarak sonlandırmışlardır. Anlaşmaya sonucunda Çin Kore'nin bağımsızlığını tanıyacak, Tayvan Japonya'ya verilecektir. Japonya'ya savaşta mağlup olmak güç dengesini değiştirmekle kalmamış kökünden sarsmıştır. Kore'nin Japonya etkisine girmesi Rusya'yı ziyadesiyle endişelendirmiştir (Karlova, s. 31-146; Karaca, 2004, s. 24).

Çin halkının sömürülmesi ve gittikçe güçsüzleşmesi sonucunda isyanlar patlak vermiştir. Çin'de 30 milyondan fazla insanın ölümüne neden "Taiping (Tayping) Ayaklanması" 1850-1864 tarihlerinde yaşanmış en önemli ve en büyük ayaklanma olarak tarihe geçmiştir (Karlova, s. 32).

Çin'e yönelik gerçekleştirilen işgallerin ardından Çin'de çok büyük bir milliyetçilik akımı doğmuştur. Bu akım her geçen gün ülkenin her köşesine yayılmıştır. Özellikle Taiping Ayaklanması ile birlikte Qing Hanedanlığı'nın son dönemlerinde ortaya çıkan ayaklanmalar; Nian (Nien) Ayaklanması (1852-1868), Müslüman Panthay Ayaklanması (1856-1873), Beyaz Lotus Ayaklanması (1796), Dungan Ayaklanması (1862-1877) ve milliyetçilik akımının eyleme dönüştüğü Boksör Ayaklanması (1899-1901) hanedanlığın düşüşünü hızlandırmıştır (Karlova, s. 33; Karaca, 2004, s. 25). Boksör ayaklanması yabancıların dayattıkları yeni düzenin simgelerine karşı ortaya çıkan şiddetli bir kıskırtma hareketidir. Yabancıların Çin topraklarındaki ilerlemelerini durduramayan ve dayatmalarına karşı çıkamayan Qing Hanedanlığı 1912 yılında yıkılmıştır (Kissenger, 2015, s. 122-123).

Qing hanedanlığı yıkıldıktan sonra Çin merkezi otoritesi yeniden parçalanmış olsa da bu durum milliyetçi lider Sun Yat Sen'in Ocak 1912'de yeni cumhuriyetin başkanı ilan edilene dek devam etmiştir. 1921 yılında Sun Yat Sen Milliyetçi Partiyi kurarken (Kuomintang-KMT), Mao Tse – Tung'un (Mao Zedong) kurucu üye olduğu Çin Komünist Partisi (ÇKP) de bu dönemde resmen faaliyetlerine başlamıştır. Sun Yat San ölümünden sonra partinin başına Çan Kay Şek geçmiş ve onun liderliğindeki Kuomintang Çin'deki tek hükümet olarak 1928-1937 yılları arasında Çin'i yönetmiştir (Karaca, 2004, s. 25).

İmparatorluk rejiminin çöküşü ortaya bir güç boşluğunun çıkmasına neden olmuştur. Cumhuriyet rejimine geçiş bu boşluğu doldurmakta yeterli olmamıştır. Çin uzun bir iç savaş dönemine girmiştir. 1911'den 1949'a kadar Çin toprakları hiçbir zaman tek bir rejim tarafından birleştirilememiştir. Milliyetçi hükümet Çin'i "neredeyse" birleştirmiş, Çan Kay Şek devlet yönetimini yeniden inşa etmeye çalışmıştır (Lin, Wu, & Tang, 2018, s. 1136).

Çan Kay Şek, çoktan bölünmüş bir ülkenin ancak bir kısmını yönetirken elindeki sınırlı güçle Japon tehdidini ortadan kaldırması yabancı devletler tarafından uzak bir ihtimal olarak görülmüştür. Bu nedenle ABD tarafından desteklenen Avrupalı güçler eski ortakları Japonya'ya karşı askeri ve siyasi olarak karşı tavır almışlardır. ABD ve diğer ülkelerin bireysel sömürgecilik çıkarlarıyla ilgili taleplerine dayanan ve 1889 yılında ABD Dışişleri Bakanı John Hay tarafından dile getirilmiş olan Açık Kapı (Open Door) politikası 1930'larda değişime uğramış ve bir şekilde Çin'in bağımsızlığını savunmaya dönük bir politikaya evrilmiştir (Kissenger, 2015, s. 124-125).

Milliyetçi rejim bir dizi reform çalışmaları başlatmış, modern bir devlet kurmaya çalışmış olsa da sonuç beklenenin çok altında kalmıştır. Bu durumun olası nedenleri arasında olan reformların hayata geçirilmesinde zaman aralığının çok kısa olması haliyle yeterli zamanın olmaması, Çan Kay Şek'in despotik gücünün sınırlı olması, Japon istilası ve reformların esas olarak merkezi hükümeti vurguluyor olması yer almaktadır (Lin, Wu, & Tang, s. 1137).

Japonların 1945 yılında teslim olmalarının ardından geride harap olmuş ve bölünmüş bir Çin kalırken hem komünistler hem de milliyetçiler merkezi otoriteyi ele geçirmenin hesaplarını yapmaya başlamışlardır. Diğer taraftan Çin, II. Dünya Savaşı sırasında Batılı devletlerle hareket etmenin faydasını görmüştür. Savaş sonunda Hong Kong İngiltere'ye verilmiş olsa da Batılı devletler sahip oldukları imtiyazlardan vazgeçmiş ve Mançurya bölgesi Çin'e geri vermişlerdir. Bu savaşın Çin adına getirmiş olduğu en büyük kazanç ise Japonya'nın bundan sonra Çin üzerinde herhangi bir şekilde bir etkisinin olmayacak olmasıdır (Kissenger, 2015, s. 125; Karaca, 2004, s. 25).

Çin, savaşın sonunda elde ettiği kazanımlara rağmen yeniden patlak veren iç savaşı engelleyememiştir. Çin iç savaşı (1945-1949) sonrası milliyetçi rejim çökmüş,

bozguna uğratılan milliyetçi askerleri birlikler Tayvan adasına çekilmiştir. Çin, Mao Zedong liderliğinde yeni ilan edilen Çin Halk Cumhuriyeti ile tekrar birleştirilmiştir. Buradaki en önemli ayrıntı komünist Çin'in kendini yeni bir dünyanın içine dâhil etmesi; yapı olarak yeni bir hanedanlık ve öz olarak Çin tarihinde ilk defa yeni bir ideoloji söz konusu olmuştur (Lin, Wu, & Tang, s. 1137; Kissenger, 2015, s. 127).

Genel olarak, Çin hanedanlık düzeni sert ve yavaş bir biçimde ölmekteydi. Bu süreçte devrim, modern siyaseti Çin'e getirmenin baskın bir yolu haline gelmiştir. En şiddetli modernleşme biçimi olarak devrim, modernizasyon projesini yerine getirmek için yeterince uzun sürmüştür. 1911'den 1976'ya kadar olan Çin devrimlerinin farklı etkileri ve sonuçları olmuştur. Özellikle Mao Zedong döneminde yaşanan devrimler büyük yankı uyandırmıştır (Lin, Wu, & Tang, s. 1149).

2.1.1. Mao Zedong ve Sürekli Devrimi

1911 yılının sonlarında Qing Hanedanlığının yıkılışından hemen önce yaşanan sosyal ve siyasi kaotik atmosfer çiftçilerin isyanına neden olmuştur. Söz konusu isyan yerel güçler tarafından acımasızca bastırılmış ve birçok çiftçinin katledilmesiyle son bulmuştur. Olayların ardından oluşan acı tabloya şahit olan Mao, sonraki anlatımlarında da işaret ettiği üzere siyasi bilincinin oluşmasında isyanlar büyük önem taşımıştır (Karl, 2010, s. 7).

Modern Çin devriminin tohumları 1890'larda soyluların oğullarının yönetici olarak başarılı olmak için ahlaki haklarına olan inançlarını kaybettikleri ve bağımsız bir sosyal tabaka olarak çıktıkları zaman ekilmiştir. Modern Çin devriminin başlangıcı aydınlarla sıradan insanların tarihinin iç içe geçeceği zaman olan otuz yıl sonrasına kadar başlamamıştır. 1920'li yıllarda özellikle Marksist bakış açısına sahip aydın bir kesimin varlığıyla bu tarihsel ilişki yeniden ortaya çıkmıştır. Bu dönemde komünist işçi ve köylü hareketi, toplumdaki kadın meselelerine odaklanma, herkes için okuryazarlık ve eğitim taahhüdü ile desteklenmiş ve bu ortak bir model haline gelmiştir. Modelin uygulanmasında en başarılı isim olarak dikkatleri üzerine çeken Mao Zedong, ÇKP Genel Sekreteri Chen Duxiu tarafından partinin merkez komitesine üye olmaya davet edilmiştir (Maisner, 1999, s. 11; Karl, s. 23).

1924-1927 yılları arasında hem şehir hem de kırsal kesimdeki kitlesel devrimci hareket, kısmen organize ve kısmen kendiliğinden benzeri görülmemiş bir hızla büyümüş ve giderek daha radikal sosyal bir hareket haline gelmiştir. Halk hareketinin

radikal karakteri Çan Kay Şek tarafından endişeyle karşılanmış ve politik olarak henüz olgunlaşmamış olan komünist partisi dağıtılarak komünistler Şanghay'dan sürülmüştür (Maisner, s. 25). 1927 yılında komünist gücün kanlı bir biçimde gerçekleştirilen tasfiyesi sonrası Mao Zedong geride kalan askeri kalıntıları kırsal alana taşımış ve sonraki yıllarda köylü temelli bir devrim gerçekleştirmiştir (Maisner, s. 31).

Komünistler gerçekleştirdikleri mücadeleler sonucunda uzun bir aranın ardından şehirlerde hâkimiyeti sağlamış ve Halk Kurtuluş Ordusu (PLA) 31 Ocak 1949 günü Pekin'e giriş yapmıştır. Takvimler Mart 1949'u gösterdiğinde Mao, Çin Komünist Partisi Başkanı olarak Pekin'e gelmiştir (Karaca, 2004, s. 26). Eylül 1949'da nihai zafer elde edildiğinde Mao Zedong siyasi danışma kongresi düzenlemiş, ÇKP önderliğinde çalışmaya kararlı ve Komintang'a karşı çıkmış tüm bağımsız partileri bir araya getirmiştir. Bu konferansın sonunda 1 Ekim 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti kuruluşunu ilan etmiştir. Yirmi yıldan fazla süren sürgün, acımasız savaş, iç çekişme, güç mücadeleleri ve yıkımdan kurtulan Mao ve Komünist Parti, her şeye rağmen, Çin gücünün zirvesine ulaşmıştır. Bir asırdan fazla bir zamandan sonra ilk kez, Çin birleşik bir devlet ve aynı zamanda egemen bir millet haline gelmiştir (Karaca, 2004, s. 26; Karl, s. 73).

Mao Zedong ve Komünist Parti, yeni kurulan Çin Halk Cumhuriyeti'ni sınıf mücadeleleri ve işçi politikalarının yoğun bir şekilde işlendiği Marksist-Leninist modelden ilham alarak inşa etmeye başlamıştır (Timurtaş, 2018, s. 56). Bu inşa sürecinde Mao yönetiminin temel amacı Sosyalizmin “Şanlı Yolu”ndan* hareket etmek olmuştur. Bu amaç doğrultusunda bir taraftan ekonomik kaynaklar seferber ilan edilirken diğer taraftan komünist ideolojiyle ülkelerden destek alınmıştır (Yalın & Çetinbakış, 2019, s. 129).

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğu andan itibaren birçok sorunla baş etmek zorunda kalmıştır. Mao bu sorunları iki kategoriye ayırmış ve politikalarını bu doğrultuda geliştirmiştir. İçerde sürekli devrim yapılacağını ilan etmiştir. Topyekûn denetimi sağlayabildiği için bunu yapabilecek iradeye haiz olmuştur. Dışarda ise uzun vadeli bir amaç olarak dünya devrimi hedeflenmiştir. Mao Zedong, içerde Çinlilerin

* Bu tabir Mao Zedong'u öven ve eleştirilen kişilerce birçok kez kullanılmıştır. Bazılarına göre Mao Zedong döneminde Çin “şanlı” denilen bu yolda ilerlerken diğerlerine göre sürünmüştür.

kökleşmiş yargıları dışında çok az engelle karşılaşırken, dış politikada daha tedbirli davranmıştır (Kissenger, 2015, s. 138).

2.1.1.1. Kalkınma Hamleleri ve Kültür Devrimi

Mao Zedong'un Çin'i, eski rejimler tarafından çözüme kavuşturulmamış olumsuz sonuçlardan muzdarip olmuştur. Merkezi ve yerel ya da silahlı siyasi güçler arasındaki bölünme çözüme kavuşturulmamış ciddi problemler olarak göze çarpmıştır. Ancak belki de en ağır olanı devletin zayıflığı meselesidir. Bu anlamda Mao'nun eski dünyayı sonlandırıp yenisine dönüştürmesi zorlu bir meydan okumanın yansımasıdır. Mao bunu yaparken parti, Ulusal Halk Konseyi, yönetim ve orduyu yeni rejimin kolonları olarak belirlemiştir. Bunlar arasındaki ilişkinin oluşturduğu denge, modern bir devletin inşasını güvence altına almıştır (Lin, Wu, & Tang, s. 1137).

Eski dünyanın tüm alışkanlıklarına yönelik yapılan dönüşüm çalışmalarının önemli ayaklarından birini ekonomi oluşturmaktadır. Çin ekonomisi geleneksel anlayıştan koparılarak tamamen yeni bir metot ile biçimlendirilmiştir. Çin, geleneksel hane halkı temelli olan alt-ağır ekonomisine sırtını dönerek doğrudan hükümet kontrolünde olan büyük bir sosyalist sanayi kompleksi geliştirmeye başlamıştır. Planlamacılar, Çin'in geniş nüfusuna uygun emek-yoğun sektörleri ihmal etmiş, bunun yerine kaynakları metal, makine ve kimyasal üreten sermaye-yoğun fabrikalara yönlentmiştir. Çin, ana ticaret ortağı ve teknoloji kaynağı olarak yüzünü Sovyetler Birliği'ne dönmüş ve 30 yıl boyunca bu sosyalizm vizyonunun takipçisi olmuştur (Naughton, 2017, s. 65).

Sovyetler Birliği ekonomi uygulamalarının birebir taklit edilerek hayata geçirilmeye başlanması Çin ekonomisine olumlu yansımıştır. Bu bakımdan gerçekleştirilen politikalardan olan bütçe ve para arzının sıkı kontrolü, 1950 yılı sonuna kadar enflasyonu kontrol altına almıştır. Diğer taraftan bu ekonomik planlamalar neticesinde sanayi ve tarım oldukça sorunsuz bir şekilde rehabilite edilmiştir (Naughton, 2007, s. 64).

Ekonomik kalkınmaya öncelik veren Mao, 1949 yılında gerçekleştirmiş olduğu Moskova gezisindeki deneyimlerine dayanarak Sovyet 'Beş Yıllık Plan' modelini benimsemiştir. Bu doğrultuda 1953-1957 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin farklı alanlardan önemli ölçüdeki destekleriyle "Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı" uygulamaya konmuştur. Kalkınma planı kentsel, endüstriyel ve altyapı projelerine

odaklanmıştır. Bu planının uygulanması sonucu ağır sanayiye ve ekonomiyi geliştirme hedeflerine ulaşılırken, merkezi devlet kontrolü artmış, çiftlik hanelerinin %93,5'i kolektifleştirilmiştir. Hükümet tarafından bu plan bir başarı öyküsü olarak lanse edilmiştir. Ancak kentsel ve kırsal kesim arasındaki gelir farkı giderek artmış, çoğu tarım arazilerinin hükümetin kontrolü altına girmesi kırsal kesim için olumsuz etkilere neden olmuştur (Cairns & Llewellyn, 2021).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dolayısıyla Sovyetlerden alınan yöntemler yeni siyasi ve ekonomik seçkinlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Söz konusu seçkinlerle birlikte vatandaşların rejime yönelik her türlü fikri söylemesine olanak sağlandığı “Yüz Çiçek Kampanyası” 1956 yılında komünist parti tarafından başlatılmıştır. Mao Zedong kendi vizyonuna hizmet etmesini umduğu bu kampanya beklediği gibi sürmemiştir. Bu durum karşısında eleştirilerini dile getiren liberal aydınlara yönelik geniş bir “sağcı karşıtı kampanya” başlatmıştır. Bu kampanya süresince konuşan 800.000 aydın ve diğerleri kınanmış, işlerinden atılmış ve çoğu kamplara gönderilmiştir (Maisner, s. 156; Naughton, 2007, s. 69)

Yüz Çiçek döneminde oluşan kısa süreli özgürlük ortamı sona ermiş, planlamacılar ülkenin geleceği için “İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı” üzerinde çalışmışlardır. Ancak kaçınılmaz olarak, planlamacılar arasında anlaşmazlıklar, tartışmalar ve bürokratik aktörler arasında rekabet ve çatışmalar olmuştur. Mao, 1958 başlarında müdahale ederek tartışmaları kesmiş ve ekonomiyi planlamacılardan devralmıştır (Chan A. L., 2001, s. 6). Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının çözüme kavuşturamadığı kronik sorunlar, kırsal kesimde eksik istihdam sorunu, şehirlerde işsizliğin artması vs. konularında İkinci Beş Yıllık Planın bu sorunların hafifletilmesi hususunda tatmin edici bir plan olmaması dolayısıyla “Büyük İleri Atılım” dönemi 1958 yılında Mao tarafından başlatılmıştır. Bu dönem Mao'nun ilk kez Sovyet modelinden farklı bir sosyalizm vizyonu geliştirdiği bir dönem olarak kabul edilmiştir. Bir plandan ziyade bir vizyonun ürünü olan Büyük İleri Atılım'ın en temel ekonomik sonucu, kaynakların tarımdan sanayiye aktarılma oranında büyük bir artışın yaşanmasıdır (Maisner, 1999, s. 204-205; Naughton, 2007, s. 69).

Mao'ya göre daha yüksek üretime ulaşmanın anahtarlarından biri “Kalıcı Devrim”dir. Bu onun için bir kereye mahsus bir olay değil, uzun vadeli, sürekli değişen ve hiç bitmeyen bir süreç anlamına gelmekteydi (Karl, s. 101). Büyük İleri Atılım bu düşüncenin bir ürünü olarak uygulanmıştır. Büyük İleri Atılım ile; kırsal

kesimde komünler kurulmuş, serbest piyasa yasaklanmış, ekonomik karar verme üzerindeki kontrol merkezi olmamış, basit teknoloji (fakir bir ulusa uygun) ile ileri endüstriyel teknolojinin birleştirileceği bir “iki ayak üzerinde yürüme” teknoloji politikası oluşturulmuştur (Naughton, 2007, s. 69-70).

Çin’i hızlı bir şekilde güçlü bir sanayi devletine dönüştürmeyi amaçlayan Büyük İleri Atılım (1958-1961), olayların dramatik dönüşlerine sahne olmuş ve bir felaket olarak son bulmuştur. Bu kampanya ile endüstriyel üretimde 15 yılda Birleşik Krallığı, 20-30 yılda ABD’yi aşmak hedeflemiştir. Ancak emeğin tarımdan sanayiye kaydırılmasına bağlı olarak Çin’de tahıl üretimi %15 oranında azalırken takip eden iki yılda gıda arzı 1958 seviyesinin %70’ine kadar düşmüştür. Aynı dönem içinde Çin genelinde kıtlık yaşanmıştır. Bu kıtlık sonunda yaklaşık 25-30 milyon insan hayatını kaybetmiştir. Ölüm oranlarının normalin üzerinde olmasına rağmen kıtlığın en kötü etkileri 1962 yılı süresince giderek zayıflamış ve 1962 yılı sonunda büyük felaketin en kötüsü sona ermiştir. Dünyanın herhangi bir yerinde yirminci yüzyılın en büyük kıtlığı olarak kayıtlara geçmiştir (Yang D. T., 2014, s. 5; Naughton, 2007, s. 72).

Büyük İleri Atılım, Çin için ekonomik ve insani bir felaketle ve Mao Zedong için siyasi bir fiyasko ile sona ermiştir. Bu atılım sonunda Çin-Sovyet ittifakının çöküşü kaçınılmaz hale gelmiştir. Düşman Amerikan askeri üsleriyle (Kore, Japonya, Okinawa ve Tayvan’dan Güneydoğu Asya’ya kadar uzanan) yarı çevrili olan Çin, şimdi de kuzeyden yeni bir Sovyet tehdidiyle karşı karşıya kalmıştır. Hem iç hem de dış politikada siyasi bilgelige ihtiyacı olduğu yeni on yıla girerken, Çinli politikacılar birbirleriyle mücadele içinde olmuşlardır (Maisner, s. 238-239).

Mao’nun sürekli devriminin başarıyla gerçekleşeceğine yönelik duyduğu inancın ideoloji, gelenekler ve Çin ulusalcılığı olmak üzere üç kaynağı olmuştur. Ancak en önemlisi Çin halkının dayanıklılığı, becerileri ve bağlılığına duyduğu derin inançtır. Mao sık sık Çin topraklarının istilacılar tarafından işgal edileceği ve nükleer bir saldırı karşısında on milyonlarca kayıp verileceği tehdidini tekrarlamıştır. Çin halkı bu söylemleri inandırıcı bulmuş ve Mao’ya güvenmeyi tercih etmiştir. Mao’nun bu söylemlerinin altında Çin halkının tüm şartlar karşısında özünü koruyacağına olan derin inancı yatmaktadır (Kissenger, 2015, s. 148).

Birinci ve ikinci kalkınma hamleleri sonunda Çin ekonomisinde meydana gelen tahribat ve Çin halkının yaşadığı kötü tecrübeler Mao’nun bu doğrultudaki

politikalarında değişime gitmesini zorunlu kılmıştır. Çin'i eskisinden farklı bir yola ve yeni bir döneme hazırlayan Mao, 1966 yılında “Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı” (1966-1970) ile birlikte “Büyük Proleter Kültür Devrim” hareketini başlatmıştır. Bu hareketin amacı, devrimi sürekli ayakta tutmak ve bir süre sonra her rejimin akıbeti olan bürokratlaşmayı önlemektir (Sander, 1996, s. 328).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında tarımı geliştirmek ve ulusal savunmayı güçlendirmek gibi ana hedefler belirlenmiştir. Planın istatistiksel çıktıları incelendiğinde tüm ekonomik göstergelerin plana uygun olarak yerine getirildiği ve hedeflere başarıyla ulaşıldığı görülmüştür. Öyle ki tarımsal üretim hedefin %2.2, sanayide ise hedefin %21,1 üzerinde gerçekleşmiştir (The 3rd Five-Year Plan (1966-1970)).

Çinli gençler ülkenin dört bir yanına giderek Mao'nun “*devrimi devrim yaparak öğrenin*” sözünü takip etmişlerdir. Devrim hareketi üniversitelerden lise ve ortaokullara kadar yayılmış ve Pekin'de lise öğrencileri tarafından ilk “Kızıl Muhafız” grupları kurulmuştur. Maocu düşüncede eski düşünceler, eski kültür, eski gelenekler ve eski alışkanlıklar olmak üzere “Dört Eski”nin kökünü kurutmak için mücadele etmişlerdir (Kissenger, 2015, s. 245). Ancak çok geçmeden hareket rayından çıkmış ve ülke genelinde huzursuzluk hâkim olmuştur. Çünkü Mao'nun cesaretlendirdiği Kızıl Muhafızlar, kendisi haricindeki (Deng Şiaoping de dâhil) Çin'in Komünist liderlerine yönelik saldırılar gerçekleştirmiştir. Zulüm sahneleri bütün ülkeye yayılmış, Kızıl Muhafızlar öfkelerini Çin'in eski “feodal” düzenine dönmenin işareti sayılabilecek her şeye yöneltmiştir. Buna yüzyıllar önce yaşamış Konfüçyüs de dâhildir. Doğduğu köye giderek Konfüçyüs'ün kadim kitaplarını yakıp, mezarını yerle bir etmişlerdir. Kızıl Muhafızlar aralarında kendi ideolojik ve kişisel tercihler bakımından gruplar oluşturmuştur. Bu gruplar arasında yaşanan çatışmalar daha da derinleşince Mao 1968 yılında Kızıl Muhafızları feshetmiş ve eyalet yönetiminin eski haline gelmesi için kendisine sadık olan askerleri ve parti liderlerini göreve getirmiştir (Naughton, 2007, s. 75; Kissenger, 2015, s. 246-248).

1971-1980 yılları arasında dördüncü ve beşinci kalkınma planları uygulamaya koyulmuştur. Beşinci kalkınma planının kapsamı 1980 yılına kadar uzandığından dolayı bu bölümü ayrıca ele almak daha doğru olacaktır. Çünkü Mao'nun ölümü sonrası Çin ekonomi politikalarında köklü bir değişim yaşanmıştır. Bu bakımdan

1971-1977 arası dönem incelendiğinde dalgalı olmakla birlikte artı bir büyüme oranını yakalanabildiği söylenebilmektedir (Çalık, 2011, s. 193).

Kültür Devrimi, Ağustos 1977’de ÇKP’nin On Birinci Ulusal Kongresinde resmen sona ermiş olsa da aslında Mao’nun 1976 yılında ölümüyle son bulmuştur. Devrim, Çin adına ciddi sonuçlar doğurmuştur. Kısa vadede yaşanan siyasi istikrarsızlık ve ekonomi politikalarındaki sürekli değişimler, daha yavaş ekonomik büyüme ve hükümetin mal ve hizmet sunma kapasitesinde düşüşe neden olmuştur. Devrim süresince haksız yere tasfiye edilen üç milyon parti üyesi ve diğer vatandaşlar eski durumlarına döndürülmeyi beklemiştir. 1970’lerin sonlarında bu acil sorunlar ile ilgili cesur adımlar atılmışsa da Kültür Devrimi ekonomi, eğitim ve siyaset alanlarında Çin’i rahatsız etmeye devam eden bir miras bırakmıştır (Lieberthal K. G., 2021).

2.1.1.2. Mao Zedong Dönemi Çin Dış Politikası

Çin Halk Cumhuriyeti 1949 yılında kurulduğunda uluslararası sistemde ABD ve Sovyetler Birliği’nin başını çektikleri iki kutuplu bir dünya düzeni hâkimdir. Bu düzene entegre olan Çin, uluslararası ilişkilerin dinamiklerini değiştirmede önemli bir rol oynamıştır. Çünkü Birleşik Devletler İkinci Dünya Savaşı süresince Japon tehdidine ve sonrasında patlak veren Çin iç savaşında desteklediği Çan Kay Şek ve Milliyetçi Parti komünistler tarafından bozguna uğratılıp Tayvan’a sürünce bu durum Amerikan halkında bir şok etkisi yaratmıştır. Böylece komünist Çin, kaçınılmaz olarak Soğuk Savaş’ı Doğu Asya’ya uzatmıştır (Xia, 2008).

Mao Zedong, ÇHC’nin kurulmasından yaklaşık üç ay önce yeni Çin’in uluslararası ilişkilerde Sovyetler Birliğini destekleyeceğini açıklamıştır. Bunun üzerine Truman yönetimi Çin’in tanınmamasına yönelik bir politika ortaya koymuştur. Tayvan’da milliyetçilerin kurduğu Çin Cumhuriyeti, Çin’i 1946-1971 yılları arasında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nde (BMGK) temsil etmiştir. Komünist Çin, Tayvan’ı asi eyalet olarak tanımamış ve baskılarını günümüze kadar sürdürmüştür (Xia, 2008; Karaca, 2004, s. 26).

Çin hükümetinin dış politika amaçları “Yeni Çin Haber Ajansı” (Xinhua) tarafından 1949 Eylül’ünde beş madde halinde yayımlanmıştır. Çin bağımsızlığı, barış söylemi ve yabancı topraklardaki Çinlilerin haklarının korunması şeklinde sıralanan maddeler dışında daha çok ön plana çıkan “*Emperyalistler ve özellikle ABD’ye karşı mücadelede SSCB ve diğer komünist devlet ve hareketlerle birleşmek*” diğer bir

ifadeyle ‘‘Amerikan karşıtlığı’’ Çin dış politikasının ana temalarından birini oluşturmuştur. 1950’de başlayan ve zıt kamplarda savaştıkları Kore Savaşı’nı takip eden yirmi yıllık sũreçte bu anlayış ile hareket edilmiştir (Sander, 1971, s. 2-3; Őngör, 2009, s. 28).

Çin, genç ve gũrece dũnemin zayıf ũlkelerinden biri olması nedeniyle komũnist anlayışa sahip ũlke veya ũlkelerle işbirliği yapma yoluna gitmiştir. Bu yaklaşımdan hareketle Sovyetler Birliği ile 1950’de Moskova ve Pekin Dostluk, İttifak ve Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşmasını karara bağlanmıştır. Anlaşma detaylarında Stalin’in kaçınmaya çalıştığı ve Mao’nun istediği konu da yer almıştır. Buna gũre ũçũncũ bir kuvvetle çatışma çıkması durumunda karşılıklı yardımlaşma yapılacaktır. Bu sũzleřme Sovyetler Birliği’nin destekçisi olması dışında Mao’ya Çin sınırlarında giderek bũyũyen çeşitli krizlerle ilgili bir gũvenlik ağı sağlamıştır (Kissenger, 2015, s. 158).

1950’lerin başında Çinli liderler Sovyetler Birliği’ne bağımlılığın ve sosyalist bloğa ũyelięin ũlke gũvenlięi açasından vazgeçilmez olarak gũrmũřlerdir. Bu bakış açasından hareketle 1950’li yıllar boyunca Çin, ideolojik ve materyal destek alacağı Sovyetler Birliği’ne ‘‘yaslanma’’ stratejisini benimsemiştir. Ancak birkaç sene sonra ilişkiler bozulmuş ve Çinlilerde yeni-sũmũrgecilięe maruz kaldıklarına yũnelik kanaat oluşmuştur. Bu doğrultuda Mao başlarda kendini rahat hissettiği sosyalist bloku 1960’lara geldiğinde ABD gibi sũmũrgeci bir tehdit unsuru olarak gũrmeye başlamış ve ilişkiler kopma noktasına gelmiştir (Harris, s. 33-34; Őngör, s. 29).

Çin, 1950’li yıllarda bazı uluslararası konferanslara katılım sağlamıştır. Bunlar, 1954’te Cenevre Konferansı ve 1955 yılında Endonezya’nın Bandung kentinde dũzenlenen Asya-Afrika konferansıdır. Bandung Çin dış politikası için iki nedenden dolayı ȳnem arz etmektedir. Birincisi, Çin, Hindistan ile beraber Barışcıl Birlikte Yaşamanın Beş İlkesi hususunda uzlaşma sağlamıştır. Burada devlet egemenliğine ve diğer ũlkelerin içişlerine mũdahale edilmemesine ortak vurgu yapılmıştır. İkinci olarak ise bu konferans ile Çin, Afrika ve Asya ũlkeleriyle ilişkilerini geliştirmesine olanak sağlamıştır. Kısıtlı ancak yũksek dış yardım programları hayat geirilmış ve bu durum gũnũmũze kadar devam etmiştir (Harris, 2014, s. 36).

Çin, kuruluşundan bu yana ũçũncũ dũnya ile olan ilişkilerine yũksek ȳncelik vermiştir. Öte yandan Mao, ũçũncũ dũnya ũlkelerindeki gũçlũ bir koalisyonun Soğuk Savaş çatışmalarında belirleyici olabileceğine dikkat çekmiştir. Bu doğrultuda sũz

konusu ülkelerle işbirliği yapmaya çalışmış ve hepsini Batı'yı reddetmeye çağırmıştır. Ancak her iki süper güce karşı 1960'lar ve 1970'ler boyunca üçüncü dünyayı uluslararası politikada üçüncü bir güç haline getirme çabası, büyük ölçüde başarısız olmuştur (Xia, 2008).

1960'lı yılların başlarında Çin iç politikaları radikal hale gelmiştir. Bu radikalleşme Mao'nun rejim karşıtı faaliyetlere yönelik kaygıları nedeniyle 1966 yılında başlatılan Kültür Devrimi'ne yansımıştır. Radikal iç politikalar aynı zamanda "revizyonist" uluslararası hedefleri de yansıtmıştır. Çin, devrimci ağırlık merkezinin doğu bloğundan Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki bağımsızlık hareketlerine kaydığını savunmuştur. Anti-empyrialist ulusal bağımsızlık mücadelelerine verdiği desteklerin en belirgin simgelerinden biri olan Vietnam Savaşı'nda ABD'nin karşısında yer almıştır. Kendini dünya devriminin merkezine yerleştirdiği söylemle birlikte Çin, iki süper gücün yönetimi altındaki mevcut düzene karşı sert sözlü saldırılarda bulunmuştur. Kültürel Devrim'in zirvesi olan 1960'ların sonlarında Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerin kesmiş ve gelişmeler 1972 yılında gerçekleşecek olan Nixon ziyaretine zemin hazırlamıştır (Harris, s. 34; Üngör, s. 30).

Sovyetler Birliği ile olan ihtilafın ardından Batı dünyası dışındaki ülkeler ve Üçüncü Dünya ülkeleri Çin'e büyük destek vermiştir. Bu destekler BM çatısı altında Batı'ya karşı oy üstünlüğün sağlanmasında yeterli olmuş ve 1971'de Çin, daha önce Tayvan'ın elinde olan BM Güvenlik Konseyi'ndeki koltuğunu geri almıştır. Bu gelişme ile ABD, Çin'in uluslararası sisteme dâhil olmasını engellemek için kullandığı kozlardan birini kaybetmiştir. Söz konusu engelin ortadan kalkmasıyla birlikte birçok ülke Çin ile hızlıca diplomatik ilişki kurmuş ve genel anlamda Çin'in devrimci bir devlet olma dönemi kapanmıştır (Harris, s. 37).

1970'lerin başından itibaren Çin dış politikasında önemli bir manevra gerçekleşmiştir. Öyle ki Sovyetler Birliği'nden gelen ciddi tehdit sinyalleri Mao'nun ABD ile olan ilişkilerde mevcut kavramsal kısıtlamaları kaldırmaya itmiştir. Nixon, 1972'de Çinli liderlerle yüksek profilli zirve toplantıları gerçekleştirmiştir. Bu toplantılarda her iki tarafın da Sovyet tehdidiyle ilgili ortak endişeleri dile getirilmiştir. ABD ve Çin ilişkisinde bu tehdidin dengelemesi adına taraflar birbirlerini kullanmaya çalışmıştır (Xia, 2008).

Genel olarak değerlendirecek olursak, Mao d6nemi boyunca Çin, çoğunlukla izolasyonist ve ie d6n6k bir g6r6nt6 çizmiştir. Kuruluşundan itibaren ABD'nin kendisini tanımaması ve d6şmanlığı ile m6cadele ederken, Tayvan tarafından işgal edilen BM koltuğundan mahrum kalmıştır. Bu s6rete Sovyetler Birliği'ne g6venmiş ve d6nya devrimi ile uluslararası proleter dayanışmayı savunmuştur. Ancak 1960'lı yıllarda gittikçe ie d6nm6ř ve sonunda K6lt6r Devrimi ile doruğa ulaşan bir izolasyon s6reci yaşanmıştır. Kapanmaya bağlı olarak K6lt6r Devriminde diplomatik faaliyetler durma noktasına gelmiştir. 1970'lerin başında iki s6per g6 arasında tehdit algısının ABD'den Sovyetler Birliği'ne kaymasına bağlı olarak Çin'in diplomatik izolasyonu erozyona uğramış ve ABD ile temaslar sıklılaştırılmıştır. B6ylece yeni dış politik s6ylemlerin geliştirileceği ve Çin'in uluslararası alandaki 6neminin artacağı d6neme ilk adımlar atılmıştır (Harris, s. 35-38; 6ng6r, s. 31).

2.1.2. Deng Xiaoping D6nemi Reform ve Dışa Açılım

9 Eyl6l 1976'da kırk yıldan fazla bir s6redir kom6nist partiye ve yirmi yedi yıl boyunca ulusa h6kim olan Mao Zedong yaşamını yitirmiştir. Mao'nun 6l6m6yle birlikte 6st d6zey yetkililerde ve halkta h6k6metin parçalanması, iç savaş ve 1966-1969 kaosuna geri d6n6leceği gibi kaotik senaryolar endişe kaynağı olarak zihinleri meşgul etmiştir. Bu endişelerin yersiz olmadığı Mao'nun eşi Jiang Qing'in de aralarında olduğu "D6rtl6 çete"nin, "proletaryanın her y6n6yle diktat6rl6ę6" Şeklindeki radikal K6lt6r Devrimi politikalarına geri d6nmek için baskıda buldukları sırada anlaşılmıştır. Çok geçmeden bu radikallerin tutuklanmaları ve tasfiyeleriyle olası krizin 6n6ne geçilerek sorun ortadan kaldırılmıştır (Vogel, 2011, s. 174; Cheek, 2016, s. 227-228).

İktidarın değişimiyle sona erecek olan 1976-1978 d6nemi, barışçıl ancak fikir ayrılıkları nedeniyle yoğun siyasi çatışmaların yaşandığı bir d6nemdir. 6nk6 "Maoist" ekonomi politikalarının devamını destekleyen Hua Guofeng ve diğerlerinin rol6 hakkında anlaşmazlık olmuştur. Farklı ekonomik politikaların uygulanması y6n6nde irade g6sterenler bu d6nemde birbirlerine 6st6nl6k kurmaya çalışmıştır. 1978 yılına gelindiğinde daha 6nce iki kez tasfiye edilip 6 kez i s6rg6nden d6nen Deng Şiaoping etrafında bir parti grubu birleşmiş, net bir g6 tabanı oluşmuş ve ekonomik kalkınma için yeni bir yola girilmiştir (Cannon & Jenkins, 1990, s. 11; Kissenger, 2015, s. 397).

Deng Şiaoping Aralık 1978’de, ÇKP’nin On Birinci Merkez Komitesi’nin Üçüncü Genel Kurulu’nda dönüşünün zirvesine ulaşmıştır. Deng’in reform liderliğini elde etmesinin ardından politikalarının niteliğini belirleyen slogan olan ‘Reform ve Dışa Açılım’ ilan edilmiştir. Aslına bakılırsa bu dönemden sonra hayata geçirilecek reformların çoğu Ocak 1976’da liderlikten ikinci kez tasfiye edilmeden önce konuşulmuş ve planlanmıştır. Merkezi Komite, o dönemde Başbakan Zhou Enlai’nin amacı tarım, sanayi, teknoloji ve savunma sektörlerini güçlendirmek olan “Dört Modernizasyonu”nu hatırlatan “Sosyalist Modernizasyon” politikalarını onaylamıştır (Kissenger, 2015, s. 410; Chang, 1988, s. 66).

Mao Zedong’un aksine Deng, kendisini yüceltecek her türlü sembolden sakınmıştır. Deng’in heykelleri neredeyse hiçbir kamu kurumunda yerleştirilmemiş ve neredeyse hiçbir fotoğrafı evlere asılmamıştır. Zaferlerini kutlamak için birkaç şarkı ve oyun bestelenmiştir. Hiçbir zaman parti başkanı ya da başbakan olmamıştır. Politik faaliyetleri “perde arkasından” sürdürmüş ve önemli güç kolları üzerinde etkili bir hâkimiyet kurmuştur. Deng ülkeyi bir imparator gibi değil, savaş planlarının düzgün bir şekilde görevlendirildiğini ve uygulandığını görmek için dikkatlice kontrol eden bir komutan gibi yönetmiştir (Vogel, s. 377).

Deng Şiaoping, bu dönemde ideolojik bakımdan Mao düşüncesine tamamen karşı çıkmamıştır. İdeolojinin kötüye kullanabileceğini ve yanlış yorumlanabileceğine inanmış ve “zihinleri özgürleştirmenin” ileriye dönük başarıda birlik olmak için gerekli olduğunu düşünmüştür. Deng bu doğrultuda şu sözü söylemiştir: *“Marksizm ve Mao Zedong’un düşüncesini kalıtsal sorunlarımızı çözmek ve yeni sorunlara karar vermek için yol gösterici bir talimat olarak doğru bir şekilde yorumlayabiliriz.”* Birçok Çinlinin düşünce felci yaşadığına işaret eden Deng bu durumu dördü çetenin bozulmasına, partideki demokratik merkezîyetçiliğin yıkılmasına, bürokrasinin gelişmesine ve disiplin kriterlerinin eksikliğine bağlamıştır (Chang, s. 51).

Günümüzde Çin ekonomik anlamda bir süper güç ise bu Deng Şiaoping’in mirasıdır. Hedeflerine ulaşmak için yalnızca özel programlar tasarlamakla yetinmemiştir. O ayrıca bir liderin en önemli görevi olan toplumu bir yerden alıp daha önce hiç ulaşamadığı noktaya taşıma görevini yerine getirmiştir. Gerçekleştirdiği ekonomik ve siyasi reformlar bu noktaya ulaşmasında kilometre taşları olarak Çin’in değişim ve dönüşümüne katkı sağlamıştır (Kissenger, 2015, s. 408-409).

2.1.2.1. Ekonomik Reformlar

Çin, çeyrek asırlık Mao sosyalizminden sonra Sovyetler Birliği veya diğer Marksist devletler arasındaki farklı nesnel koşulları tam olarak anlamadan Marksizm-Leninizm'in teorik uygulamadaki hatalarını öğrenmiştir. Tüketici liderliğinin üretim verimliliği teşvikleri konusundaki cehaleti, fiyat teorisinin sofistike kullanımına yönelik körlüğü, vergilendirme teorisi, sosyalist meta ekonomisi, esnek para yönetimi vb. nedenler Çin'in ekonomik yapıdaki başarısızlığının temel faktörleri olarak göze çarpmaktadır. Deng'in reform liderliğine geri dönmesinden sonra Çin, yüz yıldan daha eski olan Marksist ekonomi teorisinin kör uygulamasını sorgulamaya başlamıştır. Bu yeni anlayış, sermaye birikimi, üretim ve tüketim arasında yeni orantılı kontrol, tarımsal verimlilik ve kırsal refah ihtiyacı arasında dengenin sağlanması gibi çeşitli alanlarda stratejik öncelikler ortaya konmasına yardımcı olmuştur. Bu yeni stratejilerden bir dizi yeni ekonomi politikası programı reform araçları olarak ortaya çıkmıştır (Chang, s. 81).

Çin'de gerçekleştirilen reformlar 1978-1984, 1984-1988, 1988-1991 arası ve 1992'de başlayan aşamalardan oluşmaktadır. Deng'in hızlandırılacağı ilan edilen ve 1985 yılına kadar gerçekleştirilecek olan dört modernleşme bu reformların bir ayağını oluşturmuştur. Bu doğrultuda hızlı bir şekilde kalkınmanın sağlanabilmesi için ekonominin hemen hemen her sektöründe deneysel reformlar hayata geçirilirken, reform süreci ilk olarak kırsal kesimde başlatılmıştır (Dibo & Aytaç, 2017, s. 167; Naughton, 2007, s. 88).

Çin'in reform stratejisi "*iki raylı yaklaşım (dual-track approach)*" olarak adlandırılan bir sistem üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşım, hali hazırda var olan planlı ekonominin yanı sıra piyasaya dayanan bir ekonomik alanın oluşturulması ve bu alanın zamanla öneminin artırılması üzerine bina edilmiştir. Zaman kaybetmeden kırsal kesimin hızlı ve kapsamlı bir şekilde liberalizasyonu başlatılmıştır (Yılmaz İ. , 2006, s. 150).

Deng Şiaoping'in ekonomik yönetimde farklı adem-i merkezîyetçilik türlerini denemesine destek veren ekonomi stratejistleri 1970'lerin sonlarında tarımın dekollektivizasyonunu ve "sorumluluk sistemini" Anhui eyaletinde uygulamışlardır. Bu uygulama Çin'in geri kalanı için bir model teşkil etmiştir. Bu noktada dikkat çekici husus üretim birimlerine yönetimde daha fazla özerklik verilmesi ve ÇKP'nin stratejik endüstrilerdeki birkaç büyük işletme hariç, yerel ve merkezi yönetimin ana

faaliyetlerinden birinden geri çekilecek olmasıdır. Esas itibariyle sorumluluk sistemi, her köylü hanesinin kendi toprağını işleyeceği, üretimde uzmanlığın ortaya çıkacağı ve devletin satın almayı garanti ettiği sözleşmeye dayalı olarak çiftçilerin belirli bir çıktı üretme sorumluluğunu üstleneceği anlamına gelmektedir (Goodman, 1994, s. 93).

Tarım reformu ile başarılı bir görüntü çizilirken ilk yedi yılda (1978-1984) tahıl üretimi reform öncesi döneme göre 1,5 puan daha yüksek ve her sene %5 artış göstermiştir. Çin'in tarım reformunun en dikkat çekici yönü “yayılma” etkisi olmuştur. Reformların başlamasının hemen ardından kırsal kesimde tarım dışı faaliyetler ortaya çıkmıştır. Resmi istatistiklere göre, ilçe ve köy işletmelerinin brüt üretim değeri 1978'den 1995'e kadar yıllık %24, istihdam ise yıllık %9 artmıştır. Yaşanan büyüme ile beraber kırsal yoksulluk önemli ölçüde azalmıştır (Yang Y. , 2012, s. 51).

Merkeziyetçiliğin sistemli bir biçimde terk edilmesi mülkiyet ile yönetim arasında bir ayırımın yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Tarımsal komünlerin terk edilmesi dışında diğer işletmelerde mülkiyet devletin elinde kalmaya devam etmiş ancak yönetim büyük ölçüde işletmecilere bırakılmıştır. Öte yandan Deng'e sıkı sıkıya bağlı yabancı girişimcilere fayda sağlayacak, yabancı teknolojiyi ve yatırımları çekecek ekonomik ve mali bir ortama sahip alanlar olarak “Özel Ekonomik Bölgeler” tasarlanmıştır (Kissenger, 2015, s. 487; Goodman, s. 94).

Reformların uygulamaya başlandığı andan itibaren ekonomik göstergelerin pozitif yönde seyretmesiyle birlikte Deng, reformu ve dışa açılmayı hızlandırmak için gereken siyasi desteği arkasında bulmuştur. 1982 ve 1983 yıllarında ekonominin büyümesi ve enflasyonun kontrol altına alınması Deng'in kentsel ekonomik reformu başlatması için uygun zemini hazırlamıştır. Deng, reform sürecinin en kapsamlı ifadesi olan “Ekonomik reformun yapılandırılması kararını” geçirerek Ekim 1984'te On İkinci Parti Kongresinin üçüncü genel kurulunda onay almıştır. (Vogel, s. 465-466).

Genel kurulda kabul edilen kararın içeriği incelendiğinde; dinamik bir sosyalist yapıyı güvence altına almak, işletmeleri “ulusal ekonomiyi yeniden yapılandırmanın anahtarı” olarak canlandırmak, sosyalist bir meta ekonomisi geliştirmek için bir planlama sistemi tasarlamak ve rasyonel bir fiyat sistemi geliştirmek gibi kararların alındığı görülecektir. (Chang, s. 92-93). Bu anlamda kongre, planlı ekonomiden sosyalist piyasa ekonomisine geçiş konusunda kayda değer emareler barındırmıştır.

Yeniden yapılandırma çerçevesinde devlet tarafında oluşturulan fiyatlandırma kademeli olarak azaltılacak ve pazarın fiyatlandırmadaki rolü artırılacaktır. Yeni bir vergilendirme sistemi getirilmiştir. Bu sistemde her işletme kendi kar ve zararlarından tamamen sorumlu olurken, yöneticiler vergilerini ödedikten sonra oluşan kârı koruyarak daha verimli olmaları için teşvikler sağlayabilecektir. Öte yandan zamanla illere, belediyelere, sanayi sektörlerine ve işletmelere dış ticaret yapma hakkı verilmiştir. Bununla berabere devlet planı kapsamında olmayan yeni ticaret biçimlerini yönetmek için ithalat ve ihracat lisans sistemiyle bir dizi büyük işletmeye doğrudan dış ticaret yapma hakkı verilmiştir (Song, 2012, s. 74).

Çin para politikalarının dönüşümünde bankacılık ve finans alanlarında uygulanan reformlar büyük değişikliklere yol açmıştır. Reformlardan önce makroekonomik politikaları belirleyecek bağımsız bir kuruluşun olmaması nedeniyle 1984’de Çin Halk Bankası kendi para politikası araçlarıyla kurulmuştur. Diğer taraftan bankacılığın ticari yönleri Çin Sanayi ve Ticaret Bankası tarafından kontrol edilmektedir. Bu banka özel ve il düzeyindeki bankalarla rekabet etmesinin yanı sıra devlet kredi planı ve para politikası kararlarını etkilemeye devam etmektedir (Kutan & Hafer, 1994, s. 937-938).

Bankacılık ve finans alanında gerçekleştirilen reformları takiben ihracattaki sübvansiyonların kaldırılması, doğrudan yabancı yatırımlara izin verilmesi, gümrük tarifelerinin düşürülmesi, devletin dış ticaretteki tekelci konumundan uzaklaşması, çoklu döviz kuru uygulamalarına son verilmesi ve kurlardaki oynamalarla para biriminin değer kaybetmesi gibi gelişmeler yurtiçinde daha rekabetçi bir piyasanın oluşmasına ve ihracatın canlanmasını katkı sağlamıştır (Dibo & Aytaç, s. 167; Yılmaz İ. , s. 151).

Deng, 1992 yılının ilk aylarında Shenzhen , Zhuhai , Guangzhou ve Shanghai şehirlerine düzenlediği “güney turu” 1992’de ÇKP tarihinin en liberal ekonomik belgesinin yürürlüğe girmesiyle sonuçlanmıştır. ÇKP’nin Ekim 1992’de gerçekleştirdiği 14. Ulusal Kongresinde “Sosyalist Piyasa Ekonomik Sistemi”nin uygulanması kabul edilmiştir. Kongre raporunda yeni tarihsel dönemin en belirgin özelliğinin reform ve açılım olduğu ve Deng’in başlattığı yeni devrimin ekonomik yapıyı düzeltmek yerine kökten değiştirmeyi amaçladığı açıklanmıştır. Bu gelişmelerin ardından doğrudan yabancı yatırımlarda büyük bir sıçrama yaşanmış ve

Deng dışa açılım politikası için halkın desteğini almıştır (Fewsmith, 2008, s. 72; Çalık, s. 197).

Genel hatlarıyla, 1979-1992 yılları arasında uygulanan reformlar piyasa sistemine dönüşüm, tarım ve sanayide üretim ve verimlilik artışlarına odaklanırken, 1993 sonrası dönemde reformlar regülasyonlar, kurumların güçlendirilmesi ve makroekonomik düzeyde düzenlemeleri içermiştir. 1993 sonrası reformlarla çift yol fiyatlama stratejisinin terkedilip tamamen piyasa fiyatlamasına geçilmiş ve merkezi planlama terkedilmiştir. Öte yandan bazı alanlarda adem-i merkezîyetçilik terkedilerek devletin düzenleme yapma ve yönetim işlevlerini güçlendirmek adına tekrar merkezîyetçilik benimsenmiştir (Saracoğlu, 2017).

Deng 1992’de kenara çekildiğinde 150 yıldır Çin liderlerinden kaçan misyonu yerine getirmiştir: O ve meslektaşları Çin toplumunu zenginleştirmenin ve ülkeyi güçlendirmenin yolunu bulmuştur. Ayrıca Deng önderliğinde gerçekleştirilen temel yapısal değişiklikler Çin imparatorluğunun Han hanedanlığı sırasında şekillenmesinden bu yana en temel değişiklikler arasında yer almaktadır. Ayrıca bu yapısal değişiklikler yirmi yıl boyunca devam ettirilmiştir (Vogel, s. 693).

Günümüz dünyasında Çin, ekonomik bir süper güç olarak nitelendiriliyorsa bunun baş mimarı Deng Şiaoping’tir. Deng döneminde reformlar kimi zaman sekteye uğramışsa da genel itibarıyla istikrarlı bir tablo çizilmiştir. Dışa kapalı ekonomi politikalarının aksine “Reform ve Dışa Açılım” politikasıyla kapitalist dünyaya entegre olmak için çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Çin’in sahip olduğu ucuz iç gücü ve yoğun nüfus yatırımların artmasında önemli faktörler olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca ekonomik büyümeyle beraber dış yatırımlar yapılmaya başlanmıştır. Deng’den sonra gelen liderler “Sosyalist Piyasa Ekonomisi” reformlarını sürdürerek Çin’in geleceğini inşa etmede Deng’in biçimlendirdiği anlayışı takip etmişlerdir.

2.1.2.2. Siyasal Reformlar

Deng Şiaoping döneminde ekonomik reformlarla yaşanan dönüşüm kaçınılmaz olarak siyasi alana da sirayet etmiştir. Çünkü mevcut yapıda siyasi reformlar olmadan ekonomik reformların sürdürülebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle Mao dönemi siyasal uygulamaların değiştirilmesi zaruri hale gelmiştir. Söz konusu dönemde (1966-1976) siyasi sistem radikal bir biçimde kurumsallaşmış, bürokratik kanallar engellenip

ciddi şekilde çarpıtılmış, yönetim organları içinde ve halk üzerinde siyasi baskı olağanüstü yüksek seviyelere ulaşmıştır (Lieberthal K. , 1984, s. 20).

Siyasal reformların nasıl yapılacağı sorusunu tartışmak için 18 Ağustos 1980’de düzenlenen genişletilmiş bir toplantıda konuşma yapan Deng, siyasi reform ve demokratikleşmenin önündeki beş ana engelin tespitini yapmıştır: bürokrasi, gücün aşırı yoğunlaşması, ataerkil yöntemler, ömür boyu liderlik görevlerinde bulunma ve çeşitli ayrıcalıklar. Deng, bu engellerin kaldırılmasına yönelik olarak sosyalist modernleşmenin önemini her fırsatta dile getirmiştir (Brødsgaard, 1987, s. 41).

Deng, sosyalist modernleşme sürecinde ulaşılması gereken üç hedefin olduğunu belirtmiştir: Ekonomik performans açısından gelişmiş kapitalist ülkeleri yakalamak, kapitalist ülkelerden daha yüksek seviyede bir demokrasi yaratmak ve gelişmiş ülkelerden daha nitelikli insanlar yetiştirmektir. Bu bakımdan Deng’in siyasi reform programı, Çin’in geleceği için geniş bir vizyonun bir parçasını oluşturmuştur. 1982 tarihli 12. ÇKP Kongresi’nde bunu “Çin özellikleriyle sosyalizm inşa etme” girişimi olarak nitelendirmiştir (Brødsgaard, s. 41; Goodman, s. 99).

Siyasal reformların uygulanmasının bir sonucu olarak siyasi baskı düzeyinde gerçek ve belirgin bir azalma meydana gelmiştir. Reform çabalarının bir parçası olması dolayısıyla somut değişiklikler yapılmıştır. Pekin’de bakanlık yardımcılığı düzeyinde ve üstünde, Vali yardımcısı düzeyinde, illerde ve ilçelerde görev yapan kişilerde önemli değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler yeni anlayış gereği yönetimde daha genç ve daha iyi eğitilmiş kişilerin seçilmesiyle sonuçlanmıştır. Ayrıca yönetimi gençleştirmek için yaşlı üyeler Merkezi Danışma Komisyonu üyesi yapılmış ve bir anlamda iktidardan uzaklaştırılmaları sağlanmıştır (Lieberthal K. G., s. 28-29).

Kontrollü ekonomiden pazar odaklı bir ekonomiye dönüşüm çabaları servet eşitsizliğinin yanında artan yaşam maliyeti, işsizlik ve yoksulluk sonuçlarını ortaya çıkarmıştır. Bazı memurların yaptığı yolsuzluk ve adam kayırmacılık, enflasyonun neden olduğu sert maddi yaşam yalnızca entelektüelleri değil, Çin işçi sınıfının çoğunluğunun da tepkisiyle karşılanmıştır. Bu tablo karşısında aksiyon alan aydınlar, öğrenciler ve işçiler Tiananmen Meydanı’nda iki ay boyunca protestolarını sürdürmüştür. Ancak bu protestolar Çin Halk Kurtuluş Ordusu tarafından 4 Haziran 1989’da kanlı bir biçimde sonlandırılmıştır (Xie, 2019, s. 1-2).

Muhafazakâr Parti liderleri, reformların sosyalizmden uzaklaşıp kapitalizme doğru evrildiğine ve bu nedenle Tiananmen olaylarının kaçınılmaz ve öngörülebilir bir sonuç olduğuna inanmışlardır. Dışa açılım söylemlerinin geliştirildiği bir dönemde yaşanan bu trajik olay Çin'in dış politikasına da etki etmiştir. Öyle ki Deng 9 Haziran 1989'da sıkıyönetim birliklerine yaptığı konuşmada Tiananmen olayını ‘*yerli mikro iklimin ve uluslararası makro iklimin kaçınılmaz sonucu*’ olarak ilan etmiştir. Bu olaylara dış güçlerin destek verdiğine işaret edilmesi sonrası Çin'in dış dünyayla olan ilişkileri gündeme getirilmiştir (Fewsmith, s. 21-22).

Batı medyasının abartılı raporları ve Batı ülkelerinin tepkileri dünyadaki Tiananmen Meydanı olaylarının sürekli “popülaritesini” canlı tutmuştur. 4 Haziran günü yaşanan son hadiselerin akabinde ABD ve Avrupalı devletler Çin'i kınayan ve bir dizi yaptırım içeren anlaşmayı imzalamışlardır. Bu anlaşmada dünyanın geri kalanına Çin'i destekleyeceklerin “düşman” olacağı açıkça belirtilmiştir. Batılı devletlerin olay hakkındaki görüşlerinden sonra dünyanın geri kalanlarından gelen kamuoyu görüşleri tek taraflı hale gelmiştir. Bu tek taraflı bakış açısıyla dünya, her zaman Tiananmen Meydanı olayını insan hakları ihlallerinin bir örneği olarak görecektir (Xie, s. 5).

Haziran 1989'da, sarsılmış ve bölünmüş bir parti liderliği, iç ve dış politikalarının nasıl değiştirilmesi gerektiğini veya değiştirilmemesi gerektiğini sıralarken kendini yeniden kurma sürecine başlamaya çalışmıştır. Deng, Merkez Komitesinin önde gelen üyelerine, kişisel olarak aktif rolünden çekildiğini ve bundan dolayı yeni bir üçüncü nesil liderin isyanı azaltma çalışmalarını tamamlaması gerektiğini söylemiştir. İsyani geçmişte yapılan hatalara dikkat çekmek ve düzeltmek için kullanmasını ancak bunu yaparken temel ilkelerin değişime uğramadan kalmasının önemine özellikle vurgu yapmıştır (Fewsmith, s. 21-22; Vogel, s. 642).

2.1.2.3. Deng Xiaoping'den XI Jinping'e Çin Dış Politikası

Çin Halk Cumhuriyeti'nde Mao Zedong'un ölümünden sonra izolasyonist politikalar son bulmuş yeni bir anlayışla hem iç hem dış politikada önemli dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşümün mimarı olan Deng Şiaoping içerde ekonomik kalkınmaya hamleleri yaparken dışarda istihdamı artırmaya yardımcı olacak ve Çin'in uluslararası sisteme entegre edilmesine katkı sağlayacak bir dış politika izlemeye başlamıştır. Deng, bu dönemdeki dış politikayı hegemonyaya karşı çıkmak, dünya barışını

sağlamak ve üçüncü dünya ülkeleriyle dayanışma ve işbirliğinin geliştirilmesi üzerine temellendirmiştir (Ekrem, 2003, s. 24-26).

Çin'in sahip olduğu gücün sınırlarını bilen Deng, düşük profilli, çatışmadan kaçınan, barışı teşvik eden bir dış politika anlayışı ortaya koymuştur. 1954'te Zhou Enlai tarafından geliştirilen "Barış İçinde Bir Arada Yaşamamanın Beş İlkesi" de Deng tarafından dış politikada uyulması gereken temel ilkeler olarak ele alınmıştır. İçeriğinde egemenlik haklarına ve toprak bütünlüğüne karşılıklı saygının, karşılıklı saldırmazlık, içişlerine karışmama, eşitlik ve karşılıklı fayda gibi ikili ilişkilerin geliştirilmesine katkı sağlayan hususlar bulunmaktadır (Alagöz, 2019, s. 93).

Deng bu dönemde Mao'nun iki süper gücün dışında alternatif bir güç yaratmaya çalıştığı "Üçüncü Dünya Teorisi"ne benzer şekilde, üçüncü bir güç olma yolunda ilerlemiştir. Bu doğrultuda yürütülen dış politikaların arka planında "pragmatizm" ve ekonomik reformlar yer almıştır. Diğer devletlerle olan ilişkilerin şekillenmesinde de reformların görünür etkisi Çin'in eski "Savaş ve Devrim" teorisinden vazgeçerek "Barış ve Kalkınma" doktrinine yöneldiğini işaret etmektedir (Ekrem, s. 26; Tabak, 2008, s. 73).

Çin, Mart 1986'da, 6. Ulusal Halk Kongresi'nin dördüncü toplantısında ortaya koyduğu "Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı" (1985-1990) raporunda ilk defa "bağımsız ve barışçı dış politika" tabirini kullanmış ve üçüncü dünya anlayışını destekler nitelikte bir yaklaşım sergilemiştir. Öyle ki raporun içerisinde yer alan on maddelik dış politika kısmında dördüncü madde olan "*Çin, hiçbir süper ülkeye sığınmaz, hiçbir tarafla müttefik olmaz ve stratejik ilişkiler geliştirmez.*" şeklindeki madde ile bu tutumunu açık bir biçimde göstermiştir (Ekrem, s. 29).

1989'da demokrasi talep eden öğrencilerin Tiananmen Meydan'ında gösterilerinin şiddetle bastırılması Batılı devletler tarafından tepkiyle karşılanmış ve ciddi ekonomik yaptırımlar uygulanmıştır. Bu durum Çin'i uluslararası alanda alternatif ilişkiler geliştirilmesi sürecine götürmüştür. Bu nedenle Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerinin Çin dış politikasındaki önemi bu süreçte giderek artmıştır. Tiananmen olaylarının yarattığı kriz, 1990'lı yıllarda öncülük ettiği olağanüstü ekonomik büyüme ile aşılmıştır (Üngör, s. 33).

Deng Şiaoping sonrasında başkanlık koltuğuna oturan Jiang Zemin, Deng döneminde ortaya koyulan düşük profilli dış politika anlayışını devam ettirmiştir. 1997

yılında Deng'in ölümü sonrasında dış politikada kendi renklerini göstermeye başlamış ve Deng'e göre biraz farklılaşarak Çin'in bölgesel sorunlarını çözüme kavuşturmaya dayalı militarist bir yönetim görüntüsü çizmiştir. Jiang Zemin, Deng'in daha önce hiç yapmadığı şeyi yapmış ve her yöne diplomasi faaliyetlerinde bulunmuştur. (Karamurtlu, 2020, s. 57; Nakai, 2003, s. 37-38).

Çin'in üyesi olduğu başlıca uluslararası kuruluşlar şu şekildedir: ACD (Asya İşbirliği Diyalogu), Afrika Kalkınma Bankası, Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (AİGK/CICA), ASEAN (Diyalog Ortağı), Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Asya Kalkınma Bankası, Asya Altyapı Yatırım Bankası (AAAYB), Bağlantısızlar Hareketi (Gözlemci), Birleşmiş Milletler (BM/BMGK), BRICS, Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü, Dünya Turizm Örgütü, G-20, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası Denizcilik Örgütü (IMO), Şanghay İşbirliği Örgütü, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, UNESCO, Sınai Kalkınma Teşkilatı (UNIDO) (Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Künyesi, 2021). Dışa açılım politikası çerçevesine değerlendirildiğinde üye olduğu tüm bu kuruluşların kendisine sağladığı kazanımlarla uluslararası sisteme entegrasyonu süreci perçinlemiştir.

Çin'in reform ve dışa açılım politikasıyla yaşamış olduğu hızlı ekonomik büyüme ve askeri modernizasyon ABD ve Batılı devletler tarafından tehdit olarak algılanmıştır. 1985'ten günümüze, yıllık ortalama %10'luk bir büyüme hızıyla dünyanın en hızlı büyüyen ekonomisi durumunda olması "Çin tehdidi" kuramının ortaya atılmasına neden olmuştur. Bu duruma karşı 15 Mart 2003'te Çin Cumhurbaşkanlığına seçilen Hu Jintao, Çin dış politikasını "barışçıl yükseliş", "barışçıl gelişim", "uyumlu toplum" ve "uyumlu dünya" olmak üzere dört temel ilke üzerine şekillendirerek mevcut tehdit algısını kırmak istemiştir (Pekcan, 2017, s. 1139-1140).

15 Kasım 2012'de liderlik koltuğuna oturan ve ÇKP tarafından 2016'da 'çekirdek lider' sıfatıyla onurlandırılan Xi Jinping (Şi Ciping), seleflerine kıyasla daha iddialı ve aktif bir dış politika ortaya koymuştur. Şi dönemi iç ve dış politikaları "Çin Rüyası" kavramı üzerinden şekillenmiştir. Çin rüyası, Çinlilerin büyük bir ulusal canlanma elde etmeleri için birleştirici bir tema olarak vurgulanmıştır. Bu doğrultuda Şi, 2020'ye kadar gelişmiş ülke statüsüne sahip olmayı ve 2050'lere kadar da dünyanın en büyük ekonomisi haline gelmeyi ulusal hedefler olarak ilan etmiştir. Öte yandan dış

politika bağlamında Çin'in uluslararası sistemdeki mevcut konumunun sağlamlaştırılmasını amaçlamıştır. Bu bağlamda Çin dış politikasında Fen Fa You Wei (başarı için çabalamak) olarak ifade edilen yeni stratejik bir yön belirlemiştir (Alagöz, s. 84; Sørensen, 2015, s. 55).

Şi Cinping, en önemli üç yetki düzeyi üzerinde tam hâkimiyet kurmuş ve böylece oluşan güçlü liderlik profiliyle Deng sonrası şekillenmiş Çin dış politikasına yön vermiştir. “Çin rüyası” dışında “yeni normal” ve “Kuşak-Yol” gibi stratejiler ve projeler geliştirerek Çin'e yeni bir ivme kazandırmıştır. Modern ipek yolu konsepti olarak anılan “Bir Kuşak, Bir Yol” (BKBY) projesi Şi Cinping'in dış politikadaki en önemli girişimi olarak göze çarpmaktadır. Avrupa ve Afrika'yı Asya'ya bağlayan bir ticaret ve altyapı ağı kurulması üzerine tasarlanmış 1,5 trilyon dolarlık proje, Çin'in ekonomik gelişimi ve çok boyutlu dış politika anlayışı açısından büyük kazanımlara gebe olması nedeniyle önem arz etmektedir (Karamurtlu, s. 62; Alagöz, s. 85).

Çin Halk Cumhuriyeti dış politikasının kurulduğu 1949'dan günümüze kadar nasıl şekillendiği üzerine bir değerlendirme yapmak gerekirse, iç siyasi ve ekonomik koşulların gerekleri ile uluslararası sistemin yapısının sürekli bir uyum içinde değerlendirildiği görülecektir. Bu süreç boyunca ÇKP liderleri, kendilerinde önceki yönetimin ilkelerini yok saymamış ve geri planda bırakmamışlardır. Söz konusu ilkeleri benimsemiş ve dönemin gereklerine uygun bir şekilde güncellemişlerdir. Çin dış politikasında değişim ve süreklilik istikrarlı bir denge içerisinde tutulmuş ve bu dengenin oluşturulması sürecinde liderler aktif rol oynamışlardır (Yüce, 2021).

2.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ekonomik Gücü

Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik gücüne ilişkin saptamalar yapmadan önce çarpıcı bir gerçeğin altını çizmek gerekmektedir. Öyle ki Çin, GSYİH'nin (Gayrisafi Yurt İçi Hasıla) mutlak verileri ışığında incelendiğinde dünyanın 2. büyük gücüyken, kişi başı düşen GSYİH açısından 74. sırada (Angola veya Kongo seviyesinde), en fakir ülkelerden biri konumundadır. Böylesine eşi benzeri olmayan bu paradoksal durum, Çin'in büyük güç olmakla gelişmekte olan ülke olmak arasındaki farklı kimlik ve rolleri benimseyebilmesi sonucunu doğururken bu yönüyle uluslararası rolünü tanımlamada belirleyici olmaktadır (Tüter, 2018, s. 156).

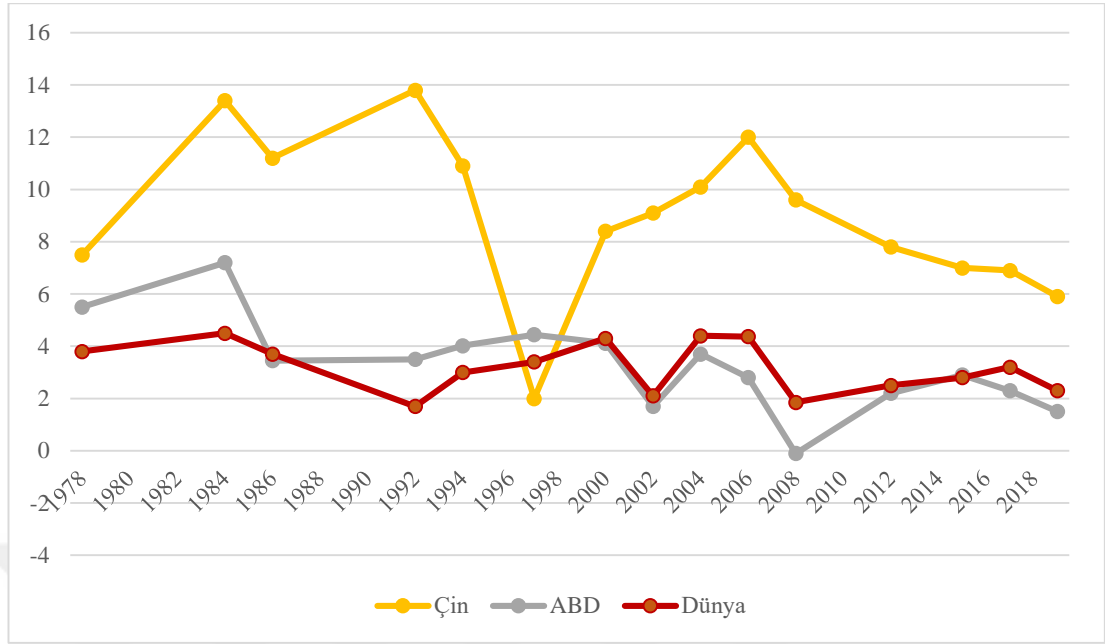
ÇHC, kurulduktan sonra Mao Zedong liderliğinde sosyalist bir yönetim modelini benimsemiştir. Sovyetler Birliği'nin destekleriyle ekonomik kalkınma hamleleri

yapılmış olsa da sonraki yıllarda ilişkiler bozulmuş, dış dünya ile bağlantılar kesilerek bir tecrit hali sürecine girilmiştir. Ancak bu süreçte hayata geçirilen kalkınma hamleleri de istenen başarının sağlanmasında yeterli olmamıştır. Ekonomik büyümenin sağlanmasına yönelik kayda değer başarı 1978 yılı itibariyle reformist lider Deng Şiaoping öncülüğünde yakalanmıştır. Bu dönemde gerçekleştirilen reformlarla birlikte dışa açılım politikası benimsenmiş ve ticaret kademeli olarak serbestleşmiştir. Deng dönemiyle birlikte muazzam bir büyüme trendi yakalayan Çin'in ihracatı son kırk yılda 7,2 milyar dolardan 2,2 trilyon doların üzerine çıkmıştır (Dilek, Özdemir, & İstıkbal, 2019, s. 13-14).

Çin'in ekonomik gelişimindeki başarısının altında yatan nedenleri inceleyen araştırmacılar bir takım şaşırtıcı sonuçlara ulaşmışlardır. Buna göre, sermaye birikiminin Çinli işçilerin sayısı kadar önemli olmasına rağmen, üretkenlikteki keskin ve sürekli olarak gerçekleşen artışın (yani artan işçi verimliliği) ekonomik patlamının arkasındaki itici güç olduğu anlaşılmıştır. 1979-1994 yılları arasındaki bu üretkenlik kazanımları Çin'in büyümesinin %42'sinden fazlasını oluştururken 1990'ların başında bu büyümenin en önemli kaynağı olarak sermayeyi geride bırakmıştır. (Hu & Khan, 1997, s. 1-2). Buradan hareketle bakılacak olursa, ekonomistlere göre yaşanan hızlı büyümenin üç temel nedeni vardır: Yurtiçi tasarruflar, doğrudan yabancı yatırımlara bağlı olarak geniş çaplı sermaye yatırımları ve verimli üretim. Kısacası uygulanan ekonomik reformlar ve başarılı üretim modeli sayesinde Çin, ekonomisinde uzun dönemli verimliliği yakalayabilmiştir (Tüter, s. 157).

Çin, dışa açılım politikasının bir gereği olarak uluslararası ekonomik düzenin kurallarını benimsemiş ve mevcut sisteme adapte olmaya çalışmıştır. Bu doğrultuda Çin 2001'de Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olmuştur. Çin açısından bakıldığında uluslararası statüsü, ihracatına yönelik ayrımcı engellerden kurtulabilmesi ve ekonomik reform teşebbüslerini destekleyebilmesi açısından söz konusu üyelik önemli bir gelişmedir. DTÖ'ye katılımı ile birlikte Çin, bu süreçte yapılan reformlar ve Çinli şirketlerin teşvik edilmesiyle denizaşırı yatırımlar gerçekleştirilmiştir. 2005 yılı öncesi 3 milyar dolardan az olan yurtdışı doğrudan yatırımı, 2010 ve 2011'de 60 milyar doların üzerine çıkarılarak önemli bir boyuta ulaşmıştır. Ancak Çin'in yurtdışı yatırımlarının en büyük kısmını 3 trilyon doların üzerindeki uluslararası rezervleriyle ABD Hazine Bonoları ve diğer resmi ve yarı resmi finansal varlıklar oluşturmuştur (Harris, s. 139-143).

Grafik 1. GSYİH Büyümesi (Yıllık %).

Kaynak: Dünya Bankası

*1978-2019 yılları arasında gerçekleşen büyüme değerlerini göstermektedir (WorldBank, 2021).

Çin, reform sürecinin başladığı 1978 yılı itibariyle yaşadığı muazzam dönüşüm sonucunda yıllık neredeyse ortalama %10 büyümüştür. Yukarıdaki grafikten de anlaşılacağı üzere hem dünya ve hem de ABD ile kıyaslandığında ortalamanın üstünde bir büyüme göstermiştir. Bu büyüme ekonomik krizlerde Çin'in direnç göstermesine hatta etkilenmemesini sağlamıştır. Öyle ki dünyanın ve ABD'nin 2008 ekonomik krizinde yaşadığı düşüşe karşı Çin, diğerleri kadar çok etkilenmemiştir. Durdurulamayan bu ekonomik büyümenin bir sonucu olarak Çin, yakın zamanda ABD'yi geçerek dünyanın en fazla ticaret yapan ülkesi durumuna gelmiştir. 1970'ler 1980'lerde yardım alan bir ülke iken 2013 yılı itibariyle büyük ölçekte dış yardım dağıtan bir ülke konumuna yükselmiştir (Tüter, s. 156).

Başarılı ekonomik hamlelerin sonucunda Çin'in milli hasılası 1978'de 150 milyar dolardan 2018'te 13,1 trilyon dolar seviyesine ve kişi başına düşen geliri de aynı dönemde 310 dolardan 9 bin 400 doların üstüne çıkmıştır. Yine aynı yıllar aralığında dünya genelinde kişi başına düşen gelir yüzde 400'e yakın artış gösterirken Çin'deki ortalama artış ise dünya ortalamasının sekiz katından fazla olmuştur. Tüm bu ekonomik göstergelerin ışığında "ekonomik süper güç" yakıştırması yapılan Çin, dünyanın en büyük ihracatçısı ve üreticisi, ikinci büyük ithalatçısı ve en çok sermaye

çeken ikinci ülkesi olarak dünya ekonomisindeki etkisini her geçen gün iyiden iyiye hissettirmektedir (Dilek, Özdemir, & İstikbal, 2019, s. 9-10).

2019 yılının sonlarında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüsün (COVID-19) küresel ekonomiye ciddi etkileri olmuştur. Bu anlamda dünya, tarihin gördüğü en büyük krizlerden birini yaşamaktadır. Böylesine kasvetli bir sürecin yaşandığı bir dönemde dünya üzerindeki 206 ülke içinden ekonomik büyüme gösteren tek ülke Çin olmuştur. Çin Ulusal İstatistik Bürosunca (NBS) yapılan açıklamada, Çin 2020'de %2,3 oranında büyüdüğü ve GSYİH'nin ilk kez 100 trilyon yuan sınırını aştığı, 2021'in ilk çeyreğinde ise geçen yılın aynı dönemine göre %18,3 büyüdüğü açıklanmıştır. Bu rakam, 1992'de üç aylık kayıtların tutulmaya başlandığından beri gerçekleşen en hızlı büyüme olarak kayıtlara geçmiştir (Ekonomist, 2019; Euronews, 2021).

Çin, üretim kabiliyeti ve reformist yapısıyla dünyaya ekonomik anlamda ne kadar güçlü olduğunu ispatlamıştır. İngiltere merkezli Ekonomi ve İş Dünyası Araştırmaları Merkezi (CEBR), Aralık 2020'de yayınladığı yıllık raporunda Çin'in gelecekteki olası durumuna yönelik değerlendirmeler yapmıştır. Rapora göre Çin, pandemi sürecini ustaca yönetmiş buna karşın Batı'da COVID-19'un ekonomiye olan etkisi sarsıcı olmuştur. Yine rapora göre, 2028'de Çin ekonomisinin ABD ekonomisini geçeceği ve böylece Çin'in dünyanın büyük ekonomisi olacağı öngörüsünde bulunulmuştur. CEBR'nin beklentisine göre Çin, 2021-2025 yılları arasında %5.7, 2026-2030 aralığında yıllık %4.5 ve 2031-2035 döneminde yıllık %3.9 büyüme sağlayacaktır (CEBR, 2020, s. 71).

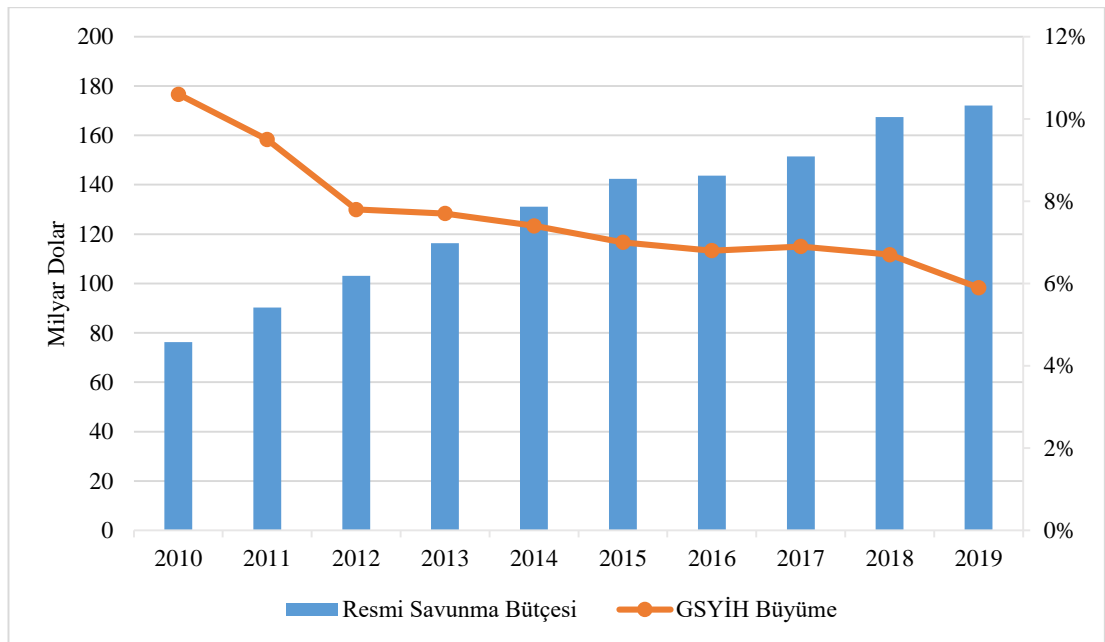
2.3. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Askeri Gücü

Çin'in askeri yetenekleri modernizasyonlarla birlikte önemli ölçüde gelişim kaydetmiştir. Ancak askeri gücün tüm boyutlarının eşit oranda ve muntazam bir biçimde geliştiğini söylemek mümkün değildir. Bu durumun ardında birçok neden bulunurken liderlerin bu alana yönelik attıkları adımlar da belirleyici rol oynamıştır. Deng, iktidara gelişinin akabinde savunma bütçesini kısmış ancak 1989'da uluslararası sistemde meydana gelen önemli değişimin bir sonucu olarak Çin'in ekonomik büyüme ve askeri harcamalarında bir sapma yaşanmıştır. Bunun nedenleri arasında ABD'nin giderek güçlenmesi, Tayvan'ın anavatanından tamamen kopma eğiliminde olması gösterilebilmektedir (Tüter, s. 189-190).

Çin hükümeti tarafından 2006 yılında basılan “Beyaz Kitap” ile ulusal savunmanın gelişimini önceleyen, aktif savunma anlayışına sahip bir askeri strateji yaratmayı hedefleyen ve Çin’in barışçıl gelişimine katkı sağlayacak bir ulusal güvenlik politikası ortaya konmuştur. Aktif savunma vurgusunun ön plana çıktığı 2015 Çin savunma Beyaz Raporu’nda ise yeni bir anlayış geliştirilmiştir. 2004’te birleştirilmiş operasyonlarla düşmanı kontrol altına almak üzerine bina edilen askeri operasyonel düşünce, 2015’te bilişimin hâkim olduğu, stratejik noktalara zafer kazanmak için ortak operasyonlar yapılması şeklindeki bir anlayışa evrilmiştir (Karaca, 2008, s. 22-23; Tüter, s. 195).

ÇKP, 2049 yılına kadar Çin’in “büyük bir modern sosyalist ülke” olarak gençleşmesine yönelik özlemleriyle uyumlu uluslararası koşullar yaratmayı amaçlamaktadır. Halk Kurtuluş Ordusu’nun bu amaca hizmet etmesi bakımından önemli bir işlevi olduğuna inanmaktadır. PLA, artan denizaşırı çıkarları güvence altına almak ve dış politika hedeflerini ilerletmek için Çin’in sınırları ve yakın çevresi dışındaki gücü projelendirme yeteneğini geliştirme görevi doğrultusunda BM Barışı Koruma Operasyonları (PKO), silah satışları, etki operasyonları ve ikili ve çok taraflı askeri tatbikatlar yoluyla küresel askeri varlığın genişletilmesi misyonuna devam edecektir (OSD, 2020, s. 122).

Grafik 2. Çin: Resmi Savunma Bütçesi, (2010-2019).

Kaynak: CSİS (Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi) istatistikleri (CSİS, 2021) ve ABD Savunma Bakanlığı 2020 Çin askeri güç raporundan derlenmiştir.

Yukarıdaki grafikten görüleceği üzere Çin'in savunma harcamaları GSYİH büyüme oranlarındaki nispi düşüğe rağmen artarak devam etmiştir. Bu grafik, Çin'in askeri kapasitesi ve yeteneklerinin büyümesine, olası savaş durumuna karşı yeterince güçlü olunmasına ve belki de en önemlisi ABD'yi geçerek dünyadaki en büyük gücü olma hedefine yönelik güçlü mesajlar vermektedir. Son 20 yıldan beri Çin'in savunma harcamalarındaki bu artış devam etmektedir. Söz konusu artışın bir sonucu olarak Çin, ABD'den sonra dünyanın en büyük ikinci askeri harcama gerçekleştiren ülkesi konumunda yer almıştır. Pekin, PLA'nın bütçesini 2000'den 2016'ya yıllık olarak ortalama yüzde 10 oranında arttırmıştır. Bununla birlikte savunma sanayi üslerini iyileştirmek ve PLA'nın envanterindeki silahları çeşitlendirmek ve yurt dışı menşeli silahlara olan bağımlılığı azaltmak için teknik programlar geliştirilmiştir (OSD, 2020; İslam, 2019, s. 103).

Yükselen bir güç olan Çin, envanterinde bulundurduğu çok çeşitli silahlara, savunma harcamalarına ve çok boyutlu gelişim çabalarına rağmen en büyük rakibi ABD ile kıyaslandığında askeri güç bakımından halen oldukça sınırlı bir görüntü çizmektedir. Ancak Çin'in askeri yetenekleri 1990'lardan günümüze önemli ölçüde değişmiş ve gelişim kaydetmiştir (Tüter, s. 191).

Çin, askeri yeteneklerini her anlamda geliştirirken kuruluşunun 70. yıl dönümü çerçevesinde düzenlenen askeri geçit töreninde yeni nesil silahları sergileyerek tüm dünyaya karşı adeta gövde gösterisi yapmıştır. Çin'in kendi geliştirdiği beşinci nesil hayalet savaş uçağı J-20 başta olmak üzere nakliye uçakları, erken keşif ve radar uçakları, saldırı ve askeri nakliye helikopterlerinin yanı sıra hava savunma HQ (Hongçi- Kızıl Bayrak) ve "Doğu Rüzgarı" anlamına gelen Dong Feng (DF) serisi nükleer başlıklı füzeler (DF-41, 15 bin kilometrelik menzille mesafe bakımından türünün tek örneği olduğu tahmin ediliyor) ve denizaltından fırlatılan seyir füzeleri Çin'in askeri gelişim çabalarının son ürünleri olarak envantere girmiştir (Kabakçı, 2019).

Şi Cinping, 70. Yıl törenindeki konuşmasında Çin'in ekonomik ve askeri alanda yaşamış olduğu muazzam büyümeye atıf yaparak *"Hiçbir güç büyük anavatanımızın statüsünü sarsamaz. Hiçbir güç Çin halkının ilerleyişini durduramaz."* demiştir. Bu konuşmadan birkaç ay önce basılan beyaz kitapta, ABD küresel ve bölgesel gerginliği arttırmakla suçlanırken ABD'nin "mutlak askeri üstünlük" arayışını artan uluslararası stratejik rekabetin bir sonucu olduğu ifade edilmiştir. Tayvan ile birleşme konusundaki

politika tekrarlanmış, uluslararası güvenlik ortamına ilişkin algularına yönelik ‘‘insanlık için ortak bir kader topluluğu’’ şeklindeki sloganıyla mevcut uluslararası düzen için kendi vizyonunu geliştirmiştir (Kabakçı, 2019; OSD, s. 159).

Bu bölümde, Çin’in kalkınma hamleleri ve uygulanan stratejiler iki dönemde anlatılmaya çalışılmıştır. Mao döneminde uygulanan kalkınma hamlelerinin başlarda etkili olmasına rağmen Kültür Devrimi gibi tarihinin en sancılı dönemlerinden birindeki ekonomik yavaşlamadan ve etkilerinden bahsedilmiştir. Diğer taraftan Deng döneminde hayata geçirilen reform ve dışa açılım stratejisi mercek altına alınırken günümüzde Çin’i büyük ekonomik güç olmasında kilometre taşları olan reformlara ve dış politikadaki dönüşümlere değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, Çin’in hızlı ekonomik büyümesini tehdit olarak algılayan ülkelere karşı barışçıl söylemler geliştirmesine, Konfüçyüs ve düşüncesinin artan etkisinden bahsedilmiştir. Çalışmanın temel unsurlarından olan Çin yumuşak gücüne kesin bir girişin yapıldığı bölümde, yumuşak güç araçlarından ve bunları kullanma pratiklerine değinilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN YUMUŞAK GÜCÜ

Üçüncü bölümde, zengin tarihinin önemli figürlerinden Konfüçyüs ve onun düşüncesinin Çin'de yeniden tesis edilmesinden bahsedilmiştir. Öyle ki Çin'in eşsiz yükselişinin düşünsel arka planında yer alması nedeniyle önemlidir. Bu bölümde ayrıca Çin'in yumuşak gücünün gelişiminden, yumuşak güç araçlarından ve bunu uygulama biçimlerine yer verilmiştir. Konfüçyüs Enstitülerinin Çin yumuşak gücü için önemine dikkat çekilirken son bölümde Çin'in yumuşak güç kullanımına yönelik eleştirilere yer verilmiştir.

3.1. Çin'in Yumuşak Güce Bakışı

Çin, daha önceki kısımlarda da belirtildiği gibi 19. yüzyılda istikrarlı bir gerileme yaşamış ve emperyalist dış güçlerin işgallerine maruz kalmıştır. Bir asırdan fazla süren “gençleşme” çabalarının ardından Çin, 21. yüzyılda iki yüzyıl önce sahip olduğu ihtişamı yeniden kazanmak için adeta yeniden canlanmıştır. Çin'in yükselişi, ekonomik-askeri güç kadar siyasi-kültürel gücü artırma girişimlerini de içermektedir. Bu yönüyle 2000'li yılların ortalarında “yumuşak güç savunuculuğu” kavramı Çin'de güçlü bir etki bırakmayı başarmıştır (Zhao, 2020, s. 25).

Başbakan Wen Jiabao tarafından sunulan hükümet çalışma raporuna göre, ekonomik büyüme ve askeri hedeflerin yanı sıra sosyal ilerlemeyi, dünya barışını ve “uyumunu” teşvik etmek gündeme alınmıştır. Bu süreçte, Çin'in yumuşak gücünü artırmak için gereken tüm çabaların hayata geçmesine vurgu yapan politika yapıcılar ve siyasi danışmanlar bu söylemi sıkça tekrarlamıştır (People's Daily Online, 2007).

Başkan Hu Jintao, 15 Eylül 2005'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşmada, “uyumun” önemine dikkat çekmiş ve geleneksel Çin düşüncesinde türeyen ahenkli bir dünya kavramını sunmuştur. Hu, Çin'in hızlı gelişimine yönelik oluşan uluslararası kaygıları gidermek için kullanılan “uyumlu toplum” ve “uyumlu dünya” kavramlarının Çin'in yumuşak güç projeksiyonunun bir parçası olduğunu ifade etmiştir (Zhao, s. 27).

Çin, binlerce yıllık kadim bir medeniyete ve benzersiz bir kültüre sahiptir. Sahip olduğu zengin kültürel dokular Çin yumuşak gücü için önemli fırsatlar sunmaktadır. Çinli yetkililer kültürü yumuşak gücün bir aracı olarak kullanmaya ancak 2000'li

yılların başlarında uygulamaya koymuştur. Bu yıllarda Çin, aktif olarak dış dünya ile kültürel değişim programları, festivaller, filmler, müzik, dini forumlar, spor ve turizmi teşvik etmiştir. Amaç, Çin yumuşak gücünü artırmak ve barışçıl yükseliş imajını yansıtmak olmuştur (Lai, 2012, s. 83).

2003 yılında Çinli araştırmacılar, Çin'in yumuşak gücünün kaynaklarını ve onu artırma yaklaşımını araştırmaya başlamışlardır. Bu süreçte ortaya çıkan önemli sonuçlardan biri Çin'in ciddi ve kayda değer bir çaba göstermesi gerektiği yönündedir. Uyarıların dikkatle takip edilmesiyle birlikte bir siyasi hedefe ulaşmak için askeri ve ekonomik güçle karşılaştırıldığında daha ucuz ve daha etkili olduğu anlaşılan "kültür" üzerinde önemle durulmuştur. Öyle ki 2006 yılında Çin Kültür Bakanı Sun Jiazheng, kültürün ekonomi ve siyasetten sonra Çin diplomasisinin üçüncü sütunu haline geldiğini açıklamıştır (Lai, s. 84-86).

Çinli bilim insanları yaptıkları değerlendirmelerde "kültürel yumuşak güç" bakımından üç ana düşünce okuluna ayrılmaktadır. Birincisinde analistler, yumuşak gücü kültür ile eş tutmakta kavramı kültürel perspektiften açıklamaya çalışmaktadır. İkincisinde, Çin kültürel ürünlerinin uluslararası ticarete rekabet edemeyecek olmasından endişe edilmektedir. Bundan dolayı kendi bakış açılarına göre, kültürel yumuşak güç kültürün rekabet edebilirliğine denktir. Yani analistler, "kültürel emperyalizm"i ve kültür endüstrisini geliştirerek ülkenin kültürel rekabet gücünü artırmayı savunmaktadır. Üçüncüsünde ise analistler, siyasi değeri ulus kültürünün bir bileşeni olarak kabul etmekte ve böylece siyasi değer doğrudan kültürel yumuşak güç olarak hizmet edebileceğine inanmaktadır. Bunun yanı sıra dış politikanın Çin'in yumuşak gücünün kaynağı olduğunu savunulmaktadır (Wu, 2018, s. 765-766).

Yukarıda bahsi geçen anlayışlardan birinci ve ikincisi büyük ölçüde destek bulurken üçüncüsü akademisyenler ve politika yapıcılarının çoğunluğu tarafından desteklenmemektedir. Çünkü siyasi değer özü itibariyle ideolojiktir. Kültür gibi herkes tarafından paylaşılabilmesi ve çekici bir unsur olarak kullanılması kolay değildir. Bundan dolayı siyasi değeri kültürel yumuşak güç çerçevesine dâhil etmek uygun görülmemektedir (Wu, s. 766).

Çin, ABD gibi kültürünün iyi yönlerini ihraç etmektedir. Çünkü kültürün tüm yönleri yumuşak güç üretmez. Yabancı izleyiciler söz konusu kültürel uygulamaları çekici bulmazsa bu durum ulusun yumuşak gücüne zarar verebilmektedir. Bu yüzden

tüm uluslar kendi kültürünün iyi yönlerini sergilemeye ve onu pazarlamaya çalışmaktadır. Çin, zengin kültürel dokularını birçok alanda ve farklı stratejilerle dünyaya sunmaktadır. Ana hatlarıyla belirtmek gerekirse elbette en belirgin tezahürü olan Konfüçyüs Enstitüleri'nin dışında Çin kültürünü yansıtan şeylerin pazarlanması, çeşitli kültürel programlar ve yabancı ülkelere yapılan yatırım ve yardımlar ön plana çıkmaktadır (Deng & Zhang, s. 143; Pekcan, 2016, s. 215).

Mart 2013'te Devlet Başkanı olan Şi Cinping, kendinden önceki liderlerin sıraladığı siyasi sloganları yinelemiştir. Bugün, her ne kadar ekonomik kalkınma birinci politika gündemi olmaya devam etse de Şi'nin ana siyasi sloganı “Çin rüyası” olmuştur. Şi, “*Çin halkının değerleri tanınması ve peşinde koşması, Çin'in çok yönlü bir şekilde varlıklı bir toplum haline gelmesi ve Çin ulusunun büyük gençleşmesi anlamına geldiğini*” söylemiştir. Bu vizyon çerçevesinde hareket eden Şi, iç güvenliği korumak ve Çin'in “büyük güç” unvanını geri almak amacıyla yumuşak güce daha fazla önem vermiştir (Kang, 2017, s. 121; Xinhua, 2014).

Batılı anlamda yumuşak güç, küresel yönetime duyulan ihtiyacı ve evrensel olarak paylaşılan değerlerin teşvik edilmesini kabul etmektedir. Ancak Çin'in yumuşak güç algılaması farklıdır. Çin yumuşak gücü kendi ilerlemesini ve kültürünü güvence almak için kullanmaktadır. Pekin, hem sürekli kalkınma için dengeleyici bir güç hem de barışçıl istikrarlı bir küresel ortamı sürdürmek amaçlarıyla yumuşak gücünü geliştirmeye odaklanmıştır. Şi bu konuda, “*Çin'in hikâyeleri iyi anlatılmalı, Çin'in sesleri iyi yayılmalı ve Çin'in özellikleri iyi anlatılmalı*” demiştir (Kang, s. 124; Xinhua, 2014).

3.2. Çin Yumuşak Gücünün Gelişimi

Uzak Doğu coğrafyasının majör ülkelerinden biri olan Çin Halk Cumhuriyeti, 1970'lerden günümüze kadar geçen süreçte ortaya koyduğu benzersiz ve muazzam büyüme, ticari bağları, büyük ve üretken nüfusu bölgesel güç olmasının yanı sıra küresel çapta da başat aktör olmasına zemin hazırlamaktadır. Öyle ki uluslararası analizlerin işaret ettiği üzere 2030'a kadar “yeni ekonomik süper güç” olması ön görülen Çin'in sahip olduğu bu potansiyel, asimetrik karşılıklı bağımlılıkların ortaya çıkmasına neden olurken Çin'e yönelik tutumların da dönüşümüne olanak sağlayacaktır (Alagöz, 2019, s. 130).

Çin, 2000'lerin başlarında Dünya Ticaret Örgütüne üye olmasının akabinde uluslararası arenada artan görünürlüğü birçok düşünce kuruluşunda Çin'in bir "tehdit" olduğuna yönelik şüpheler ve bir takım anketler üretilmiştir. 2008'de bir düşünce kuruluşu olan Pew Araştırma Merkezi'nin ve 2009'da BBC Dünya Servisi'nin yayınladığı anketlere göre dünya kamuoyunun Çin'e yönelik kanaatleri olumsuz yöne doğru evrilmiştir (Kejin, 2015, s. 23-24).

Hu, Kasım 2003'te Zheng Bijian'ın Bo'ao Forum'unda yaptığı bir konuşmada Çin'in yükselişinin dünya düzeni için bir tehdit olmayacağını savunduğu ve bu doğrultuda ortaya attığı "barışçıl yükseliş" kavramına başvurmuştur. Başkan Hu Jintao ve Çinli liderler tarafından 2003'ün sonu 2004'ün başlarında Çin'in barışçıl yükselişi üzerine stratejik bir tartışma kampanyası başlatılmış ve böylece uluslararası görüş ortamını optimize etmek istenmiştir. Bu doğrultuda "barışçıl yükseliş" kavramının yanı sıra "barışçıl kalkınma" ve "uyumlu dünya" gibi stratejik kavramlar formüle edilmiştir (Hartig, s. 22-23; Kejin, s. 24).

Pekin, bu dönemde ABD'nin azalan imajı karşısında Çin'in cazibesine diğer ülkelerin nasıl cevap vereceklerine dair stratejik bir hesaplama içine girmiştir. Dünyanın birçok bölgesindeki ülkelere yönelik bilinçli stratejiler kullanmaya başlamıştır. Bu süreçte Çinli liderler tarafından yapılan açıklamalarda Latin Amerika, Afrika, Asya ve Arap milletlerinin Çin ile olan ilişkilerinde hem söz konusu ülkelerin hem de Çin'in yararlanabileceği vurgulanmış ve "kazan-kazan" ilişkileri doktrini dile getirilmeye başlanmıştır (Kurlantzick, 2007, s. 43).

Çin, dünya genelinde yaygın olarak otoriter bir devlet tarafından yönetildiği şekliyle algılanmaktadır. Rejim, Batılı gelişmiş devletlerin paylaştığı demokratik değerlere katılmazken bu durum bazen uluslararası sahnede hukuk ve insan hakları konusunda gerilimler yaratmaktadır. Öte yandan, ABD ile Çin arasında siyasi rejimler açısından farklılıkların olması ve yumuşak güç fikrinin ABD'den kaynaklanması gibi hususlar Çin'in küresel ekonomide önemli bir rol oynuyor olsa bile, henüz ABD'nin yerini alma yeteneğine sahip olmadığı göstermektedir. Ayrıca, her ne kadar dünya ekonomik alanda çok kutupluluğa doğru gitse de yumuşak gücün yayılması bakımından da bir rekabetin olacağı düşünülmektedir (Nevers, 2017, s. 87).

Çinli araştırmacılar arasında 1990'lardan bu yana yumuşak güç kavramına yönelik ilgi bir hayli artmıştır. Öyle ki Jiang Zemin'in baş danışmanı ve eski Profesör

Wang Huning 1993 yılında Çin'in yumuşak gücünü güçlendirme ihtiyacını vurgulayan bir makale yayınlamıştır. Onu 1997'de Nankai Üniversitesi profesörü Pang Zhongying ve 1999'da Outlook Weekly'de Çin'in yumuşak gücünün güçlendirilmesi çağrısında bulunan Shen Jiru takip etmiştir. Çinli bir araştırmacı günümüzde Çin'in bu alandaki ilgisinin ve araştırmasının ABD dâhil olmak üzere diğer tüm ülkelerinkini aştığını iddia etmektedir (Cho & Jeong, 2008, s. 456).

Çin Uluslararası Araştırmalar Enstitüsü (CIIS), 2002'de “ABD dış politikasında yumuşak gücün önemi ve etkisi” başlıklı bir konferans düzenlemiştir. Bu konferansta Nye'in yumuşak güç teorisine eleştiriler yöneltilmiş bu kavramın esas olarak Amerikan deneyimine ait olduğunu iddia edilerek Çin'in durumuna daha uygun bir yumuşak güç teorisinin oluşturulması gerektiği savunulmuştur. Daha sonra Mayıs 2004'te ÇKP 16. Merkez Komitesi 13. Genel Oturumunda Çin'in felsefesini ve sosyal bilimlerini nasıl geliştirebileceği konusuna odaklanılmıştır. Burada ders veren iki akademisyenden biri olan Cheng Enfu, oturumda Çinli liderlerin yumuşak güce verdiği önemi açıkça gösterdiğini belirtmiştir (Mingjiang, 2009, s. 22-23; Cho & Jeong, s. 456).

Hu Jintao 4 Ocak 2006'da Merkezi Dış İlişkiler Liderlik Grubu toplantısında Çin'in uluslararası statüsünde ve etkisindeki artışın ekonomi, bilim, teknoloji ve savunma gibi sert gücün yanı sıra kültür gibi yumuşak güçte de gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Çinli liderler bundan sonraki süreçte sık sık yumuşak güce atıfta bulunurken bu durum 2007'de CPPCC (Çin Halk Siyasi Danışma Konferansı) Ulusal Komitesi'nin “ulusal yumuşak güç inşası için ana yaklaşım olarak kültürel inşa” konulu özel bir oturum düzenlemesi süreciyle pekiştirilmiştir. Hu, Ekim 2007'de 17. Parti Kongresi'ne verdiği siyasi raporda yumuşak gücü bir kez daha vurgularken Çin'in kültürel yumuşak gücünü iç ihtiyaçları karşılamak ve uluslararası rekabeti artırmak için yoğun bir şekilde inşa etmenin aciliyetini dile getirmiştir (Mingjiang, s. 23-24).

ÇKP Merkez Komitesi Tanıtım Departmanı Başkanı Liu Yunshan, ÇKP'nin 17. Ulusal Kongresinden kısa bir süre sonra yayınlanan bir makalede Çin'in yumuşak güç politikasının iki unsura dayanması gerektiğini vurgularken bunları sosyalizmin temel değerleri ve geleneksel Çin kültürünün değerleri (özellikle Konfüçyüsçülük) olarak belirtmiştir. Diğer taraftan yumuşak güç, Çin dış politikasının yerleşik bir unsuru

haline geldiği 2012'deki ÇKP'nin 18. Ulusal Kongresi'nin siyasi raporunda kabul edilmiştir (Sayama, 2016, s. 5).

Hu'nun halefi Cumhurbaşkanı Şi Cinping, Çin'in yumuşak gücüne büyük önem vermiş özellikle "söylemsel gücünü" ve "iletişim kapasitesini" güçlendirmiştir. 2014 yılında ÇKP Merkez Komitesi Siyasi Bürosu üyelerinin bir grup çalışma toplantısında yaptığı konuşmada Çin'in yumuşak gücünü teşvik etmenin ve imajını iyileştirmenin Çin hükümetinin birincil odak noktası olacağını belirtmiştir (Sayama, s. 5; Lihua, 2014).

Başkan Şi Cinping, "*Çin'in hikâyeleri iyi anlatılmalı, Çin'in sesleri iyi yayılmalı ve Çin'in özellikleri iyi açıklanmalı*" şeklindeki söylemine ek olarak Çin'in zengin bir tarihe, etnik birliğe ve kültürel çeşitliliğe sahip medeni bir ülke olarak tasvir edilmesi gerektiğini ifade etmiştir (Makinen, 2015).

Çin yumuşak gücünü geliştirmek Şi'nin Çin rüyasını gerçekleştirmesine de yardımcı olacaktır. Şi, Çin rüyası kavramını Çin halkının değerleri tanınması ve peşinde koşması, Çin'in çok yönlü bir şekilde varlıklı bir toplum haline gelmesi ve Çin ulusunun büyük gençleşmesi anlamına geldiğini dile getirmiştir. Bu kavramdan anlaşıldığı şekliyle Çin'in gençleşmesi, sadece ekonomik büyümeden değil aynı zamanda kültürel güçten de oluşmaktadır (Lihua, 2014; China.org.cn. , 2014).

Ekonomik bakımdan benzersiz bir gelişim kaydeden Çin, dünyada birçok ülkeyi kendine hayran bırakmayı başarmıştır. Uyguladığı kamu diplomasisi etkili olurken birçok gelişmekte olan ülke ekonomik ve sosyal kalkınma için bir model olarak Çin'i benimsemeye başlamıştır. Genellikle tek taraflı, şahin ve Neo-liberal bir politika olarak görülen "Washington Konsensüsü"ne ve Batı tarafından savunulan siyasi ve ekonomik reformlara bir alternatif olduğunu kanıtlamıştır. 2004'te Joshua Cooper Ramo'nun ilk kez dile getirdiği "Pekin Konsensüsü", her durum için tekdüze çözümlere inanmamakta bunun yerine ülkenin kendi özelliklerine dayalı ekonomik kalkınma modelini vurgulamaktadır (Deng Y. , 2009, s. 70; Huang & Ding, 2006, s. 28).

Çin'de yumuşak güç kavramının popülaritesinin artmaya başladığı andan itibaren Çinli uzmanlar, akademisyenler ve nihayetinde liderler konuşmalarında sıkça bu kavramı tekrarlamışlardır. Yumuşak gücün önemini fark eden Hu Jintao'dan Şi Cinping'e yumuşak güce yönelik yoğun ve çok çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

Xi, Hu'dan sonra bu gücü daha da geliştirmenin ve Çin imajına katkı sağlayacak politikalar üretmenin gayreti içinde olmuştur.

3.3. Çin'in Yumuşak Güç Kaynakları ve Araçları

Çin, sahip olduğu zengin kültürü yumuşak güç kaynak ve araçlarının en önemli unsurunu oluşturmaktadır. Komünist anlayışın hâkim olduğu Çin, dış politikasında ideolojik saiklerle hareket etmemektedir. Bu nedenle bu kısımda yumuşak gücün başlıca kaynaklarından kültür ekseninde yumuşak güç kaynak ve araçlarına yer verilmiştir.

3.3.1. Kültür

Son 40 yılda göstermiş olduğu harikulade ekonomik büyümeyle Çin, tüm dikkatleri bu alana çekmiştir. Dünya, Çin'in ekonomik gelişimine odaklanırken kültürel gücünü ihraç etme ve kullanma konusundaki sürekli çabalarını neredeyse görmezden gelmiştir. Kültürel çalışmalarına ışık tutulduğu zaman 'Çin yumuşak gücünün kültürel boyutunda' güncel tartışmaların ana odak noktası Konfüçyüsçülük düşüncesinin tezahürü Konfüçyüs Enstitüleri ve Çin dili öğrenmenin artan popülaritesi olduğu görülmektedir (Deng & Zhang, s. 143).

3.3.1.1. Konfüçyüs ve Çin'de Konfüçyüsçülük Düşüncesi

Çin, Uzak Doğu coğrafyasının en müstesna ülkelerinden biri olarak kadim bir kültüre sahiptir. Yeryüzündeki en eski yerleşik kültürlerden biri olmasının yanı sıra dini anlamda da kendine özgü bir yapısı bulunmaktadır. Öyle ki Çin, Batılı anlamda bir din olgusu geliştirmemiştir. Çinliler hiçbir zaman kozmik yaratılış ile ilgili efsaneler ortaya koymazken kendine özgü ve dünyevi nitelikleri olan öğretiler geliştirmiştir. Bunlar başlıca Taoizm, Budizm, Konfüçyüsçülük şeklinde sıralanabilmektedir (Kissenger, 2015, s. 35-36).

Binlerce yıllık tarihe sahip olan Çinliler bu süre zarfında tarihin en geniş sosyal ve siyasal yapısını kurmuş ve devam ettirmişlerdir. Bu yapıyı etkileyen birçok faktör vardır ancak temel anlamda biçimlendiren Konfüçyüsçülüktür. Y.C. Yang'ın da dikkat çektiği üzere her ne kadar Çinlilerin Budizm ve Taoizm'e yönelik eğilimleri olsa da esas itibarıyla Konfüçyüsçülüğe bağlıdırlar (Hodous, 1976, s. 391).

Çin siyaset düşüncesi Konfüçyanizm öncülüğünde Taoizm ve Budizm başta olmak üzere Legalizm, Mohizm, Mantıkçılık (Logicianism) ve Komünizm gibi birçok teori, okul ve ekolden oluşmaktadır. Kimisi güncel siyasetin dinamikleri içinde yer

almasa da Çinliler için önemli olmaya devam etmektedir. Günümüzde dünyanın birçok ülkesine ihraç edilen Konfüçyüs öğretileri, Çin siyasi tarihinde resmi bir din kabul edilmiş ve Konfüçyüsçülük felsefesi olarak kuramsallaşmıştır (Sayın, 2013 , s. 225; Başaran, 2017, s. 3).

Çin'in son yıllardaki göz alıcı yükselişinin düşünsel arka planındaki Konfüçyüs gerçeğini ve Konfüçyüsçülük ahlak sistemini anlamak Çin politikalarının daha iyi okunmasına yardımcı olacaktır.

Konfüçyüs, M.Ö. 551'de Shandong yarımadasının Sarı Nehir bölgesinde dünyaya gözlerini açmıştır. Olağanüstü bir zekâya sahip olan Konfüçyüs, küçük yaşlardan itibaren olgun tavrı, bilgeliği, dürüstlüğü ile etrafındaki insanların dikkatini çekerek saygılarını kazanmayı başarmıştır. İlerleyen yıllarda kurduğu okulda binlerce öğrenci yetiştirmiştir. Burada yetişen öğrenciler Konfüçyüs ve Konfüçyüs öncesi eserleri toplayıp derlemiş, onları yorumlamışlardır. Böylece Çin kültürünün parçası olan eserler gelecek nesillere aktarılmıştır. “Büyük Bilgi” ve “Orta Yol Doktrini” bu çalışmaların sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Sayın, s. 231; Hodous, s. 392).

Kong Fu-zi ya da Latinceleştirilmiş adıyla Konfüçyüs, feodal sistemin iyiden iyiye yok olmaya başladığı ve siyasi kargaşaların olduğu bir dönemin sonunda yaşamıştır. Yönetimde bulunan Zhou Hanedanı güçsüz düşerken siyasi nüfuz elde etmek için birbirleriyle rekabet eden prenslere söz geçirmekte başarılı olamamıştır. Makyavel gibi Konfüçyüs de şehir şehir gezerek prenslerden birine danışman olma umuduyla hareket etmiştir. Ancak Konfüçyüs, Makyavel'e nazaran iktidar entrikalarının değil sosyal uyumun geliştirilmesi yönünde bir yaklaşım sergilemiştir. Konfüçyüs insanlara kısa zamanda güç ve zenginlik sunmadığı için amacına ulaşmadan hayatını kaybetmiştir (Kissenger, 2015, s. 36).

Konfüçyüs'ün ölümünden sonraki yüzyıllarda işler dramatik bir şekilde düzelmemiştir. Ancak bu süre zarfında takipçilerinden Mencius (M.Ö. 372-289) gibi figürler tarafından önemli iyileştirmeler ve eklemeler yapılmıştır. İlerleyen dönemlerde Konfüçyüsçülük olarak bilinen şeyin gelişimi bir başka deyişle Konfüçyüs fikirlerinin açıkça tanımlanmış bir inanç oluşturduğu düşüncesi Batı dinlerine kıyasla çok daha sonra geliştirilmiştir (Wasserstrom, 2010, s. 5-6).

Mencius döneminden yaklaşık yüz yıl sonra Qin Hanedanının kurucusu olan Qin Shi Huang edebiyatı ve tüm kitaplarını yakarak yok etmeye çalışmıştır. Bu dönemde

Konfüçyüsçülük ve klasikler geri kalanlarla birlikte yok olmanı eşiğine gelmiştir. Ancak çok geçmeden Çin topraklarında Han hanedanlığı (M.Ö. 206-M.S. 220), Konfüçyüs'ün siyaset felsefesine değer vermiş ve onu Çin hocası olarak yüceltmıştır. Onun sistemi, Çin düşüncesinin tipik natüralizmidir. Öte yandan Han hanedanlığı, bu düşünce sistemini resmi devlet felsefesi olarak benimsemiştir. Bu dönemde Konfüçyüs deyişleri derlenmiş ve sonrasında yazılan yorum kitaplarıyla Konfüçyüsçü ilkeler Çin'in İncil'i haline dönüşmüştür (Mathews & Smith, 1923, s. 83-109; Kissenger, 2015, s. 36-37).

Konfüçyüs, bir din kurucusu veya bir reformcu olarak ortaya çıkmamıştır. Onun gayesi, Çin geleneğinden beslenip yönetim, sosyal hayat ve törenlerle ilgili tüm bilgileri derleyerek mevcut ahlaki değerlerin ve geleneklerin sürekliliğine sağlamaktır. Bu anlamda "kurucudan ziyade aktarıcı" olduğu yönündeki görüşü de misyonunu destekler niteliktedir (Fettahoğlu, 2003, s. 311).

Konfüçyüs, ideal insanlardan oluşan ideal bir toplum oluşturmayı amaç edinmiştir. Konfüçyüs'e göre ideal insan, *ren* (insan sevgisi), *xiao* (örnek ve hayırlı evlat olmak), *li* (âdetlere ve kurallara riayet), *zhong yong* (aşırılıktan özenle kaçınmak), *zheng ming* (bulunduğu mevkiye uygun davranışlar sergilemek), *yi* (doğru olmak, dürüst davranmak), *zhi* (bilgili olmak), *li zhi* (akılcılığı esas almak), *zhong* (sadakat), *shu* (bağışlayıcı olmak), *yong* (cesur olmak), *tian* (yaratıcı gök), *tian ming* (göğün emri, kader), *tian dao* (göğün düzeni, evrenin düzeni) gibi ilkelere sahip olmalıdır. O, bu tür özelliklere sahip insanlardan oluşan toplumdaki ideal bir iktidarın yani insanların yaratılış gereği iyi olduğunu kabul eden ve halkın güvenini kazanan bir hükümetin çıkması fikrini benimsemiştir. Bir başka deyişle Konfüçyüs, bu ilkeler doğrultusunda ideal insanın yani iyi bir yöneticinin nasıl olması gerektiğine dikkat çekmektedir (Güç, 2001, s. 45; Ceylan, 2020, s. 146).

Konfüçyüsçülük, ünlü filozof Konfüçyüs'ün öğretilerinin ışığında geliştirilen ahlak, politika, felsefe ve din konularından meydana gelen bir düşünce sistemidir. Öte yandan Çin'in milli dini olan Konfüçyüsçülük, ilk çağlardan beri var olan doğa dinine aşılınmış bir ahlak sistemi olarak da tanımlanmıştır. Han Hanedanlığı döneminde Konfüçyüs onuruna mabet inşa edilmesi girişimi Konfüçyüsçülüğün bir din olarak ortaya çıkmasına yol açmıştır. Din olma sürecinin son aşaması 1934 yılında Konfüçyüs'ün doğum günü olan bilinen 27 Ağustos tarihinin "milli tatil günü" olarak ilan edilmesi olmuştur (Mathews & Smith, s. 83; Başaran, 2017, s. 2).

Konfüçyüs, kendini tek tanrılı dinlerin peygamberleri gibi hissetmemiş ve doğaüstü varlıklardan, üstün güçlerden ve ruhlardan bahsetmemiştir. O, bu dünyaya odaklanmış olan düşünceleriyle ölümden sonraki hayata ışık tutmamıştır. Onun felsefesini “toplumsal davranışlara yol gösteren bir kılavuz” olarak nitelendirmek yerinde olacaktır (Güç, s. 55; Kissenger, 2015, s. 38).

Konfüçyüsçülük modern anlamda bir misyoner dini olmamasına karşın tarihi boyunca önemli bir güç göstermiştir. Çünkü Konfüçyüsçüler, âlemin “bir tek âlem” olduğu bilinciyle mutluluğun kuvvetle değil, onun değerini eğitici kuvvetle tüm dünyaya yaymanın ümidi içinde olmuşlardır. Kimi zamanlarda Konfüçyüsçülerin etkisi altında Çin yaşam biçimleri kristalize edilmiştir. (Hodous, s. 404; Mathews & Smith, s. 83). Bu anlamda baskın politik bir felsefe olarak Çin siyasetine de sirayet etmiştir. Modern dönemde Konfüçyüsçü düşünce politik saiklerin de etkisiyle liderler tarafından iç ve dış politikanın modernizasyonunda kaynak olarak kullanılmıştır.

3.3.1.2. Çin’in Konfüçyüs’ü Yeniden Keşfi

Konfüçyüsçülük 2000 yıldan fazla bir süredir Çin uygarlığının temel kültürel geleneği olarak yeniden canlanması kuşkusuz üzerinde düşünmeye değer bir hadisedir. Öyle ki Han hanedanlığından sonra (M.Ö. 206-M.S. 220) hükümdarların tebaalarına karşı davranışlarını düzenleyen ve imparatorlara egemen meşruiyet veren ana siyasi söylem haline gelmiş olan Konfüçyüsçülük, özellikle 19. yüzyıldan itibaren bu etkinliğinde büyük değişim yaşamıştır (Jiang, 2018, s. 156).

Konfüçyüsçülük, yüzyıllar boyunca Çin toplumunda ve yakın çevre ülkelerde etkisini sürdürmüştür. Ancak 1911 yılına gelindiğinde Qing Hanedanlığı’nın sona ermesiyle birlikte etkisi giderek azalmış ve sonunda Çin Cumhuriyeti’nin 1912’de kurulmasıyla birlikte etkisini kaybetmiştir. Lu Xun gibi kimi aydınlar Konfüçyüsçülüğün modernleşme başarısızlığının kaynaklarından biri olduğuna inandıkları için yoğun bir şekilde eleştirmişlerdir (Miller, 2011; Jiang, s. 156).

Çin anakarasında yaşanan uzun süreli kargaşa ve iç savaş (1927-1950) Komünistlerin zaferiyle sona ererken bir anlamda Konfüçyüsçülüğü Çin tarihinin tozlu raflarına kaldırma girişimine giden süreç başlamıştır. Öyle ki Büyük Proleter Kültür Devrimi süresince geleneksel motiflere savaş açılmış ve “gerici bağlar” olarak nitelendirilen Konfüçyüsçülük reddedilmiştir. Mao Zedong döneminde bu düşünce sistemine yönelik acımasız bir saldırı başlatılarak Konfüçyüsçülüğün kitapları

yakılmış ve Konfüçyüs'ü Çinlileri hafızalarından silmek için mücadele edilmiştir. Mao iktidarının dayatmalarına rağmen Çin toplumunda Konfüçyüs'e yönelik saygı ve onun öğretilerine olan ilgi kaybolmamıştır (Başaran, s. 3; Güç, s. 65).

Mao Zedong'un Konfüçyüsçü öğretileri arka plana atmasına karşın ondan sonra gelen liderler Konfüçyüsçülüğü neredeyse tutkuyla kabul etmişlerdir. 1980'lerde Çin'in yeni lideri olan Deng Şiaoping'in reform ve dışa açılma politikaları çerçevesinde attığı adımların düşünsel arka planında Konfüçyüsçü motiflere dair güçlü izler bulmak mümkündür. Konfüçyüs, 1984'te Komünist Parti tarafından 'Çin'in en şanlı (glorious) figürlerinden biri olarak kabul edilirken reformlarla birlikte ortaya çıkan serbestleşme kendini kültür alanında da hissettirmiştir. Batı modernitesine duyulan ilginin yanı sıra güçlü tarihsel kökleri bulunan Konfüçyüsçülük tekrardan kurumsallaşmış ve geleneksel kültür yeniden canlanmıştır (Önal, 2020, s. 224; Pekcan, s. 1131).

Reform ve açılım politikalarının bir sonucu olarak "Yeni Konfüçyüsçü Felsefe" Tayvan ve Hong Kong'dan Çin'e yeniden getirildiğinde anakara Konfüçyüsçüleri yeni Konfüçyüsçülüğün irfanı ve anlayışları karşısında şaşkına dönmüşlerdir. Çin'in 1990'larda iyiden iyiye güçlenmesinden aldığı cesaretle anakara Konfüçyüsçüleri daha kendilerinden emin bir şekilde görüş bildirmişlerdir. Yeni Konfüçyüsçülüğü Çin kültürünü savunmada çok zayıf ve Batı felsefesinin olası etkisine aşırı duyarlı bulmuştur. Anakara Konfüçyüsçülerine göre, Çin'i tekrardan büyük hale getirmenin yegâne yolu Batı liberalizmine ve demokrasinin etkisine meydan okunması ve Konfüçyüsçülüğü Çin'in resmi ideolojisi olmasa da baskın felsefesi haline getirilmesi olacaktır (Jiang, s. 163).

Çağdaş Çin Konfüçyüsçülerinin tamamı yukarıda bahsedildiği gibi batı felsefesine düşman değildir. Ancak şu bir gerçektir ki Çin'in kendi yolu olması ve Batı'yı takip etmemesi gerektiği görüşü her zamankinden daha fazla ilgi görmektedir. Konfüçyüsçü görüşe göre, Batı demokrasisi ciddi bir belada ve bu yüzden Çin'in ondan bir şeyler öğrenmesine gerek yoktur. Bunun yerine Çin'in Konfüçyüsçülük ruhunu yansıtan yeni bir siyasi kurum geliştirmesi gerektiği görüşü hâkimdir (Jiang, s. 164).

Ünlü siyaset bilimci Samuel Huntington Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından kitaplaştırarak yayımladığı "Medeniyetler Çatışması" tezinde uluslararası düzene yönelik birçok tespit ve analiz yapmıştır. Bazı medeniyetleri "Batı düşmanı"

olarak tasarlamış ve söz konusu medeniyetlerin aydınları tarafından yoğun eleştiriye tabi tutulan bu tez büyük yankı uyandırmıştır. Bu medeniyetlerden biri olan Çin'in yirmi birinci yüzyılın başlarında uluslararası istikrar üzerinde büyük bir stres yaratacağını ve ortaya çıkacak muhtemel küresel bir savaşın en büyük kaynaklarından biri olacağına yönelik görüş bildirmiştir. Ayrıca Çinliler kapitalist yolu almaya karar verse bile, kültürel bağlılıkların ilkel olduğunu düşündüğünden Konfüçyüs değerlerinin sonsuza dek Batı'dakilere yabancı kalacağını dile getirmiştir (Huntington, 1996, s. 312-313; Rubenstein & Crocker, 1994, s. 118).

Huntington tarafından yapılan analizin Çin'i düşmanlaştıran ve "öteki" olarak dışlayan yönü nedeniyle bu düşünceye muhalif olan Konfüçyüsçü anlayış, ilerleyen bölümlerde de anlatılacağı üzere Konfüçyüs Enstitüleri'yle dünyanın birçok ülkesine Konfüçyüs öğretilerini ihraç etmiştir. Bu doğrultuda Çin'e yönelik oluşması muhtemel olumsuz algıyı tahrip ederek aslında barışçıl ve uzlaşmacı olduklarını anlatma yoluna gitmişlerdir. Huntington'ın Çin'e yönelik olumsuz bakış açısının ön yargılardan ve Çin'in gelişiminden duyulan rahatsızlıklardan kaynakladığını savunmuşlardır.

1990'lardan itibaren Çin milliyetçiliği yükselişe geçerken Komünist Parti, geleneksel Çin kültürünün yeniden canlanması için Konfüçyüsçülüğe destek vermiştir. Bu doğrultuda; 1994 yılında Uluslararası Konfüçyüs Derneği kurulmuş, Konfüçyüs'ün doğumunu kutlamak amacıyla uluslararası kongre düzenlenmiş ve buraya üst düzey yetkililer katılım sağlamıştır. Yeniden Kurumsallaşan Konfüçyüsçülük, bundan sonraki süreçte Çin dış politikasında Konfüçyüs ve değerlerine yapılan atıflarla ön plana çıkacaktır (Pekcan, s. 1131-1132).

3.3.1.3. Konfüçyüs Enstitüleri

Çin, dışa açılım politikası ışığında uygulamaya koyduğu ekonomik reformlarla yabancı yatırımları ülkeye çekmek için çalışmıştır. Ancak devlet, yabancıların Çince dil yeterliliği ve Çin kültürünü anlama konusundaki eksikliklerinin Çin'e yapılacak doğrudan yabancı yatırımlar için önemli bir engel olduğunu tespit etmiştir. Bu konuda aksiyon olarak 1987'den itibaren yabancı ülkelere Çince dil öğretmenleri göndermeye başlamıştır. Çin Eğitim Bakanlığı rehberliğinde yurtdışındaki Çince dil programlarını yönetmek ve desteklemek amacıyla Uluslararası Çin Dil Konseyi'ni (Hanban) kurmuştur (Pan, 2013, s. 25).

Hanban, doğrudan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Yönetime dâhil olan üyeler Çin'in siyasetinde ve politika geliştirmesinde önemli rol oynayan 12 bakanlık ve komisyondan temsilcilerinden oluşmaktadır. Diğer yandan Hanban'ın birçok işlevi vardır. Ancak uluslararası Çince dil eğitim ağı, televizyon ve yayıncılığı içeren çok boyutlu bir platform oluşturmak ve dijital kaynaklar sağlamak gibi faaliyetleriyle Hanban, 1987'de kurulduğundan beri çalışmalarının Çin'in yumuşak güce vurgu yapmasıyla birlikte yeni bir aşamaya girdiği görülmektedir (Gil, 2017, s. 7).

Hanban, dünyanın her ülkesine Çince dil ve kültür öğretimi kaynakları ve hizmetleri sağlama, denizaşırı Çinli öğrencilerin taleplerini en üst düzeyde karşılama, çok kültürlü ve uyumlu bir dünyanın ortak inşasına katkıda bulunma misyonuyla Konfüçyüs Enstitüsü projesini başlatmıştır (Pan, s. 25).

British Council, Alliance Francaise, İspanya'nın Instituto Cervantes ve Almanya'nın Goethe Enstitüsü'nün deneyimlerine dayanarak Çin dilini ve kültürünü uluslararası alanda tanıtmak için kendi enstitüler zincirini kurma girişiminde bulunan Hanban, Çin'in kültürel yumuşak gücünün görünür tezahürü ve lokomotif olacağı olan Konfüçyüs Enstitüleri'nin temellerini atmıştır. Haziran 2004'te Özbekistan'ın Taşkent kentinde bir pilot enstitü kurduktan hemen sonra ilk Konfüçyüs Enstitüsü 21 Kasım 2004'te Güney Kore'nin Seul kentinde açılmıştır (Pan, s. 25; Becard & Filho, s. 6; Hanban.com).

Statü bakımından Konfüçyüs Enstitüleri, Çin Eğitim Bakanlığı'na bağlı ve genel merkezi Hanban tarafından yönetilen kâr amacı gütmeyen eğitim kurumlarıdır. Bu kurumlar genç öğrencilere hitap edecek şekilde “Konfüçyüs Sınıfları” tasarlamış ve ilkokullar ve liselerle ortaklık kurmak suretiyle okulların müfredatlarında neredeyse hiçbir ek ücret ödemediği Çince dil eğitimini sunabilmektedir (Önal, s. 230).

İngiltere'nin British Council, Fransa'nın Alliance Francaise ve İspanya'nın Instituto Cervantes gibi benzerlerinden sonra ve farklı bir biçimde modellenmiştir. Konfüçyüs ağı birlikte dünya çapında 1,5 milyondan fazla yerinde öğrenciye Çince dil ve kültür dersleri sağlanmaktadır. Alliance Francaise (500.000), British Council (370.000) ve Instituto Cervantes (115.000) toplamından daha fazla öğrenciye hitap ederken daha esnek bir model olarak tasarlanmıştır (Torres, 2017).

Konfüçyüs Enstitüleri'nin Batılı dil merkezlerinden ayıran bir başka yönü ise, Hanban ile bağlantılı üniversitelerin ortak girişimleri sonucu kurulmaktadır. Zira Batılı dil ve kültür merkezleri, o ülkenin herhangi bir üniversitesi ya da kurumu altında değil, bağımsız kuruluşlar olarak faaliyet göstermektedir. Ancak Konfüçyüs Enstitüleri, buldukları ülkelerde bağlı oldukları üniversitenin bir birimi gibi hizmet vermektedir. Bir başka deyişle enstitüler, Hanban tarafından anlaşma sağlanan üniversitelerin şartlarına göre açılan kurumlardır (Yıldız, 2021, s. 3).

Konfüçyüs Enstitüsü'nün işlevleri;

1. *Konfüçyüs Enstitüleri için kalkınma planları yapmak, kuruluş ve değerlendirme kriterlerini belirlemek;*

2. *Konfüçyüs Enstitülerini incelemek, onaylamak ve kurmak;*

3. *Dünya çapında Konfüçyüs Enstitülerinin yıllık proje tekliflerini, bütçelerini ve mali tablolarını incelemek ve onaylamak;*

4. *Konfüçyüs Enstitülerinin öğretim faaliyetlerini yönlendirmek ve değerlendirmek ve işleyiş kalitesini kontrol etmek;*

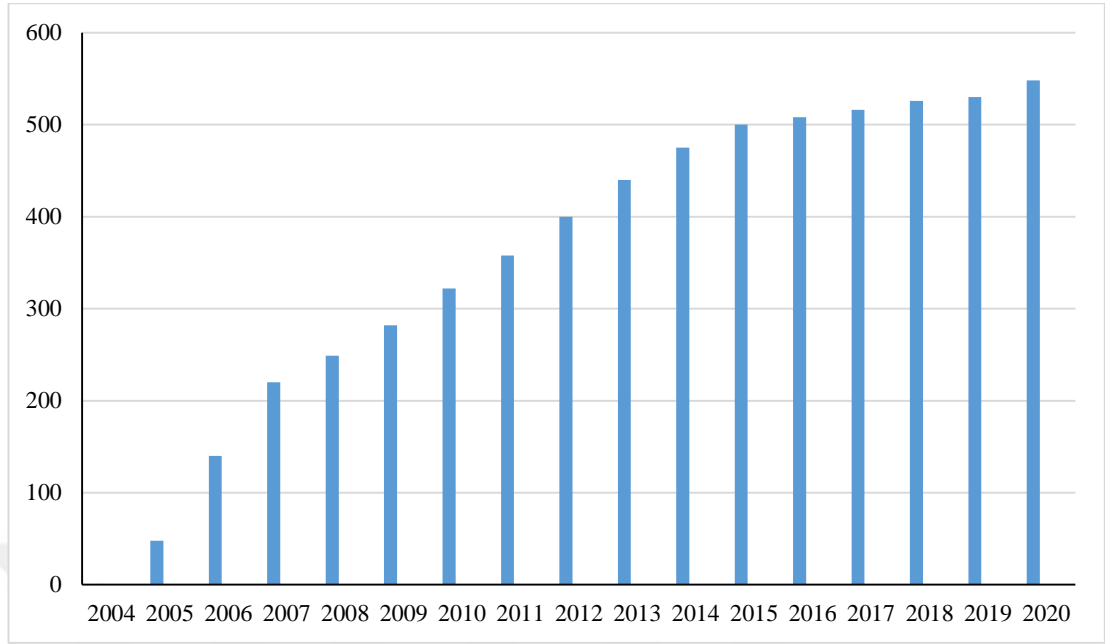
5. *Dünyanın dört bir yanındaki Konfüçyüs Enstitülerine öğretim kaynaklarının desteğini ve hizmetlerini sağlamak;*

6. *Konfüçyüs Enstitülerine Çinli müdürleri ve öğretim elemanlarını seçmek ve göndermek, Konfüçyüs Enstitülerinin yönetim ekipleri ve öğretmenleri için eğitim programları sunmak;*

7. *Yıllık Konfüçyüs Enstitüsü konferansları düzenlemek (IEEIP, 2016).*

Konfüçyüs Enstitüleri, yabancı ülkelerdeki ilkököl ve ortaokullarda, topluluklarda ve işletmelerde Çin dili ve Çin kültürünün öğrenilmesini teşvik etmektedir. Çeşitli düzeylerde Çince dil programları sunmanın yanı sıra Çinli öğretmenler için eğitim, Çince sınavları ve öğretmen hizmetlerini yönetmektedir. Ayrıca Çince yarışmalar düzenlemektir. Diğer taraftan enstitülerin çoğunluğu üç kuruluşun ortaklığıyla kurulurken bunlar; Hanban, Çin üniversiteleri ve yabancı taraflarla (üniversiteler) ortaklaşa yönetilmektedir. Çinli ortaklar arasında Pekin, Fudan, Zhongshan ve Shandong Üniversiteleri gibi 17 üniversite bulunmaktadır. Finansmanı da bu ortaklar tarafından sağlanmaktadır (Lai, s. 93).

Grafik 3. Dünya Çapında Konfüçyüs Enstitüleri Sayısı.

Kaynak: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-49511231>

Çin Komünist Partisi'nin eski kıdemli liderlerinden Li Changchun Konfüçyüs Enstitülerini, “Çin'in büyük uluslararası tanıtım planının devasa bir unsuru” olarak tanımlamıştır. Bu anlayışla Seul'de açılan ilk enstitüden sonra her geçen yıl yeni enstitü ve sınıflar açılmıştır. Projenin belki de en dikkat çekici yönü, gerçekleştiği hız veya meydana gelmesindeki sürattir. Öyle ki projenin ilk birkaç yılında ortalama dört günde bir yeni bir Konfüçyüs Enstitüsü açılmıştır. Bu durum projenin 2004 yılında başladığı rakamdan yukarıda açıklanan sayılara ulaşmasını sağlamıştır (Hartig, 2011, s. 57; Gil, s. 47).

Dünya genelinde Konfüçyüs Enstitüsü ve Konfüçyüs Sınıfı sayısı sürekli artarken, 2011 yılı itibariyle 105 ülke ve bölgede 358 Konfüçyüs Enstitüsü ve 500 Konfüçyüs Sınıfı kurulmuştur. 2015 yılında 9 ülke ve bölgede 25 yeni Konfüçyüs Enstitüsü ve 149 yeni Konfüçyüs Sınıfı kurulurken, 2008-2015 yılları arasında 37'den fazla Konfüçyüs Enstitüsü, 122'den fazla Konfüçyüs Sınıfı ve 9 ülke ve bölgeden biraz daha az yıllık ortalama artış sağlanmıştır (Gil, s. 47-48).

Konfüçyüs Enstitüsü Genel Merkezi'ne göre, Eylül 2017 itibariyle dünya çapında 142 ülke ve bölgede toplam 516 Konfüçyüs Enstitüsü inşa edilmiş ve 7 milyondan fazla kişiye Çince öğrenmede yardımcı olunmuştur. Son olarak 2020

yılında toplam 154 ülkede 548 Konfüçyüs Enstitüsü inşa edilmekte, 2 milyon 700 bin kişiye Çin dilini ve kültürünü öğretilmektedir (China Daily, 2017; Kavas, 2020).

Yukarıda bahsedilen Konfüçyüs Enstitüleri ve Sınıflarına ek olarak, dünyanın dört bir yanındaki ülkelerden 500.000'den fazla genç, her yıl yabancı ilköğretim ve ortaokul öğrencileri için düzenlenen “Çin Köprüsü” yeterlilik yarışmalarına katılmaktadır. Son 10 yılda, küresel Konfüçyüs Enstitüleri ve Sınıfları, 100 milyon izleyici üyesini kapsarken, toplam 220.000 kültürel etkinlik gerçekleştirilmiştir (Hang & Qing, 2017).

Konfüçyüs Enstitüleri, diğer tüm kültürel araçlar gibi bulunduğu noktadaki yerel bağlam ve koşullarla etkileşime girmektedir. Bu bakımdan kültürün önemli taşıyıcılarından biridir. Ancak Konfüçyüs Enstitüleri'nin dünya siyasetinde Çin'e ne ölçüde katkı sağladığını saptamak için evrensel olarak kabul edilmiş bir yöntem yoktur. Ayrıca bu proje ile ilgili bir diğer komplikasyon, hayli yeni olmasından dolayı etkilerinin henüz belli olmayacağı şeklindedir (Gil, s. 56).

Konfüçyüs Enstitüleri hakkında olumsuz düşünenler, “ideolojiyi yayan hükümet destekli bir organizasyon” olarak yorumlamıştır. Üniversiteleri akademik özgürlüklerinden ödün vermek, müfredat konularının kontrolünü bir Çin hükümet kuruluşuna devretmekle suçlamışlardır. Enstitü faaliyetleri, bundan dolayı hem eleştirilmiş hem de bir takım zorluklarla karşı karşıya bırakılmıştır. Öyle ki ABD'de “Texas A&M” gibi bazı üniversiteler son yıllarda Konfüçyüs Enstitülerini kapatma yoluna gitmiştir. Bunlara Danimarka, Hollanda, Belçika ve Fransa'daki bazı üniversiteler de katılmıştır (Xi, 2020; Redden, 2018).

Çin siyaseti konusunda bir otorite olarak görülen David Shambaugh, konuyu George Washington Üniversitesi'nde detaylı olarak incelemiştir. Konfüçyüs Enstitülerini dil ve kültürel çalışmalar, filmler, yemek pişirme, Taichi ve diğer aktiviteleri öğretmek gibi birincil misyonlarına bağlı ve iyi niyetli kurumlar olarak görmektedir. Bununla birlikte şu ana kadar söz konusu kurumların siyasallaştığına yönelik bir kanıt göremediğini ifade etmektedir. Ayrıca raporlarda bulduğu birçok varsayım ve ima olduğunu tespit etmiştir. Bunlardan biri olan enstitülerin bir şekilde Çin'in ABD kampında nasıl çalışıldığını etkilediğine yöneliktir ki bunun “kesinlikle yanlış” olduğunu savunmaktadır (Shambaugh, 2018, s. 32-33).

Çin, Hanban himayesinde Konfüçyüs Enstitüleri aracılığıyla dünyaya kültürünü ihraç etmektedir. Çin hükümetinden bağımsız olmaması ve her geçen yıl daha da genişlemesi bazı endişeleri beraberinde getirmiştir. Ancak tüm eleştirilere ve kurumların kapatılmasına kadar giden süreçlere rağmen Çin, zengin kültürünün önemli araçlarından olan bu enstitüleri finanse etmeye ve büyütmeye devam etmiştir. Bu kararlı tutum, Çin dilini ve kültürünü milyonlarca insana ulaştırırken, Çin yumuşak gücüne de potansiyel olarak ciddi katkılar sağlamayı vaat etmektedir. Çünkü Çin'e karşı oluşmuş olumsuz algı dışı açılım stratejisinin başladığı tarihten bu yana önemli kırılmalar yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir.

3.3.2. Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Dış Politika

Yükselen büyük bir güç olarak Çin, özellikle Deng döneminden beri iç ekonomik gelişimi için iyi bir çevresel ortam oluşturma gayreti içinde olmuş ve bu doğrultuda iyi komşuluk ilişkileri ön plana çıkaran ilkeleri takip etmiştir. Ancak yaşadığı eşsiz ekonomik büyüme bir tehdit olarak algılanmış ve bu durum Çin'i yeni söylemler geliştirmeye itmiştir. 2003 yılında “barışçıl yükseliş” ve 2005 Asya-Afrika Zirvesinde bahsedilen “uyumlu toplum” gibi kavramlarla diplomatik tutumunu desteklemek için çeşitli siyasi sloganlar üretmiştir (Kang, s. 118-119).

Çin, uluslararası sisteme entegre olmaya çalışan “sorumlu” bir güç olarak uluslararası hukukun temel prensiplerini içselleştirmiştir. Ayrıca Çin, entegrasyon sürecinde çok taraflı anlaşmalara ve uluslararası örgütlere taraf olurken genel olarak bunların kendisine yüklediği kural ve normlara riayet etmektedir (Harris, s. 77-78).

Çin kendisini güvenilir, istikrarlı, işbirliğine açık, devasa nüfusa hizmet eden ve korkulacak bir partner olmayan ülke olarak takdim ederken bu amaca hizmet etmesi için ASEAN'da etkinliğini artırmış ve Kuzey Kore nükleer silah krizinde olduğu gibi sorumlu bir ‘arabulucu’ rolü oynamaya çalışmıştır. Aynı şekilde ‘sorumlu bir ülke’ imajı oluşturma girişiminin bir parçası olarak barışı koruma operasyonlarına destek vermiş, az gelişmiş ülkelere yardımlarda bulunmuştur. Tüm bunları yaparken Çin yönetimi “barış içinde bir arada yaşama” ilkesini takip ettiğini her defasında özellikle vurgulamıştır (Kalin, s. 59; Alagöz, 2016, s. 96).

Arabuluculuk, Çin aktif bir barış gücü olarak (Fransa hariç) BM misyonlarına BM Güvenlik Konseyi'nin diğer daimi üyelerinden daha fazla arabulucu göndermektedir (Zheng, 2009, s. 4). Batılı ülkelere göre nispeten farklı bir anlayışla

sürdüğü arabuluculuk rolünde; Batılı ülkelerin ‘güvenlik çıkarları ve stratejik çıkarlar’ politikasının aksine “ticari ve siyasi/diplomatik çıkarları” gözetirken başlıca hedefler bakımından Batılı ülkeler “çatışmanın çözümünü” Çin ise “çatışmanın hafifletilmesini” benimsemiştir (Sultan & Sun, 2020, s. 11).

Çin, diğer ülkelere yönelik arabuluculuk girişimlerinde söz konusu ülke veya ülkelerin bağımsızlık ve içişlerine karışmama gibi elzem gördüğü olan bazı ilkeleri göz önünde bulundurmıştır. İran-İrak örneğinde olduğu gibi çatışmayı ABD ile SSCB arasında bir vekâlet savaşı olarak gördüğünden dolayı arabuluculuk yapmakta isteksiz davranmıştır. Ancak her ne kadar isteksiz davransa da 20 Temmuz 1987’de BMGK’nin 598, 9 Ağustos 1988’de 619 sayılı kararına oy verirken Güvenlik Konseyi, iki tarafı BM arabuluculuğunu kabul etmeye çağırmıştır (Sun & Zoubir, 2018, s. 228).

Ocak 2005’te Çin, Sudan’da 22 yıllık iç savaşı sona erdiren ve Güney Sudan’ı bağımsızlığa götüren referandumun önünü açan Kapsamlı Barış Anlaşması’nın imzalanmasında rol oynamıştır. Kuzey ve Güney Sudan arasındaki arabuluculardan biri olarak taraflar arasındaki çatışmanın çözüme kavuşmasına katkı sağlamış ve nihayetinde Güney Sudan Hükümeti, 2005 anlaşmasının sonucunda 9 Temmuz 2011’de Sudan’dan bağımsızlığını kazanmıştır. Çin bununla kalmamış Sudan’ın her iki tarafıyla da ilişkilerini güçlendirmek için diplomatik temaslarda bulunmuş aynı zamanda bu yeni ülkeyi tanıyan ilk ülkelerden biri olmuştur (Sultan & Sun, s. 15).

İnsani Yardımlar, Çin insani yardımı kalkınma yardımının bir alt kategorisi olarak kavramsallaştırırken, son dönemlerde yardımlarının belirgin şekilde arttığını söylemek mümkündür. Bu yardımlarla Çin, kendisini uluslararası topluma sorumlu bir paydaş olarak sunarken, yardımlar olumlu bir imajın inşasına katkı sağlamaktadır. Çin sağlık diplomasisi kapsamında, 47’den fazla Afrika ülkesine 15.000’den fazla doktor göndermiştir. Afrika’daki Çinli doktorlar 180 milyondan fazla Afrikalı hastayı tedavi etmiştir. Son 40 yılda Yemen’in sağlık ve tıbbi programlarına ve felaketlere karşı müdahalelerine yardımcı olmak için 2000’den fazla Çinli sağlık personeli Yemen’e göndermiştir (McGiffert, 2009, s. 3).

Geçmişten günümüze çok çeşitli ülkelere farklı ölçeklerde insani yardım gönderen Çin, büyük ölçekli yardımlar yapmamıştır. Ancak COVID-19 salgını Çin’in insani yardımları açısından önemli bir dönüm noktasını teşkil etmektedir. Çünkü, bu salgın sürecinde 1949 kurulduğundan bu yana gerçekleştirilen en büyük ve en geniş

kapsamlı acil insani yardım operasyonuna imza atmıştır. Çin, 150'den fazla ülkeye yüzlerce ton KKD (kişisel koruyucu ekipman), 35 sağlık ekibi gönderirken DSÖ'ye ve BM'ye COVID-19 Küresel İnsani Müdahale Planı çerçevesinde 100 milyon dolar bağışta bulunmuştur. Son olarak, yakın tarihte ABD'nin Afganistan'dan çekilmesiyle sonrasında 2 bin 600 ton insani yardım malzemesi 800 bin doz aşı göndermiştir. Bunlara ek olarak ihtiyaç malzemeleri, gıda, aşı ve ilaçlardan oluşan 31 milyon dolarlık yardım yapacağını bildirmiştir (Friesen & Janauschek , 2021; AA, 2021).

3.3.3. Çin'in Yumuşak Güç Araçlarının Genel Görünümü

Çin, olağanüstü ekonomik yükselişiyle birlikte dünyada adından sıkça söz edilen ülkelerden biri haline gelmiştir. Muazzam yükselişin arka planında yalnızca artan askeri ve endüstriyel gücü değil, aynı zamanda dış yardım ve yatırım gibi yumuşak güç araçları, kültürel unsurları ve eğitimde değişim programları gibi faktörler de yer almaktadır. Bu araçlar Çin'in büyük bir küresel güç olma temellerini atmasını sağlamıştır (Lee S. W., 2011, s. 24).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Çin, başkalarına tehdit edici olmayan niyeti konusunda güvence vermeye, uluslararası toplum tarafından kabulü artırmaya ve proaktif olarak uluslararası ortamı kendi beğenisine göre yeniden düzenlemeye çalışmıştır. Çin, yumuşak güç araçlarını bu gerekliliklere göre tasarlamış ve zihninde yine bu hedefleri izlemiştir (Deng Y. , 2009, s. 69).

Bölgesel ve Küresel Örgütler, dünya ülkelerinin Çin'e olan bakışlarının olumlu bir yönde seyretmesi için yoğun çaba harcayan Çin, gerek komşularıyla gerekse büyük küresel güçlerle işbirliğine dayalı ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Asli olarak "barış ve istikrar yanlısı küresel aktör" algısı oluşturma gayreti içinde olmuştur. Bu doğrultuda bölgesel ve küresel birçok organizasyona öncülük eden bir görüntü çizmiş; Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Örgütü (APEC), ASEAN, Şanghay İşbirliği Örgütü, CICA (Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı), Doğu Asya Zirvesi ve Çin-Afrika İşbirliği Forumu gibi birçok organizasyonda aktif rol oynamıştır (Demirtepe & Özertem, s. 105). Ayrıca ABD'nin üyesi olmadığı veya aktif olarak yer almadığı kuruluş/organizasyon/örgütler içinde öncü olma girişimlerinin yanı sıra kendi ilke ve politikalarına hizmet etmesi için söz konusu topluluğu konsolide etmeye çalışmaktadır.

Yakın tarihte 15 ülke arasında imzalanan dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşması Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP), ASEAN ülkelerinin dâhil olduğu Çin, Japonya ve Güney Kore'nin ilk kez aynı anda bir serbest ticaret anlaşmasının tarafı olması bakımından önem arz etmektedir. Bu anlaşma ile Çin, bölgedeki etkinliğini daha da perçinleyerek yumuşak gücünü önemli ölçüde artırma fırsatı bulacaktır (McDonald, 2020).

Değişim Programları ve Burslar, kamu diplomasisinin üç boyutu; iç ve dış politika kararlarının olduğu günlük iletişimler, siyasi veya bir reklam kampanyasında olduğu gibi bir dizi temanın oluşturulduğu stratejik iletişimler ve son olarak burslar, değişim programları, konferanslar ve medya kanallarına erişim yoluyla önemli kişilerle uzun vadeli ilişkilerin geliştirilmesi gibi hususlardan meydana gelmektedir. Değişim programları kamu diplomasisinin önemli bir aracı olarak ABD tarafından kullanılmış, II. Dünya Savaşı sonrasında 200'den fazla görevde olan veya eski devlet başkanına eğitim verilmiştir. Bunlardan Enver Sedat, Helmut Schmidt ve Margaret Thatcher gibi dünya liderleri en dikkat çeken isimler olmuştur (Nye, 2020, s. 154-156).

Nye'a göre, değişim programları radyo ve televizyon yayını yapmaktan daha etkilidir. Öyle ki ülkeye gelen yabancı öğrenciler ülkenin değerleri, kültürü ve yaşam şekli hakkında etraflıca bir fikre sahip olmaktadır. Bu noktada zihinlerini çelebilmek yani o ülkenin siyasi değerlerini benimsetmek programların önemli bir işlevidir. Zihinlerine ihraç edilen siyasi değerlerle ülkelerine geri dönen öğrenciler orta ve uzun vadede söz konusu ülkeye yönelik pozitif bir yaklaşım sergilemesi hatta ülkenin emellerine hizmet etmesi kaçınılmaz olabilmektedir (Nye, 2020, s. 158).

Çin, diplomatik gücün bir aracı haline gelen değişim programları konusunda bir hayli yol almıştır. Gerek yurt dışına giden Çinli öğrenciler gerek yurda gelen yabancı öğrenciler bakımından gözle görülür bir artış mevcuttur. 2005 yılında Çin'de bir yıl öncesine göre %27,28 artışla 141.000'den fazla yabancı eğitim görmüştür. Bunların yüzde olarak Asya'dan %75, Avrupa'dan %12, Amerika'dan %9, Afrika'dan %2 ve Okyanusya'dan %1 oranlarında öğrenciler bulunmuştur (d'Hooghe, 2005, s. 30).

Tablo 3. Kıtaya Göre Uluslararası Öğrenci Sayısı/Yüzdesi.

Kıta	Asya	Afrika	Avrupa	Amerika	Okyanusya
Sayı	295,043	81,562	73,618	35,733	6,229
Yüzde	%59,95	%16,57	%14,96	%7,26	%1,27

Kaynak: http://en.moe.gov.cn/documents/reports/201904/t20190418_378692.html

2005 ve 2018 yılları istatistiklerine göre Çin, yabancı öğrencilerin ilgisi çekebilme yi başarabilmiştir. Bu tablo bir bakıma Çin'e karşı oluşmuş olumsuz algının en azından eğitim alanında yavaş yavaş kırılmaya başladığının bir göstergesidir. Ayrıca Çin, öğrencilere burs imkânı da sunmaktadır. 2018 verilerine göre 63,041 uluslararası öğrenci (%12,81) Çin hükümetinden burs alırken 429,144 (%87,19) kendi kendini finanse etmiştir (moe.gov.cn, 2019).

Çin, değişim programları açısından diğer ülkelerden biraz farklı bir profil çizmektedir. Sadece 2017 yılında 608,400 Çinli öğrenci, yurtdışında ileri düzeyde eğitim almak için ülkeden ayrılmıştır. 2016'da %11,74'lük bir artışla ilk kez sayı 600.000'i aşmıştır. Bu anlamda Çin'in uluslararası öğrenciler için dünyanın en büyük kaynak ülkesi konumunda olması ve her geçen yıl bu konumunu pekiştirmesi dikkat çekicidir. Son 40 yılda toplam 5.194.900 Çinli öğrenci yurtdışında eğitim görmüş ve 2012'den bu yana ülke dışında eğitim gören tüm öğrencilerin %78,73'ünü oluşturan 2.313.600 öğrenci yurda geri dönmüştür (MEPRC, 2018).

Netice itibarıyla Çinli öğrencilerin yurt dışındaki sirkülasyonu ve ülkeye gelen yabancı öğrenciler aracılığıyla Çin kültürü ve değerleri dünyanın birçok noktasına taşınabilmektedir. Çin, her fırsatta kendisini barışçıl bir aktör olarak konumlandırmış ve bunu lanse etmiştir. Bundan dolayı Çin hükümeti nezdinde tüm propaganda araçları, ülkeye gelen yabancı öğrencilere bu imajı nüfuz edebildiği takdirde değişim programlarından beklenti sağlanmış olacak ve bu durum orta ve uzun vadede Çin yumuşak gücüne katkı sağlayacaktır.

Kitle İletişim Araçları, yakın tarihe kadar Çin'in iç medya kuruluşları dış dünyayı Çin hakkında bilgilendirmenin ana araçları olarak kullanılmıştır. ÇHC'nin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren yabancı kitlelere yönelik İngilizce ve Çince dillerinde gazete ve dergiler yayımlamıştır. Bununla birlikte televizyon ve radyo

yayınlarıyla başlıca dillerde yayınlar yapılmıştır. Ancak kitle iletişim araçları Çin’de diğer ülkelerde olduğundan nispeten daha farklı bir yapılanma içerisinde cereyan etmiştir. Öyle ki dünyanın birçok ülkesinde devletler kendi medya organları dışındaki özel ve yerel medya organlarına müdahale etmezken Çin’de medya kuruluşlarının tümü devlete ait ve kontrolündedir. Ayrıca gazeteciler ve editörlerin kendi haberlerini sunma olanakları son yıllarda artmış olsa da tüm yayınların içeriğinin çoğu hala resmi politika çizgileri tarafından belirlenmektedir (d’Hooghe, 2007, s. 31).

Çin sınırlarındaki tüm medya kuruluşları Komünist Parti ve hükümeti propagandalarında destekleme, tanıtmaya ve hizmet etme gibi işlevleriyle hareket etmektedir. Bunlar başlıca; Çin’in en büyük ve en etkili medya kuruluşu olan Xinhua Tongxunshu (Xinhua Haber Ajansı) ve ona bağlı yurt dışında Çin perspektifiyle uluslararası bir vizyon sunan CNC World, Devlet Radyo, Film ve Televizyon İdaresi (SARFT) ve Çin Merkez Televizyonu (CCTV) gibi kuruluşlar geniş kitlelere hitap eden Çin’in önemli kitle iletişim araçları olarak göze çarpmaktadır (Deng & Zhang, 2009, s. 151; China Embassy-USA, 2021).

Çin’in Ocak 2002’de ‘‘medyayı büyük ve güçlü kılma’’ politikasıyla başlayan kitle iletişim araçlarındaki genişleme hamlesi yıldan yıla büyümüş ve Temmuz 2021 itibariyle önemli aşamaların kaydedildiği bir sürece evrilmiştir. Öte yandan tüm yatırımlara rağmen öngörülebilir gelecekte Çin’e ait CCTV haberlerinin ya da Xinhua’nın CNC World’ü CNN’in yerine baskın küresel haber kanalı olması uzmanlar tarafından olanaksız görülmektedir. El Cezire İngilizce gibi emperyalist varsayımları paylaşmayan ciddi bir alternatif bakış açısı kaynağı olarak uluslararası kanallara katılması mümkün görülmektedir (Sparks, 2015, s. 39).

Bir ülkenin yumuşak gücüne doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlaması beklenen en önemli araçların başında kitle iletişim araçları gelmektedir. Çin, hali hazırda ülkede tekel haline gelen medya unsurlarıyla istediği geri dönüşümleri alabilmektedir. Öte yandan dışarıda istediği geri dönüşümleri alabilmesi, yabancıların zihinlerindeki Çin imajının olumlu bir profile dönüşmesi ve Çin kültürüne olan ilginin artması için medya araçlarını sonuna kadar kullanmaya özen göstermektedir. Çin, yumuşak gücünün önemli bir ayağı olan kitle iletişim araçlarını etkili kullanmaya çalışmakta ve bu alandaki yatırımlarını genişleterek büyütmeyle devam etmektedir.

Etkinlikler, Dünyadaki görünürlüğünü artırmak isteyen Çin, büyük etkinliklerin hevesli bir organizatörü haline gelmiştir. Birçok organizasyona ev sahipliği yapma konusundaki duyarlılığı 1990'lı yıllara dayanmaktadır. Çin bu yıllarda Asya Oyunları ve BM Dünya Kadın Konferansı'na ev sahipliği yapmıştır. 2001 yılında düzenlenen APEC Zirvesi'nde katılımcıları etkilemek adına hiçbir masraftan kaçınmayan Pekin, aynı yıl Moskova'da yapılan oylamanın ikinci turunda en yüksek oyu (65) alarak büyük bir kamu diplomasisi fırsatı olan 2008 Olimpiyat Oyunları'na ev sahipliği yapma hakkı kazanmıştır (d'Hooghe, 2007, s. 33; NTV-MSNBC).

Çin, 2010 yılında dünyanın en pahalı ve 73 milyon ziyaretçiyle en yoğun katılımlı fuarı olan Expo 2010 fuarını düzenlemiştir. Afrika ülkelerinin Expo'ya katılımını sağlamak için çoğunlukla yoksul 43 ülkeyi temsil eden stantlar ve sergi alanlarında kullanılmak üzere 100 milyon ABD doları ayrılmıştır. 192 ülkenin katıldığı devasa organizasyon, Çin kültürünün tanıtımına ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine önemli etkileri olurken, nüfusunun %5'inden azının yurt dışına çıktığı bilenen Çin halkı adına diğer medeniyetleri tanımak için muazzam bir imkân sağlamıştır (Minter, 2010; DW, 2010).

Dünya genelinde irili ufaklı sayısız etkinlik düzenlenmesinin yanı sıra spesifik olarak seçilen ülkelerde birçok organizasyona da imza atılmıştır. Örneğin, 2001'de Berlin, 2003'te St. Petersburg'da Çin Kültür Haftaları, 2005'te Washington'da Çin Festivali düzenlenmiştir. Ayrıca 2004'te Fransa'da Çin Kültür Yılı, 2007'de Rusya'da Çin Yılı ve 2012'de Türkiye'de Çin Kültür Yılı olarak kutlanmıştır. Türkiye'de 70'ten fazla kültür sanat etkinlikleri düzenlenirken 2013'te de Çin, "Türkiye Kültür Yılı" ile Türk kültürüne ev sahipliği yapmıştır (d'Hooghe, 2007, s. 33; Polat, 2012).

Çin'in yüzyılın projesi adını verdiği ve bunun için 2017 yılında düzenlediği "Kuşak ve Yol Zirvesi" ticaretin işlendiği ekonomik bir koridor olmaktan ziyade güzergâh üzerinde bulunan devletlerin Çin ile siyasi ve kültürel yakınlaşma içinde bulunmaları yönüyle de önem arz etmektedir. 11 ülkeyle mutabakat zaptının imzalanan ve 9 uluslararası kuruluşla işbirliği yapılan zirveye 29 dünya liderinin de dâhil olduğu 130'dan fazla ülkeden 1.500'den fazla delege katılmıştır. Çin, forumu kazançlı bir işbirliği platformu, yakın bir ortaklık ağı oluşturmak ve uluslararası yönetim sisteminde ABD'yi dengelemek için kullanmıştır (Rahman, 2019, s. 97; Tutar & Koçer, 2019, s. 625).

Çin, yukarıda bahsi geçen ülkeler dışında onlarca ülkede temaslarını aynı anlayış çerçevesinde artırarak sürdürmektedir. Elbette bu çalışmaların Çin yumuşak gücüne olacak olası katkısı zamanla daha da belirginleşecektir. Ancak bundan önce çok net bir örnek karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki dünyaya verdiği barışçıl mesajlara yanıt almaya başladığına ve zihinlerdeki Çin imajının kırılmaya başladığına en güncel örnek olarak “2022 Kış Olimpiyatları” verilebilmektedir. Pekin, Kazakistan’ın Almatı şehrini 4 oy farkla geçerek Olimpiyat tarihinde hem yaz hem de kış olimpiyatlarını düzenleyen ilk kent unvanını almıştır (Kaymaz, 2015). Böylece Çin, 14 yıl aradan sonra tekrardan uluslararası görünürliğini artıracak ve yumuşak gücüne katkı sağlayacak önemli bir fırsatı daha yakalamıştır.

3.3.4. Çin Yumuşak Gücünün Ekonomik Boyutu

Çin, kurulduğu günden günümüze kadar göstermiş olduğu muazzam ekonomik büyümeyle uluslararası toplumun ilgisini çekmeyi başarmıştır. Bunun nedenleri arasında sadece Çin’in yaşadığı gelişmeler değil, dünyanın içinden geçtiği ekonomik zorluklar da vardır. Örneğin 2008 ekonomik krizi sonrasında özellikle gelişmekte olan ülkeler için çok yıpratıcı bir süreç yaşanmış ve söz konusu ülkeler krizin artçı şoklarını bertaraf edebilmenin yollarını aramıştır.

Neo-liberalizme dayanan ekonomik modellerin başarısızlığı küresel yönetime alternatif olabilecek bölgesel düzenleyici unsurların önünü açmıştır. Devasa ekonomisi ve sahip olduğu yabancı döviz rezervleriyle Çin, yeni bölgesel düzenleme için ana itici güçlerden bir olarak algılanmıştır. Bunun yanı sıra 2008 ekonomik krizi Çin’in liderlik pozisyonunu güçlendirirken, sorumlu bir aktör gibi davranarak kendi ekonomisiyle birlikte bütün bölgesel ekonominin istikrarını önemsendiği yönelik mesajlar veren adımlar atmıştır (Tüter, s. 215).

Çin, IMF analistlerinin de dâhil olduğu birçok uzman tarafından öngörülebilir gelecekte veya önümüzdeki on yılın bir noktasında dünyanın en büyük ekonomisi olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte daha şimdiden Çin’in ekonomik büyümesi dış politikasının yönü ve etkisini derinden etkilemiştir. Öyle ki 2008 küresel mali krizinden sonra Çin, küresel büyüme merkezi haline gelmiştir (Harris, s. 134). Çin, sorumlu bir ekonomik güç olarak yalnızca kendi gelişimine değil, dış yardım ve yatırımlarla diğer bölgesel güçlerin de ekonomik gelişim ve dönüşümlerine katkı sağlamaya çalışmaktadır.

3.2.3.1. Dış Yardımlar

Çin, 1950'den beri "Güney-Güney İşbirliği" yoluyla diğer gelişmekte olan ülkeleri desteklemek için kalkınmadaki yerel başarılarının güçlü geçmişinden faydalanmıştır. Muazzam ekonomik gelişiminin de etkisiyle 70 yıl içinde küresel kalkınmanın önde gelen finansman sağlayıcılarından biri haline gelmiştir. Bu konuda yanlış bir izlenim vermek istemeyen Çin, kendisini "bağışçı" değil, gelişmekte olan bir ülke ve Güney-Güney işbirliği sağlayıcısı olarak konumlandırmıştır (Johnson & Zühr, 2021, s. 2).

Çin'in resmi kalkınma yardımları bağışlar, faizsiz krediler ve imtiyazlı kredilerden olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Bununla birlikte Çin'in yardımlarının kendine özgü bir yapısı bulunmaktadır. Şöyle ki, Çin OECD üyesi olmadığı için DAC (Kalkınma Yardım Komitesi) dış yardım yönergelerine uymamaktadır. Öte yandan Çin dış yardımının bazı yönlerden Resmi Kalkınma Yardımı'na (RKY) benzerliği bulunmasının yanı sıra farklı yatırımcı özelliklerini de taşımaktadır. Çin, bu yönüyle OECD'den farklı olmasına rağmen yoksul ülkelerde ekonomik kalkınmanın ve refahın sağlanması gibi aynı amaçlara sahiptir (Harris, s. 144; Lengauer, 2011, s. 37).

Çin, diğer ülkelere yapacağı yardımları bazı kurallara bağlamıştır. Başbakan Zhou Enlai tarafından 1964 yılında gerçekleştirilen Afrika ziyaretinde tanıtılan *Ekonomik ve Teknik Yardım Üzerine Sekiz Prensipten* başlıklı şu sekiz ilke, bugün hala Çin'in dış yardım politikasının temel bir unsurunu oluşturmaktadır:

1. *Çin hükümeti, diğer ülkelere yardım sağlarken her zaman eşitlik ve karşılıklı yarar ilkesine dayanır. Böyle bir yardımı asla tek taraflı bir sadaka olarak değil, karşılıklı bir şey olarak görmektedir.*

2. *Çin hükümeti, diğer ülkelere yardım sağlarken, yardım alan ülkelerin egemenliğine kesinlikle saygı duyar ve asla herhangi bir koşul veya ayrıcalık talep etmemektedir.*

3. *Çin, faizsiz veya düşük faizli krediler şeklinde ekonomik yardım sağlar ve alıcı ülkelerin yükünü mümkün olduğunca hafifletmek için gerektiğinde geri ödeme süresini uzatır.*

4. *Çin hükümetinin diğer ülkelere yardım sağlamadaki amacı, yardım alan ülkeleri Çin'e bağımlı hale getirmek değil, onların kendi kendine yetme ve bağımsız ekonomik kalkınma yoluna adım adım girmelerine yardımcı olmaktır.*

5. Çin hükümeti, alıcı ülkelerin daha az yatırım gerektiren ve daha hızlı sonuçlar veren projeler inşa etmelerine yardımcı olmak için elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışmaktadır.

6. Çin hükümeti, kendi imalatının en kaliteli ekipman ve malzemesini uluslararası piyasa fiyatlarında sağlar. Çin hükümeti tarafından sağlanan ekipman ve malzeme, mutabık kalınan özelliklere ve kaliteye uygun değilse, Çin hükümeti bunları değiştirmeyi taahhüt etmektedir.

7. Çin hükümeti, herhangi bir teknik yardım sağlarken, alıcı ülkenin personelinin bu teknikte tam olarak ustalaşmasını sağlayacaktır.

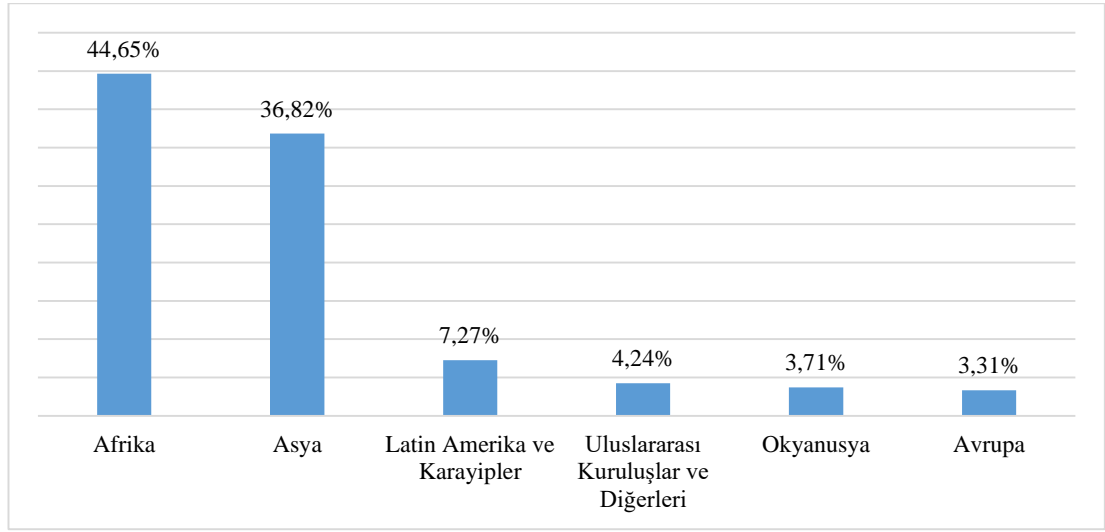
8. Çin tarafından, alıcı ülkelerdeki yardımcı olmak üzere gönderilen uzmanlar, alıcı ülkenin uzmanlarıyla aynı yaşam standardına sahip olmalıdır. Çinli uzmanların herhangi bir özel talepte bulunmalarına veya herhangi bir özel olanaktan yararlanmalarına izin verilmemektedir (Brautigam, 2010, s. 29).

Çin hükümeti gerçekleştirilen dış yardım faaliyetlerine yönelik düzenli aralıklarla kapsamlı bir rapor yayınlamamaktadır. Bunun yerine Çin Devlet Konseyi tarafından çeşitli aralıklarla yayınlanan ve bir devlet belgesi olan beyaz kitapta Çin'in dış yardımlarına ilişkin veriler kısmen de olsa paylaşılmaktadır. Bundan sonraki süreçte 2014 ve 2021 yıllarında yayınlanan beyaz kitaplardan edinilen veriler üzerinden değerlendirme yapılacaktır.

Çin, 2018 yılında adı değişen ancak aynı söylemi yansıtan Çin Uluslararası Kalkınma İşbirliği Ajansı'nı (CIDCA) kurmuştur. Bu ajans, ticaret bakanlığını himayesinde dış ticaretin idaresinden sorumlu MOFCOM'a benzer bir yapıda olmasının yanı sıra ülke stratejileri de dâhil olmak üzere taslak, yardım stratejilerinin geliştirilmesinde, proje değerlendirme ve politika incelemelerinden sorumlu olması gibi ek işlevlere sahiptir. Bu adımla birlikte Çin, dış yardımların koordinasyonu ve yönlendirilmesinde önemli bir genişleme sağlamıştır (Tjønneland, 2020, s. 3).

CIDCA, Başkan Şi Cinping tarafından işaret edilen; Çin'in artan kalkınma çabalarının (BRI dâhil) daha iyi koordinasyonunu teşvik etmek, rakip bakanlıklar arasındaki gerilimi düşürmek ve Çin'in dış müdahalesinin meşruiyetini artırmak gibi hedefleri adına önemli bir adım olarak görülmektedir (Johnson & Zühr, s. 3).

Grafik 4. Çin'in Dış Yardımlarının Bölgelere Göre Dağılımı, (2013-2018).

Kaynak: The State Council Information Office, (2021).

Yukarıdaki grafikten görüleceği üzere Çin, yardımlarının %80'den fazlasını Afrika ve Asya ülkelerine yapmıştır. 2013'ten 2018'e kadar Çin, 20 bölgesel ve uluslararası çok taraflı kuruluşa ve dünya genelinde 122 ülkeye yardım sağlamıştır. Bunların dağılımı Asya'da 30, Afrika'da 53, Okyanusya'da 9, Latin Amerika ve Karayipler'de 22 ve Avrupa'da 8 ülke şeklinde olmuştur. Bu yıllar arasında Çin, üç kategoride dış yardım için toplam 270,2 milyar RMB (42 milyar ABD Doları) tahsis etmiştir (Xinhua, 2021).

Çin, dış yardımlarda Afrika ülkelerine daha fazla odaklanırken beyaz kitaplar hangi ülkeler olduğu hakkında bilgi vermemektedir. Tablo 3'te görüldüğü gibi Çin, dış yardımlarının neredeyse yarısını Afrika ülkelerinde ve üçte birinden fazlasını Asya ülkelerinde harcamıştır. Bu tablo Çin'in yoksulluğun azaltılmasına yönelik politikasıyla paralellik göstermektedir (Johnson & Zühr, s. 5).

2014 ve 2021 yılı Beyaz Kitapları incelendiğinde, Çin'in dış yardımının imtiyazlılığında sapma olduğunu da görülmektedir. Öyle ki, Çin hibe kullanımını 2010-2012 döneminde dış yardımı %36'dan 2013-2018'de %47'ye çıkarmıştır. Çin, finansman sağladığı mekanizmaları çeşitli şekillerde hayata geçirmiştir. Beyaz Kitaplar, hibelerin öncelik olarak sosyal refah, insan kaynakları geliştirme, teknik işbirliği, maddi yardım, acil insani yardım ile ilgili projeleri finanse etmek için kullanıldığını işaret etmektedir. Bunun yanı sıra imtiyazlı krediler, daha büyük

endüstriyel ve altyapı projeleri, mallar ve malzemeler ve faiz- ücretsiz krediler esas olarak kamu tesislerinin inşası için kullanılmıştır (Johnson & Zühr, s. 5).

Dünyanın zengin ülkelerinin hükümetleri 1960 yılından bu yana düşük ve orta gelirli ülkelere 3,5 trilyon ABD dolarının üzerinde dış yardım yapmıştır. Bu ülkelere son dönemlerin güçlü figürü Çin de eklenmiştir. Çin, son yirmi yılda düşük ve orta gelirli ülkelere rekor düzeyde uluslararası kalkınma finansmanı sağlamıştır. Bu girişimleri sonucunda dünyanın en fazla dış yardımlarında bulunan ülkelerinden biri olmuştur. Öyle ki 2000-2021 yılları arasında tek başına 165 ülkeye 843 milyar dolar harcayan Çin, yıllık harcama bazında da artık ABD'nin dış yardımlarını geride bırakmaya başlamıştır. (Mueller, 2021, s. 1-8; AidData, 2021).

Son olarak Çin, tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 küresel salgınıyla uluslararası müdahale için önemli yardımların altına imza atmıştır. Çin, bugüne kadar 120'den fazla ülkeye ve uluslararası kuruluşla 1.8 milyar dozdan fazla COVID-19 aşısı, tıbbi malzeme ve tıbbi teknoloji yardımları yaptığını açıklamıştır. Ayrıca önümüzdeki üç yıl içinde ASEAN'a yapılacak 1,5 milyar ABD doları (6,36 milyar RM) tutarındaki kalkınma yardımına ek olarak ASEAN ülkelerine 150 milyon doz daha COVID-19 aşısını ücretsiz sağlanacağını duyurmuştur (Xinhua, 2021; GlobalTimes, 2021).

3.2.3.2. Dış Yatırımlar

Çin, ekonomik reformları hayata geçirmeye başladığı 1978'den günümüze kadar ekonomisini yaklaşık 100 kat artırmıştır. Bu benzersiz ekonomik büyümeyle birlikte Çin, küresel aktörler arasında hem yatırım hem de finansman açısından dünyanın sayılı ülkelerinden biri haline gelmiştir. COVID-19 salgının dünyayı kasıp kavurduğu ve küresel ticarete tarihi hasarlar verdiği bir dönemde Çin, ihracat mallarının % 13,08 olan küresel pazar payını, 2020'de %14,5'e yükseltmiştir. Buna ek olarak 2020 yılında Çin, ABD ve Almanya gibi ciddi rakiplerine kıyasla dünya ihracatındaki payını önemli ölçüde artırmıştır (İstikbal, 2019; Gönültaş, 2021).

Çin'in doğrudan yabancı yatırımlarının (DYY) 1982'den 1991'e başlangıç, 1992'den 2000'e dalgalanma ve 2001'den bugüne kadar yüksek büyüme dönemi olmak üzere üç gelişim aşaması vardır. Daha spesifik olarak belirtmek gerekirse 1970'lerin sonlarındaki "Açık Kapı" politikası Çin'in 1982'den itibaren dışa dönük yatırımlar yapmasına zemin hazırlamıştır (Zhang & Daly, 2011, s. 390).

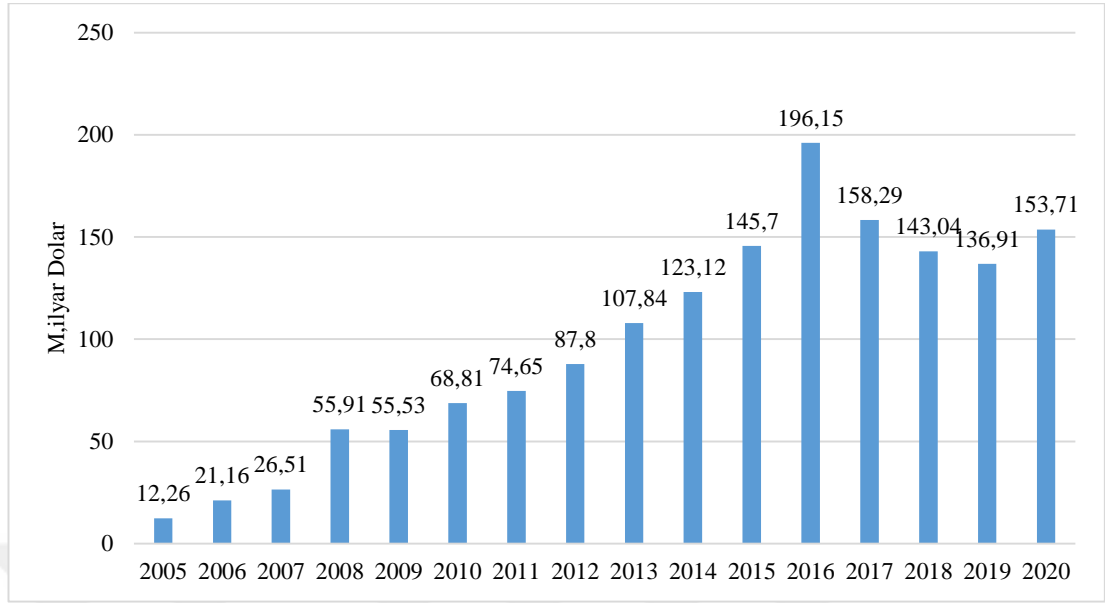
Çin, DTÖ üyeliğinin ardından uluslararası ticari faaliyetleri teşvik edecek yeni ekonomik reformları yürürlüğe koymuştur. Çinli şirketlerin denizaşırı yatırımlar yapmalarının önü açılmıştır. Dışa açılma stratejisini her ne kadar 1990'lı yıllarda kademeli olarak gerçekleştirmek durumunda olsa da 2000 yılındaki Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı'yla resmen başlamıştır. Bu atılımla birlikte Çinli firmaların dışa yatırımlarında patlama yaşanmıştır. Çin, 2005'ten önce yıllık ortalama 3 milyar doların altında olan rakamı, 2010 ve 2011'de 60 milyar doların üzerine çıkararak dünyanın en büyük on doğrudan yatırım ihracatçısından biri olmuştur (Harris, s. 143; Hanemann & Rosen, 2012, s. 10).

Dış yatırımlar, Çin'in üzerinde ehemmiyetle durduğu konuların başında gelmektedir. Dönemin Cumhurbaşkanı Hu Jintao olan 8 Kasım 2012'de düzenlenen 18. Parti Kongresine verdiği raporda, *“Dış odaklı ekonominin büyüme şeklini değiştirmek için daha hızlı hareket etmeliyiz. Çinli şirketler denizaşırı varlığını daha hızlı genişletmeli, uluslararası bir ortamda işbirliğini geliştirmeli ve bir dizi dünya çapında çok uluslu şirket geliştirmeleri gerektiğini”* ifade etmiştir. Kendisinden sonra gelen Şi Cinping de benzer anlayışla hareket ederken, Çin'in DYY'lerinin çeşitlenmesi ve daha da büyümesine yönelik atılan adımların öncüsü olmuştur (Xinhuanet, 2012).

Çinli firmaların doğrudan yatırımları gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde hem nitelik hem de kapsam bakımından farklılıklar taşımaktadır. Öyle ki 2015 yılı verileri dikkate alındığında gelişmiş ülkelerde; finans, hizmet, ileri düzey teknolojiye sahip imalat sektörüne vs. yatırımlar yapılırken gelişmekte olan ülkelerde; düşük kaliteli imalat sanayi yatırımları ve kaynak tedariki üzerine yoğunlaşmaktadırlar (Akbaş, 2020, s. 2904).

Merkantilist bir politika uygulayan ve düşük katma değerli malların üretiminde uzmanlaşan Çin, bu nedenle önümüzdeki yıllarda hedeflerinde kullanmak üzere finansal ve parasal fazlalıklar biriktirebilmiştir. Bu fazlalıklar içinde ulusal varlık fonları, yabancı menkul kıymet alımı ve DYY bulunmaktadır (Richet, 2014, s. 42).

Grafik 5. Çin'in Doğrudan Dış Yatırımı, (2005-2020).

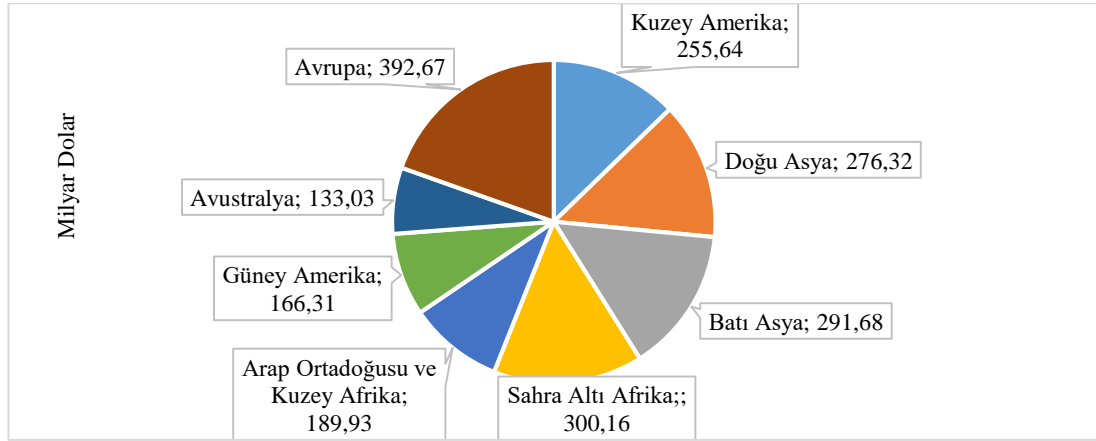
Kaynak: (Wang & Miao, 2020, s. 10; CGTN, 2021; MOFCOM, 2021) bilgilerinden derlenmiştir.

Çin, küresel nüfusun %17,8'ini, küresel gayrisafi yurtiçi hasılanın %13,04'ünü ve küresel mal ve hizmet ticaretinin %23'ünü oluşturan ülke olarak günümüz küresel ekonomisinin en kilit aktörlerinden biri haline gelmiştir. Son olarak 30 Kasım 2021'de yayınlanan Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) raporuna göre Çin, küresel mal ticaretinde tüm zamanların en yüksek seviyesi olan 5.6 trilyon dolara ulaşmıştır. Bu da COVID-19 öncesine göre %11'lik bir artış olduğunu göstermektedir (UNCTAD, 2021).

Grafik 5'te görüleceği üzere Çin, dış yatırımlarını sürekli artıran bir davranış sergilemiştir. COVID-19 nedeniyle 2019 yılında dış yatırımda düşüş yaşansa da 2020 yılının sonunda Çin, doğrudan yabancı yatırımda 2,58 trilyon dolarlık dış yatırımla ilk kez dünya birinci olmuştur. 189 ülkeye yayılmış 280.000 Çinli yerel yatırımcı, 45.000 işletmeye yatırım yapmış ve toplam varlıkları 7.9 trilyon dolara ulaşmıştır (CGTN, 2021).

Çin, dış yatırım yaptığı ülkenin içişlerine karışmama, toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı, eşitlik ve fayda gibi müdahale etmeme stratejisi güderken bu yaklaşım ev sahibi ülkelerin liderleri tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır (Lawrence, 2014, s. 65). Özellikle Afrika ülkelerinin liderleri tarafından coşkuyla karşılanan politika, Çin'in dış yatırımlarının genişlemesi açısından önemlidir.

Grafik 6. Bölgelere Göre Çin Yatırımları (2005-2019).

Kaynak: (Özev & İstikbal, 2020, s. 14).

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi Çin'in dünya genelinde gerçekleştirdiği yatırımların bölgesel dağılımına bakıldığında 2005-2019 yılları arasında 1,985 trilyon dolarlık bir yatırım stoku ortaya çıkmaktadır. Birçok alanda yapılan yatırımların başında enerji, ulaşım ve emlak sektörleri gelirken Çin bu yatırımları en fazla Avrupa ve Afrika'ya gerçekleştirdiği görülmektedir (Özev & İstikbal, 2020, s. 13).

Çin, COVID-19 pandemisinin küresel ticareti durma noktasına getirmesine, küreselleşmede bir kırılma yaşatmasına rağmen 2020 dış yatırımları %3,3'lük bir artışla sabit kalmıştır. Bu dönemde çift dolaşimli ekonomik stratejiyi başlatması, ekonomik toparlanma için reformlar geliştirmesi sonucunda ekonomisinde önemli iyileşmeler yaşamıştır. Çinli işletmelerin Kuşak-Yol boyunca 56 ülkedeki finansal olmayan doğrudan yatırımları yıllık %9.9 artışla 11.29 milyar dolara ulaşmıştır. Çin, 2021 yılının ilk yarısında yıllık %12,7'lik bir GSYİH artışla büyümeye devam ederken dış yatırımları genişletmeyi ve istikrarlı bir şekilde gelişmeyi sürdürmüştür (Chow, 2021; MOFCOM, 2021).

Bir Kuşak Bir Yol (BKBY), coğrafi sınırları tam olarak belirlenmemiş olmasının yanı sıra kıtalararası altyapı, ticaret ve finans projesi olarak ifade edilebilir. Çin tarafından 2013 yılında başlatılan girişim, Çin'i diğer ülkelere bağlayacak karayolu, demiryolu, liman, enerji nakil hatları, petrol boru hatları ve diğer altyapı projelerinden oluşmaktadır. Çin bu projeye, hem ticareti ve yatırımı kolaylaştırma hem komşu ülkelerin kalkınmasını sağlama hem de en önemli komşularıyla bölgesel liderlik rolü üstlenerek kendi enerji, kaynak ve gıda güvenliğini stratejik olarak güçlendirmeye çalışmaktadır (Bocutoğlu, 2017, s. 265; OECD, 2018, s. 10).

BKBY coğrafi açıdan Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birleştirirken önemli ekonomi koridorları oluşturmaktadır. Çin, Orta Asya, Rusya ve Avrupa arasında bir bağlantı kurulması amacıyla düzenlenen güzergâhlar şu şekilde planlanmıştır: Kara yolu olarak Çin – Moğolistan – Rusya, Çin – Orta Asya – Batı Asya ve Çin – Çinlindi Yarımadası ekonomik koridorları; deniz yolu olarak ise Orta ve Batı Asya, Basra Körfezi ve Akdeniz; Güney Çin Denizi, Hint Okyanusu ve Pasifik; Doğu Asya ile Avrupa şeklindedir (Gökçay, 2019, s. 47).

Çin'in yüzyılın projesi adını verdiği BKBY projesi, tarihi ipek yolunu tekrar canlandırmak için yapılmaktadır. Ortaya konan girişimin hedefleri doğrultusunda yaklaşık 8 trilyon dolarlık ekonomik bir potansiyele sahip olduğu düşünülmektedir. Ayrıca Çin, BKBY projesini ABD gibi ülkelerle girilen büyük güç rekabeti içerisinde elindeki en önemli enstrüman olarak görmektedir. Bu proje ile ABD öncülüğündeki ittifaklara karşı bir “dengeleme” sağlandığını söylemek yanlış olmayacaktır (İstikbal, 2019; Korkmaz, 2020).

3.4. Çin'in Yumuşak Güç Kullanımına Yönelik Eleştiriler: Keskin Güç

Çin, son kırk yılda hızla büyüyen ekonomik gücü, artan denizaşırı yatırımları, gelişen askeri gücü ile birlikte değerler, normlar, siyaset, kültür vs. artan ulusötesi etkisi yani yumuşak gücü Batılı ülkelerin Çin'i tehdit olarak algılamalarına neden olmuştur. Batılılar, Doğu'nun yükselen gücünden gelen geleneksel olmayan tehditten, onun etkisinden ve Batı toplumundaki demokratik değerleri aşındırabilecek “keskin gücünden” endişe duymaktadır (Shao, 2019, s. 129-130).

Juan Pablo Cardenal tarafından ilk kez 2017'de kullanılan “keskin güç”, otoriter rejimlerin “kültürü, eğitim sistemlerini ve medyayı manipüle etmesini ve birlikte kullanmasını” ifade etmektedir. Çin'in dış politikasında son yıllarda ekonomik gücünden yararlanarak cazibe temelli yumuşak güçten keskin güce geçiş yaptığı iddia edilmektedir (Shen, 2020).

Keskin güç ile yumuşak güç arzu edilen sonuca ulaşmak için kamuoyunu etkilemek ve değiştirmek gibi aynı amaca hizmet etmelerine rağmen bazı yönden farklılıkları bulunmaktadır. Keskin gücün yumuşak güce kıyasla en temel ve en büyük farkı zorlayıcı faktördür. Çünkü yumuşak güç, bir ikna aracı olarak “zorlama” yerine “cazibeyi” vurgularken keskin güç ise tam aksine “dikkat dağıtma ve manipülasyon” üzerine odaklanmaktadır (Shao, s. 131).

Çin Devlet Başkan Şi Cinping için şahsi bir prestij projesine dönüşen BKBY projesi, Çin'in artan hammadde ihtiyacı, yakın ilişkilerini geliştirdiği ülkeler üzerinde bıraktığı siyasal etkinin atması ve özellikle dünya genelinde gerçekleştirdiği yatırımlar ABD başta olmak üzere birçok Batılı ülke tarafından stratejik tehdit olarak görülmektedir. Coğrafi olarak öne çıkan Afrika kıtası ve Orta Asya ülkeleri olmakla birlikte yönetsel açıdan otoriter rejimleri dolaylı olarak güçlendirdiği düşünüldüğü için eleştirilerin odağında yer almaktadır (Bilener, 2019, s. 247).

Çin'in keskin güce dönüştüğü iddialarının altında birçok faktör yatmaktadır. Bunların başında Çin'in yoksul ve gelişmekte olan ülkeleri "borç tuzağı"na düşürdüğü suçlaması gelmektedir. Çin, günümüzde borç veren ülkeler sıralamasında birincidir. Ayrıca düşük ve orta gelirli ülkelere verdiği krediler son 10 yılda 3 katına çıkarak, 2020 sonunda 170 milyar dolara ulaşmıştır. Borç tuzağı suçlamasını sıklıkla dile getirenlerin en fazla başvurduğu örnek ise Sri Lanka'dır. Öyle ki, Sri Lanka'da devasa bir liman projesine kredi sağlamış ancak bazı tartışmalar nedeniyle projenin ilerleyememiş bunun üzerine Çin, 2017'de limanın %70'ini 99 yıllığına kiralayarak daha fazla borç vermiştir (Wang K. , 2022).

Bir başka örnek ise Konfüçyüs Enstitüleri üzerinden yapılan eleştirilere dayanmaktadır. Kimi Batılı ülkeler her ne kadar Çin'in başlangıçta yumuşak güç yaklaşımını memnuniyetle karşılamış olsa da Pekin'in "akademik görüşleri etkilemek" için araştırma merkezlerini finanse etmesi eleştirilmiştir. Çin'in dil ve kültürünün önemli taşıyıcılarından olan Konfüçyüs Enstitüleri, yer aldıkları ülkelerdeki finansal işlemlerinin şeffaf olmaması ve kurumlarda Çin'e yönelik eleştirilere sansür uygulanması nedenleriyle başta ABD olmak üzere birçok ülkede kapatılmıştır (Shen, 2020).

Çin'e yönelik keskin güç eleştirilerini biraz daha somutlaştırmakta yarar vardır. Yeni Zelandalı akademisyen Anne-Marie Brady'nin evine hırsız girmesiyle başlayan basit bir polisiye olayın Yeni Zelanda-Çin ilişkilerini sarsan bir vakaya dönüşmesi ilginç bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Brady, evindeki değerleri eşyalar yerine sadece Çin'in ülkedeki siyasetçilerle olan ilişkisine dair hazırladığı raporun yer aldığı bilgisayarın çalındığını söylemiştir. Parlamento üyesi Jian Yang'ın, Yeni Zelanda'ya gelmeden önce 15 yıl Çin'in askerî istihbarat departmanında çalıştığının ortaya çıkması ise bu olayın büyük yankı uyandırmasındaki temel nedendir. Çin, bu olayla bağlantılarının olmadığını açıklasa da şüphelerin odağı olmuştur (Bocutoğlu, s. 248).

Çin, kendisi hakkındaki tüm iddiaları Batı'nın imajına zarar vermek için yaydığını söyleyerek kesin bir dille reddetmektedir. İngiltere merkezli düşünce kuruluşu olan Chatham House, Sri Lanka'daki anlaşmaların arkasında siyasi hedefler olup olmadığına yönelik bir araştırma yapmıştır. Bulgular borç tuzağı söylemine ters düşmektedir. Çalışmada, Çin'in hiçbir zaman limanın resmi mülkiyetini almadığı vurgulanırken limanın konumundan dolayı stratejik askeri avantaj elde edeceğine dair hiçbir kanıt ulaşılamadığı ifade edilmektedir (Wang K. , 2022).

Çin, dünya sahnesine çıkmaya ve uluslararası sisteme entegre olmaya başladığından beri ülke ve bölge seçmeden her aktörler ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Sert gücünü ekonomisiyle beslerken yumuşak gücün önemini fark etmesi ve motivasyonu son dönemde bu güç çeşidine vermesi kendisine çok çeşitli alanlarda etkinliğinin artmasını sağlamıştır. Haliyle Batılıların keskin güç metaforuyla Çin'i eleştirmesi bir anlamda Çin'in durdurulamayan yükselişinden duyulan rahatsızlığın bir tezahürüdür.

Netice itibariyle Çin, her ne kadar diğer ülkelerde nüfuz elde etmek amacıyla ilişkiler kurduğuna yönelik iddiaları kabul etmese de her büyük gücün doğal olarak yapacağı gibi nüfuzunu artırmak isteyecektir. Mevcut durumda Çin'in büyümesinde yavaşlamalar meydana gelmiş olsa da hala ekonomik büyümesinin sürdüğü düşünüldüğünde Çin'in yumuşak güç araçlarını kullanarak diğer ülkelerde etkinliğini arttırdığı eleştirilerinin gelecek dönemlerde keskin güç metaforuyla sıkça gündeme getirilmesi kaçınılmazdır.

Bu bölümde Çin'in yumuşak güç ihtiyacına, yumuşak güce bakışına ve kullanımına yer verilmiştir. Konfüçyüs Enstitüleri gibi Çin kültürünün önemli taşıyıcı unsurlarına dikkat çekilirken diğer ülkelerdeki yardım ve yatırımlarına değinilmiştir. Son bölümde Çin'in yumuşak güç kullanımına yönelik bir eleştiri metaforu olan keskin güç kavramından bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde, Çin'in Sahra Altı Afrika ülkelerindeki yumuşak güç uygulamaları incelenecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇİN'İN SAHRA ALTI AFRİKA'YA YÖNELİK YUMUŞAK GÜÇ STRATEJİSİ

Bu bölümde, Çin'in Sahra Altı Afrika'ya yönelik yumuşak güç uygulamalarına yer verilmiştir. Çin'in bölge üzerinde izlediği temel politikalara, yumuşak güç çerçevesinde kültürel çalışmalarına, dış yardım ve yatırımlarına değinilmektedir. Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nun (FOCAC) özelliklerine ve bu forumun önemli gelişmeleri kronolojik olarak açıklanmıştır. Son olarak Çin ve Batılı ülkelerin bölgeye yaklaşımları incelenmiştir. Karşılaştırmalı analiz çerçevesinde Afrikalılardaki Çin algısının yanı sıra Çin'in akılları ve kalpleri kazanma çabalarının yansımalarından bahsedilmiştir.

4.1. Çin'in Afrika Politikası

Sömürgecilik, bir devlet iktidarının yabancı bir gücün elinde olması temelinde yabancı devletin doğrudan ve genel egemenliğini ifade etmektedir. Sömürgeciliğin ilk hedefi siyasal egemenlik iken ikinci hedefi sömürgeleştirilen ülkenin sömürülmesini mümkün kılmaktır. Buna bir örnek olarak İngiltere'nin 1900-1960 yılları arasında Nijerya üzerinde kurduğu doğrudan ve genel egemenliği verilebilmektedir (Ocheni & Nwankwo, 2012, s. 46).

Yeni-Sömürgecilik kavramı, ilk kez 1960'lı yılların başında Afrika ülkeleri için kullanılmıştır. Öyle ki, sömürge ülkelerinin siyasi bağımsızlıklarını resmen kazanmalarına rağmen siyasi, ekonomik, askeri vs. açılardan hâkimiyet altında tutulmaya devam edilmesini ifade etmektedir. Buna göre geleneksel sömürge yaklaşımlarından olduğu gibi askeri bir işgalden ziyade belirlenen topraklarda liberal siyasi sistemler ve serbest piyasa ekonomisi gibi uygulamalar empoze edilerek bir şekilde himaye edilmesini hedeflenmektedir (Altınbaş, 2011, s. 36).

Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) yeni-sömürgecilik eleştirilerine en fazla maruz kalan uluslararası örgütlerdir. Buna karşılık Çin'in politika bankalarıyla gerçekleştirdiği borçlandırma stratejisi de birçok araştırmacı, siyasetçi ve devlet adamı tarafından yeni-sömürgecilik kapsamında değerlendirilmiş ve eleştirilerin hedefi olmuştur. Diğer taraftan hem Batılı devletlerin hem de Çin'in Afrika politikalarında amaçlarının aynı ancak yöntemlerinin farklı olduğu gerçeğine dikkat çekilmektedir (Altınbaş, s. 38; Tandoğan, 2018).

Günümüz dünyasından Afrika kıtasına bakıldığında Batılı devletlerin müdahil olmadığı bir Afrika ülkesi kalmamıştır. Bu coğrafyada etkin bir şekilde hareket etmiş olan İngiltere ve Fransa, kıta kaynaklarını sömürmekle yetinmemiş dil ve kültür açısından ciddi tahribatların baş aktörleri olmuşlardır. Örneğin Fransa, bugün 67 milyon nüfusunun aksine sömürge faaliyetleriyle Afrika'da 140 milyondan fazla insanın Fransızca konuşmasının sebebi olmuştur (Gençoğlu, 2021).

Batılı devletler asimilasyonu bir başka alana taşımış ve Afrika yerli haklarını Hıristiyanlaştırmak için misyonerlik faaliyetleri düzenlemiştir. Söz konusu girişimler başarılı olurken 20. yüzyılın sonunda Afrika kıtasının pek çok bölgesi Hıristiyanlaştırılmıştır. Misyonerlik faaliyetlerinin geldiği noktaya atıf yapan Kenya'nın İskoçyalı misyonerler tarafından Hıristiyanlaştırılan kurucu devlet başkanı Jomo Kenyatta: *"Batılılar geldiklerinde ellerinde İncil, bizim elimizde topraklarımız vardı. Bize, gözlerimizi kapayarak dua etmeyi öğretiler. Gözümüzü açtığımızda, bizim elimizde İncil, onların elinde topraklarımız vardı."* demiştir (aktaran Uygur & Uygur, 2013, s. 279-280).

Afrika kıtası Cebelitarık Boğazı, Süveyş Kanalı ve Babülmendep Boğazı gibi stratejik geçiş noktalarına sahip Asya'dan sonra dünyanın en büyük ikinci kıtasıdır. Buna ek olarak Afrika toprakları hem tarımsal hem de maden endüstrisi açısından önemli bir potansiyeli bulunmaktadır (Bayram, s. 95). Sahip olduğu doğal kaynakların zenginliği sömürgeci devletleri cezbeden önemli nedenlerin başında gelmektedir.

Soğuk Savaş'ın ardından kıtada bir güç boşluğu ortaya çıkmış ve bu durum bölgeye yeni aktörlerin varlık göstermesine imkân sağlamıştır. 2000'li yıllardan itibaren Çin, Hindistan, Brezilya ve Kore gibi Batı-dışı aktörlerin öne sürdüğü koşullar Batılı devletlerden daha esnek olması Afrika ülkelerinin ilgisini çekmiştir. Yeni aktörlerden Çin, kıta genelinde faaliyetlerini yoğunlaştırırken bu işbirliklerinin etkisiyle ekonomileri dünya ortalamasının üzerine çıkan Afrika ülkelerinin sayısında artış meydana gelmiştir (Bayram, s. 138)

Günümüzde Çin-Afrika ilişkilerine odaklanan çok sayıda akademik çalışma, kitap ve popüler yorumlar Çin'in Afrika için hem bir fırsat hem de bir tehdit olduğu yönünde değerlendirmelerde bulunmuştur. Kimi görüşler, Çin'in siyasi ve ekonomik olarak fayda sağlayacak Güney-Güney işbirliği biçimindeki yeni bir sistemle Afrika ülkeleri adına bir fırsat olduğunu dile getirmiştir. Öte yandan daha az ikna olmuş

durumdakiler ise temkinli bir davranış sergilemiş ve genellikle “hüsnükuruntu” olduğu konusunda uyarıda bulunmuştur (Naidu, 2010, s. 25).

Çin’in Afrika siyaseti, daha önceki kısımlarda değinilen Zhou Enlai’nin 1964 yılında açıkladığı *Ekonomik ve Teknik Yardım Üzerine Sekiz Prensipten* başlıklı 8 prensipte ana hatlarıyla ortaya konmuştur. Bu doğrultuda gerçekleştirilen faaliyetler neticesinde Afrika ülkelerinden Çin hakkında pozitif geri dönüşler olsa da Batılı devletlerin penceresinden bakıldığında asıl amacın “politik kontrol alanları yaratmak” olduğuna yönelik fikir hâkimdir (Karadağ, 2015, s. 118-119).

Çin, Afrika politikasına bu kıtada yoğunlaşmaya başladığı 1990’lı yıllarda yeni hedefler eklemiştir. Bu dönemde Çin, uluslararası tanınma için Tayvan ile rekabet ederken üçüncü dünya ülkeleriyle dayanışma oluşturmaya çalışmıştır. Ayrıca petrol ve diğer önemli kaynakların ticaretini kolaylaştırmak için Afrika ülkelerine ciddi anlamda siyasi ilgi göstermiştir. Kendisini küresel sistemde uluslararası itibara ve etkiye sahip bir güç olarak tasvir eden Çin yönetimi, Afrika’da tarafları kızdıracak taahhütlerden önemle kaçınmıştır (Sutter, 2012, s. 313).

20. yüzyılın sonundan günümüze kadar Çin’in Afrika’da artan etkisini yalnızca ekonomik saiklerle açıklamak mümkün değildir. Her ne kadar ekonomik faktörler daha baskın olsa da siyasi ve kültürel boyutları da azımsanmayacak öneme sahiptir. Çin’in Afrika kıtasındaki hedefleri de bu doğrultuda şekillenmektedir.

Çin, kıta genelinde gerçekleştirdiği politikalarla zengin kuzeyin karşısında güney-güney dayanışmasının Afrika ülkeleri ile aynı düşünsel altyapıyı paylaştığını hissettirmektedir. Bununla birlikte yürüttüğü politikalar ikili ilişkilerde karşılıklı güven ortamının oluşumuna katkı sağlamaktadır. Söz gelimi, bu güven ortamı Çin’in Tibet sorunu ve Sincan Uygur Türkleri meselelerinde uluslararası destek bulmasını sağlarken, 2008 Zimbabve örneğinde olduğu gibi hükümet hakkında alınmak istenen yaptırım kararlarını Çin’in BMGK daimi üyesi olması nedeniyle veto etmesi karşılıklı sorunlarda dayanışma kültürünün oluştuğu görülmektedir (Karadağ, s. 117-118).

Afrika kıtasına yoğun ilgisinin ardında ekonomik gerekçelerin baskın olması, Çin’in bölgeye yönelik motivasyonunu artıran en önemli kaidelerin başında gelmektedir. Öyle ki 2011 yılında Çin, küresel çinko arzının %48’ini; bakırın %50’sini; kurşunun %50’sini ve alüminyumun %45’ini tek başına tüketmiştir. En dikkat çeken gelişme 2013 yılında Çin’in dünyanın en büyük petrol ithalatçısı olarak

ABD'yi geçmesiyle yaşanmıştır. Doğal kaynaklar açısından tüketimin bu seviyelerde olması ve Çin'in yer altı kaynakları yönünden kendi kendine yetememesinden kaynaklanan gereksinim dış yatırımlarının ana itici gücü olmuştur (Tüter, s. 216).

Çin, Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerinin temel unsurlarından olan içişlerine karışmama prensibi ve “barış içinde birlikte var olma ve kazanma” anlayışı Afrika ülkelerince memnuniyetle karşılanmaktadır. Bu politikaların değeri bölge dinamiklerinin Batılı ülkelerden gerekli yatırım ve kredi finansmanını sağlayamamasının yanı sıra söz konusu ülkelerin ayrıca Batılı devletlerin siyasi baskılarına maruz kalması sürecinde daha iyi anlaşılmaktadır. Afrikalı devletler nezdinde Batılı devletlerden daha olumlu bir imaja sahip olan ve bunu her geçen yıl daha da pekiştiren Çin, birçok sektöre yatırım yaparak oluşmasına katkı sağladığı ekonomik aktivizmi dış ticaretle vesilesiyle ülkesine taşımayı başarmaktadır (İstikbal, 2020, s. 29).

Netice itibariyle Çin'in Afrika politikası, yükselen bir dünya gücü olarak söz konusu gelişimini sürdürmeye hizmet edecek bir anlayış üzerine inşa edilmiştir. Kendine has tutum ve davranışları Çin'i Batılı devletlerden ayırırken, Afrika ile olan ilişkilerinde uyguladığı kapsamlı stratejiyi ekonomik, kültürel ve siyasal alanlara taşımaktadır. Afrikalı devletlerin en önemli ortaklarından biri haline gelen Çin, Batılı devletlere karşı alternatif bir model olarak etki alanlarını genişletmeyi hedeflemektedir.

Çin, Batılı devletlerin benimsediği ABD Hazinesi, Dünya Bankası ve IMF'nin “Washington Konsensüsü” şeklinde karakterize edilen kalkınma ve siyasi ekonomik reformlarına karşılık Afrika ülkelerine bir alternatif model sunmaktadır. Joshua Cooper Ramo tarafından 2004 yılında “Pekin Konsensüsü” olarak nitelendirilen Çin'in ekonomik kalkınma modeli bölge liderlerinin saygısını kazanırken, sömürge karşıtı tarihi ve iç işlerini karışmamayı taahhüt etmesi gibi faktörler Çin yumuşak gücünün en çekici yanını yansıtmaktadır (Thompson, 2005).

Çin, Afrika kıtasının genelinde faaliyet göstermektedir ancak özellikle Sahra Altı Afrika'ya daha fazla yoğunlaşmaktadır. Bunun birçok nedeni olmakla birlikte esas itibariyle yeni ham madde ve pazar arayışı öne çıkmaktadır. Doğal kaynakların çoğunlukla bu bölgede kümelenmesi Çin'in Afrika politikasını şekillendirmektedir. Ayrıca Kuşak-Yol projesinin güzergâhlarından biri olması, “Tek Çin” politikasını

diğer ülkelere benimsetme arzusu ve ABD gibi küresel aktörlere karşı bölgede etkinliğini artırarak bir tür “dengeleme” stratejisi oluşturmak gibi faktörler önemli nedenlerdir.

Bu çalışmanın odak noktası *Çin’in Sahra Altı Afrika’ya Yönelik Yumuşak Güç Stratejisi* olduğundan çalışmanın bundan sonraki bölümü genel araştırma konusu üzerinden yani Afrika’nın sadece Sahra Altı Afrika ülkeleri dikkate alınarak devam edecektir. Bu bölgenin kimi ülkeleri hammadde, petrol ve maden yatakları açısından oldukça zengin olmasından kaynaklı olarak Çin’in de dâhil olduğu Asya ülkeleri, AB ve ABD gibi birçok ülkenin varlık ve ilgi gösterdiği bir coğrafya haline gelmiştir.

4.2. Çin’in Sahra Altı Afrika’ya Yönelik Yumuşak Güç Araçları

Çin, Afrika kıtasına yönelik ilgisi beş yüz yıldan daha eskiye dayanmaktadır. Ticari faaliyetlerin bundan önce de yapıldığı bilinirken hiçbir zaman son 20 yılda olduğu kadar yakın ve çok boyutlu olmamıştır. Özellikle Çin’in Afrika’ya yönelik yatırımlarında son birkaç yılda adeta patlama yaşanırken bu bölgede faaliyet gösteren tüm ülkeleri geride bırakmıştır. Ayrıca Çin, Afrika’da Dünya Banka’sında daha fazla altyapı projesini finanse etmektedir. Bu durum onu bölge adına kilit bir yardım sağlayıcısı yapmıştır. Afrika coğrafyasında sömürge geçmişi olmayan Çin modeli, Batı yardım statükosuna karşı meşru bir meydan okuyucu olarak görülmektedir (Dağlı, 2018; Jonker & Robinson, 2018, s. 1).

Afrika kıtasında özellikle Sahra Altı Afrika ile olan ilişkilerini geliştirmek için yoğun çaba sarf eden Çin, yumuşak gücü açısından da önemli kazanımlar elde etmeye başlamıştır. Söz konusu kazanımlar hem diplomatik geri dönüşlerde hem de Afrika halkının Çin’e olan yaklaşımlarının Batılı ülkelerle kıyaslandığı süreçte ortaya çıkmaktadır. Bu durumun Çin’e ve Çin yumuşak gücüne potansiyel katkısı bölgeyi sömüren ve şirketler aracılığıyla sömürmeye devam eden ülkeler tarafından endişeyle karşılanmaktadır.

4.2.1. Kültürel Diplomasi

Çin-Afrika ilişkileri M.S. 2. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Başta Sahra Altı Afrika ülkeleri olmak üzere kıta ile modern anlamda ilişkileri ikinci dünya savaşı sonrası bölge ülkelerinden kiminin bağımsızlığını kazandığı kiminin de kazanma aşamasında olduğu bir süreçte başlamıştır (Aydın H. , 2017).

Çin'in "emperyalizme karşı ortak bir vizyon" teması ile bağımsızlık mücadelesi veren ülkelere destek vermesi ve Bandung konferansındaki gelişmeler Çin-Afrika ilişkilerinin günümüzde daha sağlam temeller üzerine bina edilmesi sürecinin kilometre taşları olmuştur. Ayrıca Çin, kurtuluş hareketlerine verdiği desteklerinin yanı sıra sosyalist ülkelere stadyumlar, hastaneler, demiryolları ve diğer altyapıları inşa etmeleri için yardım etmiştir. Bununla birlikte düzenli olarak uzman mühendis, öğretmen ve doktor akışı aracılığıyla ilişkileri güçlendirilmiştir (Aydın H. , 2017; Thompson, 2005).

Yukarıda bahsi geçen süreç, Çin'in başta Sahra Altı Afrika ülkeleri olmak üzere kıta aktörleriyle ikili ilişkilerin geliştirilmesinde kolaylık sağlayacaktır. Çünkü geçmişte belli bir amaç etrafında birleşen, mücadele eden veya birbirlerini destekleyen tarafların günümüzde güven ortamı oluşturmaları ve ikili diyalogları çok boyutlu işbirlikleriyle desteklemeleri daha kolay olacaktır. Ayrıca, Çin'in Afrika ülkeleriyle geçmişte ortak paydada buluşabilmesi neticesinde kültürel faaliyetlerinin bölge ülkelerinde karşılık bulmasını mümkün kılmıştır.

ABD, İngiltere ve Fransa gibi devletlerin en büyük yumuşak güç kaynağı, siyasal-ekonomik ve toplumsal yapılarının sonucu olarak sahip oldukları devlet dışı kurumlardır. Bu ülkelerin aksine sivil toplumun pek gelişim göstermediği ülke olan Çin, bu açığı yalnızca ekonomik araçlarla değil yumuşak gücünün adeta lokomotifi haline gelecek Konfüçyüs Enstitülerini dünyanın her yerinde açarak yapmaya çalışmaktadır (Duran & Yılmaz, 2020, s. 83).

Çin, zengin kültürünü Afrika kıtasının tüm aktörlerinin bulunduğu topraklara ihraç etmekte kararlı bir tutum sergilemektedir. Kültürünün en önemli taşıyıcılarından olan enstitüler, Afrika topraklarında ilk kez 2005 yılında Kenya'nın başkenti Nairobi'de açılırken günümüze kadar üç tane daha yeni enstitü faaliyete geçmiştir. 2020 yılı itibarıyla Sahra Altı Afrika ülkelerinin ağırlıkta olduğu 43 ayrı ülkede 65 Konfüçyüs Enstitüsü bulunmaktadır (Kavas, 2020).

Enstitüler Çince öğretmek, Çince öğretmenlerini eğitmek, Çince dil öğretimi kaynaklarını sağlamak, HSK sınavı (Çince Yeterlilik Testi) ve Çince Öğretmenlerinin Sertifikasyon sınavlarını yapmak, Çin ve diğer ülkeler arasında dil ve kültürel değişim faaliyetlerinin yürütülmesi gibi hizmetler vermektedir. Bunlara ek

olarak genellikle tüm enstitüler hemen hemen aynı içeriği sunarken, bazıları turizm, tıp, öğretmenlik mesleki eğitim gibi belli başlı alanlarda uzmanlaşmıştır (Önal, s. 231).

Çin, iki ana çaba üzerine kurulan bir politikaya odaklanmıştır: Gelecek nesil Afrika liderlerini eğitmek ve kültürler arası tanıtımlar. Çin'in 50'den fazla Afrika ülkesiyle eğitim değişim anlaşmaları bulunmaktadır. Afrikalı öğrenciler Çin'de aldıkları eğitimle Çin kültüründen ve siyasi düşüncelerinden etkilenebilmektedir. Çin'e giden öğrencilerin bazıları başarılı bir öğrenim hayatının ardından ülkelerinin ulusal lideri olduğu düşünüldüğünde bu öğrenci sirkülasyonu Çin yumuşak gücü için büyük önem taşımaktadır. Öte yandan 2003 yılında Çin'de burslu eğitim alan Afrikalı öğrencilerin sayısı bin 600 seviyelerinde iken günümüzde bu sayı 80 binin üzerine çıkmıştır (Deng & Zhang, s. 154; Kavas, 2020).

Çin Afrika kıtasında kültürünün tanıtımı için çeşitli faaliyetler düzenlemiştir. Özellikle son yirmi yılda bölgedeki kültürler arası değişimler yönünden olağanüstü derecede aktif hareket etmiştir. Yüzlerce kez sahne sanatları topluluğu Afrika'ya geziler düzenlemiştir. Çin Ulusal Balesi, Çin Akrobasi Topluluğu, Wuhan Akrobasi Topluluğu, sanatçılar, aktörler, şarkıcılar ve diğer birçok kişi Afrika ülkeleri ziyaret etmiştir. Ayrıca Zimbabve ve Tunus'ta Çin Suluboya Sergisini, Benin'de Çin Sanat ve El Sanatları Sergisi, Güney Afrika'da Çin Çağdaş Yağlı Boya Sergisini gibi yüzlerce farklı kültürel etkinlik ve kültür tanıtım turu düzenlenmiştir (Deng & Zhang, s. 155).

Çin kültürünün Sahra Altı Afrika'ya ihraç edilmesinin ana bileşenlerden ve Çin yumuşak gücünün önemli unsurlarından biri hiç şüphesiz medya araçlarıdır. Çin, "Büyük Dörtlü" olarak bilinen Xinhua Haber Ajansı, CCTV, China Radio International (CRI) ve China Daily'nin Afrika'daki varlıklarını arttırmış ve erişimlerini genişletmiştir. Xinhua, Afrika'da 13 İngilizce, 9 Fransızca ve 2 Portekizce bürosuyla kıtadaki herhangi bir Çin veya Batı haber ajansından daha fazla gelişim göstermiştir. Bir Kanada gazetesinin Afrika muhabiri Geoffrey York'un "Çin'in medya imparatorluğunun merkezi parçası" olarak gördüğü şey Afrika'ya adeta çıkarma yapmıştır (Zhang X. , 2016, s. 11).

Çin "Africa Live ve Talk Africa" gibi yerel Afrika'ya özgü kanalların işletim haklarını alarak birçok içerik üretmektedir. Hem çağdaş hem de tarihsel temalar üzerine düzenli olarak Çin dramalarının yanı sıra parti propagandasından daha fazlasını içeren belgeseller "*Çin Barış Güçleri*" ve "*Afrika ile El Ele Kardeşler*" gibi

başlıklarla yayınlar yapılmıştır. CCTV, yaptığı yayınlarla Çin'i “gerçek bir arkadaş” olarak göstermesinin olumlu geri dönüşleri olduğunu ve bu programların izleyici kazandırdığını doğrulamıştır (Thussu, 2016, s. 36).

Kurlantzick, “Çin sınırlarının dışına baktıkça, tehditten fırsata, tehlikeden hayırsevere kadar dünyanın büyük bir bölümünde imajını değiştirdi.” demiştir (Kurlantzick, 2007, s. 5). Sahra Altı Afrika ülkeleri özelinde Batılı devletlerin karşı propagandalarına rağmen büyük oranda başardığını söylemek mümkündür.

Çin, bir taraftan zengin kültürünü kıta geneliyle daha sık buluşturmaya haliyle yumuşak gücünü artırmaya çalışırken diğer taraftan Batı karşıtı ittifaklar kurmaya çalışmaktadır. Batılı kaynakların Çin'i emperyalist bir planın parçası olarak tasvir ettikleri ve düzenli bir şekilde servis ettikleri tüm şeylerle mücadele etmek için Batı karşı bir medya modeli oluşturmaya azami düzeyde önem vermektedir (Farah & Mosher, 2010, s. 4).

4.2.2. Dış Yardım ve Yatırımlar

Çin, 1950'lerin başından beri Sahra Altı Afrika ile önemli ilişkilere sahip olmuştur. Daha önce bahsedildiği şekliyle sömürgeci güçlere karşı bağımsızlık mücadelesi veren Afrika ülkelerine destek vermesi, Bandung konferansında diğer ulusların içişlerine müdahale etmeme ilkesini açıklaması ve elbette muazzam ekonomik gücü Çin'in 2000'lerde Sahra Altı Afrika ilişkilerini yeniden kurmasına yardımcı olmuştur (Kurlantzick, s. 168).

Çin Devlet Başkanı Jiang Zemin'in 1996 yılındaki Afrika ziyareti sonucunda altı Afrika ülkesiyle 23 ekonomik ve teknik işbirliği imzalanırken bu, Çin-Afrika ilişkilerinin eskisinden daha yoğun diyalogların ve işbirliklerin başlangıcı mahiyetindedir. Ayrıca Çin, her ne kadar geçmişte Angola ve Güney Afrika örneğinde olduğu gibi “yanlış” kurtuluş hareketini desteklemiş olsa da TanZam ya da TAZARA olarak bilinen demiryolunun inşası, Batı Afrika'daki “yalınayak doktorlar”^{*} uygulaması ve tarım uzmanlarının bölgeye katkısı nedeniyle Afrika'da iyi bir şekilde hatırlanmıştır (Alden, 2007, s. 15).

Çin dış politikası 1960'lar ile 1980'lerde büyük oranda ideolojik saikler etrafına şekillenmiştir. Dışa açılım stratejisinin başladığı dönemden günümüze kadar Çin dış

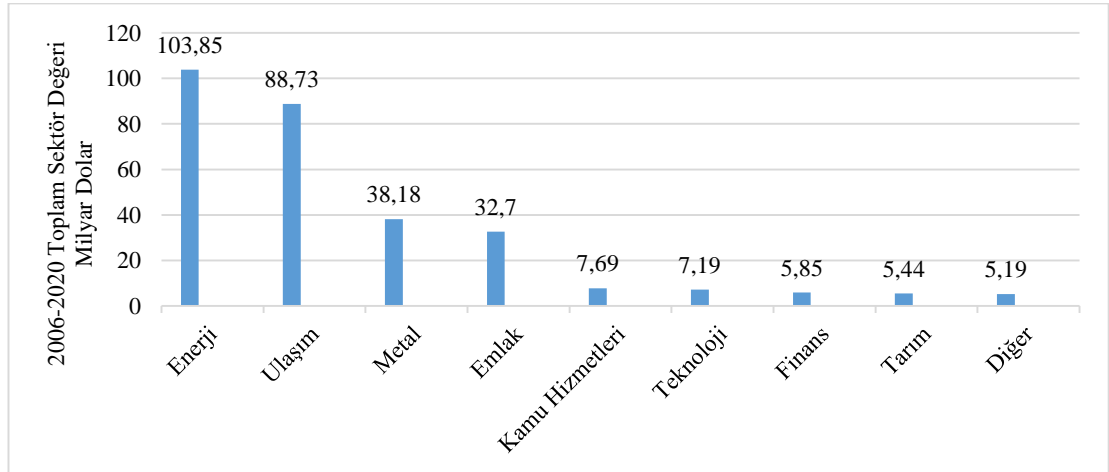
^{*} Mao döneminde kısa süreli tıp eğitimi aldıktan sonra tıbbi personel ve altyapıdan yoksun kırsal bölgelerde çalışmaya başlayan ve köylülere ücretsiz temel sağlık hizmetleri sunan doktorlardır.

politikası “değişken, farklılaştırılmış ve proaktif” bir karaktere bürünmüştür. Bu yönüyle Çin, kültürel etkinliğinin yanı sıra dış yardım ve yatırımlar gibi yumuşak gücün önemli araçlarını yoğun bir biçimde kullanmaktadır (Alpay, 2011, s. 11).

Dış Yatırımlar, 2013 yılı itibariyle Çin, Afrika’ya yönelik doğrudan yatırımları neticesinde kıtanın en büyük hisse senedi yatırımcısı olmuştur. Bu anlamda ABD’yi geride bırakan Çin, 2017 yılından sonra ABD’nin Afrika’dan geri çektiği yatırım kapasitesini geliştirerek büyümeye devam etmiştir. Çin’in Afrika’ya yatırım yapmasının beş nedeni vardır:

- Çin hızla yaşlanan bir toplum olduğundan artık emek primine sahip değil.
- Çin’in GSYİH’si artık düşük maliyetli değil. (Çin’de 11 bin dolar, Sahra Altı Afrika ülkelerinde 1.596 dolar)
- Çin, büyük bir tarım ekonomisinden dünyanın en büyük tarım ithalatçısına dönüşmüştür.
- Çin kendisini dünya fabrikasından dünya tüketici pazarına çevirirken, Afrika’nın Çin’e ihracatı ancak yukarı yönlü üretime yatırım yaparak artabilir.
- Afrika hızla büyüyen bir tüketici pazarı haline gelmiştir (Yu, 2021).

Grafik 7. Çin’in Sahra Altı Afrika Yatırımlarının Sektörel Dağılımı, (2006-2020).

Kaynak: (Mohseni-Cheraghloou, 2021).

Çin, yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere Sahra Altı Afrika’ya yönelik gerçekleştirdiği yatırımların %80’ten fazlasını ulaşım, enerji, metal ve emlak sektörlerine yapmaktadır. Bu veriler Çin’in Afrika ülkelerine yönelik yatırımlarındaki tutumun niteliği ve kapsamı hakkında fikir vermektedir.

Afrika'nın genelinde olduğu gibi burada da Çin'in kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT'ler) Afrika'nın en büyük yatırımcıları durumundadır. Afrika'nın elektrik şebekesi ve enerji altyapısının üçte birinin 2010'dan devletin himayesindeki Çinli şirketler tarafından finanse ve inşa edilmesi bunun en çarpıcı örneğidir. Uzun vadeli stratejik politikaların ışığında atılan bu adımlar enerji, ulaşım ve kaynak sektörlerindeki Çin hâkimiyetinin devam etmesi sonucunu doğurmuştur (Yu, 2021).

Bugün, Kuşak ve Yol Girişimi'nin (BRI) ayrılmaz bir parçası haline gelen Sahra Altı Afrika limanları Avrupa, Doğu Afrika ve Güneydoğu Asya bağlantıları nedeniyle stratejik öneme sahiptir. Bu nedenle aksiyon alan Çinli kuruluşlar, Sahra Altı Afrika limanlarından inşa edilen, işletilen ve planlanan en az 46 mevcut liman projesi tanımlanırken Çin, 11'ini işletme hakkına sahip olmuştur. Liman yatırımları Çin'in bölgede ticari üstünlük kurmasının ana yollarından biri haline gelmiştir. Bu tanımlanan limanlar Çin'in ticari, askeri ve siyasi hedefleriyle uyumluluk göstermektedir (Judd Devermont, Cheatham, & Chiang, 2019, s. 1-2).

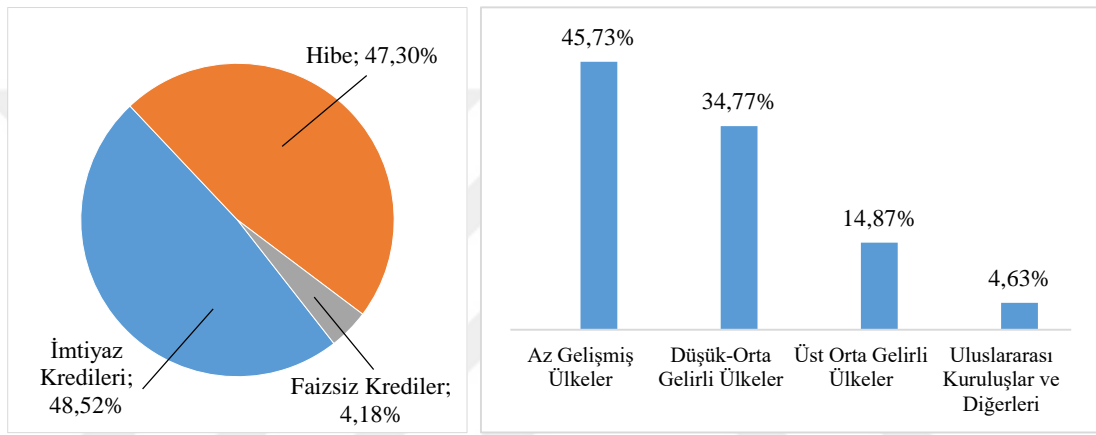
172 Sahra Altı Afrika limanın yaklaşık yüzde 17'sine yatırım yapan Çin, bölgenin en stratejik öneme sahip limanlarına konuşlanmıştır. Öyle ki çatışma dönemlerinde düşmanları engellemenin yanı sıra donanma filosunun önceden yerleşmesine ve yakıt ikmali yapmasına olanak sağlayacak stratejik derinlikler için imkân sağlamaktadır (Judd Devermont, Cheatham, & Chiang, s. 3).

Çin Sahra Altı Afrika ülkelerine yönelik ciddi yatırımlar yaparken bunlara yakın tarihten şu örnekler verilebilmektedir: 2019'da Nijer'de 7 milyar dolarlık petrol boru hattına, 2018'de Nijerya'da 5,8 milyar dolarlık hidroelektrik santrale başlanmıştır. Gine'ye 2018-2020 yılları arasında alüminyum sektöründe 3,6 milyar dolarlık yatırım ve inşaat; yine Nijerya'ya 2020'de 2,8 milyar dolarlık doğalgaz boru hattı projelerine başlanırken 2018'de Kamerun'da 1,3 milyar dolarlık liman projesi faaliyete geçmiştir (Mohseni-Cheraghrou, 2021).

Düşünce kuruluşu RAND Corporation'ın 2018 yılında yaptığı bir araştırmaya göre, Çin'in Sahra Altı Afrika'daki en önemli stratejik ortağı Güney Afrika'dır. Onu Nijerya, Angola, Sudan ve Etiyopya takip etmektedir. Diğer taraftan 2005'ten bu yana Çin'in Sahra Altı Afrika'daki yatırımları 304 milyar doları bulmuştur. Çin, bu miktarın üçte birinden fazlasını 13 farklı ülkeye yatırırken Nijerya 41 milyar dolarla en fazla yatırım alan ülke olmuştur (Shurkin, Noyes, & Adgie, 2021, s. 7).

Covid-19 salgının küresel ticaretteki ağır tahribatının artçı şokların hala etkisini sürdürürken UNCTAD'a göre Çin'in doğrudan yatırımlarında kırılmalar yaşanacaktır. 2020'den beri düşen Çin'in Kemer ve Yol Girişimi ülkelerine yaptığı yatırımlar 2021 yılında da düşmeye devam etmiştir. Ancak 2021-2025 dönemini kapsayan 14. Beş Yıllık Planında hızlı denizaşırı genişlemesine ara veren MOFCOM, Çin'in 2016-2020 döneminde 740 milyar ABD doları olan yatırım bandını %25 düşüşle 550 milyar ABD Dolar seviyesinde (BRI dışı ülkeler dâhil) yatırım yapmayı ve ekonomik genişlemesini sürdürmeyi planlamaktadır (Wang C. N., 2021, s. 15-16).

Grafik 8. Çin Dış Yardımları (2013-2018). **Grafik 9.** Gelir Grubuna Göre DY Alıcıları (2013-2018).

Kaynak: (Xinhua, 2021)

Dış Yardımlar, modern tarihte Afrika ve Çin'in benzer tecrübelerle sahip olması ve iki tarafın da yeni bir uluslararası siyasi ve ekonomik düzenin kurulmasını istemesi Çin ile Afrika arasındaki kapsamlı ilişkilerin geliştirilmesi adına sağlam bir temel oluşturmuştur. Bundan dolayı, Çin'in Afrika'ya yaptığı yardımlar komşu ülkelere sağladığı yardımlardan daha geç başlamasına rağmen derin bir küresel etki yaratmayı başarmıştır (Zhang J. , 2017, s. 97).

Grafik 8 ve Grafik 9'da resmi kalkınma yardımlarının çeşitlerini ve bu yardımların yapıldığı ülkelerin ekonomik seviyeleri gösterilmektedir. Grafik verileri, yapılan yardımların Çin dış politikasının genel amaçlarına hizmet etmesi gerektiği yönündeki beklentiler doğrultusunda hareket edildiğine işaret etmektedir. Çin, az gelişmiş ve düşük orta gelirli ülkelerin olduğu Sahra Altı Afrika'ya önemli yardımlar yaparak bir taraftan kalkınmalarına destek olurken diğer yandan yeni yatırım alanlarının doğmasına zemin hazırlamaktadır.

Çin, Sahra Altı Afrika için ilk büyük yardımını Tanzanya-Zambiya Demiryoluna yapmıştır. 1964 yılında Dünya Bankası'ndan demiryolu inşasında kullanılmak üzere

kredi başvurusunda bulunulmuş ancak reddedilmiştir. Bunu üzerine Çin devreye girerek dış yardımlarının simgelerinden biri haline gelecek olan proje için 406 milyon dolarlık faizsiz kredi vermiştir. 1975'te tamamladığında tek yön hattı 1860,5 kilometre uzunluğuyla Sahra Altı Afrika'nın en uzun demiryolu özelliğini taşımıştır. Bu projeye Çin, Afrikalıların büyük saygısını kazanmıştır (Karadağ, 2015, s. 119; Xinhua, 2010).

Finansman Yardımı, Çin Exim Bankası, Çin Kalkınma Bankası ve Çin Tarımsal Kalkınma Bankası 1994 yılında kurulan üç politika bankalarıdır. Bu bankalar Çin hükümetinin araçları olarak bir planlama dâhilinde tercihli veya hedefli finansman tahsis edilmesine imkân tanımaktadır. Exim Bank ve Kalkınma Bankası, Çin'in dış ekonomi politikasında önemli rol oynamaktadır. Özellikle Exim Bank, Afrika genelinde altyapı için imtiyazlı finansman ve kredi sağlamaktadır (Corkin, 2011, s. 2).

Exim Bank, Sahra Altı Afrika ülkelerinden Angola'ya 2004 ve 2010 yılları arasında toplam 10,5 milyar ABD doları petrol destekli kredi limiti vermiştir. Bu krediler için sık sık borç tuzağı yakıştırmaları yapan Batılı ülkelere hitaben Afrika'daki Çin'i yakından tanıyan siyaset bilimci Deborah Bräutigam, “Çin Afrika'ya tuzak değil, umut getirmektedir.” diyerek karşı çıkmıştır (Corkin, s. 2; Zhengfu, 2018).

Çin başat aktör olarak Afrika'nın en önemli finansman sağlayıcılarından biri haline gelirken, Eximbank kıdemli yöneticisi Zhao Changhui Pekin hükümetinin 2025'e kadar Afrika'ya 1 trilyon ABD Doları tutarında finansman sağlayacağını dile söylemektedir (Shih, 2013).

Tarım ve Sanayi Yardımı, Çin tarımsal işbirliği modelinde 1950'lerden beri, değişimi yavaş olsa da gelişimini sürdürmektedir. Çin'in Sahra Altı Afrika'ya tarımsal kalkınma yardımları 2008 gıda krizinden bu yana hafif bir yükselişe geçmesine rağmen istikrarlı bir şekilde azalmıştır. Ancak son yıllarda yeniden bu yardımların yükselişe geçtiği görülmektedir (Gabas & Tang, 2014, s. 4).

2010'dan 2012'ye kadar Benin, Mozambik, Sudan, Liberya ve Ruanda'nın da dâhil olduğu 17 ülkeye tarımsal üretkenliği artırılması ve yoksulluğun azaltmayı amacıyla tarım merkezleri kurulmuştur. Buna ek olarak 49 tarım projesine destek verilmiş ve 1000'den fazla tarım uzmanı gönderilmiştir (WhitePaper, 2014).

Çin, Fildişi Sahili'nde pirinç verimini artırma, Zanzibar ve Tanzanya'da su ürünleri yetiştiriciliğinin geliştirilmesi konusunda destek vermesi için tarım uzmanları göndermiştir. Sahra Altı Afrika'ya uygun yeni mahsul çeşitleri, teknolojileri ve

ekipmanlarının ortak geliştirilmesi için tarımsal araştırma enstitüleri arasında “10+10” bir işbirliği mekanizması başlatılarak tarımsa kalkınma teşvik edilmiştir. (WhitePaper, 2021).

Çin dış yardımlarının ilk evresinde sanayi alanındaki yardımlar önemli bir yer tutmuştur. 1950’lerden 1970’lere kadar bağımsızlığını yeni kazanan Afrika ülkelerine destek olurken 1980’lerin ortalarından sonra birçok gelişmekte olan ülke sanayide özelleştirmeyi hızlandırmış ve Çin bu alanda yardımlarını kademeli olarak azaltmıştır. Çin, 2009’un sonunda gelişmekte olan ülkelerin tekstil, makine, kimya, metalürji, elektronik, inşaat malzemeleri ve enerji endüstrilerini kapsayan 688 endüstriyel üretim projesi inşa etmesine yardımcı olmuştur. Sahra Altı Afrika ülkelerinden Ruanda ve Kongo’da Cumhuriyeti’ne çimento fabrikaları desteğiyle hem yerel halkların istihdam edilmesini hem de sağlam ekonomik ve sosyal faydanın sağlanmasına katkıda bulunmuştur (WhitePaper, 2011).

Altyapı Yardımı, Çin 2010’dan 2012’ye kadar 156 ekonomik altyapı projesinin inşasına yardım etmiştir. Bu dönemde Çin, 70’in üzerinde ulaşım, 20’in üzerinde enerji ve 60’in üzerinde teknolojik altyapı projesine destek olmuştur. Bunlardan Kenya’da Sika Otoyolu’nun üçüncü bölümünün inşasına desteği, Gana’da Bui Hidroelektrik Santrali’ni anahtar teslim inşası, Togo ve Eritre’de telekomünikasyon projelerine olan desteği katlanarak devam eden yardımlarından bazılarıdır (WhitePaper, 2014).

Çin, 2013’ten 2018’e kadar ise altyapı ve tarıma odaklanarak 423 komple projenin inşasını üstlenmiştir. Bu dönemde yapılan altyapı yardım ve yatırımlarının ana motivasyonunu Kuşak ve Yol işbirliği oluşturmaktadır. Çin, güzergâh çevresindeki tüm katılımcı ülkelere karayolları, demiryolları, limanlar vb. tüm altyapı projelerinde tam destek sağlamaktadır. Ayrıca Çin, “Deniz İpek Yolu” çerçevesinde Moritanya’daki Dostluk Limanı projesi taşıma kapasitesini genişletilmesine yardım etmiştir (WhitePaper, 2021).

Kamu Tesislerinin İnşasına Yardımı, Çin, diğer gelişmekte olan ülkelere olduğu gibi Sahra Altı Afrika ülkelerine de kamu tesisleri inşa etmede yardımcı olarak refah seviyesini yükseltilmesine katkıda bulunmuştur. Senegal’deki Kara Medeniyetler Müzesi, Fildişi Sahili’ndeki Abidjan Kültür Sarayı ve Benin’deki Cotonou Kongre Merkezi gibi kamu tesislerinin bakımına ve yenilenmesine yardım etmiştir. Afrika Birliği’nin tesislerine desteğinin yanı sıra Gine-Bissau gibi birçok ülkeye spor

sahalarının inşasında, onarımında ve modernizasyonunda yardımcı olarak kültürel ve sportif faaliyetleri geliştirmeyi dolayısıyla günlük hayatı daha zengin kılmayı amaçlamaktadır (WhitePaper, 2021).

Tıbbi Destek ve Sağlık Hizmetleri Yardımı, Çin'in dış yardımlarını yönlendirdiği önemli alanlardan biri de tıbbi destek ve sağlık hizmetleridir. Gelişmekte olan ülkelere hastaneler inşa etmesi, ilaç ve tıbbi ekipman sağlaması ve sağlık personeli eğitmesi gibi daha birçok konuda alıcı ülkelerin sağlık alanındaki gelişimlerine yardımcı olmaktadır. Bunlara ek Ebola, sıtma ve diğer önemli hastalıklara karşı hastalık kontrol ve önleme yeteneklerini artırmalarına ve halk sağlığı kapasitelerini geliştirmelerine destek vermektedir (WhitePaper, 2014).

Çin, Afrika'nın halk sağlığı sistemini iyileştirmesine ve 2017'de faaliyete geçen Afrika Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezlerinin (Africa CDC) genel merkezini kurmasına yardımcı olmak için dizi salgın sırasında acil durum komutanlığını, epidemiyolojik analizini ve hastalık kontrolünü desteklemek üzere sağlık uzmanları göndermiştir (WhitePaper, 2021).

Kongo Cumhuriyeti, Ruanda, Zimbabve ve Kamboçya'ya halk sağlığının korunmasında yönelik 50'den fazla tıbbi altyapı projesine yardım sağlamıştır. İçlerinde Afrika'nın da dâhil olduğu deniz aşırı ülkelerdeki 11 milyondan fazla hastanın tedavisinde görevli personeller için mesleki eğitimler ve ücretsiz mobil klinik hizmetleri sunmuştur. Bu coğrafyalara binlerce sağlık çalışanı sevk ederken bunlardan biri görevi başında öldükten sonra ilgili ülke tarafından başkanlık madalyası ve diğer onur ödülleri verilmiştir (WhitePaper, 2021).

Çin, COVID-19 salgını sonrası Sahra Altı Afrika'da yardımlarını sürdürmüştür. Moritanya Büyük Ulusal Hastanesi'ndeki enfeksiyon hastalıkları polikliniği COVID-19 ile mücadelede yerel sağlık birimlerini desteklemesi için programın öncesinde teslim edilmiştir. Diğer taraftan Çin Büyükelçiliği vasıtasıyla Zimbabve'ye binlerce kit, yüz maskesi ve koruyucu yardımı yapsa da en dikkat çekici yardım Çinli iş adamı Jack Ma'nın vakfından gelmiştir. Buna göre Etiyopya'ya 5,4 milyon yüz maskesi, 1 milyondan fazla test kiti, 40.000 koruyucu giysi ve 60.000 set yüz siperi verildiğini açıklanmıştır (WhitePaper, 2021; Soumaré, 2020).

İnsani Yardım, Sahra Altı Afrika ülkeleri 2011 ve 2012'de Afrika Boynuzu ve Sahel gibi bölgeler şiddetli kuraklıklara maruz kalmıştır. 30 milyondan fazla insanın

ciddi bir gıda kıtlığıyla karşı karşıya kaldığı süreçte Çin hükümeti 2011 yılında Etiyopya, Kenya, Cibuti ve Somali gibi Afrika Boynuzu ülkelerine üç kez toplam 440 milyon RMB değerinde acil gıda yardımı yapmıştır. Ardından 2012 yılında Çad, Mali, Nijer ve Sahel'deki diğer ülkelere toplam 70 milyon RMB değerinde acil gıda yardımında bulunmuştur (WhitePaper, 2014).

Çin, BM Covid-19 salgınıyla mücadelede kullanılmak üzere “Küresel İnsani Müdahale Planı”na 50 milyon ABD Doları katkı sağladığını açıklamıştır. Öte yandan Çin, 2019'da tropikal fırtına “Idai Siklonu” yüzünden Güneydoğu Afrika feci şekilde zarar gördüğünde Zimbabve, Mozambik ve Malavi'ye mal şeklinde acil insani yardım sağlarken Mozambik'e bir kurtarma ekibi göndermiştir (WhitePaper, 2021).

4.2.3. Gıda ve Enerji Güvenliği

Çin, tarih boyunca çeşitli dönemlerde kıtlık ile karşı karşıya kalmıştır. Bu kıtlıklar hem Mançurya'dan gelen işgalcilerin 1644'te Ming hanedanına karşı zafer kazanmasını hem de 19. yüzyılında olduğu gibi önce Taiping sonra Boxer ayaklanmalarını tetikleyen nedenlerden biri olmuştur. Bu isyanların ardından Çin'in son imparatorluğu hanedanlığı 1911'de sona ermiştir. Çin'in kıtlıkla son imparatorluğu Büyük İleri Atılım'ın (1958-1962) feci politika başarısızlıklarıyla birlikte gelmiştir. Kuraklık ve sellerin de etkisiyle 30 milyon Çinli açlığa itilirken Çin'de o zamandan beri on yıllardır kıtlık yaşanmamıştır (Brautigam, 2015, s. 42).

Bir Çin deyimine göre (民以食為天) “insanlar, yiyecekleri cennetleri olarak görürler.” Bu söz, Çin'in günümüzde gıda güvenliğine verdiği önemi yansıtmaya açısından önemlidir. Çünkü gıda güvenliği, karmaşık küresel ortam ve Çin-ABD ticaret savaşlarından kaynaklanan tehditler nedeniyle enerji güvenliği kadar ciddi ve eşit derecede öneme sahip bir konu haline gelmiştir (Donnellon-May & Wang, 2021).

Çin'i Afrika kıtasına yönelten faktörlerden biri olan gıda güvenliği hakkında Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, Ocak 2016'da “ciddiyetini koruduğu” şeklindeki sözlerini Nisan 2021'de “gıda güvenliğinin ulusal güvenlik için önemli bir temel olduğu” yönündeki sözleriyle yinelemiştir (Bayram, s. 159; Wufeng, 2016).

Dünyanın en büyük gıda ithalatçısı olan Çin'in dünyadaki ekili toprakların %7'si ile dünya nüfusunun %22'sini doyurmak zorunda kalması, kentleşmenin artmasıyla gıdaya talebin artması ve beslenme alışkanlıklarının değişmesi nedenleriyle hareket

ederek dünyada ekilmemiş ama ekilebilir arazilerin %60'ına sahip olan Afrika'dan toprak kiralama ve satın alma yoluna gitmiştir (Bayram, s. 159).

COVID-19 salgını, sadece sağlık değil ekonomik ve sosyal birçok sorunu beraberinde getirince gıda güvenliği konusunda endişelerin şiddetlenmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu doğrultuda Çin-Afrika ilişkileri son dönemde giderek daha da derinleşmeye farklı alanlarda genişlemeye devam ederken bu alanlardan biri de gıda güvenliğidir. Taraflar Etiyopya'nın Addis Ababa kentindeki Afrika Birliği merkezinde gıda güvenliği ve hasat sonrası tahıl yönetimi alanlarını kapsayan ikili işbirliğini artırmayı amaçlayan bir mutabakat zaptına imza atmıştır (Munene, 2019).

Çin'in Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nden 2.8 milyon ve Zambiya'dan 2 milyon hektar arazi kiraladığı ileri sürülmüştür. Ancak konu hakkında araştırma yapan bölge uzmanı Deborah Brautigam, 1987-2014 döneminde Çin ile Afrika ülkeleri arasında tarım arazisi satın alma ve kiralama işlemlerinde toplamda 60 anlaşmanın yapıldığını ve bunların sadece 38 tanesinin faaliyete geçtiği tespit edilmiştir. Ayrıca milyonlarca hektar arazi bilgisinin abartılı bir rakam olduğunu 2014 yılı sonuna kadar Çinli yatırımcıların Afrika'da yaklaşık 240.000 hektarlık tarım arazisi edindiğini bilgisine ulaşmıştır (Bayram, s. 160; Arsenault, 2015).

Enerji güvenliği üretim ve dağıtım kanalları üzerine muhtemel tehditlerin olmamasının yanı sıra doğal afetlerin vereceği tahribata karşı tedbir alınmasını içermektedir. Bu yüzden enerji güvenliği politikaları yer biliminden tarihe matematikten uluslararası ilişkilere kadar çok geniş bilim dallarına ihtiyaç duyarken bu alanlardan faydalanmak adeta bir zorunluluktur. Kısacası, enerji güvenliği çok boyutlu ve multidisipliner bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır (Akzeybek, 2016, s. 32).

Çin, dünyanın en büyük petrol ithalatçısı olarak enerji güvenliği tartışmalarının odağında petrol ithalatından doğan riskleri nasıl yöneteceği üzerine yapılmıştır. Çin'in enerji güvenliğine yönelik ilk politikası ithalatçıları çeşitlendirmek oluşmuştur. Böylece bir kriz anında hem petrol sıkıntısı olmayacak hem de Çin'i bir devlete ya da bölgeye bağımlı hale getirmeyecektir (Karaca, 2008, s. 88). Çin'in bu kapsamda ilgilendiği Sahra Altı Afrika, ithalatçı ülkeleri çeşitlendirmede önemli bir potansiyeli barındırmaktadır.

Çin enerji güvenliği için üzerinde önemle durduğu bir diğer husus denizlere hâkim olma ihtiyacıdır. Öyle ki Çin, enerjiyi ülkesine deniz yoluyla taşımak

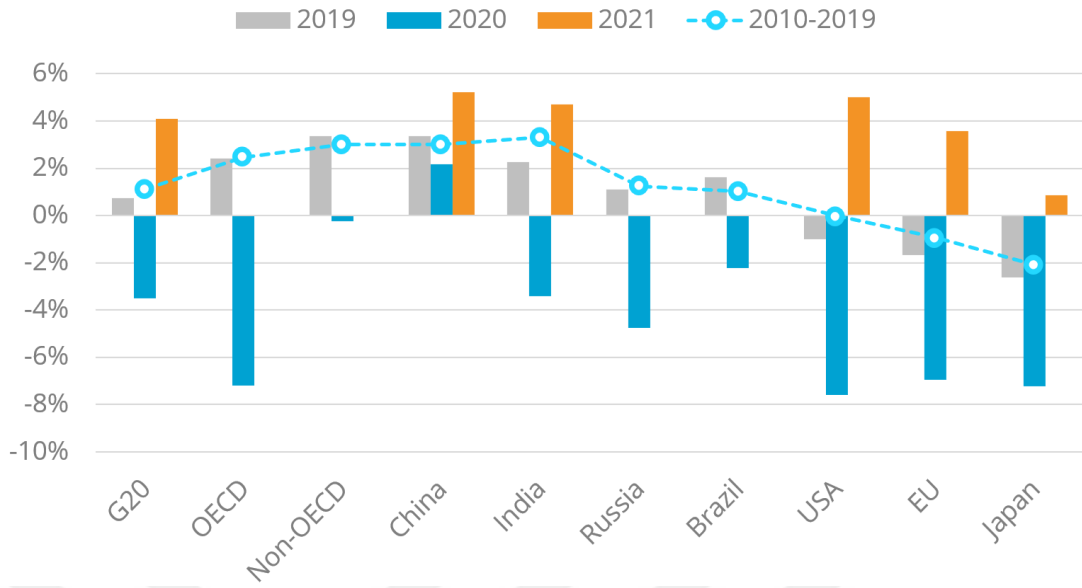
durumunda olduğundan Malakka Boğazı, Süveyş Kanalı ve Babülmendep Boğazı gibi birçok noktadan geçmek zorundadır. Bu nedenle son dönemlerde donanmaya ağırlık vermiş ve donanmasının uluslararası kara sularında daha fazla görünür hale getirmeye gayret etmiştir. Bu doğrultuda Mozambik, Kenya ve Güney Afrika gibi kıta, Mauritius ve Seyşeller gibi ada ülkelerin yer aldığı birçok ülkeyle askeri işbirliği ve destek faaliyetleri gerçekleştirmektedir (Akzeybek, s. 39-40).

Çin, 1963-1993 yılları arasında enerji açısından kendi kendine yeten bir ülke profili çizmiştir. Özellikle 1970'li yılların sonlarından itibaren ekonomi ve sanayide yaşadığı hızlı büyüme kaynaklar açısından yeni ihtiyaçlar doğurmuş ve bu durum Çin'i 1993'te net enerji ithalatçısı bir ülkeye dönüştürmüştür (Özev & İstikbal, s. 15).

2011 yılına gelindiğinde Çin, enerji tüketiminde dünya birincisi olurken bu gelişme üzerine Uluslararası Enerji Ajansı'nın (IEA) öngörülerine göre, önümüzdeki çeyrek yüzyılda Çin, küresel petrol, kömür ve nükleer enerji talebindeki artışın neredeyse yarısını, yeni doğal gaz kullanımının dörtte birinden fazlasını ve yenilenebilir enerji genişlemesinin önemli bir bölümünü oluşturacaktır. Bu durum hem Çin hem de enerji piyasalarındaki tüm aktörler açısından enerji güvenliği sorununu gündeme getirmektedir (Hoeven, 2013).

Çin'in ihtiyaç duyduğu başta petrol olmak üzere kobalt, uranyum ve boksit gibi kaynaklar Sahra Altı Afrika'da bol miktarda bulunurken bazı ülkeler bu açıdan öne çıkmaktadır. Gine, dünya boksit rezervinin yaklaşık dörtte birini, Kongo Demokratik Cumhuriyeti ve Zambiya kobalt rezervlerinin yarısından fazlasına sahiptir. Ayrıca son 10 yılda 5,7 trilyon metreküp doğalgaz çıkarılan Mozambik, 2022 yılından itibaren dünyanın önde gelen sıvılaştırılmış doğalgaz ihracatçısı ülkelerinden biri olması beklenmektedir (Bayram, s. 158; Aktaş, 2017).

Grafik 10. Toplam G20 Enerji Tüketimi Artışı (%/yıl).

Kaynak: (Enerdata, 2021).

Çin, 1993'te net petrol ithalatçısı haline gelince, petrol rezervleri açısından çok ciddi zenginliklerin olduğu Orta Doğu'ya yönelmiştir. Her ne kadar dünya ölçeğinde en büyük petrol ithalatını Suudi Arabistan'dan alsada bu kaynakların dünya ticaretine açıldığı noktaların ABD'nin kontrolünde olmasının getirdiği endişe Batılı ülkelerin girmekten imtina ettiği Nijerya ve Sudan gibi siyasi ve ekonomik riskleri yüksek pazarlara açılmasını teşvik etmiştir (Aktan, 2020; Bayram, 2018).

Grafik 10'da görüldüğü üzere dünyanın en büyük ekonomilerinden Çin, son üç yılda da COVID-19'a rağmen enerji tüketimi düşmeyen nadir ülkelerden biridir. Bununla birlikte üretim noktasında da ciddi bir ivme yakalamıştır. Öyle ki 2019 yılında Çin, dünyanın en büyük hidroelektrik, rüzgâr ve güneş enerjisi üreticisi olmuştur. Yine aynı yıl dünyada açık ara en çok kömür üreten ülke olurken kömürün hacmi dünyadaki kömürün neredeyse yarısıdır. Buna ek olarak dünyada tüketilen enerjinin %17'si kömürden karşılanırken, Çin toplam enerji tüketiminin %58'ini kömürden karşılamaktadır (Enerdata, 2021; BP: 2020 Dünya Enerji Raporu).

Çin enerji ihtiyacının karşılanmasında özellikle Sahra Altı Afrika ülkeleri çok önemli bir yer tutmaktadır. Eylül 2013'te ABD'yi aşarak dünyanın en büyük petrol ithalatçısı olan Çin'in bu özelliği Afrika ile olan ticari ilişkilerinde bir başka itici güç olmuştur. Angola, Afrika'nın en büyük petrol tedarikçilerinden biri olmasının yanı sıra Eylül 2016'da olduğu gibi kimi zaman Çin'in en büyük petrol tedarikçisi olabilmektedir. Ağustos 2021 itibariyle Çin'in en büyük petrol tedarikçisi Suudi

Arabistan olurken OilX'in açıklamasına göre, Çin'in ham petrol ithalatı ortalama 10,25 milyon varil ile temmuz ayına göre yüzde 5'ten fazla artmıştır (Begu, Vasilescu, Stanila, & Clodnitchi, 2018, s. 1-2; DEK, 2021).

Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), Çin'in 2030'ların başında dünyanın en büyük petrol tüketicisi olacağını öngörmektedir. Öyle ki son dönemlerdeki müthiş üretim ve tüketim rakamları bu öngörüğü desteklemektedir. Diğer taraftan Çin'in Sahra Altı Afrika'daki artan etkisi enerji bağımlılığının önemli bir tezahürüdür. Son yirmi yılda bu ülkelerin ABD ve AB ile ticari ilişkilerinin nispeten azalmasının aksine Çin'in ekonomik faaliyetlerinin ivme kazanması sonrası artan etkisi bölge ülkeleriyle siyasi ve askeri işbirliklerine zemin hazırlarken bu durum ABD ve AB için önemli jeo-güvenlik sorunlar oluşturmaktadır (Alessi & Xu, 2015; Mohseni-Cheraghloo, 2021).

Çin açısından gıda ve enerji güvenliği hem hayati hem de stratejik çıkar olarak değerlendirilebilir. Etki alanlarını genişleterek daha fazla kaynağa erişim sağlamaktadır. Bu noktada Afrika ülkeleri büyük öneme sahiptir. Mevcut nüfusu üretim ve tüketim kapasitesi düşünüldüğünde kaynak ihtiyacı artarak devam edecektir. Her geçen yıl daha fazla tüketim yaptığına dair raporlar bunun en net işaretleri olurken gıda ve enerji güvenliği önemini bugün olduğu gibi gelecekte de sürdürecektir.

4.2.4. Çin-Afrika İşbirliği Forumu

Çin'in Afrika kıtasına olan yoğun ilgisinin düşünsel arka planını irdelemek konunun mahiyeti açısından sağlıklı olacaktır. Bu açıdan "Çin'in Büyük Stratejisi" olarak ifade edilen vizyon önem kazanmaktadır. Çin'in büyük stratejisi, askeri yeteneklerle gerçekleştirilecek coğrafi bir genişlemeden ziyade ekonomik ve kültürel açıdan etkisini artırmaya dayanmaktadır. Çin'in modernleşmesi ve dönüşümü açısından önemlidir.

Çin, gelişmekte olan ülkelerin pazarlarından faydalanmak, küresel yönetişimin normlarını dizayn etmek ve etkisini genişletmek amacıyla, Çin'in büyük stratejisinin önemli bir unsuru olarak Afrika'daki yumuşak güç girişimlerini 2000 öncesine göre önemli ölçüde artırmaktadır (Nantulya, 2018).

Çin büyük stratejisinin en önemli amacı kendisini büyük bir güç olarak yeniden kurmaktır. Bu stratejinin üç ayağı bulunmaktadır. Birincisi "orta derecede müreffeh bir toplum" olmak şiarıyla ilk hedef olarak 2021 yılına kadar Çin'in gayrisafi yurt içi hasılasını 12 trilyon dolara çıkarmaktır. Dünya Bankası'nın Aralık 2021 yılı verilerine

göre Çin'in GSYİH'sı 14.723 trilyon dolar olurken hedeflenenin de üzerine çıkıldığı görülmektedir (Nantulya, 2018; World Bank, 2021).

İkincisi, bölgesel ve küresel liderlik arayışından ileri gelmektedir. Çin, 2049'a kadar "dünya çapında bir güç" olmak hedefiyle BM gibi çok taraflı kurumlara katılımını artırmış, alternatif norm ve modelleri teşvik etmiştir. Son olarak, özel ve kamu kuruluşlarının artan yatırımları yoluyla finansal erişimini sınırlarının ötesine taşımayı ve genişletmeyi istemektedir. Çin, "Tek Kuşak, Tek Yol" projesini bu anlayışın merkezine konumlandırırken projenin güzergâhlarından olan Afrika'ya son dönemlerde büyük ilgi göstermektedir. Bu yönüyle Çin-Afrika İşbirliği Forumu, Çin'in büyük stratejisine haliyle yumuşak gücüne olası katkıları bakımından büyük öneme sahiptir (Nantulya, 2018).

1990'ların sonlarında bazı Afrika ülkeleri tarafından Çin ile Afrika arasındaki etkileşimi çok taraflı düzeyde pekiştirmek ve ilerletmek maksadıyla Çin hükümetine FOCAC fikri önerilmiştir. Çin, makamları gelen geniş katılımlı bu isteğe olumlu yanıt vermiş ve 2000 yılında Pekin'de Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nun (FOCAC) kurulmasına giden süreç başlamıştır (Shelton & Paruk, 2008, s. 17).

FOCAC resmi yayınlara göre, Çin ve Afrika ülkelerince toplu istişare ve diyalog için kurulmuş bir platformu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra güney-güney işbirliği kategorisinde değerlendirilen forum, gelişmekte olan ülkeler arasında bir işbirliği mekanizmasıdır. Forum'un iki temel özelliği bulunmaktadır. Birincisi, çok taraflı istişare ve işbirliğini güçlendirmek ve genişletmektir. İkincisi, eşitlik ve karşılıklı faydayı güçlendirmek amacıyla hem siyasi diyalogu hem de ekonomik işbirliğini ticareti teşvik etmektedir (Xinhua, 2006).

Forum, başlangıçta Bakanlar Konferansı olarak bilinmekteydi. Böylece ilk Bakanlık Konferansı'na Devlet Başkanı Jiang Zemin, Danıştay Başbakanı Zho Rongji ve başkan yardımcısı Hu Jintao katılmıştır. Toplantıya Çin ve 44 ülkeden 80'den fazla Bakan ve delegenin yanı sıra 17 uluslararası ve bölgesel kuruluştan temsilciler katılmıştır (Abegunrin & Manyeruke, 2020, s. 39).

Üç yılda bir gerçekleşen FOCAC, Soğuk Savaş döneminde olduğu gibi odak noktası siyaset ve ideoloji değildir. Bu toplantıların ana gündem maddeleri ağırlık olarak ekonomik ve ticari ilişkilerden meydana gelmektedir. Toplantının ardından kabul edilen Pekin Deklarasyonu'nda "*Adil ve hakkaniyetli yeni bir uluslararası*

siyasi ve ekonomik düzenin kurulmasının, uluslararası ilişkilerin demokratikleşmesi ve gelişmekte olan ülkelerin uluslararası karar alma süreçlerine etkin katılımı için vazgeçilmez olduğu’’ vurgulanmıştır (Bayram, s. 169; FOCAC, 2000).

Aralık 2003’te Etiyopya’nın Addis Ababa kentinde gerçekleştirilen ikinci konferansa Çin ve 44 Afrika ülkesinden 70’den fazla bakan katılırken BM Genel Sekreteri temsilcisi de yer almıştır. Bu forumlar, Çin ve Afrika ülkeleri için her zaman ‘‘büyük bir aile’’ buluşması anlamına gelmektedir (Abegunrin & Manyeruke, s. 39).

Kasım 2006’da Pekin’de 48 Afrika ülkesinin katıldığı üçüncü Bakanlar Konferansı’nın ardından Pekin Zirvesi Deklarasyonu açıklanmıştır. Burada Güney-Güney ve Kuzey-Güney vurgusu yinelenirken Birleşmiş Milletler reformundan bahsedilmiştir. Çin’in Tayvan meselesine değinilmiş ‘‘Tek Çin’’ politikasına bağlı kaldıkları ve ‘‘Çin’in barışçıl bir biçimde yeniden birleşmesinden’’ yana olduklarını deklare etmişlerdir (Bayram, s. 171).

Kasım 2009’da Mısır’ın Şarm El-Şeyh şehrinde düzenlenen ve 49 Afrika ülkesinin katıldığı dördüncü toplantıda Çin, Afrika ile ilişkileri güçlendirmeyi amaçlayan ve iyileştirmeye daha fazla odaklanan bazı politika önlemleri açıklamıştır. Başbakan Wen Jiabao, Afrika ülkelerine gelecek üç yıl içinde 10 milyar dolarlık düşük faizli kalkınma kredisi verme, kıta genelinde 100 temiz enerji projesinin inşa etme sözü verirken bu yılki oturumun ‘‘Afrika ile ilişkilerde yeni bir gelişme aşamasını temsil ettiğini’’ söylemiştir (Wines, 2009).

Pekin’de Temmuz 10-12 Temmuz 2012 tarihlerinde gerçekleştirilen beşinci FOCAC toplantısında Çin-Afrika işbirliğini geliştirmenin yollarını özetleyen ve 2013-2015 döneminde uygulanması tasarlanan ‘‘Pekin Eylem Planı’’ kabul edilmiştir. Buna göre Çin, Afrika ülkelerine altyapı, tarım, üretim, küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi için 20 milyar dolarlık kredi sağlayacaktır. Buna ek olarak çeşitli sektörlerde 30.000 personel yetiştirmeyi ve eğitim merkezleri açarak 18.000 öğrenciye hükümet bursu vermeyi üstlenmiştir (Arslan İ. , 2018, s. 132).

FOCAC Bakanlar Konferansı 50 Afrika ülkesinin katılımıyla Aralık 2015’te Güney Afrika’nın Johannesburg kentinde ‘‘Çin-Afrika Birlikte İlerliyor: Ortak Kalkınma için Kazan-Kazan İşbirliği’’ temasıyla altıncı kez düzenlenmiştir. Bu konferansın özelliği 2006 yılındaki Pekin Zirvesi’nin ardından Çin ile Afrika arasındaki ikinci zirve toplantısı olması açısından önemlidir. Johannesburg zirvesi,

dünyanın büyük gelişme, reform ve uyum sürecinin kritik aşamasında olduğu bir dönemde gelişmekte olan ülkeler arasındaki dayanışmayı da güçlendirmiştir (Abegunrin & Manyeruke, s. 42-46).

Eylül 2018’de Pekin’de düzenlenen zirveye 53 Afrika ülkesi ve BM Genel Sekreteri Antonio Guterres katılırken Bakanlar Konferansı toplantısında Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, Afrika’ya 60 milyar dolar yardımda bulunacaklarını söylemiştir. Bu toplantıda platforma üye olan Gambiya, Sao Tome ve Principe ve Burkina Faso Tayvan ile bağlarını koparıp Çin ile diplomatik ilişkiler kurmaya başlamıştır. Böylece Afrika kıtasının 54 ülkesinden sadece “Esvatini” dışarıda kalmıştır (Abegunrin & Manyeruke, s. 46).

Orta ve uzun vadeli hedeflerin gündeme geldiği oturumda Afrika Birliği’nin önündeki 50 yıllık döneminin planlarını içeren “*Afrika Birliği Gündemi 2063*” ve ÇKP’nin 18. Kongresinde ilan edilen “*İki Yüzyıllık Hedefler*”e değinilmiştir. Tüm FOCAC üyeleri, ortak sorumluluğu üstlenen, kazan-kazan işbirliğini sürdüren, ortak güvenliği sağlayan ve ortak bir geleceğe sahip bir Çin-Afrika topluluğu oluşturmayı kabul etmiştir. Kuşak ve Yol’un ortak inşasının Afrika’nın bölgesel entegrasyonun hızlandıracağı görüşünde birleşmişlerdir (Bayram, s. 175; Xinhua, 2018).

Son olarak 29-30 Kasım 2021 tarihlerinde Senegal’in başkenti Dakar’da düzenlenen Çin-Afrika İş Birliği Forumu’nun Sekizinci Bakanlar Konferansı, Çin-Afrika bağlarına yeni bir ivme kazandırırken iki taraf arasındaki işbirliğini derinleştirmiştir. Konferansta sürdürülebilir kalkınmanın ön koşulları olan sağlık, güvenlik, tarımın modernizasyonu, teknik ve mesleki eğitim ve altyapı geliştirme konularına öncelik verilmiştir (Zhaoyuan, 2021).

Şi Cinping, COVID-19 salgınıyla mücadele kapsamında, Çin’in Afrika’ya 1 milyar doz aşı teslim edeceğini açıklamıştır. Bunların 600 milyon dozu bağış olurken 400 milyon dozu Çinli şirketler ve ilgili Afrika ülkeleri tarafından ortak üretileceğini söylemiştir. Ayrıca Çinli şirketlerin gelecek üç yıl içinde kıtaya 10 milyar dolardan az olmamak üzere yatırım yapmaya teşvik edilecektir. Salgının dünya genelindeki birleşik etkilerinin şiddetli yansımalarına rağmen Çin-Afrika işbirliği büyüme ivmesini sürdürmüştür (McAllister & Daly, 2021; Zhaoyuan, 2021).

FOCAC, oluşumun hayata geçtiği 10 Ekim 2000’den 30 Kasım 2021’e kadar kapsamlı bir stratejinin ürünü olarak Afrika kıtasının ihyasına ciddi etkisi olmuştur.

Afrika kıtasının temel sorunlarının olduğu alanlarda kullanılmak üzere yüksek yatırımların ve yardımları yapıldığı görülmektedir. Özellikle sağlık, eğitim ve ulaşım altyapılarının modernizasyonu bölge hakları için büyük önem taşımaktadır. Çin, son 21 yılda Afrikalıların akıllarında büyük yer edinirken kalplerine de girmek için iletişim kanallarını çeşitlendirmeye gayret etmektedir. Bu çerçevede yapılan tüm girişimlerin sonucunda Çin yumuşak gücünün artması kaçınılmaz bir hal almıştır.

4.3. Çin ile Batılı Devletlerin Afrika'ya Yönelik Yaklaşımlarının Karşılaştırılması

Afrika, köle ticaretinden beri Batılı güçlerin sömürgecilik faaliyetlerine sahne olmuştur. Bağımsızlıklar sonradan kazanılmış olsa da Batı etkisini Afrikalıların siyasetinde, dininde, ekonomisinde, teknolojisinde ve daha birçok alanında hissetmek mümkündür. Bu yönüyle Afrikalılar, ekonomik sistem için bir referans ve model olarak Batı'ya yönelirken bunun farkında olan Batı, Afrika'yı kazanılmış bir etki alanı olarak düşünmektedir. Ona göre, Afrika zayıf ve önemli güçlerinden rehberliğe ihtiyaç duymaktadır (Rasoanomenjanahary, 2021, s. 1205-1206).

Sömürgecilik, Batılı tasvirlerde *“sahipsiz bir define adası”* ya da *“kendi kendini yönetmekten aciz, kurtarılmaya muhtaç bir yer”* olarak görülen Afrika'ya ilk olarak *“medenileştirme”* daha sonra *“kalkındırma”* ambalajıyla gidilmiştir. Bu doğrultuda İngiliz tarihçi Paul Johnson, *“Milyonlarca insan, içinde buldukları sefaletten kurtulma umuduna kavuştukları için Batı'ya minnettar olacaktır.”* derken Fransız sömürgeciliğini savunan Ulusal Cephe (FN) partisi lideri Marine Le Pen, *“Sömürgecilik Cezayir'e çok şey kazandırdı. İyi niyetli olan Cezayirliler de bunu kabul ediyor.”* demiştir (Bayram, s. 189-190; AA, 2017).

Çin ile Batılı devletlerin Afrika'ya yönelik yaklaşımlarındaki en temel fark tam da bu noktada belirmektedir. Çin, Batılılar gibi üstünlükçü bir tavır takınmamış ve kendisine *“barbarları dönüştürme/uygarlaştırma”* misyonu yüklememiştir. Bunun yerine mütekabiliyet esasına dayalı gönüllü akültürasyonu* benimsemiştir. Netice itibariyle Çin, Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini ast-üst ilişkisine göre değil egemen devletlerin eşitliği anlayışı üzerine bina etmiştir. Çin'in Afrika'da Batılı devletlere göre daha başarılı olmasının yegâne nedenlerinden biri budur (Bayram, s. 190).

* İki ya da daha çok kültür grubunun etkileşimi (kültür alışverişi) sonucunda kültürlerin belli oranda değişmesidir.

Başkan Şi Ciping 2018'deki FOCAC zirvesinde yaptığı konuşmada “5-hayır” yaklaşımını dile getirmiştir. Bu yaklaşım Çin'in Afrika ile olan ilişkisinde Batı'dan temel farklarını ortaya koyarken resmi müdahale etmeme politikası uygulamasının sistematik bir sonucu ve güncellenmesini yansıtmaktadır. Şi: *“Afrika ülkelerinin kendi ulusal koşullarına uygun kalkınma yolları aramalarına müdahale yok; Afrika ülkelerinin içişlerine müdahale yok; Afrika ülkelerine irademizin dayatılmaması; Afrika'ya yardım için siyasi iplere bağlı kalınmaması ve Afrika ile yatırım ve finansman işbirliğinde bencil siyasi kazanç arayışı yok.”* demiştir (Xinhua, 2018).

Batılı devletler verdikleri yardımlar, hibeler ve kredi sözleşmeleri için bazen Afrika ülkelerine tercih hakkı bırakmadan koşullar öne sürmüştür. Buna örnek olarak devlet şirketlerinin özelleştirilmesine yönelik çaba ve yapısal uyum programları dayatması verilebilir. Yardımı kabul eden ülke, yardımı fon sağlayan veya sağlayanlar tarafından üretilen belirli ürün ve hizmetlere harcamalıdır. Yardımı veren ülke, yardımı alan ülkeye nereye ve nasıl harcama yapacağını söyleyebilme hakkını saklı tutabilir. Son olarak yardım yalnızca bir dizi ekonomik ve siyasi politikayı kabul eden ülkelere verilmektedir (Rasoanomenjanahary, s. 1206).

Çin, Batılı devletler gibi bir takım koşullar öne sürmemiştir. Bunun yerine temaslarda bulunduğu her ülkeye “tarafsızlık” ve “içişlerine karışmama” prensiplerini sürekli ve ısrarla vurgulamıştır. Bu yaklaşım, Çin'in daha cazip bir alternatif olmasını sağlamıştır. Ayrıca FOCAC toplantılarında üzerinde önemle durulan “karşılıklı saygı” ve “kazan-kazan” işbirliği ilkeleri Afrika ile olan bağlarını güçlendirirken yumuşak gücünün artmasında itici faktörlerinden biri olmuştur (Nnajifor, 2019, s. 5; Lahtinen, 2018, s. 20).

Batı'nın Çin tarafından sıklıkla vurgulanan müdahale etmeme ilkesine yönelik temel eleştirisi, bu tutumunun yolsuzluğu teşvik etmesinin yanı sıra yozlaşmış liderlerin desteklenmesine yardımcı olduğu yönündedir. Ancak Batı'nın yaklaşımı yolsuzluğu hiçbir zaman azaltmadığı aksine Kongo'dan Mobutu Sese-Seko, Nijerya'dan Sani Abacha ve Mısır'dan Hüsnü Mübarek örneklerinde olduğu gibi Afrikalı diktatörleri Batılı güçlerin zaman zaman aktif katılımı altında zenginleştirmiştir (Nnajifor, s. 5).

Çin'in Afrika genelinde faaliyetlerini bir ülke veya bölge ile sınırlandırmaması, onu Batılı ülkelerden ayıran bir başka özelliğidir. Örneğin ABD'nin Sahra bölgesi ve Afrika Boynuzu'na; Japonya eski İngiliz sömürgelerine ve Brezilya Portekizce konuşan ülkelere odaklanmıştır. Ancak Çin, Cezayir'den Lesotho'ya Mauritius'tan Togo'ya nerdeyse bütün Afrika kıtasında varlığını hissettirmektedir (Bayram, s. 194).

Çin, Batılı ülkelerin ihmal ettiği önemli bir alanda etkisini sürdürmeye devam etmektedir. Özellikle son 20 yılda büyük ölçekli altyapı yatırımları yapmasına karşılık Batılı ülkeler bu sektörle pek ilgilenmemiştir. Afrika'nın muazzam altyapı açığı göz önüne alındığında Çin'in ve diğer OECD dışı kuruluşların kilit fon sağlayıcılar olarak ortaya çıkması Afrikalılar tarafından umut verici bir gelişme olarak görülmektedir. 26 Kasım 2021 tarihinde yayınlanan "*Yeni Çağda Çin ve Afrika: Eşitlerin Ortaklığı*" başlıklı Beyaz Kitap'ta 2016'dan 2020'ye kadar Afrika'daki altyapı projelerine yapılan toplam yatırımın yaklaşık 200 milyar dolara ulaştı ifade edilmektedir. Ayrıca Çinli şirketler tarafından uygulanan projelerin 2020 yılında Afrika kıtasındaki tüm altyapı projelerinin %31,4'ünü oluşturduğu açıklanmıştır (Rasoanomenjanahary, s. 1206; WhitePaper, 2021).

Afrika'da sömürgeci geçmişe sahip olan Fransa, sömürge sonrasında da bölgede etkin olmaya çalışmıştır. Fransız Kalkınma Ajansı (AFD), gelişmekte olan ülkelere ve Fransa'ya bağlı olan deniz aşırı bölgelerde günlük hayatın kolaylaştırma amacı güden projelere finansal ve teknik açıdan destek vermektedir. Ajansın faaliyetlerinin %50'sini Afrika kıtası oluştururken 2016 yılında yapılan harcama 3.9 milyar avro olmuştur. Fransa bu şekilde geçmişteki sömürge faaliyetlerinin zihinlerde bıraktığı olumsuz algıyı yıkmak istemiştir (Gümrükçüoğlu, 2017).

Fransa'nın Afrika'ya yumuşak güç uygulamaları kazandıran değil kazanan bir profil çizmektedir. Mali'de Manantali hidroelektrik barajında olduğu gibi proje bazlı finansman sağlamada dâhil birçok faaliyeti bulunan Fransa bunun karşılığında istediği zaman operasyona hazır bir üs bulundurmaktadır. Ancak Fransa'nın çabaları genel anlamda karşılık bulmadığı araştırmalar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Öyle ki, "Africaleads 2021" isimli kamuoyu araştırmasında Fransa'nın kıtadaki imajının her geçen yıl zarar gördüğü "faydalı partner" sıralamasında %76 ile Çin'in bulunduğu Fransa'nın %17 ile yedinci sırada olduğu ortaya çıkmıştır (Gümrükçüoğlu, 2017; Arslan F. E., 2021).

ABD'nin Afrika kıtasındaki faaliyetlerin merkezinde olan Afrika Komutanlığı (AFRICOM), ABD'nin hem güvenlik hem de stratejik açıdan bölgeye verdiği önemi yansıtmaktadır. AFRICOM, çatışma bölgelerinde istikrarı sağlama, güçlü stratejik ilişkileri teşvik etme ve askeri işbirliğini teşvik etme gibi faaliyetleri bulursa da belki de daha önemli işlevi bünyesinde Amerikan Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) ve diğer bazı kurum ve kuruluşların temsilciliklerini barındırması olmuştur. Bu yönüyle AFRICOM, hem askeri gücün önemli bir unsuru hem de refah ve kalkınma çalışmalarının merkez üssü olmuştur (Sarı, 2012, s. 112-113).

ABD'nin Afrika politikası Soğuk Savaş sonrasında çevrelemeden genişlemeye geçiş yaparken Afrika'ya ilgisinin temelinde, hegemonik statüsünü sürdürme isteği yatmaktadır. Afrika'nın çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan Boko Haram, eş-Şebâb, Mağrib el-Kâidesi ve Anti-Balaka gibi terör örgütlerle mücadele eden ABD, daha çok terörle mücadele stratejisini gündemde tutmaktaydı. Joe Biden'ın göreve gelmesi sonrası ABD'nin Afrika politikası yeniden şekillenmiştir. Buna göre yeni strateji, Çin'in kıtadaki nüfuzunu engellemek, Afrika ülkeleriyle ticareti ve yatırımı karşılıklı çıkarlar etrafında artırmak ve ABD'nin bozulan imajını düzeltmek şeklindedir (Özel & Şahin, 2020, s. 509; Yücel, 2018; Bekar, 2021, s. 317).

Avrupa Birliği'nin (AB) Afrika'ya yaklaşımı daha çok "ortaklık antlaşmaları" kapsamında her ülkeye ayrı ayrı koşullar ve ölçütler içeren bir ticari ve ekonomik antlaşmalar üzerinden değerlendirilmektedir. Bu durum, Afrika devletlerinin AB'ye karşı ortak bir tutum geliştirmesini engellemektedir. Diğer taraftan AB, kalkınma yardımı isteyen ülkelerin demokratik yönetim, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı gibi unsurları içeren koşullar öne sürmüştür (Bekar, s. 318).

Batılı aktörlerin aksine Çin, bölgeye ne güvenlik odaklı bakmış ne bir takım koşullar öne sürmüş ne de sömürgeci geçmişini unutturmak istemiştir. Çin'in bagajında sömürgecilik olmaması onu diğer ülkelere ayırmaktadır. Çin, Afrika kıtasında her ne kadar Sahra Altı Afrika ülkelerine yoğunlaşmış olsa da Batılı ülkeler gibi sadece belli bir bölgeye ya da ülkeye odaklanmamış Afrika'nın tüm ülkelerine gitmiştir. Yatım, yardım ve finansman açısından Afrika'nın en önemli stratejik ortaklarından biri haline gelmiştir. Bu yönüyle diğer ülkelere daha başarılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

4.4. Afrika Devletlerinde Çin Algısı

Geleneksel olarak, Çin'in Afrika'daki varlığı bir kalkınma ortağı, bir ekonomik rakip ve bir sömürgeci şeklindeki üç düşünce hattı üzerinden okunmaktadır. Afrika kıtasının istisnasız en önemli aktörlerinden biri haline gelen Çin'in bir tehdit mi yoksa bir fırsat mı temsil ettiği konusunda ‘Ejderha Avcıları’ ve ‘Panda Kucaklayıcıları’ şeklinde tasvirlerle gerçekleştirilen tartışmalar her iki görüş için de geçerli birçok argüman sunmaktadır (Chan M. M., 2018, s. 1).

Çin-Afrika ilişkilerine yönelik yapılan yorumlarda Batı tarafından olumsuz ve sert bir bakış açısının geliştirildiği görülürken hem Çinliler hem de bazı Afrikalılar bu konuyu en önemli gündem maddelerinden biri haline getirmiştir. Çin, Batı açısından Afrika'ya bir tehdit olarak görülmektedir. Buna karşılık eski Güney Afrika Devlet Başkanı Thabo Mbeki, Batı'nın bir ‘Çin fobisi’ olduğunu ifade etmiştir. Afrika kıtasına yönelik çalışmalarıyla bilinen Brautigam gibi uzmanlara göre, Afrika'da Çin'in bölgedeki varlığına yönelik yapılan anketler ve medya raporları ‘genellikle’ gerçeği saptırmaktadır (Mlambo, Kushamba, & Simawu, 2016, s. 257).

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisinin bölgelerinde faaliyetlerini artırması genel olarak Afrika ülkelerince memnuniyetle karşılanmaktadır. Çünkü artan ticaret, yardım, yatırım, eğitim, mesleki eğitim ve borç indirimi gibi ciddi eksikliklerinin bulunduğu alanlara önemli faydalar sağlamıştır. Diğer yandan, Afrika'daki kamuoyu yoklamaları, Çin'in dünyanın herhangi bir yerindeki en olumlu algılarını göstermektedir (Shambaugh, 2013, s. 90).

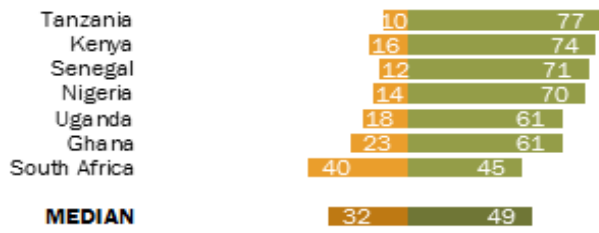
Çin diplomasisi, dış politikasının omuzlarında taşınan ‘yüksek güven düzeyini ortaya çıkarma’, Afrika'daki seçkinlere ve karar vericilere ulaşma amaçlarına sahiptir. Ayrıca ekonomik ilişkilerde ‘kazan-kazan’ vurgusu yapılırken bu politikaya azami önem verilmiştir. Bu yaklaşımlarla Afrika ülkelerinin akıllarını ve kalplerini kazanmak en nihayetinde iyi bir imaj oluşturmanın ilk adımları atılmıştır (Lahtinen, s. 36).

Çin-Afrika ilişkilerinde ekonomik ve siyasi gelişmelerin son yıllarda önemli oranda artmasına, bununla ilgili çok sayıda araştırma sonucu olmasına rağmen nispeten az sayıda çalışma yapılmıştır. Yapılan az sayıda çalışmanın da daha çok halkın algısını ölçmeye yönelik olduğu görülmektedir. 2010 yılında yapılan bir Afrobarometer raporuna göre, hızla büyüyen Çin-Afrika bağlantıları ve bunların

altında yatan belirleyicileri üzerine Afrika algılarının sistematik analizlerinin sınırlı olduğu yönünde bir sonuç ortaya çıkmıştır (Maweu, 2016, s. 123).

Kenya Cumhurbaşkanı Uhuru Kenyatta, selefi Mwai Kibaki tarafından Kenya'nın 2030 vizyonuna ulaşma girişimlerine yönelik başlatılan "Doğuya Bak" politikasını mükemmelleştirme yoluna gitmiştir. Bu doğrultuda Çin ile ikili ilişkiler karşılıklı yarar doğrultusunda ilerletilmiştir. Çin, demiryolundan sağlık sektöründeki projelere kadar birçok sektörün dâhil olduğu "güzellikler çantası" sunmuştur. Yapılan araştırmada Çin'in Kenyalı siyasi liderlerine zorlama olmadan Çin-Afrika ilişkilerinden istediklerini elde etmek için çekme kapasitesiyle ilgili olduğu ve belirli bir model getirmeden sağladığı desteğin "taahhütsüz" politikasından kaynaklandığı ve böyle algılandığı görülmektedir (Maweu, s. 125).

Grafik 11. Çin'in Sahra Altı Afrika ülkelerindeki Olumlu Algısı, (2014).

Source: Spring 2014 Global Attitudes survey. Q15b.

PEW RESEARCH CENTER

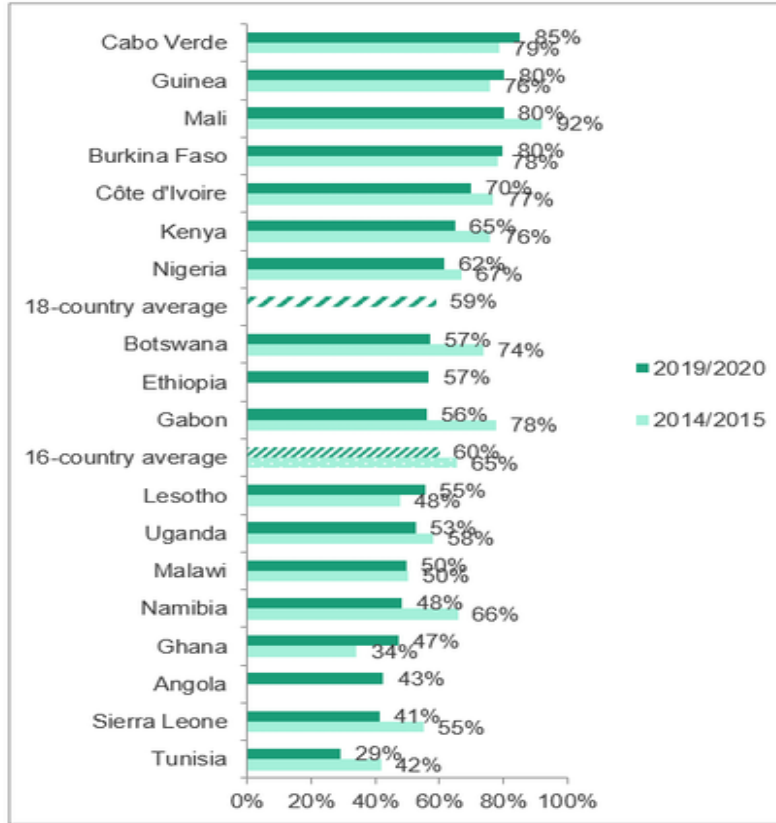
Kaynak: (Pew Research Center, 2014a).

Pew Küresel Araştırmalar Merkezi'nin 2014 yılında yaptığı kamuoyu araştırmasında, ankete katılan Sahra Altı Afrika ülkelerinde çoğunlukla olumlu eleştiriler almaktadır. Ancak Güney Afrikalıların Çin'e bakışı diğer ülkelerden nispeten farklı olmakla birlikte yakın bir şekilde bölünmüştür (%45 olumlu, %40 olumsuz). Çin'in büyüyen ekonomik gücü, ankete katılan ülkeler tarafından iyi bir şey olarak görülmektedir. Araştırmanın küresel boyutunda ise ankete katılanlar Çin'in kaydettiği ilerlemenin kendi ülkeleri için de iyi olduğunu söylemektedir 43 ülkeden %53'ü iyi olduğuna inanırken, Sadece %27'si bunun kötü bir şey olduğunu söylemektedir. Ayrıca araştırmada, Afrikalılar Çin'in ekonomik büyümesini benimsemeye devam etmektedir. Çin, son yıllarda bölgeye yoğun bir şekilde yatırım yaparken Kenya, Uganda, Senegal, Nijerya ve Tanzania'nın üçte ikisi veya daha fazlası, Ganalıların yaklaşık yarısı gibi Çin'in ekonomik etkisini olumlu terimlerle

tanımlıyor. Bir kez daha Güney Afrikalılar, Çin hakkında bölgedeki diğerlerine göre daha bölünmüş görüşler ifade etmektedir (Pew Research Center, 2014a).

15 Nisan-15 Ağustos 2014 tarihlerinde Daily Nation (Kenya), Vanguard ve Punch (Nijerya) ve Times (Times Live) (Güney Afrika) olmak üzere üç Afrika ülkesinin medya içeriğinden faydalanılarak yapılan bir kamuoyu araştırmasında, sonuçlar “algı” açısından şaşırtıcıdır. Öyle ki Çin’in yardımları, yumuşak gücünün önemli sermayelerinden olan özel ekonomik bölgeler ve diğer tüm destekleri bu araştırmaya göre yumuşak güçten çok sert güç düzleminde algılandığı yönündedir. Araştırma bulguları, Çin’in Afrika halkı tarafından olumlu algılandığını gösteren bir dizi algı/tutum davranış araştırmasına aykırı bir tablo ortaya çıkarmaktadır (Wekesa, 2016, s. 142-147).

Grafik 12. Çin’in Algılanan Olumlu Etkisi, (2014-2020).

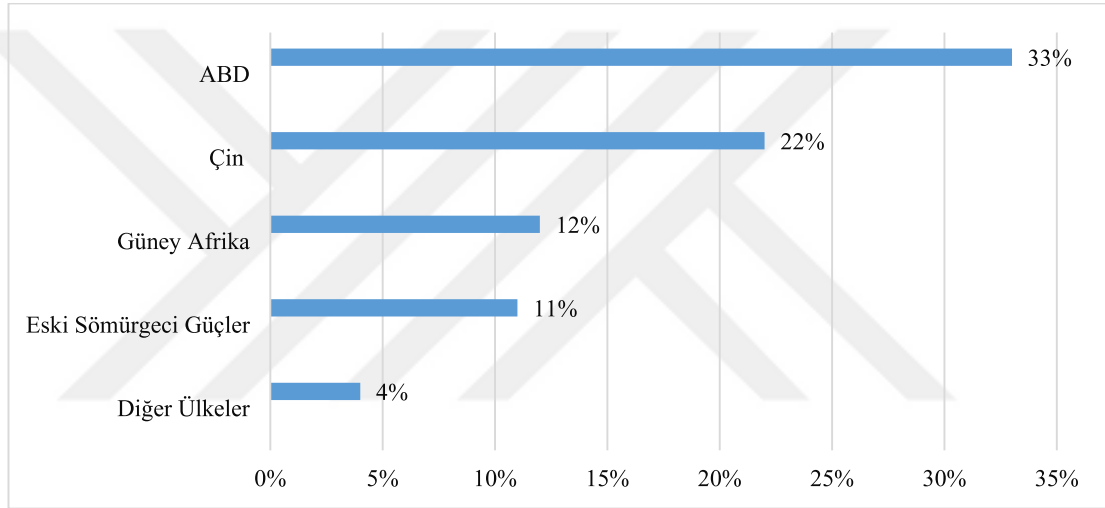

Ankete katılanlara şu soru soruldu: Çin'in ülkeniz üzerindeki ekonomik ve siyasi etkisinin çoğunlukla olumlu, çoğunlukla olumsuz olduğunu düşünüyor musunuz veya söyleyecek kadar şey duymadınız mı? (% "biraz olumlu" veya "çok olumlu" diyenler).

Kaynak: (Afrobarometer, 2020, s.7).

Afrobarometer, yaptığı son araştırmalarda Çin'in Afrika üzerindeki yardımı ve etkisi konusunda olumlu görüşlerin hala çoğunlukta olduğunu (10 Afrikalıdan 6'sı) ancak bu oranın son beş yılda düşüş yaşadığını kaydetmiştir. Buna göre (her iki turda da ankete katılan 16 ülkede % 65'ten % 60'a). Gabon (-22 puan), Namibya (-18 puan), Botswana (-17 puan), Sierra Leone (-14 puan) ve Tunus'ta (-13 puan) keskin düşüşler de dâhil olmak üzere dokuz ülke düşüş gözlenmiştir. Çin nüfuzunu olumlu gören vatandaşların oranında sadece dört ülke önemli artışlar göstermekte: Gana (+13 puan), Lesotho (+7 puan), Cabo Verde (Yeşil Burun Adaları) +6 puan ve Gine (+4 puan) şeklinde oluşmuştur (Afrobarometer, 2021).

Grafik 13. Kalkınma İçin En İyi Model, (2019-2020).

Kaynak: (Afrobarometer, 2021, s. 3).

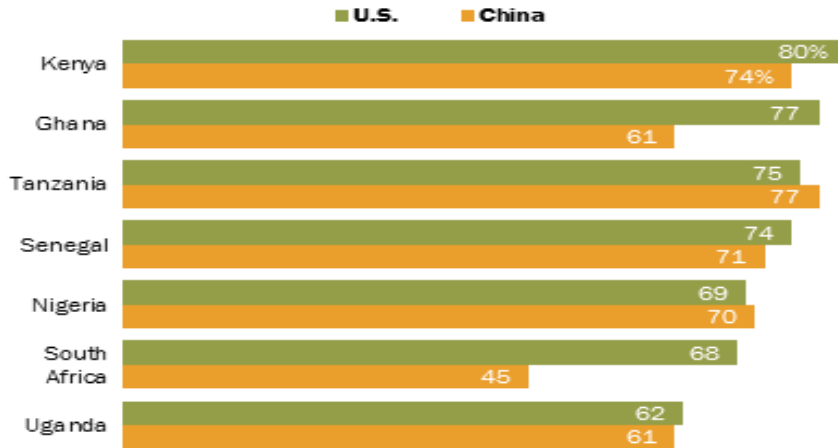
Afrikalıların Çin'e yönelik görüşleri büyük ölçüde olumlu olmasına karşın Çin ekonomi ülkelerinde ne kadar etkili olduğuna dair görüşte büyük düşüş yaşanmıştır. Ortalama olarak, 34 ülkede, %59'u Çin'in ülkelerindeki ekonomik faaliyetlerinin ekonomileri üzerinde "bir miktar" veya "çok" etkisi olduğunu söylemektedir. Ancak son beş yılda, 2014/2015 ve 2019/2021 döneminde ankete katılan 30 ülkede %71'den %59'a, önceki beş yılda %71'den büyük bir düşüşü yansıtmaktadır. Sierra Leone'de en büyük düşüşler (-37 puan), Zimbabve (-29 puan), Botswana (-24 puan), Malavi (-21 puan), Nijer (-21 puan) ve Mali (-20 puan) bu 30 ülkenin 24'ünde Çin'in ekonomik faaliyetlerinin etkilerine ilişkin algılamalar da dâhil olmak üzere azalmıştır. Sadece Fas ve Mauritius, Çin'in algılanan ekonomik etkisinde önemli artışlar kaydedilmiştir (Afrobarometer, s. 11).

Buna karşılık Çin'in ülkelerindeki ekonomik faaliyetlerini etkili gören Afrikalılar, Fas (%80), Cabo Verde (%77), Mauritius (%75), Benin (%73), Gabon (%73), Kenya (%72), Kamerun (%72), Sudan (%71) ve Mali'de (%70) hala üçte ikisini aşmaktadır. Ancak vatandaşların yarısından azı Etiyopya (%47), Uganda (%44), Zimbabve (%39), Malavi (%38) ve Sierra Leone'de (%21) aynı şekilde düşünmektedir (Afrobarometer, s. 11-12).

Afrobarometer, son yaptığı araştırmalardan biri de ekonomik model ile ilgilidir. Afrikalılara kendi ülkelerinin gelecekteki gelişimi adına en iyi modeli hangi tarafın sağladığı sorulmuştur. Grafik 13'te gösterilen verilerde, 34 ülkede içinden 23'ü büyük boşluklar dâhil olmak üzere ABD'yi ekonomik model olarak seçmiştir. İkinci sırada yer alan Çin ise 34 ülkenin beşinde ABD'yi geçiyor. Bunlar; Benin, Mali, Burkina Faso, Nijer ve Botsvana'dır (Afrobarometer, 2021, s. 3).

Uganda, Çin'in Afrika'daki rolü şu ana kadar karışık algılamalara sahne olmuştur. Bu karmaşık ve değişken bakış açılarına Batı müdahalesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Şayet Batılı güçlerin bölgede Çin hakkında olumsuz bir algı oluşturmak için faaliyet gösterdiğini ve Çin'in bunlarla mücadele etmek amacıyla medya yatırım ve çalışmaları yaptığını unutmamak gerekir.

Grafik 14. ABD ve Çin'in Afrikalılardaki Olumlu Algısı, (2014).

Source: Spring 2014 Global Attitudes survey.

PEW RESEARCH CENTER

Kaynak: (Pew Research Center, 2014b).

Pew Küresel Araştırmalar Merkezi'nin 2014'te yaptığı bir başka kamuoyu araştırmasında anket yapılan yedi Sahra Altı Afrika ülkesi arasında, her ülkeden en az altısı ABD hakkında olumlu bir görüşe sahip olduklarını söylemiştir. Bunların yaklaşık

dörtte üçü Kenya, Gana, Tanzanya ve Senegal’de dâhil büyük çoğunluk da Çin’i olumlu değerlendirmiştir. Tek istisna Güney Afrika-ABD için %68 ile karşılaştırıldığında, sadece %45’i Çin hakkında olumlu bir görüş ifade etmiştir. ABD veya Çin’in güçlü bağlara sahip olmak için daha önemli olduğu sorulduğunda, birçok ülke ABD ile iyi bir ilişkiden yana olmak ile her iki güçle ortaklığın daha önemli olduğunu gönüllü olarak yapmak arasında bölünmüştür. ABD’ye açık bir şekilde meyilli olanlar (%52) Ugandalılar olurken, Çin ile ilişkilere en çok değer verenler Nijeryalılar (%37) olmuştur (Pew Research Center, 2014b).

4.5. Sahra Altı Afrika’da Akılları ve Kalpleri Kazanmak

Çin, son kırk yılda yakaladığı ekonomik büyüme hızıyla artık “üst orta gelirli” bir ülke olan eşsiz bir ekonomik büyüme örneğidir. Muazzam ekonomik gelişimi kaynaklar yönünden yeni ihtiyaçlar doğurmuştur. Çin, bu doğrultuda rotasını Afrika kıtasına özellikle kaynak zengini Sahra Altı Afrika ülkelerine çevirerek adeta nadasa bıraktığı Afrika ile olan ilişkilerini yeniden filizlendirmiştir. 2000 yılının sonlarında kurulan Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC), Çin’i kıtanın en büyük stratejik ortağı yapmıştır. Çin ve Afrika ikili ticaretleri Ocak-Eylül 2021 döneminde yıllık %38,2 artarak 185,2 milyar dolar, dış yatırımlar ise yıllık %9,9 artışla 2,59 milyar ABD dolarına ulaşmıştır (Xinhua, 2021).

Afrika kıtası genelinde artan yardım ve yatırımları her ne kadar önemli olsa da Çin’in bölgede etkinliğinin artması adına yeterli değildir. Bu noktada devreye, söz konusu bölge ülkelerinin kendisi gibi düşünmesi, aynı politikaları benimsemesi ve birlikte hareket edebilmesini ve nihayetinde Afrika’daki varlığını belirginleştirmesini sağlayacak “yumuşak güç” girmektedir. Çin, yumuşak güç enstrümanlarının her birini kullanmaya gayret ederken en çok ön plana çıkanlar; Konfüçyüs Enstitüleri, yardımlar ve başta CCTV olmak üzere çeşitli medya unsurlarıdır. Bölgede kendisine karşı oluşan/oluşturulan olumsuz algıyla mücadele etmeye ve kültür alışverişiyle taraflar arasındaki bağları güçlendirmeye çalışmaktadır. Çin, Sahra Altı Afrika’da yumuşak gücünü artırmak suretiyle akılları ve kalpleri kazanmayı planlamaktadır.

Çin’in Afrika’daki angajmanına son yıllarda hem yerel hem de uluslararası kurum ve kuruluşlar artan düzeyde incelemeler yapmaktadır. Çin-Afrika ilişkileri çoğunlukla resmi kanallar aracılığıyla yapıldığından liderlerin söyledikleri baz alınmıştır. Ancak sıradan insanların algıları da bir o kadar önemlidir. Yapılan kamuoyu

araştırmaları gösteriyor ki, Çin'in kıtaya katılımı hem etkisi hem de katkıları açısından çoğunluk tarafından olumlu görülmektedir. Eski Senegal Devlet Başkanı Abdoulaye Wade bir makalesinde ‘‘Modernleşmek için kendi savaşlarını vermiş olan Çin, Afrika'daki kalkınmanın kişisel aciliyeti konusunda birçok Batılı ülkeden çok daha fazla duyguya sahip’’ diye yazmıştır (Albert, 2017).

Çin'den Afrika'ya gelen Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) 49.1 milyar dolara ulaşmıştır. Nijerya, son yıllardaki kırılğan ekonomisine rağmen Çin'in Afrika'daki en önemli yatırım destinasyonlarından biri olmaya devam etmektedir. Çin'in Afrika'daki en büyük ticaret ortağı Nijerya'da kamuoyu araştırması yapan bir grup, farklı sektörlerden 673 kişinin dönüş sağladığı anketler yapmıştır. En st sıralarda yer alan algılar Çin'den gelen DYY olurken Nijerya'daki altyapı inşaat projelerine dikkat çekilmiştir. Çin'e karşı olumlu bir imajın olmasının sebebi modern ulaşım, yollar, limanlar ve benzeri alanlardaki bu altyapı yatırımlarıdır (Imanche, Ze, Ayom, & Dalibi, 2021, s. 1163).

Afrikalılar Çin'i ekonomik kalkınmasının itici güçlerinden iyi bir mtfevik olarak görürken diğer taraftan ülkelerine çalışmaya gelen Çinli göçmenlerin bölgedeki tutum ve davranışlarından bir o kadar rahatsızdır. Uzmanlara göre Afrika'da ikamet eden Çinli göçmenler Lesoto, Zimbabwe ve Zambiya'da genellikle olumsuz görülmektedir. Kimi ülkelerde Çinlilerin özellikle inşaat sektöründe yerel işler aldığına dair bir algı oluşmuştur. Bununla birlikte bazı Çinlilerin hem sosyal hem de iş hayatında dışlayıcı davranışlar sergiledikleri söylenirken bu durum Çin imajına zarar vermektedir (Li & Musiitwa Esq, 2020).

Sekiz Sahra Altı Afrika lkesinde (Botsvana, Gana, Kenya, Madagaskar, Namibya, Tanzanya, Güney Afrika ve Zimbabwe) yapılan bir kamuoyu araştırmasına göre, Afrikalıların sevgiden şüpheye kadar çeşitli algılamalara sahip olduğu Çin'i bir taraftan ülkenin kalkınmasına önemli ölçüde yardımcı olan bir iş ortağı, yatırımcı ve bağışçı olarak görülmektedir. Diğer taraftan Afrika'da fırsatçı yırtıcı davranışlarının olduğu ve şikyetlerin arttığı, yerel iş ortamına ve çevreye zarar veren istihdamı baltalayan eski Batılı sömürge faaliyetlerine benzetilmiştir (Nassanga & Makara, 2016, s. 25).

Yukarıdaki çalışmanın yapılmasından daha önce Herman Wasserman'ın Güney Afrika'da yaptığı bir araştırmada ona göre, Çin'in varlığının sömürücü, yırtıcı ya da

hayırsever bir kalkınma ortağı olarak keskin iki terimle açıklamak doğru değildir. Wasserman, Çin'e ne olumlu ne de olumsuz ancak ihtiyatlı bir şekilde iyimser olan daha dengeli bir bakış açısını yansıttığı sonucuna varmıştır. Bu yönüyle aslında algılamalar üzerinde genel bir dengenin olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Nassanga & Makara, s. 24-25).

Çin algısı kimi zaman hükümet ve halk arasında farklı olabilmektedir. Bunun en bariz örneği Moritanya'dır. Milliyetçi eğilimlerin güçlü olduğu ülkede 25 yıl geçerli olacak bir anlaşmanın görüşüldüğü sırada bazı milletvekilleri Çin'in "*Moritanya karasularında bir devlet kurmaya*" çalıştığını ileri sürerek toplumsal bir tepkinin fitilini ateşlemiştir. Ancak tüm tepkilere rağmen anlaşma yürürlüğe girmiş ve Çin-Moritanya ilişkileri sekteye uğramamıştır. Benzer bir tablo da Zambiya'da ortaya çıkmıştır. Çinli firmaların işlettiği bir madende ölümler meydana gelince Çin karşıtı protestolar düzenlenmiştir. Çin karşıtlarının adeta sembol ismi haline gelen ve İngiliz sömürgeciliğine övgüler dizen Michel Sata, iktidara geldiklerinde Çin yerine Tayvan ile ilişki kurmayı vaat etmiştir. Bunun üzerine Çin, Sata'nın seçimleri kazanması halinde ilişkileri kesileceğini söyleyince rakibi Levy Mwanawasa kazanmış ve ilişkiler kopma noktasından daha da gelişerek çıkmıştır (Bayram, 2018, s. 209-210).

Kamuoyu araştırmalarının sonuçlarına göre Çin'e yönelik olumlu algının son beş yılda düşüşte olduğu gerçeğinden hareketle COVID-19 salgınının Çin algısına olumsuz anlamda pik etkisi yarattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Öyle ki, Afrikalılar COVID-19 salgını için onları suçlarken Mart ve Nisan 2020'de viral olan videolarda Çinli yetkililerin Afrikalıları Guangzhou'daki evlerinden virüs yaydıkları gerekçesiyle zorla çıkardıklarını gösteren videolar adeta infiale neden olmuştur. Bunun üzerine Çin, "maske diplomasisi" ile kıtaya aşı, tıbbi ekipman ve personel desteği vermiş ve zaten düşüşte olan imajını geliştirmeye çalışmıştır. Nihayetinde bu çabaları işe yaramış ve Çin'e karşı pozitif düşünce yükselişe geçmiştir (Dinko, 2021).

Senegal'in Dakar kentinde 29-30 Kasım 2021 tarihinde düzenlenen Çin-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC), sonuçları itibariyle halen tartışılmaktadır. Pekin'in önümüzdeki üç yıl için finansmanını önceki zirvede 60 milyar dolardan %33'lük bir düşüşle 40 milyar dolara indirmesi birçok uzman tarafından Çin'in kıta ile ilişkisinin değiştiğinin bir işareti olarak algılanmıştır (Gbadamosi, 2021). Bu algıların aksine forumda, Dakar Eylem Planı (2022-2024); Çin-Afrika İşbirliği Vizyonu 2035; Çin-

Afrika İklim Değişikliği Deklarasyonu ve FOCAC Sekizinci Bakanlar Konferansı Deklarasyonu olmak üzere dört kilit karar kabul etmiştir (Thomas, 2021).

Çin'in Afrika'ya sağladığı finansman her ne kadar miktar olarak düşmüş olsa da forumda kabul edilen anlaşmalar incelendiğinde aksine genişletilip derinleştirildiği görülecektir. Senegal Dışişleri Bakanı Aïssata Tall Sall; *“FOCAC bizim ortak iyiliğimiz. Başarısı, Afrikalıların ve Çinlilerin şimdiki ve gelecek nesillerine refah getirecek”* diyerek aslında ne kadar önemli olduğuna vurgu yapmıştır (Thomas, 2021).

Çin'in son yirmi yılda Afrika kıtasına yönelik gerçekleştirdiği tüm kalkınma yardımlarına rağmen ABD, Afrikalıların gözünde Çin'den farklı görünmemektedir. Bu düşünce doğrultusunda Eylül 2017'deki BM Genel Kurulunda dokuz Afrikalı lider, dönemin başkanı Trump'a *“ABD ve diğer batı ülkeleriyle iş yapmayı tercih ediyoruz, ancak siz orada değilsiniz... Çin'den farklı olarak.”* Trump başkanlığı döneminde bir kez bile ayak basmadığı topraklara yeni başkan Joe Biden, Afrika ile daha fazla ilişki kurma sözü vermiştir. Bunun uzun vadeli bir ABD stratejisinin sinyali olacağı yorumları yapılmıştır (Dinko, 2021; Link, 2021, s. 5).

Washington'daki düşünce kuruluşu Amerikan İlerleme Merkezi (Center for American Progress), *“ABD'li Politika Yapıcıların Çin-Afrika İlişkileri Hakkında Anlamaları Gereken 5 Şey”* başlıklı raporunda politika yapıcıları *“borç tuzağı”* gibi argümanlarla eleştirme stratejisine güvenmeye devam edemeyeceğini bu yüzden şu beş temel gerçeği anlamalarını gerektiği ifade edilmiştir:

1. *Afrikalılar ABD ve Çin'e olumlu bakıyor.*
2. *Çin'in Afrika'daki ekonomik faaliyetleri yalnızca sömürücü değildir ve istihdam yaratmaktadır.*
3. *Çin'in sözde borç tuzağı diplomasisiyle meşgul olduğu iddiası kanıttan yoksun, ancak şeffaflık hala önemli bir endişe kaynağı.*
4. *Çin devlet finansmanı, Çinli şirketlerin birçok Afrika ülkesinde telekomünikasyon altyapısı gelişimine hâkim olmasının yolunu açıyor.*
5. *Çin'in ticari faaliyeti birçok Afrika ülkesinde çevreye zarar verdi* (Link, s. 2).

Çin'in Afrika'daki varlığına yönelik Antropolog Francis B. Nyamnjoh'un *“Kör adamlar ve Fil”* alegorisi kullanılmaktadır. Bir tüccarın da dâhil edildiği hikâyede kör adamlar tüccarın (yerel ve uluslararası medya) rehberliğinde filin kulağına, kuyruğuna ve gövdesine dokunmaları sağlanmıştır. İlk bulguları *‘dalsız iki büyük ağaç’*, *‘ileri geri*

sallanan saman yelpazeleri' ve 'yılan' şeklinde olmuştur. Fili iyi incelemedikleri için bir sonuca varılamamıştır. Burada algıları şekillendirmedeki etkisi nedeniyle tüccarın rolü çok önemlidir. Örnek olarak Zimbabvelilerde olumsuz bir Çin imajı oluşturmaya çalışan yerel ve uluslararası medya verilebilmektedir (Mano, s. 166).

Pew Küresel Araştırmalar Merkezi tarafından yapılan çalışmalarda, Çin her ne kadar Batı medyasında olumsuz şekilde değerlendiriliyor olsa da Afrika kıtası dâhil olmak üzere çoğu gelişmekte olan ülkede genellikle “olumlu” bir perspektifte görülmektedir. Çin'in kör adamlar ve fil alegorisi çerçevesinde değerlendirildiğinde başta Sahra Altı Afrika olmak üzere diğer tüm Afrikalıların ön yargıları olmadan yaklaşması gereken bir fil olduğu duygusu var. Büyük bir güç olmasına rağmen imajı üzerindeki diğer güç noktaları sınırlıdır. Çin, küresel kalkınma söylemini giderek daha fazla etkilemektedir. Ancak imajına ve gücüne yönelik yerel zorluklar nedeniyle onu istediği gibi şekillendirmesi kolay değildir (Mano, s. 179).

Çin, Sahra Altı Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini gerek FOCAC yoluyla gerekse de ikili ilişkilerle geliştirmeye çalışmıştır. Batılıların gitmeye kuşkuyla baktığı ülkelere dahi yatırımlar yapmış destek olmuştur. Öte yandan birçok yönetim şekillerinin olduğu farklı dünya görüşlerine sahip 54 farklı ülkeyle ilişkilerini geliştirmek kolay değildir. Buna rağmen araştırmalar öyle gösteriyor ki Çin, Sahra Altı Afrika genelinde olumlu bir imaja sahiptir. Batılı kaynakların yoğun eleştirisi yanlı ve taraflı araştırmalarında dahi olumlu bir algılamının olduğu ortaya çıkmıştır.

Sahra Altı Afrika'da yumuşak gücünü önemli ölçüde artıran Çin'e karşı Aralık 2021 itibariyle Afrikalıların genel algılamaları olumludur. Ancak yeni dönemde artan etkinliğinin bir sonucu olarak Batılı güçlerin bölgeye ilgisi artacaktır. Bu nedenle Çin'in akılları ve kalpleri kazanmaya daha fazla odaklanması gerekecektir.

SONUÇ

Çin, binlerce yıllık tarihi ve zengin kültürüyle kadim bir medeniyettir. Bu medeniyetin uluslararası ilişkilerde adından sıkça söz edilmesine neden olacak gelişme ekonomisinde son 40 yılda gerçekleştirdiği reformlardan ileri gelmektedir. Çin, bundan elli yıl öncesine kadar kimi Afrika ülkeleri gibi fakirken halkını doyurmakta zorlanmıştır. Öyle ki Mao'nun "Büyük İleri Atılım" ekonomi politikası iflas ettiğinde kuraklığın da etkisiyle milyonlarca insanın öldüğü bilinmektedir. Deng döneminde başlayan dışa açılma stratejisinin kazanımları düşünüldüğünde ve bugünden geriye baktığımızda Çin'in kaydettiği aşama takdiri hak eden büyük bir gelişim örneğidir.

Çin, Mao'nun kültür devriminden aldığı derslerle 1978'de reform ve dışa açılım politikasını hayata geçirmiş ve durdurulamaz yükselişinin fitili ateşlenmiştir. Ancak sahip olduğu nüfusun büyüklüğü ve tüketimdeki yüksek oran Çin'i farklı coğrafyalarda enerji arayışına itmiştir. Bu yönüyle hammadde ve yeni pazarlara olan ihtiyacı dış politikasını şekillendirmiştir. Çin dünyadaki diğer tüm büyük güçler gibi kaynak zengini Orta Doğu'yla ilişkilerini geliştirme için girişimlerde bulunsa da kritik güzergâhların ABD kontrolünde olması onu alternatif kaynak arayışına itmiştir.

Geçmişten günümüze Afrika ile ilişkileri bulunan Çin'in özellikle 2000 sonrasında olduğu gibi bir yakınlaşma hiçbir zaman olmamıştır. Yapımında önemli rol oynadığı ve 1975'te tamamladığı TAZARA Demiryolundaki rolü Afrikalıların hafızalarında iyi bir izlenim bırakmış olsa da daha güçlü bir imaj, bir dönem nadasa bırakılan ilişkilerin Asya-Afrika İşbirliği Forum'uyla (FOCAC) yeniden filizlenmesi ve kurumsal bir kimlik kazanması sonrasında oluşmuştur.

Çin'in muazzam ekonomik büyümesi Batılı ülkelerde tehdit olarak algılanmıştır. Bu yüzden Çin, hem uluslararası toplumun tansiyonunu düşürmek hem de ekonomik yükselişini sürdürmek hem de olumlu bir imaj oluşturmak için yumuşak güç politikasını izlemeye karar vermiştir. Dünyanın birçok noktasında bu doğrultuda hareket eden Çin, Afrika kıtasında da benzer nedenlerle varlık göstermiştir.

Çin, genel anlamda Afrika kıtasındaki tüm aktörlerle temas kursa da özel olarak Sahra Altı Afrika ülkeleriyle ilgilenmiştir. Çünkü ihtiyacı olduğu doğal kaynakların büyük çoğunluğu bu ülkelerde kümelenmiştir. Bu doğrultuda farklı dış politika araçlarını kullanarak bölge ülkeleri üzerinde etkin olmaya çalışmıştır. Sahra Altı Afrika ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmek için yumuşak gücü bir araç olarak

kullanmıştır. Dolayısıyla yumuşak gücün başlıca kaynakları olan kültür, siyasi değerler ve dış politikadan faydalanmıştır.

Çin, geçmişte I. Afyon Savaş'ında olduğu gibi hem işgal edilmiş hem de uluslararası alanda aşağılanmış bir ülke olarak Afrika ülkeleriyle benzer duyguları paylaşmaktadır. Bu yüzden Afrika ile olan ilişkilerinde hassas bir davranmış ve ülkelerin egemenlik haklarını zedeleyecek adımlardan kaçınmıştır. Bu ülkelerin ihyası için devasa miktarlarda yardım ve yatırımlar yaparken “kazan-kazan, içişlerine müdahale etmeme ve kredilerin taahhütsüz verilmesi” gibi politikaları izlemiştir. Yumuşak gücün bir başka araçları olan bu ekonomik kalkınma unsurları birçok Afrika ülkesinin ekonomik büyümesine katkı sağlarken Çin'in bölgedeki etkinliğini artırmıştır.

Çin, yumuşak güç kaynaklarından kültürü kullanarak Afrika devletleriyle bağlarını güçlendirmeye çalışmıştır. Bu noktada karşımıza Çin kültürünün önemli taşıyıcılarından Konfüçyüs Enstitüleri çıkmaktadır. Konfüçyüs Enstitüleri, Çin dili ve kültürünün Afrika kıtasına ihraç edilmesinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bunun yanı sıra Afrikalı gençler için burs ve değişim programları, gençlik programları ve çeşitli akademik çalışmalar birer yumuşak güç aracı olarak kullanılmıştır.

Çin'in Afrika kıtasıyla bağları Asya-Afrika İşbirliği Forumu (FOCAC) aracılığıyla daha da kuvvetlenince Batı kaynaklı eleştiri sesleri yükselmeye başlamıştır. Çin'in verdiği imtiyazlı ve faizsiz kredilerin borç tuzağı olduğu ve bölgedeki tüm çalışmalarının sömürgecilik faaliyeti olduğuna yönelik olumsuz bir imaj çizilmeye başlanmıştır. Ancak Çin'in bagajında sömürgeciliğin olmaması aksine geçmişte sömürgeleştirilmesi nedeniyle ortak kaderi paylaşmış bir aktör olarak bu söylemden nispeten az etkilenmiştir.

Çin'in Sahra Altı Afrika'daki en önemli girişimlerinden biri de gıda ve enerji güvenliği konusudur. Öyle ki, Afrika ülkelerinden arazi satın almak ya da kiralamak suretiyle gıda güvenliğini sağlamaya çalışırken, deniz yollarında donanmasının görünürlüğünü artırarak daha çok askeri teknik işbirliği yaparak enerji güvenliği adına çalışmalar yapmaktadır. Çünkü enerjiye erişim kadar enerjiyi transfer etmek de önemlidir. Bu çalışmalarla Çin, bölgedeki etkinliğini artırmaktadır.

Kuşak ve Yol Girişimi (BRI), Sahra Altı Afrika limanlarından geçerek onlarca ülkeye ve bölgeye ulaşan stratejik bir öneme sahip olmasının yanı sıra Çin ticaretine

de seviye atlatacak bir özelliği bulunmaktadır. Çin bu girişimle adeta bir oyun kurucu edasıyla ticaret sirkülasyonunun güzergâhına şekil vermektedir. Çin 2049'da hayata geçirmeyi planladığı projenin ardından Çin'in onlarca ülkedeki etkinliği daha da artacaktır. Bu proje Çin'in önemli bir yumuşak güç aracı olarak güzergâhlarda yer alan ülkelerdeki etkinliğinin artmasına katkı sağlayacaktır.

Çin, Batılı ülkelerin kuşkuyla bakıp gitmediği ülkelere adeta çıkarma yapmıştır. Bu ülkelerin kalkınması için kötü altyapılarını ıslahı için destek olmuştur. Bunu yaparken ikili ilişkileri geliştirmek toplumlar arasındaki kültürel alışverişi artırmak için tüm kıtaya yönelik kapsamlı bir çalışma başlatmıştır. Yumuşak gücün tüm enstrümanlarını en iyi şekilde kullanmaya ve hem liderlerin hem de halkların aklını ve kalbini kazanmaya çalışmıştır. Bunun altında yatan motivasyon daha çok hammadde ihtiyacı olarak düşünülebilir ancak Afrika kıtası “yüzyılın projesi” olarak nitelendirilen “Bir Kuşak, Bir Yol” girişiminin önemli duraklarından biri olduğu için her ülkeyle ilişkilerini azami düzeyde tutmaya gayret etmektedir.

Çin, güney-güney işbirliğiyle zengin kuzeyin karşı gelişmekte olan ülkelerin konsolide olduğu bir dayanışması sağlamak istenmiştir. Çin yerelde kazandığı başarıyı bu ülkelere uygulamanın motivasyonu hareket ederken kendini bağışçı değil, gelişmekte olan bir ülkenin gelişmekte olan bir ülkeye yardımı gibi görülmesini istemiştir. Ancak Çin, artık üst orta gelirli sınıfına giren bir ülkedir.

Afrika kıtasında özellikle son on yılda kıta genelinde birçok kamuoyu araştırması yapılmaktadır. Bu araştırmalar son on yılda belirgin bir şekilde artarken Afrikalıların Çin'e bakışı genellikle olumludur. Ancak bu tamamen pozitif olduğu anlamına gelmezken koşulsuz karşı olan milliyetçi eğilimi yüksek ülkelerde vardır. Milliyetçi eğilimlerin artmasına rağmen Çin'in yumuşak gücün bölge halkı üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Çünkü daha önce de bahsedildiği üzere Çin hakkında olumsuz imaj oluşturmaya çalışan Batılı kamuoyu araştırmalarında dahi Çin'in olumlu algılandığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çin ve Batılı devletlerin Sahra Altı Afrika ülkelerine yaklaşımlarındaki farklılıklar da göze çarpmaktadır. Batılılar, Afrika ülkelerine verecekleri hibe ve krediler için demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı gibi koşullar öne sürmektedir. Buna karşın, Çin'in sağladığı finansmanlarda herhangi bir şart yoktur. Ayrıca Batılılar, paranın nasıl ve ne şekilde kullanılacağını söyleme hakkını saklı

tutabilmektedir. Çin, bunu içişlerine karışma olarak algılamaktadır. Söz konusu tutumun aksine içişlerine karışmama prensibiyle hareket ederken kredileri taahhütsüz vermesi Afrikalı liderler tarafından memnuniyetle karşılanmaktadır. Bu yönüyle Çin, Batılı aktörlere göre daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Afrika ülkeleri içinde demokrasiyi uygulamaya çalışan ve bu konuda önemli aşama kaydeden ülkeler olduğu kadar otoriter hükümetler de yer almaktadır. Bu ülkeler, Batılıların demokrasi ve hukukun üstünlüğü yönündeki şartlarını kabul etmek yerine daha kolay ve alternatif bir para kaynağı olarak Çin'e yönelmektedir. Çin ise bu otoriter ülkelerin ihtiyacı olduğu finansmanları sağlaması nedeniyle sıkça eleştirilmektedir. Çünkü otoriter rejimler aldığı kredileri silahlanma için kullanabilir ve bu demokratikleşme sürecine zarar verebilmektedir.

Çin, her ne kadar Sahra Altı Afrika ülkelerine odaklanmış olsa da Afrika kıtasındaki her ülkeye yardım ve yatırım götürmüştür. Çin'in kıta genelinde belki de tek kırmızı çizgisi söz konusu ülkelerin Tayvan'ı tanımaması içeren "Tek Çin" politikasını desteklemesidir. Esvatini, Tayvan'ı tanıyan tek Afrika ülkesi olarak söz konusu yardım ve yatırımlardan mahrum kalırken FOCAC ekonomik işbirliği platformunun dışında bırakılan tek Afrika ülkesidir. Öte yandan AB, Fransa ve özellikle ABD daha çok Cibuti gibi stratejik güzergâhlarda varlık göstermektedir. Batılı devletlerin Afrika coğrafyasında kazandıran değil daha çok kazanan bir anlayışla varlık gösterdiklerini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu yönüyle Çin, hem kapsam hem de yaklaşım olarak Batılı ülkelere ayrılmaktadır.

Tek taraflı, şahin ve neo-liberal bir politikanın ürünü olan "Washington Konsensüsü" ve Batı yardım statükosuna karşı meşru bir meydan okuyucu olarak görülen "Pekin Konsensüsü" tekdüze çözümler yerine ülkenin kendi özelliklerine dayalı ekonomik kalkınma modelini vurgulayan özelliğiyle Afrika'da alternatif bir model olmayı başarmıştır. Öyle ki Çin, Batılıların koşullarından mağdur olan ülkelere rahat hareket edebilmelerine olanak sağlamaktadır. Çin'in Afrika kıtasında Batılılar gibi demokrasi, hukukun üstünlüğü ve şeffaflık vurgusu yapmaması alternatif bir yaklaşım olarak Batı karşısında daha fazla ön plana çıkması ve Afrika devletleri tarafından daha çok tercih edilmesi sonucunu doğurmuştur. Ancak kamuoyu araştırmaları bu konuda hala Batılı yaklaşımın önde olduğunu gösterirken Çin'in buradan dünyaya servis etmeye çalıştığı Çin tarzı ekonomik modelin yaygınlaşmasında alması gereken daha çok yolun olduğunu göstermektedir.

Netice itibariyle, Çin Sahra Altı Afrika ülkeleriyle olan ilişkilerini gerek ekonomiyle gerekse de yumuşak güç araçlarıyla yoğun bir şekilde geliştirmeye çalışmaktadır. Son aylarda COVID-19 salgınıyla birlikte Çin'e karşı yoğun tepki oluşmuş olsa da ilerleyen dönemde "maske diplomasisi" ile bu tepkileri olumlu tarafta çekmeyi başarmıştır. Kasım 2021'de Senegal'in Dakar kentinde yapılan son forumda dört kilit karar kabul edilirken birçok yeni yol haritasının olduğu vizyon projelerle Çin-Afrika ilişkileri genişletip derinleştirmeyi sürdürmektedir.

Çin her ne kadar başta Sahra Altı Afrika olmak üzere birçok bölge ve ülkeye nüfuz etmiş olsa da gelecekle ilgili pozitif yaklaşımlara rağmen kimi uzmanların söylediği gibi süper güç olması kolay değildir. Ekonomik süper güç olması gelişimiyle doğru orantılı olarak beklenmektedir. Ancak ABD'nin yerini almasını hayal etmek gerçekçi olmayacaktır. Bunun nedenlerinin başında zengin kültürünün kendine özgü yapısı gelmektedir. Bu nedenle, dünya genelinde Çin dilinin küresel bir diplomasi dili olması mümkün değildir. Diğer taraftan mevcut sistemin tek kutupludan çok kutuplu doğru hızlı bir şekilde gittiğini görmek gerekmektedir. Çin, oluşacak bu çok kutuplu düzende "küresel güç" olarak kilit bir rol oynayacaktır.

Sonuç olarak, Sahra Altı Afrika son yıllarda Çin'in temel politikalarının önemli uygulama sahası haline gelmiştir. Çin modeli olarak bilinen ekonomik model bunun en temel örneğidir. Afrika'da ekonomik kalkınma konusunda önemli büyümeler yaşayan ülkelerin sayısı arttıkça daha çok ilgi çekmiştir. Bilindiği üzere Francis Fukuyama "Tarihin Sonu" tezinde Batının liberal ekonomik ve siyasal sistemi dışında hiçbir modelin başarılı olmasına şans tanımamıştır. Ancak Çin'in son kırk yılda başardıkları "ekonomik model" açısından tezi adeta çürütür niteliktedir. Bu yönüyle Çin modeli, Batı modeline karşı bir alternatif bir kalkınma modeli olmayı başarmıştır. Ancak siyasi bir model olma imkânı şuan için zayıftır. Çin'in Afrika ülkelerinde uyguladığı kalkınma modelinin söz konusu ülkelerde olumlu gelişmeler göstermesi sonrası birçok ülke Çin modeline ilgi duymuştur.

Son olarak, dünya artık çok kutuplu bir sisteme doğru emin adımlarla ilerlemektedir. Öngörülebilir gelecekte ortaya çıkmasına kesin gözüyle bakılan çok kutuplu düzende Çin, Afrika ülkelerini kendi tarafına çekmeyi başarabilirse -ki Şubat 2022 itibariyle başarmış gözüküyor- yeni sistemde elini çok daha güçlü kılacaktır.

KAYNAKÇA

- AA. (2017, 4 19). *Le Pen'den 'Fransız sömürgeciliğini' savunan sözler*. 12 15, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/le-penden-fransiz-somurgeciligini-savunan-sozler/800585> adresinden alındı
- AA. (2021, 12 10). *Çin, Afganistan'a 800 bin doz Kovid-19 aşısı yardımı yaptı*. 1 8, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-afganistana-800-bin-doz-kovid-19-asisi-yardimi-yapti/2444056> adresinden alındı
- Abdurahmanlı, E., & Bağış, E. (2021). Diploması Tanımı ve Uluslararası Konjüktürde mevcut olan Diploması Türleri. *Anadolu Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 141-160.
- Abegunrin, O., & Manyeruke, C. (2020). *China's Power in Africa: A New Global Order*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Afrobarometer. (2021, 10 17). 12 15, 2021 tarihinde AFRbarometer: <https://afrobarometer.org/> adresinden alındı
- AidData. (2021). *China's Global Development Footprin*. 12 10, 2021 tarihinde AidData William & Mary's Global Research Institute: <https://www.aiddata.org/china-development-finance> adresinden alındı
- Akbaş, M. E. (2020). Çin Doğrudan Yabancı Yatırımlarının Küresel Ekonomideki Konumu ve Kuşak – Yol Projesinin Önündeki Engeller. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 2894-2915.
- Akçadağ, E. (2010). ABD'nin Kamu Diploması Stratejisi : Akıllı Güç... <http://www.kamudiploması.org/pdf/abdkdstratejisi.pdf> adresinden alındı
- Aktan, S. (2020, 1 14). *Çin 17 yıl üst üste dünyanın en büyük ham petrol ithalatçısı oldu*. 12 11, 2021 tarihinde Euronews: <https://tr.euronews.com/2020/01/14/cin-17-yil-ust-uste-dunyanin-en-buyuk-ham-petrol-ithalatçisi-oldu> adresinden alındı
- Aktaş, T. (2017, 7 26). *Afrika kaynaklarıyla gelecek vadediyor*. 12 15, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrika-kaynaklarıyla-gelecek-vadediyor/869659> adresinden alındı
- Akzeybek, R. (2016). Enerji Güvenliği Bağlamında Çin'in Afrika Politikası. *Turkish Studies*, 25-46.
- Alagöz, E. A. (2016). Kalpleri ve Zihinleri Kazanma Aracı Olarak Kamu Diploması ve Çin Örneği. *VII. Uludağ Uluslararası İlişkiler Konferansı-Uluslararası Sistemde Yeni Düzen Arayışları* (s. 86-103). Bursa: Dora Yayıncılık.
- Alagöz, E. A. (2019). *21. Yüzyılda Rusya-Çin İlişkileri: Stratejik Ortaklık Mı, Adı Konulmamış İttifak Mı?* İstanbul: Nobel Bilimsel Eserler.

- Alagöz, E. A. (2019). İç İstikrar, Refah ve Güç Hedefleri Ekseninde Çin'in Orta Doğu Politikası. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 79 - 113.
doi:<https://doi.org/10.17752/guvenlikstrjtj.554035>
- Albert, E. (2017, 7 12). *China in Africa*. 12 18, 2021 tarihinde Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/backgroundunder/china-africa#chapter-title-0-7> adresinden alındı
- Alden, C. (2007). *China in Africa*. London: Zed Books.
- Alessi, C., & Xu, B. (2015, 4 27). *Council On Foreign Relations, "CFR Backgrounders: China In Africa*. 12 15, 2021 tarihinde USC US-China Institute.: <https://china.usc.edu/council-foreign-relations-cfr-backgrounders-china-africa-april-27-2015> adresinden alındı
- Alpay, Y. (2011). Afrika'da Ne Yapıyor? *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 1-24.
- Altınbaş, D. (2011). İnsanlığa Karşı Suçlar ve Yeni-Sömürgecilik. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 34-76.
- Armitage, R. L., & Nye, J. S. (2007). *CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America*. Washington DC: Center for Strategic and International Studies.
- Arquilla, J., & Ronfeldt, D. (1999). *The Emergence of Noopolitik: Toward An American Information Strategy*. Santa Monica: CA: RAND Corporation.
- Arsenault, C. (2015, 10 12). *Chinese firms buy, lease far less African farmland than thought*. 12 16, 2021 tarihinde Reuters: <https://www.farmlandgrab.org/25386> adresinden alındı
- Arslan, F. E. (2021, 3 18). *Afrika'da Fransa'nın imajı kötüye giderken Türkiye yükseliyor*. 1 9, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/afrikada-fransanın-imaji-kotuye-giderken-turkiye-yukseliyor/2180537> adresinden alındı
- Arslan, İ. (2018). Bir Ülke-Bir Kıta İlişkileri: Çin-Afrika Örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 125-148.
- Aydın, H. (2017, 9 28). *Afrika'da Kamu Diplomasisi: Çin ve Türkiye Muhakemesi*. 12 16, 2021 tarihinde Afrika Araştırmacıları Derneği: <https://afam.org.tr/afrikada-kamu-diplomasisi-cin-ve-turkiye-muhakemesi/> adresinden alındı
- Aydın, M. (2004). Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği. *Uluslararası İlişkiler*, 1(1).
- Aydoğan, B. (2011). Rapor: Güç Kavramı ve Kamu Diplomasisi. 09 21, 2020 tarihinde http://politikadergisi.com/sites/default/files/guc_kavrami_ve_kamu_diplomasisi_-_bekir_aydogan-pdf.pdf adresinden alındı

- Aydoğan, B., & Aydın, H. (2011, Haziran). Güç Kavramı, Kamu Diplomasisi ve Güvenlik. İstanbul. 09 15, 2020 tarihinde alındı
- Başaran, D. (2017). Bir Hegemonya Modeli Olarak Konfüçyen Kapitalizm: Çin Dış Politikasında Konfüçyüsçülük. *ANKASAM*, 1-8.
- Bayram, M. (2018). *Güç ve Kimlik Perspektifinden Çin-Afrika İlişkileri*. Ankara: Savaş yayınevi .
- Becard, D. S., & Filho, P. M. (2019). Chinese Cultural Diplomacy: Instruments in China's Strategy for International Insertion in the 21st Century. *Revista Brasileira de Política Internacional*, 62(1), 1-20. doi: <http://dx.doi.org/10.1590/0034-7329201900105>
- Begu, L. S., Vasilescu , M. D., Stanila, L., & Clodnitchi, R. (2018). China-Angola Investment Model. *Sustainability*, 1-17.
- Bekar, N. (2021). Avrupa Birliği (Ab) Ülkelerinin Afrika'daki Kalkınma Programlar. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 312-345.
- Bilener, T. (2019). Dış Politika Analizinde Yumuşak Güç - Keskin Güç Karşılaştırması: Çin Örneği. *The Turkish Yearbook of International Relations*, 225-257.
- Bocutoğlu, E. (2017). Çin'in "Bir Kuşak-Bir Yol" Projesinin Ekonomik ve Jeopolitik Sonuçları Üzerine Düşünceler. *International Conference On Eurasian Economies 2017*, (s. 265-271). Bishkek -Kyrgyzstan.
- BP: 2020 Dünya Enerji Raporu. (2020, 6). Dünya Enerji Konseyi Türkiye: <https://www.dunyaenerji.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/BP-2020-Du%CC%88nya-Enerji-Raporu-O%CC%88zeti.pdf> adresinden alındı
- Brautigam, D. (2010). China, Africa and the International Aid Architecture. *African Development Bank Group*, 6-48. 12 7, 2021 tarihinde <https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/WORKING%20107%20%20PDF%20E33.pdf> adresinden alındı
- Brautigam, D. (2015). *Will Africa Feed China?* New York: Oxford University Press .
- Brødsgaard, K. E. (1987). Economic and Political Reform In Post-Mao China. K. E. Brødsgaard içinde, *Ten Years After, Economic and Political Reform in Post-Mao China* (s. 31-56). Copenhagen: Center for East and Southeast Asian Studies, Museum Tusculanum Press, University of Copenhagen.
- Brzezinski, Z. (1997). *THE GRAND CHESSBOARD: American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. New York: Basic Books.
- Cairns, R., & Llewellyn, J. (2021, 4 1). *The First Five Year Plan*. Alpha History: <https://alphahistory.com/chineserevolution/first-five-year-plan/> adresinden alındı
- Cambridge Dictionary*. (tarih yok). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/power> adresinden alındı

- Cannon, T., & Jenkins, A. (1990). Introduction: a basic guide to developments from 1949 to 1989. T. Cannon, & A. Jenkins içinde, *The Geography of Contemporary China: : The Impact of Deng Xiaoping's Decade* (s. 1-27). London: Routledge is an Imprint of the Taylor & Francis Group.
- Carr, E. H. (2010). *Yirmi Yıl Krizi 1919-1939*. (C. Cemgil, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CEBR. (2020). *World Economic League Table 2021: A World Economic League Table With Forecasts For 193 Countries To 2035*. Londra: CEBR. 4 27, 2021 tarihinde <https://cebr.com/wp-content/uploads/2021/02/WELT-2021-final-15.01.pdf> adresinden alındı
- Ceylan, F. E. (2020). Konfüçyüs ve Çin Felsefesinin Temelleri. 2(1), 142-148. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi.
- CGTN. (2021, 10 3). *China tops world for the first time in outward foreign direct investment*. CGTN: <https://news.cgtn.com/news/2021-09-29/China-s-ODI-up-12-3-in-2020-13WBTGvyKCQ/index.html> adresinden alındı
- Chan, A. L. (2001). *Mao's Crusade : Politics and Policy Implementation in China's Great Leap Forward*. Oxford: Oxford University Press.
- Chan, M. M. (2018, 12 2). China in Africa: A Form of Neo-Colonialism? *E-International Relations*, 1-5. 12 15, 2021 tarihinde <https://www.e-ir.info/2018/12/02/china-in-africa-a-form-of-neo-colonialism/> adresinden alındı
- Chang, D. W.-W. (1988). *China Under Deng Xiaoping: Political and Economic Reform*. New York: Palgrave Macmillan.
- Cheek, T. (2016). The Oxford Illustrated History of Modern China. J. N. Wasserstrom içinde, *The Oxford Illustrated History of Modern China* (s. 226-249). Oxford: Oxford University Press.
- China Daily. (2017, 10 01). *516 Confucius Institutes established worldwide*. 11 25, 2021 tarihinde China Daily: http://www.chinadaily.com.cn/life/2017-10/01/content_32720334.htm adresinden alındı
- China Embassy-USA. (2021). *Xinhua launches CNC World English Channel*. 08 27, 2021 tarihinde Embassy of the People's Republic of China in the United States of America: <http://www.china-embassy.org/eng/zgyw/t713374.htm> adresinden alındı
- China.org.cn. . (2014, Ocak 1). *Xi: China to Promote cultural Soft Power*. 06 14, 2021 tarihinde china.org.cn: http://www.china.org.cn/china/2014-01/01/content_31059390.htm adresinden alındı
- Cho, Y. N., & Jeong, J. H. (2008). China's Soft Power: Discussions, Resources, and Prospects. *University of California Press*, 48(3), 453-472.

- Chow, L. (2021, 8 12). *Overview of China outbound investment of H1 2021*. 12 10, 2021 tarihinde Ernst & Young: https://www.ey.com/en_cn/china-overseas-investment-network/overview-of-china-outbound-investment-of-h1-2021 adresinden alındı
- Corkin, L. (2011). China and Angola - Strategic partnership or marriage of convenience? *Angola Brief*, 1-4. 12 10, 2021 tarihinde <https://www.cmi.no/publications/file/3938-china-and-angola-strategic-partnership-or-marriage.pdf> adresinden alındı
- CSİS. (2021). *What Does China Really Spend on its Military?* 4 19, 2021 tarihinde China Power: <https://chinapower.csis.org/military-spending/> adresinden alındı
- Çalık, Ü. (2011). Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem). *Liberal Düşünce*, 185-206.
- Çavuş, T. (2012). Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22-37.
- Çin Halk Cumhuriyeti Ülke Künyesi*. (2021). 03 25, 2021 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/cin-halk-cumhuriyeti-kunyesi.tr.mfa> adresinden alındı
- d'Hooghe, I. (2005). Public Diplomacy in the People's Republic of China. J. Melissen içinde, *The New Public Diplomacy : Soft Power in International Relations* (s. 88-105). New York: Palgrave Macmillan.
- d'Hooghe, I. (2007). The Rise of China's Public Diplomacy. *Institute of International Relations Clingendael*, 3-37.
- Dağlı, O. (2018, 08 28). *Afrika'da Çin'in yükselişi ve stratejik hedefleri*. 12 13, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/afrikada-cin-in-yukselisi-ve-stratejik-hedefleri/1240987> adresinden alındı
- Dahl, R. (1957). The Concept of Power. *Behavioral Sciences*, 2.
- DEK. (2021, 9 21). *Çin'in Petrol İthalatı Ağustos'ta Toparlandı*. Dünya Enerji Konseyi: Türk Milli Komitesi: <https://www.dunyaenerji.org.tr/cinin-petrol-ithalati-agustosta-toparlandi/> adresinden alındı
- Demirtepe, M. T., & Özertem, H. S. (2013). Yükselen Tehdit Algısı Karşısında Çin'in Yumuşak Güç Siyaseti: Politikalar ve Sınırlılıkları. *Bilig Dergisi*, 95-118.
- Deng, X., & Zhang, L. (2009). China's Cultural Exports and its Growing Cultural Power in the World. M. Li içinde, *Soft Power: China's Emerging Strategy in International Politics* (s. 143-162). Lanham • Boulder • New York • Toronto • Plymouth, UK: Lexington Books: Rowman & Littlefield.

- Deng, Y. (2009). The New Hard Realities: “Soft Power” and China in Transition. M. Li içinde, *Soft Power China’s Emerging Strategy in International Politics* (s. 63-82). New York: Lexington-Rowman & Littlefield.
- Dibo, M., & Aytaç, D. (2017). Çin’de Büyüme ve Kalkınma: Binyıl Kalkınma Hedefleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 165-186.
- Dilek, Ş., Özdemir, B. Z., & İstikbal, D. (2019). *Asya Yüzyılında Türkiye-Çin Ekonomik İlişkileri*. İstanbul: SETA.
- Ding, S. (2008). To Build A “Harmonious World”:China’s Soft Power Wielding in the Global South. *Journal of Chinese Political Science*, 13(2), 194-213. doi:10.1007/s11366-008-9023-9
- Dinko, D. H. (2021, 3 10). *How 'Mask Diplomacy' Rescued China's Image in Africa*. 12 19, 2021 tarihinde Defense One: <https://www.defenseone.com/ideas/2021/03/chinas-mask-diplomacy-wins-influence-across-africa-during-and-after-pandemic/172583/> adresinden alındı
- Donnellon-May, G., & Wang, M. (2021, 11 25). *China’s Evolving Food Security Strategy*. 12 15, 2021 tarihinde The Diplomat: <https://thediplomat.com/2021/11/chinas-evolving-food-security-strategy/> adresinden alındı
- Duran, H., & Yılmaz, K. K. (2020). Çin’in Küresel Hegemonya Yarışında Konfüçyüs Enstitüsü ve Küresel Şirketlerin Önemi. *Strategic Public Management Journal*, 77-90.
- DW. (2010, 11 1). *EXPO 2010'a rekor ziyaretçi*. 10 6, 2021 tarihinde Deutsche Welle Türkçe: <https://www.dw.com/tr/expo-2010a-rekor-ziyaret%C3%A7i/a-6179362> adresinden alındı
- DW. (2020, 12 26). *"Çin 2028'de dünyanın en büyük ekonomisi olacak"*. 12 25, 2021 tarihinde Deutsche Welle: <https://www.dw.com/tr/%C3%A7in-2028de-d%C3%BCnyan%C4%B1n-en-b%C3%BCy%C3%BCk-ekonomisi-olacak/a-56062828> adresinden alındı
- Ekonomist. (2019, 01 19). 2020’de büyüyen tek ülke oldu. *Ekonomist*. <https://www.ekonomist.com.tr/dunya/2020de-buyuyen-tek-ulke-oldu.html> adresinden alındı
- Ekrem, N. H. (2003). *Çin Dış Politikası (1950-2000)*. Ankara: ASAM Yayınları.
- Enerdata. (2021, 6 3). 12 15, 2021 tarihinde Enerdata-Global Energy Trends-2021: <https://www.enerdata.net/publications/reports-presentations/world-energy-trends.html> adresinden alındı
- Ertürk, K. Ö., & Taylor, I. H. (2015). The Perception of Communication Concluded by Globalisation: “Global Village”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 89-98.
- Euronews. (2021, 4 16). Çin ekonomisinden rekor büyüme oranı: 2021'in ilk çeyreğinde yıllık bazda yüzde 18,3. Euronews.

<https://tr.euronews.com/2021/04/16/cin-ekonomisi-2021-in-ilk-ceyreginde-y-ll-k-bazda-yuzde-18-3-buyudu> adresinden alındı

- Fan, Y. (2007). Soft power: Power of attraction or confusion? *Place Branding and Public Diplomacy*, 4(2), 147–158.
- Farah, D., & Mosher, A. (2010). *Winds From the East: How the People's Republic of China Seeks to Influence the Media in Africa, Latin America, and Southeast Asia*. Washington,: Center for International Media Assistance.
- Fettahoğlu, S. (2003). Konfüçyüs ve Öğretisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 305-324.
- Fewsmith, J. (2008). *China Since Tiananmen: From Deng Xiaoping to Hu Jintao*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Firepower, G. (2020). *2020 Military Strength Ranking*. Global Firepower : <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> adresinden alındı
- FOCAC. (2000). *Beijing Declaration of the Forum on China-Africa Cooperation*. 12 15, 2021 tarihinde China.org.cn: <http://www.china.org.cn/english/features/focac/185148.htm#> adresinden alındı
- Friesen, I., & Janauschek , L. (2021). *EU-China Engagement in Humanitarian Aid: Different Approaches, Shared Interests? .* Bonn: German Development Institute .
- Gabas, J.-J., & Tang, X. (2014). Chinese agricultural cooperation in sub-Saharan Africa. Challenging preconceptions. *Perspective-Cirad*, 1-4.
- Gallarotti, G. M. (2011). Soft Power: What it is, Why it's Important, and the Conditions Under Which it Can Be Effectively Used. *Journal of Political Power*, 1-51.
- Gallarotti, G. M. (2015). Smart Power: Definitions, Importance, and Effectiveness. *Journal of Strategic Studies*, 38(3), 245-281. doi:10.1080/01402390.2014.1002912
- Gbadamosi, N. (2021, 12 8). *What Is China's Future in Africa?* 12 21, 2021 tarihinde Foreign Policy: <https://foreignpolicy.com/2021/12/08/china-africa-cooperation-investment-belt-road/> adresinden alındı
- Gençoğlu, H. (2021, 7 30). *Afrika'da Fransız sömürgeciliği*. Independent Türkçe: <https://www.indyurk.com/node/392851/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/afrikada-frans%C4%B1z-s%C3%B6m%C3%BCrgecili%C4%9Fi> adresinden alındı
- Gil, J. (2017). *Soft Power and the Worldwide Promotion of Chinese Language Learning: The Confucius Institute Project*. Bristol: Multilingual Matters.
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. New York: Cambridge University Press.

- GlobalTimes. (2021, 11 25). *China has donated 1.8 billion doses of COVID-19 vaccines: CIDCA*. 12 8, 2021 tarihinde Global Times: <https://www.globaltimes.cn/page/202111/1239906.shtml> adresinden alındı
- Goodman, D. (1994). *Deng Xiaoping and The Chinese Revolution: A Political Biography*. New York: Routledge.
- Gökçay, Ş. E. (2019). 21. Yüzyılda Yeni İpek Yolu'nu Kurmak: Çin-Türk Perspektifinden Kuşak ve Yol Girişimi. *BRIQ*, 46-55.
- Gönültaş, B. (2021, 2 12). *Çin mallarının dünya ticaretindeki payı 2020'de yüzde 14,5'e yükseldi*. 12 11, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: [https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-mallarinin-dunya-ticaretindeki-payi-2020de-yuzde-14-5-e-yukseldi/2142753#:~:text=Yeni%20tip%20koronavir%C3%BCs%20\(Kovid%2D19,%2C5'e%20y%C3%BCkseldi..](https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-mallarinin-dunya-ticaretindeki-payi-2020de-yuzde-14-5-e-yukseldi/2142753#:~:text=Yeni%20tip%20koronavir%C3%BCs%20(Kovid%2D19,%2C5'e%20y%C3%BCkseldi..) adresinden alındı
- Gray, C. S. (2011). Hard Power And Soft Power: The Utility Of Military Force As An Instrument Of Policy In The 21st Century. *Strategic Studies Institute*, 1-59.
- Güç, A. (2001). Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük. *Iudağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 43-65.
- Gümrükçüoğlu, F. (2017, 9 30). *Fransa'nın Yumuşak Gücü : L'Agence Française de Développement*. 1 9, 2022 tarihinde AFAM: <https://afam.org.tr/fransanin-yumusak-gucu-lagence-francaise-de-developpement/> adresinden alındı
- Hanban.com. (tarih yok). *Introduction of Confucius Institute*. 12 7, 2021 tarihinde Hanban.com: <http://www.hanban.com/introduction/confucius-institute/introduction-confucius-institute.html> adresinden alındı
- Hanemann, T., & Rosen, D. H. (2012). *China Invests in Europe: Patterns, Impacts and Policy Implications*. New York: Rhodium Group. 12 5, 2021 tarihinde https://rhg.com/wp-content/uploads/2012/06/RHG_ChinaInvestsInEurope_June2012.pdf adresinden alındı
- Hang, L., & Qing, L. (2017, 12 21). *Confucius Institutes worldwide contribute to building community of shared future*. 11 24, 2021 tarihinde Chinese Social Sciences Net: http://english.cssn.cn/topstories/201712/t20171221_3788606.shtml adresinden alındı
- Harris, S. (2014). *Çin Dış Politikası*. (A. Y. Şir, Çev.) Cambridge: Matbuat Yayın Grubu.
- Hartig, F. (2011, 3 1). Confucius Institutes and the Rise of China. *Journal of Chinese Political Science*, 53-76.
- Hartig, F. (2016). *Chinese Public Diplomacy: The Rise of the Confucius Institute*. New York: Routledge.

- Jiang, Y.-H. (2018). Confucian Political Theory in Contemporary China. *Annual Review of Political Science*, 155-173.
- Johnson, Z., & Zühr, R. (2021, 5 2). A New Era? Trends in China's Financing for International Development Cooperation. *DONOR TRACKER*, 1-15. <https://donortracker.org/insights/new-era-trends-chinas-financing-international-development-cooperation> adresinden alındı
- Jonker, K., & Robinson, B. (2018). *China's Impact on the African Renaissance: The Baobab Grows*. Singapore: Palgrave Macmillan,.
- Judd Devermont, Cheatham, A., & Chiang, C. (2019). *Assessing the Risks of Chinese Investments in Sub-Saharan African Ports*. CSIS. 12 16, 2021 tarihinde https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/190604_AfricaPorts.pdf adresinden alındı
- Kabakçı, F. (2019, 10 1). Çin Halk Cumhuriyeti, kuruluşunun 70'inci yıl dönümü kutluyor. 4 23, 2021 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-halk-cumhuriyeti-kurulusunun-70-inci-yil-donumu-kutluyor/1598509> adresinden alındı
- Kalın, İ. (2010). Türk Dış Politikası ve Kamu Diplomasisi. A. R. Usul içinde, *Yükselen Değer: Türkiye* (s. 49-65). İstanbul: MÜSİAD. 05 29, 2021 tarihinde https://www.musiad.org.tr/uploads/yayinlar/arastirma-raporlari/pdf/yukselen_deger_turkiye.pdf adresinden alındı
- Kang, J. S. (2017). Change and Continuity in China's Soft Power Trajectory: From Mao Zedong's "Peaceful Co-existence" to Xi Jinping's "Chinese Dream" . *Asian International Studies Review*, 113-130.
- Karaca, R. K. (2004). *Dünyadaki Yeni Güç Çin: Tek Kutuptan Çift Kutuba*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Karaca, R. K. (2008). *Güç Olma Stratejisi ÇİN: Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Çin İlişkileri*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Karadağ, H. (2015). Çin'in Afrika Siyaseti: İdealizm mi, Realizm mi? *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 34(2), 115-129.
- Karamurtlu, B. (2020). Kuşak Yol Projesi Bağlamında Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Girişimi. *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi*, 54-81.
- Karl, R. E. (2010). *Mao Zedong and China In The Twentieth-Century World: A Concise History*. Durham and London: Duke University Press.
- Karlova, U. R. (2011). *Çin Modern Tarihinde Yolculuk "Bir Süper Gücün Yakın Geçmişi"*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Katzman, K., McInnis, K. J., & Thomas, C. (2020). *U.S.-Iran Conflict and Implications for U.S. Policy*. Washington, D.C.: Congressional Research Service.

- Kavas, A. (2020, 5 13). *Covid-19 gölgesinde Konfüçyüs Enstitüleri'nin akıbeti*. 12 3, 2021 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kovid-19-golgesinde-konfucyus-enstitulerinin-akibeti/1839803> adresinden alındı
- Kaymaz, S. (2015, 07 31). *Çin'in başkenti Pekin, 2022 Kış Olimpiyat Oyunları'nı düzenlemeye hak kazandı*. 08 21, 2021 tarihinde Doğan Haber Ajansı (DHA): <https://www.dha.com.tr/spor/2022-kis-olimpiyatları-nerede-yapılacak/haber-991940> adresinden alındı
- Kejin, Z. (2015). The Motivation Behind China's Public Diplomacy. *The Chinese Journal of International Politics*, 1-30.
- Keohane, R. O., & Nye, J. (1987). Power and Interdependence Revisited. *International Organization*, 41 (4), 725-753.
- Kissenger, H. (2015). *Çin: Dünden Bugüne Yeni Çin*. (N. I. Çeper, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kissinger, H. (2016). *Diplomasi*. (İ. H. Kurt, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Korkmaz, H. (2020, 12 21). *Kuşak ve Yol girişiminin geleceği: Çin karakterli bir küreselleşme mi?* 1 9, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kusak-ve-yol-girisiminin-gelecegi-cin-karakterli-bir-kuresellesme-mi/2083696> adresinden alındı
- Kurlantzick, J. (2007). *Charm Offensive: How China's Soft Power is Transforming The World*. New Haven and London: Yale University Press.
- Kutan, A., & Hafer, R. (1994). Economic Reforms and Long-Run Money Demand in China: Implications for Monetary. *Southern Economic Journal*, 936-945.
- Lahtinen, A. (2018). *China's Diplomacy and Economic Activities in Africa: Relations on the Move*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Lai, H. (2012). China's Cultural Diplomacy: Going for Soft Power. H. Lai, & Y. Lu içinde, *China's Soft Power and International Relations* (s. 83-103). New York: Routledge.
- Lawrence, O. A. (2014). From non-interference to preponderance: China's future grand strategy in Africa. *African East-Asian Affairs*, 2, 62-81.
- Layne, C. (2010). The unbearable lightness of soft power. I. Parmar, & M. Cox içinde, *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, historical and contemporary perspectives* (s. 51-82). New York: Routledge.
- Lee, G. (2009). A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy. *Graduate School of International*, 1-15.
- Lee, G. (2009). A Theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy. *Korean Journal of Defense Analysis*, 2(2), 205-2018.

- Lee, S. W. (2011). The Theory and Reality of Soft Power: Practical Approaches in East Asia. S. J. Lee, & J. Melissen içinde, *Public Diplomacy and Soft Power in East Asia* (s. 11-32). New York: Palgrave.
- Lengauer, S. (2011). China's foreign aid policy: Motive and method. *Culture Mandala: The Bulletin of the Centre for East-West Cultural and Economic Studies*, 9(2), 35-81.
- Li, H., & Musiitwa Esq, J. M. (2020, 8 3). *China in Africa's Looking Glass: Perceptions and Realities*. 12 20, 2021 tarihinde RUSİ: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/china-africas-looking-glass-perceptions-and-realities> adresinden alındı
- Lieberthal, K. (1984). China's Political Reforms: A Net Assessment. *ANNALS, AAPSS*, 19-33.
- Lieberthal, K. G. (2021, 3 18). *Cultural Revolution: Chinese Political Movement*. Encyclopædia Britannica: <https://www.britannica.com/event/Cultural-Revolution> adresinden alındı
- Lihua, Z. (2014, Nisan 28). Beijing Focuses on Soft Power. (C.-T. C. Policy, Röportaj Yapan) <https://carnegietsinghua.org/2014/04/28/beijing-focuses-on-soft-power-pub-55458#focus> adresinden alındı
- Lin, F.-T., Wu, H. C., & Tang, C. C. (2018). China: Ancien Régime, Revolution and After. S. P. Turner, & W. Outhwaite içinde, *The Sage Handbook of Political Sociology* (s. 1128-1153). Sage.
doi:<http://dx.doi.org/10.4135/9781526416513>
- Link, y. J. (2021). *5 Things U.S. Policymakers Must Understand About China-Africa Relations*. Washington: Center for American Progress.
- Lukes, S. (2005). *Power: A Radical View*. New York: Palgrave Macmillan.
- Maisner, M. (1999). *Mao's China and After: A History of the People's Republic* (3 b.). New York,: The Free Press.
- Makinen, J. (2015, Şubat 15). Beijing uses Chinese New Year to push China's Soft Power. Los Angeles Times. 06 16, 2021 tarihinde <https://www.latimes.com/world/asia/la-fg-china-new-year-20150218-story.html> adresinden alındı
- Mano, W. (2016). Engaging with China's Soft Power in Zimbabwe: Harare Citizens' Perceptions of China-Zimbabwe Relations. X. Zhang, H. Wesserman, & W. Mano içinde, *China's Media and Soft power in Africa : Promotion and Perceptions* (s. 163-180). New York: Palgrave Macmillan.
- Matambo, E. (2020). International Relations Theory after the Cold War: China, the Global South and Non-state Actors. *E-International Relations*, 1-5. 1 7, 2022 tarihinde <https://www.e-ir.info/2020/04/21/international-relations-theory-after-the-cold-war-china-the-global-south-and-non-state-actors/> adresinden alındı

- Mathews, S., & Smith, G. B. (1923). *A Dictionary of Religion and Ethics*. New York: The Macmillan Company.
- Maweu, J. M. (2016). Journalists' and Public Perceptions of the Politics of China's Soft Power in Kenya under the "Look East" Foreign Policy. Xiaoling Zhang, H. Wasserman, & W. Mano içinde, *China's Media and Soft Power in Africa : Promotion and Perceptions* (s. 123-134). New York: Palgrave macmillan.
- Mcallister, E., & Daly, T. (2021, 11 30). *China's Xi pledges another 1 bln COVID-19 vaccine doses for Africa*. 12 16, 2021 tarihinde Reuters: <https://www.reuters.com/world/africa/chinas-xi-pledges-10-bln-credit-line-african-financial-institutions-2021-11-29/> adresinden alındı
- McDonald, T. (2020, 11 16). *What is the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP)?* 07 15, 2021 tarihinde BBC: <https://www.bbc.com/news/business-54899254> adresinden alındı
- McGiffert, C. (2009). *Chinese soft power and its implications for the United States : competition and cooperation in the developing world, a report of the CSIS smart power initiative*. Washington D.C: CSIS.
- MEPRC. (2018, 4 1). *Brief Report on Chinese Overseas Students and International Students in China 2017*. 7 25, 2021 tarihinde Ministry of Education of the People's Republic of China: http://en.moe.gov.cn/documents/reports/201901/t20190115_367019.html adresinden alındı
- Miller, N. J. (2011, 1 28). *Pragmatic Nationalism and Confucianism: The New Ideology of the CCP*. 04 21, 2021 tarihinde CESRAN: <https://cesran.org/pragmatic-nationalism-and-confucianism-the-new-ideology-of-the-ccp.html> adresinden alındı
- Mingjiang, L. (2009). Soft Power in Chinese Discourse: Popularity and Prospect. M. Li içinde, *Soft power : China's Emerging Strategy in International Politics* (s. 21-44). New York: Lexington-Rowman & Littlefield.
- Minter, A. (2010, 4 29). *China Rules the World at Expo 2010*. 10 6, 2021 tarihinde The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2010/04/china-rules-the-world-at-expo-2010/39566/> adresinden alındı
- Miş, N. (2014). Güvenlikleştirme Teorisi ve Siyasal Olanın Güvenlikleştirilmesi . *Akademik İncelemeler Dergisi* , 345-381 .
- Mlambo, C., Kushamba, A., & Simawu, M. B. (2016). China-Africa Relations: What Lies Beneath? *The Chinese Economy*, 257-276.
- moe.gov.cn. (2019, 4 18). *Statistical Report on International Students in China for 2018*. 7 25, 2021 tarihinde Ministry of Education of the People's Republic of China: http://en.moe.gov.cn/documents/reports/201904/t20190418_378692.html adresinden alındı

- MOFCOM. (2021, 8 21). *China's Investment in Countries along the Belt and Road from January to July, 2021*. MOFCOM:
<http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/foreigntradecooperation/202111/20211103217282.shtml> adresinden alındı
- MOFCOM. (2021, 8 31). *China's Investment in Countries along the Belt and Road from January to July, 2021*. 12 13, 2021 tarihinde MOFCOM:
<http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/foreigntradecooperation/202111/20211103217282.shtml> adresinden alındı
- Mohseni-Cheraghlou, A. (2021, 6 10). *Development finance in Sub-Saharan Africa: The Chinese model*. 12 15, 2021 tarihinde Atlantic Council:
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/development-finance-in-sub-saharan-africa-the-chinese-model/> adresinden alındı
- Morrison, W. M. (2019). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. Washington, D.C.: Congressional Research Service .
- Mueller, J. (2021). China's Foreign Aid: Political Determinants and Economic Effects. *Job Market Paper*, 1-58. 12 8, 2021 tarihinde
https://www.jorismueller.com/files/chinaaid_latest_draft.pdf adresinden alındı
- Munene, D. (2019, 12 9). *Sino-African teamwork improving food security*. 12 13, 2021 tarihinde China Daily:
<https://www.chinadaily.com.cn/a/201912/09/WS5ded9f9fa310cf3e3557cb92.html> adresinden alındı
- Naidu, S. (2010). China in Africa: a maturing of the engagement? A. Harneit-Sievers, S. Marks, & S. Naidu içinde, *Chinese and African Perspectives on China in Africa* (s. 25-38). Kampala: Pambazuka Press.
- Nakai, Y. (2003). Foreign Policy of the Post-Jiang Zemin Era. *China's New Leadership*, 25-38.
- Nantulya, P. (2018, 8 30). *Grand Strategy and China's Soft Power Push in Africa*. 12 15, 2021 tarihinde Africa Center for Strategic Studies:
<https://africacenter.org/spotlight/grand-strategy-and-chinas-soft-power-push-in-africa/> adresinden alındı
- Nassanga, G. L., & Makara, S. (2016). Perceptions of Chinese presence in Africa as reflected in the African media: case study of. *Chinese Journal of Communication*, 21-37.
- Naughton, B. (2007). *The Chinese Economy : Transitions and Growth*. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Naughton, B. (2017). *The Chinese economy : Adaptation and Growth* (2 b.). Cambridge,MA: The MIT Press.

- Nevers, D. (2017). China and Soft Power: Building Relations and Cooperation. *Contemporary Chinese Political Economy and Strategic Relations: An International Journal*, 3(1), 71-101.
- Nnajiolor, P. (2019). Chinese and Western Investments in Africa: A Comparative Analysis. *HAL Open Science*, 1-16.
- NTV-MSNBC. (tarih yok). *2008 Olimpiyat Oyunları, Pekin'de*. 9 17, 2021 tarihinde <http://arsiv.ntv.com.tr/news/94160.asp> adresinden alındı
- Nye, J. S. (1990). Soft Power. *Foreign Policy*(80), 153-171. <http://www.jstor.org/stable/1148580> adresinden alındı
- Nye, J. S. (2004). Wielding Soft Power. J. S. Nye içinde, *Soft Power: The Means to Success in World Politics* (s. 1). PublicAffairs.
- Nye, J. S. (2008). Public Diplomacy and Soft Power. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* (Cilt 616, s. 94-109). içinde doi:10.1177/0002716207311699
- Nye, J. S. (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs*, 88(4), 160-163. <https://www.jstor.org/stable/20699631> adresinden alındı
- Nye, J. S. (2010). The Future of American Power: Dominance and Decline in Perspective. *Foreign Affairs*, 89(6), 2-12. <https://www.jstor.org/stable/20788711> adresinden alındı
- Nye, J. S. (2011a). *The Future Of Power*. New York: Public Affairs.
- Nye, J. S. (2011b, March). The Future of Power. Los Angeles: Los Angeles World Affairs Council.
- Nye, J. S. (2011c, 5 25). *Smart Power*. The Huffington Post (HuffPost): https://www.huffpost.com/entry/smart-power_b_74725 adresinden alındı
- Nye, J. S. (2017, 4 18). Q&A WITH CPD: JOSEPH S. NYE, JR. (U. C. Diplomacy, Röportaj Yapan) 6 16, 2021 tarihinde <https://uscpublicdiplomacy.org/story/qa-cpd-joseph-s-nye-jr> adresinden alındı
- Nye, J. S. (2020). *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Araçları* (3 b.). (R. İnan-Aydın, Çev.) Ankara: BB101.
- Ocheni, S., & Nwankwo, B. C. (2012). Analysis of Colonialism and Its Impact in Africa. *Cross-Cultural Communication*, 8(3), 46-54.
- OECD. (2018). *China's Belt and Road Initiative in the Global Trade, Investment and Finance Landscape*. OECD Business and Financial Outlook. 1 9, 2022 tarihinde <https://www.oecd.org/finance/Chinas-Belt-and-Road-Initiative-in-the-global-trade-investment-and-finance-landscape.pdf> adresinden alındı
- Ohnesorge, H. W. (2020). *Soft Power: The Forces of Attraction in International Relations*. Cham: Springer.

- OSD. (2020). *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2020*. Washington DC: Office of the Secretary of Defense.
- Önal, B. (2020). Çin'in Kültürel Diplomasisi: Konfüçyüs Enstitüleri'nin Rolü ve Eleştiriler". *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, 2(4), 217-245.
- Özdemir, H. (2008). Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 63(3).
- Özel, C. (2018). Yumuşak Güce Bütünsel Bakış. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 1-27. doi:10.28956/gbd.422722
- Özel, Y., & Şahin, G. (2020). 2005-2015 Perspektifinden Amerika Birleşik Devletleri'nin Sahraaltı Afrika Politikası ve Afrika Komutanlığı (AFRICOM). *Güvenlik Stratejileri*, 461-517.
- Özev, M. H., & İstikbal, D. (2020). Orta Doğu'da Çin Yatırımları. *SETA*, 1-23.
- Pan, S.-Y. (2013). Confucius Institute project: China's cultural diplomacy and soft power projection. *Asian Education and Development Studies*, 2(1), 22-33.
- Parmar, I., & Cox, M. (2010). *Soft Power and US Foreign Policy: Theoretical, historical and contemporary*. New York, : Routledge .
- Pekcan, C. (2016). Çin'in Kültürel Diplomasisinin "Çin Tehdidi" Algısının Kırılmasındaki Önemi. *INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES* (s. 212-219). Kaposvár - Hungary: Eurasian Economists Association. <https://www.avekon.org/proceedings/avekon07.pdf> adresinden alındı
- Pekcan, C. (2017). Konfüçyüs Felsefesinin Dış Politikaya Etkisi Bağlamında 2003-2013 Yılları Arasında Çin-ABD İlişkileri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 72(4), 1127 - 1155.
- People's Daily Online. (2007, 3 14). *Soft power, a new focus at China's "two sessions"*. 1 8, 2021 tarihinde <http://en.people.cn/>: http://en.people.cn/200703/14/eng20070314_357578.html adresinden alındı
- Pew Research Center. (2014a, 7 14). *Chapter 2: China's Image*. 1 10, 2022 tarihinde Pew Research Center: <https://www.pewresearch.org/global/2014/07/14/chapter-2-chinas-image/> adresinden alındı
- Pew Research Center. (2014b, 8 4). *U.S., China compete to woo Africa*. Pew Research Center: <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2014/08/04/u-s-china-compete-to-woo-africa/> adresinden alındı
- Pınar, L. (2017). Amerika Birleşik Devletleri'nin Yumuşak Gücü ve Hollywood. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 253-274.

- Polat, H. (2012, 01 07). *2012 Türkiye 'de "Çin Kültür Yılı.* 9 12, 2021 tarihinde Amerikanın Sesi: <https://www.amerikaninsesi.com/a/article-2012-turkiyede-cin-kultur-yl-136819398/902355.html> adresinden alındı
- Rahman, S. (2019). China's Foreign Policy and Its Choice for Cultural Soft Power: The Tools. *Social Change Review*, 7(1), 90-115.
- Raimzhanova, A. (2017). *Hard, Soft, and Smart Power – Education as a Power Resource.* Frankfurt : Peter Lang Edition.
- Rasoanomenjanahary, M. A. (2021). Comparative Analysis on the Impact of Chinese and Western Trade and Investments in Africa. *American Journal of Industrial and Business Management*, 1198-1217.
- Redden, E. (2018, 4 9). *Closing a Confucius Institute, at Congressmen's Request.* 12 7, 2021 tarihinde Inside Higher Ed: <https://www.insidehighered.com/news/2018/04/09/texas-am-cuts-ties-confucius-institutes-response-congressmens-concerns> adresinden alındı
- Richet, X. (2014). The Internationalisation of Chinese Firms: Growth, Motivations and Strategies. X. Richet, V. Delteil, & P. Dieuaide içinde, *Strategies of Multinational Corporations and Social Regulations: European and Asian Perspectives* (s. 37-54). New York Dordrecht London: Springer .
- Rubenstein, R. E., & Crocker, J. (1994). Challenging Huntington. *Foreign Policy*, 113-128.
- Sander, O. (1971). Çin Dış Politikası Üzerine Bir Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 1-17.
- Sander, O. (1996). *Siyasi Tarih 1918-1994* (5 b.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Sandıklı, A. (2015). *Türkiye'nin Jeopolitiği: Yumuşak Güç Savaşları ve Terörizm.* İstanbul: Bilgesam Yayınları.
- Saracoğlu, Ş. (2017). Çin Halk Cumhuriyeti'nde 1978 Sonrası Reformlar Ve Piyasa Ekonomisi'ne Geçiş. *Çin Gerçeğini Şimdi Anlamak.* TEPAV. https://www.tepav.org.tr/upload/files/haber/1488260411-0.Sirin_Saracoglu_Sunum.pdf adresinden alındı
- Sarı, B. (2012). Amerikan Ulusal Çıkarları ve Afrika . *Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi* , 95-119.
- Sayama, O. (2016). China's Approach to Soft Power: Seeking a Balance between Nationalism, Legitimacy and International Influence. *Royal United Services Institute (RUSI)*, 1-15.
- Sayın, Y. (2013). Konfüçyüs'ün Yeniden Keşfi ve Çin'in Dış Politikasında Dönüşüm . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* , 223-237.
- Shambaugh, D. (2013). *China Goes Global: The Partial Power.* New York: Oxford University Press.

- Shambaugh, D. (2018). *The end of U.S. Engagement with China?* Washington D.C.: Debate in Brookings Institution. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2018/03/fp_20180307_us_china_transcript.pdf adresinden alındı
- Shao, J. (2019). Exploring China's "Sharp Power": Conceptual Deficiencies and Alternatives. *Transcommunication*, 129-148.
- Shelton, G., & Paruk, F. (2008). *The Forum on China-Africa cooperation: A strategic opportunity*. Pretoria : Institute for Security Studies.
- Shen, S. (2020, 6 23). *The World Is Awakening to China's Sharp Power*. 19, 2022 tarihinde The Diplomat: <https://thediplomat.com/2020/06/the-world-is-awakening-to-chinas-sharp-power/> adresinden alındı
- Shih, T. H. (2013, 11 18). *China to provide Africa with US\$1tr financing*. 12 15, 2021 tarihinde South China Morning Post: <https://www.scmp.com/business/banking-finance/article/1358902/china-provide-africa-us1tr-financing> adresinden alındı
- Shurkin, M., Noyes, A., & Adgie, M. K. (2021, 7). The COVID-19 Pandemic in Sub-Saharan Africa: An Opportunity to Rethink Strategic Competition on the Continent. *RAND Corporation*, 1-23.
- Song, L. (2012). Trade Reform and Development. R. Garnaut, & L. Song içinde, *China : Twenty Years of Economic Reform* (s. 71-94). Canberra: ANU E Press.
- Sørensen, C. T. (2015). The Significance of Xi Jinping's "Chinese Dream" for Chinese Foreign Policy: From "Tao Guang Yang Hui" to "Fen Fa You Wei". *Journal of China and International*, 3(1), 53–73.
- Soumaré, M. (2020, 3 25). *Alibaba's Jack Ma, Paul Pogba Mobilise Against Coronavirus in Africa*. 12 18, 2021 tarihinde The Africa Report: <https://www.theafricareport.com/24991/fighting-coronavirus-across-africa-from-vips/> adresinden alındı
- Sparks, C. (2015). China, soft power and imperialism. M.-y. T. Gary D. Rawnsley içinde, *Routledge Handbook of Chinese Media* (s. 27-46). London: Routledge Handbook.
- Sultan, H. E., & Sun, D. (2020). Çin'in Sudan ve Güney Sudan'daki Çatışma Çözümüne Katılımı: Bir "Yaratıcı Arbuluculuk" Örneği. *BRIQ (Belt & Road Initiative Quarterly)*, 1(2), 7-23.
- Sun, D., & Zoubir, Y. (2018). China's Participation in Conflict Resolution in the Middle East and North Africa: A Case of Quasi-Mediation Diplomacy? *Journal of Contemporary China*, 27(110), 224–243. doi:10.1080/10670564.2018.1389019
- Sutter, R. G. (2012). *Chinese Foreign Relations : Power and Policy Since the Cold War*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.

- Tabak, H. (2008). Mao Devletinden Devlet Maosu'na: Çin Dış Politikasında Tarih ve Değişim. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 63-76.
- Tandoğan, M. (2018, 9 21). *Çin'in borç diplomasisi ve Afrika*. 27, 2022 tarihinde Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/cin-in-borc-diplomasisi-ve-afrika/1260770> adresinden alındı
- The 3rd Five-Year Plan (1966-1970)*. (tarih yok). 03 17, 2021 tarihinde China.org.cn: <http://www.china.org.cn/english/MATERIAL/157608.htm> adresinden alındı
- Thomas, D. (2021, 11 15). *What Can Africa Expect From FOCAC 2021?* 12 22, 2021 tarihinde WITA: <https://www.wita.org/blogs/afrika-focac-2021/> adresinden alındı
- Thompson, D. (2005). China's Soft Power in Africa: From the "Beijing Consensus" to Health Diplomacy. *China Brief*, 5(21). 12 15, 2021 tarihinde <https://jamestown.org/program/chinas-soft-power-in-africa-from-the-beijing-consensus-to-health-diplomacy/> adresinden alındı
- Thussu, D. K. (2016). The Scramble for Asian Soft Power in Africa. X. Zhang, H. Wasserman, & W. Mano içinde, *China's Media and Soft Power in Africa : Promotion and Perceptions* (s. 33-46). New York: Palgrave Macmillan .
- Timurtaş, M. E. (2018). Çin Halk Cumhuriyetinin Ekonomik ve Siyasi Geçmişinin Bugünkü Gelişim Sürecindeki Rolü. *Sakarya İktisat Dergisi*, 7(1), 52-69.
- Tjønneland, E. (2020). The Changing Role of Chinese Development Aid. *CMI INSIGHT*(2), 1-8.
- Torres, D. (2017, 12 26). *China's soft power offensive*. Politico: <https://www.politico.eu/article/china-soft-power-offensive-confucius-institute-education/> adresinden alındı
- Tutar, F. K., & Koçer, F. Ş. (2019). Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol. *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 5(16), 618-626.
- Türk Dil Kurumu*. (tarih yok). Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tüter, M. (2018). *Çin Gücü: Statükoya Karşı Yeni Güç Arayışları*. İstanbul: Kopernik .
- Uçarol, R. (1995). *Siyasi Tarih (1789-1994)*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- UNCTAD. (2021, 11 30). *Global trade in goods hits all-time quarterly high of \$5.6 trillion*. 12 7, 2021 tarihinde United Nations Conference on Trade and Development: <https://unctad.org/news/global-trade-goods-hits-all-time-quarterly-high-56-trillion> adresinden alındı
- Üngör, Ç. (2009). Çin ve Üçüncü Dünya. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27-38.

- Üngör, Ç. (2009). Çin ve Üçüncü Dünya. *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27-38.
- Vogel, E. F. (2011). *Deng Xiaoping and the Transformation of China*. Cambridge, Massachusetts, and London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Vuving, A. L. (2009). How Soft Power Works? *Asia-Pacific Center for Security Studies*, 1-19.
- Wang, C. N. (2021). *China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report H1 2021*. Beijing: IIGF Green BRI Center. 12 17, 2021 tarihinde https://greenfdc.org/wp-content/uploads/2021/07/21_07_22_BRI-Investment-Report-H1-2021.pdf adresinden alındı
- Wang, H., & Miao, L. (2020). *The Globalization of Chinese Enterprises: Trends and Characteristics: : Trends and Characteristics. The Chinese Enterprise Globalization Series*. . Singapore: Springer. doi:https://doi.org/10.1007/978-981-15-4646-4_1
- Wang, K. (2022, 1 7). Çin yoksul ülkeleri 'borç tuzağına' mı düşürüyor? 1 9, 2022 tarihinde BBC Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-59892272> adresinden alındı
- Wang, Y. (2007). Globalization Enhances Cultural Identity. *16(1)*, 83-86. *Intercultural Communication Studies*.
- Wasserstrom, J. N. (2010). *China In The 21st Century: What Everyone Needs To Know*. New York: Oxford University Press.
- Wekesa, B. (2016). Building Blocks and Themes in Chinese Africa. Xiaoling Zhang, H. Wasserman, & W. Mano içinde, *China's Media and Soft Power in Africa : Promotion and Perceptions* (s. 135-148). New York: Palgrave Macmillan.
- WhitePaper. (2011). *China's Foreign Aid (2011)*. Beijing: Information Office of the State Council. 12 15, 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/09/09/content_281474986284620.htm adresinden alındı
- WhitePaper. (2014). *China's Foreign Aid (2014)*. Beijing: Information Office of the State Council. 12 14, 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474982986592.htm adresinden alındı
- WhitePaper. (2021, 11 26). *Full Text: China and Africa in the New Era: A Partnership of Equals*. 12 17, 2021 tarihinde XinhuaNet: http://www.news.cn/english/2021-11/26/c_1310333813.htm adresinden alındı
- WhitePaper. (2021). *Full text: China's International Development Cooperation in the New Era*. Beijing: Xinhua. 12 14, 2021 tarihinde http://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202101/10/content_WS5ffa6bbc6d0f72576943922.html adresinden alındı

- Wilson, E. J. (2008). Hard Power, Soft Power, Smart Power,. G. Cowan, & N. J. cull içinde, *Public Diplomacy in a Changing World* (Cilt 616, s. 110-124). The Annals of the American Academy of Political and Social Science.
- Wines, M. (2009, 11 8). *China Pledges \$10 Billion to Africa*. 12 16, 2021 tarihinde The New York Times:
<https://www.nytimes.com/2009/11/09/world/asia/09china.html> adresinden alındı
- World Bank. (2021, 12 15).
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CN> adresinden alındı
- WorldBank. (2021, 4 3). *GDP growth (annual %)*. The World Bank:
<https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG> adresinden alındı
- Wu, Y. (2018). The Rise of China with Cultural Soft Power in the Age of Globalization. *Journal of Literature and Art Studies*, 8(5), 763-778.
- Wufeng, Z. (2016, 4 16). *Solve the Chinese people's own "rice bowl" problem*. 12 15, 2021 tarihinde National Food and Strategic Reserves Administration:
http://www.lswz.gov.cn/html/xinwen/2021-04/16/content_265375.shtml adresinden alındı
- Xi, C. (2020, 7 5). *New NGO to operate China's Confucius Institutes, 'disperse misinterpretation'*. 12 6, 2021 tarihinde Global Times:
<https://www.globaltimes.cn/content/1193584.shtml> adresinden alındı
- Xia, Y. (2008, 3 19). *The Cold War and Chinese Foreign Policy*. E-International Relations: <https://www.e-ir.info/2008/07/16/the-cold-war-and-china/> adresinden alındı
- Xie, Z. (2019). The Tiananmen Square Incident of 1989. *American Research Journal of History and Culture*, 5(1), 1-9. doi:10.21694 / 2379-2914.19002
- Xinhua. (2006, 10). *Characteristics of FOCAC*. 12 15, 2021 tarihinde China.org.cn:
<http://www.china.org.cn/english/features/focac/183733.htm> adresinden alındı
- Xinhua. (2010, 8 4). *记者重走我国援建的坦赞铁路：年久失修常晚点*. 12 14, 2021 tarihinde Sina.com.cn: <http://news.sina.com.cn/c/sd/2010-08-04/170620826263.shtml> adresinden alındı
- Xinhua. (2014, 1 1). *Xi: China to promote cultural soft power*. 1 8, 2022 tarihinde China Internet Information Center: http://www.china.org.cn/china/2014-01/01/content_31059390.htm adresinden alındı
- Xinhua. (2018, 9 4). *Full text of Chinese President Xi Jinping's speech at opening ceremony of 2018 FOCAC Beijing Summit*. 12 16, 2021 tarihinde China Today:
http://www.chinatoday.com.cn/ctenglish/2018/hotspots/2018zfhz/news/201809/t20180904_800140429.html adresinden alındı

- Xinhua. (2018, 9 5). *Xi meets press as FOCAC Beijing Summit concludes*. 12 15, 2021 tarihinde Focac Summit:
http://focacsummit.mfa.gov.cn/eng/zt/201809/t20180905_5855523.htm
adresinden alındı
- Xinhua. (2021, 12 2). *China has provided over 1.8b COVID-19 vaccine doses to international community*. 12 14, 2021 tarihinde China Daily:
<https://www.chinadaily.com.cn/a/202112/02/WS61a8eb9ca310cdd39bc7902d.html>
adresinden alındı
- Xinhua. (2021). *China's International Development Cooperation in the New Era*. Beijing: The State Council Information Office of the People's Republic of China. 12 7, 2021 tarihinde
http://engliwww.gov.cn/archive/whitepaper/202101/10/content_WS5ffa6bbb6d0f72576943922.html
adresinden alındı
- Xinhua. (2021, 11 17). *Economic Watch: China, Africa boost trade cooperation despite COVID-19*. 12 16, 2021 tarihinde XinhuaNet:
http://www.news.cn/english/africa/2021-11/17/c_1310316527.htm
adresinden alındı
- Xinhua. (2021, 1 10). *Full text: China's International Development Cooperation in the New Era*. 12 9, 2021 tarihinde XinhuaNet: Full text: China's International Development Cooperation in the New Era adresinden alındı
- Xinhuanet. (2012, 11 16). *Full text of Hu Jintao's report at 18th Party Congress*. 12 10, 2021 tarihinde Xinhuanet:
http://www.xinhuanet.com/english/special/18cpcnc/2012-11/16/c_131977530.htm
adresinden alındı
- Yağmurlu, A. (2019). Kültürel Diplomasi: Kuram ve Pratikteki Çerçevesi. *Selçuk İletişim*, 1182-1210.
- Yalın, T., & Çetinbakış, M. (2019, Eylül). Uyanan Dev Çin'in Yapısal ve Ekonomik Dönüşüm Süreci. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 17(3), 123-145.
- Yang, D. T. (2014). China's Agricultural Crisis and Famine of 1959–1961: A Survey and Comparison to Soviet Famines. J. C. Brada, D. Yang, & P. Wachtel içinde, *China's Economic Development* (s. 5-32). basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Yang, Y. (2012). Agricultural reform. R. Garnaut, & L. Song içinde, *China : Twenty Years of Economic Reform* (s. 51-70). Canberra: ANU E Press.
- Yatağan, A. G. (2018). Sert Güç Unsurlarının Yumuşak Güç Aracı Olarak Etkileri. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 69-94.
- Yıldız, A. (2021, 3 10). Çin'in Yumuşak Güç Unsurları. *İNSAMER*, 1-7.
<https://www.insamer.com/tr/uploads/pdf/etkinlik-cin-in-yumusak-guc-unsurlari.pdf>
adresinden alındı

- Yılmaz, İ. (2006). Çin Ekonomisinde Büyümenin Dinamikleri. B. Neyaptı içinde, *Ekonomik büyümenin Dinamikleri ve İstihdam: Kaynaklar ve Etkiler* (s. 149-172). Ankara: TEK Vakfı.
- Yılmaz, S. (2011). Yumuşak Güç Ve Evrimi. *Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi*.
- Yoshioka, S., & Kawasaki, H. (2016). *Japan's High-Growth Postwar Period: The Role of Economic Plans*. Tokyo: Economic and Social Research Institute.
- Yu, S. Z. (2021, 4 2). *Why substantial Chinese FDI is flowing into Africa?* 12 15, 2021 tarihinde LSE Firoz Lalji Institute for Africa: <https://blogs.lse.ac.uk/africaatlse/2021/04/02/why-substantial-chinese-fdi-is-flowing-into-africa-foreign-direct-investment/> adresinden alındı
- Yüce, M. (2021, 2 22). *Çin Dış Politikasını Şekillendiren Temel Doktrinler ve Liderlerin Etkisi*. ANKASAM: <https://www.ankasam.org/cin-dis-politikasini-sekillendiren-temel-doktrinler-ve-liderlerin-etkisi/> adresinden alındı
- Yücel, O. K. (2018, 9 4). *Yükselen Afrika'da Gerileyen Küresel Güç: ABD*. 1 9, 2022 tarihinde AFAM: <https://afam.org.tr/yukselen-afrikada-gerileyen-kuresel-guc-abd/> adresinden alındı
- Zhang, J. (2017). China's Aid to Africa. H. Zhou içinde, *China's Foreign Aid: 60 Years in Retrospect* (s. 97-170). Singapore: Spinger.
- Zhang, X. (2016). A World of Shared Influence. Xiaoling Zhang, H. Wasserman, & W. Mano içinde, *China's Media and Soft Power in Africa : Promotion and Perceptions* (s. 1-16). New York: Palgrave macmillan.
- Zhang, X., & Daly, K. (2011). The Determinants of China's Outward Foreign. *Emerging Markets Review*, 389-398.
- Zhao, S. (2020). Projection of China's soft power in the new century: reconstruction of the traditional Chinese world order. Kingsley Edney, S. Rosen, & Y. Zhu içinde, *Soft Power with Chinese Characteristics: China's Campaign for Hearts and Minds* (s. 25-44). New York: Routledge.
- Zhaoyuan, C. (2021, 12 25). *China-Africa cooperation upgraded*. 12 27, 2021 tarihinde China Daily: <https://www.chinadaily.com.cn/a/202112/25/WS61c6692fa310cdd39bc7d6a8.html> adresinden alındı
- Zheng, D. E. (2009). China's Use of Soft Power in the Developing World: Strategic Intentions and Implications for the United States. M. Carola içinde, *Chinese Soft Power and Its Implications for the United States: Competition and Cooperation in the Developing World* (s. 1-9). Washington: Center For Strategic & International Studies (CSIS).
- Zhengfu, Z. (2018, 9 2). *Commentary: Chinese investment brings Africa hope, not trap*. 12 16, 2021 tarihinde Xinhua: http://www.xinhuanet.com/english/2018-09/02/c_137439183.htm adresinden alındı

